ספר

לקורות היהודים בלובלין

ציונים לנפשות של גאוני גדולי ופרנסי עירנו
וקצת מתולדות חייהם
גם מעט מקורות עדתינו בזמנים עברו

אספתי ולקטתי אני מספרים, ומכתבים עתיקים

ילִיד העיר הזאת

שלמה ברוך ניסענבוים.

עם הערות ומלואים מאת החכמים והחוקרים הגדולים הפר'
המנוח **דוד קויפמאן** ז"ל, ויבדלו לחיים הפר' **א. א. הרכבי**
והחכם **ש. באבער** נ"י,

לובלין
בדפוס של ר' **אברהם פעדער** נ"י
ומ' ר' **ברוך זעצר** נ"י
שנת **תר"ס** לפ"ק

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

מהדורא שניה.

עם נוספות ומלואים בסוף הספר בשם „רחובות עיר" „וחוצות קריה"

מסודר לדפוס בביהד" של „לובלינער טאגבלאט"

קנוא קנאתי לכבוד עירנו העתיקה והמפוארה, בראותי כי אף אחד מהסופרים לא התעורר עד הנה לבנות ולשכלל היכל תולדותיה וקורותיה. אמרתי יהי מה! ונגשתי אל המלאכה הכבידה והנכבדה הזאת, אם כי בראשונה לא הרהבתי בנפשי עוז לקרב אל העבודה הזאת הדורשת יגיעה גדולה וידיעה רבה בתולדות קורות אחינו ברוסיא ובפולין, אולם בשותי לנגד עיני מאמר חז"ל „לא עליך המלאכה לגמור" מצאתי אין לי לקרב אל המלאכה, ולאסוף חומר לבנין היכל תולדות עירנו. העתקתי מצבות שונות בבית מועד לכל חי בעירנו. גם היה מספר רב של מצבות מועתקות חמשים וחמשה מן המוכן בידי אשר מסר לידי המשכיל המפואר מוהר"ר שמעון דוד ראזענטהאל ז"ל, אשר העתיק הרש"ד הנזכר לפני הרבה שנים * גם קבצתי הערות שונות־ הנוגעות לתולדות אנשי השם אשר נולדו או אשר שמו משכנם בעירנו־ מספרים שונים החלפתי מכתבים עם הרב הגאון מוהר"ר יוסף לעווינשטיין נ"י אבדק"ק סעראצק. עם החכם הכולל ר"ש באבער. עם הרב הח' שמעון דובנאוו. עד אשר צברתי ואספתי ידיעות שונות הדרושות לחפץ עבודתי ובדי עמל ויגיעה רבה באתי אל מחוז חפצי. וה"ל עלתה בידי לערוך במערכה ובסדר ומשטר את החומר הרב אשר אספתי, וליתן לו תמונה של דבר שלם אם כי לא אוכל להתפאר כי שלימה עבודתי ומתוקנה במלוא מובן־המלה אבל בכל זאת נושאת עבודתי חותם תכנית של עבודה הקרובה לשלימות ומקום הנחתי לאחרים אשר ידיעתם רבה מגבול ידיעתי להתגדר בו, והרעיון להציל ציוני חצר מות הישן המפואר אשר בעירנו מכליון (אשר לדאבון לבבנו רבים מהם היו טרף לשני הזמן כגון מצבת מהר"ם ז"ל ר' שלמה ר' ליבישיס, ר' יוסף בהגאון מוהר"ר מנשה בן ישראל בעהמ"ח ס' נשמת חיים ומי יודע עוד כמה?!) אשר מלא חדרי לבבי, הוצאתי ת"ל אל הפועל. אבל רעיון עצב יתגנב אלי, אולי לא יצאתי ידי חובתי בכתבי תולדות גאונינו וגדולינו על הספר אולי מעטתי דמות תולדות חייהם ומפעליהם לפי הערך הראוי והנכון להם באמת. אבל זאת תנחמני כי השתדלתי עד מקום שידי מגעת לשכלל תולדותיהם ואם מחסרון עוד מקורים הדרושים לחפץ עבודתי זאת לא באתי אל מחוז חפצי לא בי האשם.

לובלין סיון ט"ו לחודש תרנ"ו

מצאתי חובה לעצמי להציב בזה ציון לנפש עדינה ויקרה להח' והמשכיל המפואר מוהר"ר שמעון דוד ראזענטאהל ז"ל אשר אסיר־תודה אני לו בעד עבודתי זאת כי לולא הוא אשר מסר לידי מספר רב של מצבות כאשר הזכרתי לא הרהבתי בנפשי עוז לגשת אל המלאכה הנכבדה הזאת.

* * *

גם ניתן אני תודתי להמשכיל המפואר מוהר"ר יוסף ברוימאן נ"י, אשר המציא לידי מספר רב של ספריו מבית אוצרו הנכבד הדרושים לחפץ עבודתי זאת אף נהלני בעצתו איך לבוא אל המטרה בהעבודה הנכבדה הזאת.

ראשית

---

*) המצבות אשר מסר לידי הרש"ד ז"ל ציינתיו באותיות אלפא ביתא עברית בצד העתקת כל מצבה ומצבה.

ראשית התיסדות ותולדות עירנו לובלין העתיקה, וקורותיה מקדם מכוסה בעלטה. ואין לאל ידינו לגלות שפוני טמוני קורותיה וזכרונותיה, הטמונים בחיק העבר הרחוק, וגם בספרי זכרונות היותר עתיקים אין זכר לזמן התיסדותה.

כמו כן תולדות התישבות אחינו בה בשכבר הימים נעלמה מאתנו. מתי נתישבו אחינו בעיר לובלין? לא נוכל לדעת בצמצום. מסיבת חסרון מקורים הדרושים לזה. רק זאת נדע שעוד באמצע המאה השניה לאלף הששי כבר גרו אחינו באחד מפרזיה אשר עמד על יד הנהר „Bystrzyce" הנבנה בשנת 1396 לספה"נ (קנ"ו למנינינו) ונתישב מאחינו בכח הזכות אשר נתן להם על זה קאזימיר מלך פולין וגם נקרא על שמו קאזימיר, והיום נקרא בשם פיאסק של היהודים.*)

בשנת 1475 לספה"נ (רל"ה למנינינו) מצא רב אחד הנקרא בשמו ר' יעקב מעיר טרידענט, מחסה ומסתר בעירנו, מפני חמת המציק לרגלי עלילה נתעבה, שהוא עם עוד רבים מאחינו הרגו ילד נוצרי למטרה דתית, לקחת את דמו, למצות בחג הפסח, ולולי מצא הרב הנזכר מקום מקלט ומנוס בעירנו, אז רחפה על ראשו סכנת מות. הסופר Zielinski בעהמ"ח ס' Monog. Miasta Lublina המספר את המאורע הזה בשם הסופר Długosz כנראה נתעה גם הוא בשוא להאמין שיש יסוד להעלילה הזאת. ובספרו הנזכר הלאה יאמר שראש הכמרים (Biskup) עם הרבה כמרים אחרים הפצירו בהמלך מאוד לבל יתן לו מקום מגור ומקלט בכל מדינת מלכותו, תוצאות הדבר הזה אם הממשלה נאותה לבקשתם, או לא, לא נדע. אולם משתיקת הסופר Długosz, מלהודיע לנו אחרית הדבר נבין כי הממשלה לא נעתרה לבקשתם. אולי הרב ר' יעקב הנזכר הוא הרב יעקב הלוי קאפלמן אשר נפטר בעירנו בשנת ש"א למנינינו.

זיגמונד מלך פולין הגביל את זכיות היהודים, ותחת אשר עד ימיו היתה הרשות ליהודים, לגור בכל חלקי העיר, הכנים הוא אותם בשנת 1518 לספה"נ (רע"ב למנינינו) בחוג מושב מיוחד, באחד מחלקי העיר, הנקרא פיאסק (במקום אשר הוציאו להורג רוצחי נפש אדם), וכראות המלך הנזכר, שהמסחר כלו נתון ביד היהודים והמסחר בידי הנוצרים, הולך ומתמעט. הוציא חוק להגביל עוד יותר זכיות היהודים, לאסור עליהם מכירת איזה סחורות. בשנה השניה, נתן פקודה שעל היהודים לשלם מס ידוע, הנקרא Striegeld, ובהפקודה ההוא, נמצא הערה מיוחדת. בהיות שמסחר השכר פרץ מאוד והמסחר הזה נתון כלו בידי היהודים, לכן המלך הוציא פקודה, שכל הזרים אשר אין להם בעירנו נכסים, אין להם הרשות, לעסוק במסחר השכר, ובמקום מושב היהודים אשר הקציע המלך בעדם, היה להם זקן עדה מיוחד, וסימן מלכות (הערב) צבי בלי קרנים, גם שופט מיוחד היה להם.

בשנת 1552 לספה"נ (שי"ב למנינינו) אסר המלך ליהודים למכור מבולת ומשקאות בחניות.

בכל דור ודור וכל תקופה ותקופה, לא אלמן כל עם מאנשים ישרים אשר רגש אהבת אדם, לכל הנברא בצלם בלי הבדל דת ולאום, לא עומטו בקרבם

---

*) קורות אחינו וזכויותיהם ומשפטיהם. בעיר לובלין. הבאות בחלק הזה. אספתי ולקטתי מס"פ Monog. Miasta Lublina. חוץ מאלו המקומות אשר ציינתי בהם בפירוש את המקורים אשר שאבתי מספרים אחרים.

כאשר נראה מזה, שאחד האורחים, סטאניסלאוו טענטשינסקי שמו, נתן ליהודים במתנה, הר הנקרא גראדזיסק, והקציעו לחצר מות בעד היהודים, בשנת 1555 לספרה"נ (שט"ו למנינינו) כאשר מודיע לנו הסופר זעלינסקי בספרו .Monogr Miasta Lublina. אבל טעה הסופר הנזכר במספר השנים. יען כי בבית הקברות הנזכר, נמצאה מצבה אחת עוד משנת ש"א, לכן לא נכונים דבריו, בכתבו שנתיסד בשנת שט"ו וזמן התיסדותו בצמצום נעלם מאתנו.

כאשר נראה, כבר היה בשנת 1569 לספה"נ (שכ"ט למנינינו), קהלה נכבדה ומפוארה בעירנו, לאחינו, עד כי היתה לאל ידם, ליסד להם בית דפוס מיוחד, להדפיס ספרים בשפת עבר בעת ההוא עמדו היהודים אשר בעירנו על פסגת האושר החומרי והרוחני, עד כי אחינו תושבי פולין וליטוי, פאדאליע ואוקראיינא, נתנו את עירנ עליון על אחיותיה, הערים האחרות בפולין, ועשו אותה מרכז לוועד ד' ארצות בפולין, ובה אוו גדולינו וגאונינו, לתת משכין למושב הוועד עת כהן בה פאר הגאון מוהר"ר שלום שכנא זצ"ל, (בספר מכתבי בקורת להרב ה"ר חיים נתן דעמביצר ז"ל, בשם שו"ת הרמ"א ושו"ת שארית יוסף ובפנקסי קהל קראקא המעוטרה) גם יודיע לנו, הרב ח"נ דעמביצר כי פנקסי המדינה של ד' ארצות, היו מונחים תמיד בעירנו, מקום הוועד הרב הנזכר יתפלא מאוד, מרוע כעת לא נודע לנו מאומה מהם (מכתבי בקורת).

למען היות לנו מושג נאמן, עד כמה עלתה עירנו ראש במעלת התורה החכמה, הנני להביא בזה לדוגמא, דברי הגאון מוהר"ר אליהו מלובלין אבדק"ק איבענשיץ, במדינת מעהרין, בספרו שו"ת „יד אליהו" (המובאים „בספר מכתבי „בקורת דף כ"ב) אשר ז"ל „והנה כתבתי מכל מה שלמדתי מרבותי, ושמעתי מפיהם ומפי כתבם, אשר בימי חורפי נתגדלתי, בעיר רבתי עם, רבתי בדעות, „הוא ק"ק לובלין המעוטרה, ובימי היתה שם בית מועד וועד לחכמי ישראל, ביריד „גראמניץ, מדי שנה בשנה, ואח"כ ראיתי אלוקים עולים בהתוועדות קודש במדינת „פולין, וליטוי, כמה שנים, באסיפת הרועים, ויש מעט בזמנינו זה, אשר ראה כינוס „צדיקים כזה, אשר היה נאה להם, ונאה לעולם כמוני היום, ועת היותי אז עדיין „זנב לאריות, ומלחך עפר תחת כפות רגליהם, עכ"ז היו לי לעינים, וכל דבריהם שתיתי בצמא בשעת מעשה עכ"ל הדברים האלו, יגידו לנו למדי, עד כמה עמדה עירנו בשנים עברו, על פסגת התורה והחכמה. ולכן מה נכבד לנו מאוד, לדעת קורותיה.

אבל לדאבון לבבינו, הפנקסאות והכתבים השונים היו טרף לשני הזמן, ובשנת, 1821 לספה"נ (תקפ"א נתנה צו מהממשלה הרוממה, לקחת פנקסאות העדה להארכיוו של בית פקודות שלטון הפלך*) ובלי תפונה, בין הפנקסאות השונות היו כמה מפנקסי וועד ד' ארצות. גם נמצא החלטת הקאמיסיע הוואיוואדית, בין הכתבים הישנים, אשר בהארכיוו של בית פקידות הקהל בעירנו**) (בהכתבים תחת תואר (Służby Boźniczny Vol. 1 № 8 על בקשת ראשי עדתינו מיום 1826 $\frac{\text{13 Sierpni}}{\text{1 Wrześniaa}}$ № $\frac{32812}{16143}$ להרשות להם בכל עת הצורך. לבוא להארכיוו ולעיין כאשר נחוץ להם הדבר בפנקסאות העדה

---

*) כן הגיד לי מזכיר עדתינו הישיש המשכיל המפורסם מו"ה צבי הירש בלומעל נ"י

**) ההחלטה ההיא הראה לי מזכיר הקהל הר' צבי הירש בלומעל הנ"ל

ועל זה באה ההחלטה אשר ז"ל Wolno mu jest zgłaszyć się do Archiwum wydziału Administracvjnego w przytomności człouku co do tego oznaczonego przejrźeć ובשנת 1829 לספה"נ (תקפ"א למנינינו)' כאשר נשרפה הארכיוו של בית פקידות הפלך *) נשרפו ג"כ פנקסאות עדתינו , וחמדה גנוזה נעדרה מאתנו ! מזה תשובה להרב ר' ח"נ דעמביצר ז"ל , על שאלתו מדוע איפוא כעת , לא נודע לנו מאומה מהפנקסאות של עדת לובלין , יען בלי תפונה נשרפו .

בשנת 1581 לספה"נ (שמ"א למנינינו) היה שופט משפטי היהודים בעירנו , מלומד גדול , יועץ העיר , משורר ופילוסוף סעבעסטיאן קלאנאוויטץ .

כאשר הודענו לא נפלה עדתינו במדרגת האושר והעושר מתושבי העיר הנוצרים, לכן בנו להם בית כנסת מפואר נפלא להלל , ואצלו בית דפוס להדפסת ספרי עבר . בשנת 16,00 לספה"נ (ש"ס למנינינו) הקימו להם עוד בית דפוס אחד המדפיסים הר' קלונימוס ב"ר מרדכי יפה, ובנו הר' אברהם , והאחרון היה גם מנהלו של בית דפוס הנזכר . ונשאר על עמדו עד שנת 1682 לספה"נ (תמ"ב למנינינו) .

בשנת 1581 לספה"נ (שמ"א למנינינו) כתב איש יהודי אחד מעיר בעלזיץ , סמוך ללובלין, ספר ויכוחי, תשובה על ספרו של נוצרי אחד מארטין משעבאוויץ**)

בהארכיוו של תעודות הממשלה , בהחלק 36 IV № בהכתבים משנת 1596 לספה"נ (שנ"ו למנינינו) כתוב , שעל היהודים אשר הרשה להם המלך , לגור בחלק העיר „פאדזאמצע" להביא בכל שנה ושנה , 80 flor 27 gr. לאוצר הממשלה , אשר מספר בתיהם היה שמה מאה . המלך זיגמונד אויגוסט , הגדיל את סכום המס אשר על היהודים תושבי חלק העיר „פאדזאמצע" לשלם , כאשר נתן תוקף ועוז לזכיות המלך קאזימיר , אשר הרשה להיהודים לגור בחלק העיר הנזכר , וצוה על היהודים להביא בכל שנה לאוצר הממשלה 250 flor. , לבד מזה על גרי הבתים לשלם 70 fl. . כאשר נראה היה אז מספר היהודים , רב בעירנו (כן ירבו) עד כי היה להם שש עשרה בתי מקילין , ומהם הביאו הכנסה לאוצר העיר עשרים וארבע אבנים חלב גם בכסף שנים עשרה גריוונים, בס"ה נערכה ההכנסה , לסך 53 flor. 6 gr. המלך הנזכר פטור את היהודים מכל עבודה בעד העיר (Szarwark) לבד בעת אשר ישטוף הנהר הגדול . בעד אמבטאות החמים אשר היו ליהודים ומספרם הגיע עד עשרים, שלמו לאוצר העיר 80 flor. בעד בית המשקה אשר להם , בבית אשר בו מרחץ ברבע העיר „פאדזאמצע" , מקום שם היהודים נחתים, שלמו לאוצר העיר 200 flor

בשנת 1698 לספה"נ (שס"ח למנינינו), מת בעירנו , יועץ בית המשפט הנזכר שופט של יהודי עדתינו סעבבסטיאן קלנוויץ אחד מהוואיוואדים , אשר היו לעירנו , אלכסנדר פיאטר ממארני דרש מאת עדת היהודים בפה, שלש מאות זהובים פוליש, בכל שנה בעד אשרו את זכיותיהם בשנת 1630 לספה"נ (ש"צ למנינינו) , אשר נתנו להם מאת מלכי פולין השונים . ולאדיסלאוו הרביעי מלך פולין אישר וקיום את זכיות היהודים בעירנו ביום 21 מארט שנת 1633 לספה"נ (שצ"ג למנינינו) אשר נתנו להם מאת המלכים אשר מלכו לפניו .

כאשר

---

*) כן הגיד לי כמו כן הר' צבי הירש הכ"ץ **) ביבליאגראפיא . וויערזבאווסקי . חלק שני 1561 § הראה לי הפראפעססאר לשונות בגימנזיום בעירנו ה' לאפאטעפינסקי

כאשר נראה נשאו אחינו בפולין משרות שופטים בבתי הערכאות, וכאשר חפצה הממשלה להרחיק ממשרה זו, נחוץ היה לה לקרוא אספה מהוואיוואדים בעיר ווארשוי, בשנת (154 לספה"נ ת' למנינינו) ולאסור עליהם התמנות שופט יהודי, בין הסגנים של הוואיוואדים, בדיני ערכאותיהם.

זמן רב אחר זה נראה, כי הרשות ידעה להוקיר שופטי היהודים, עד כי נתנה התוקף למשפטיהם, והרבה פעמים כאשר היה משפט ליהודי בבית דין, נמצא בסוף פסק דין, כי הרשות לבעל דין לעשות אפעלאציא להוואיוואדע, או לדקאטיסאר, זמן האפלאציא הגבילו לפעמים, למשך שבוע או שתי שבועות, כאשר נמצא בפנקס קובץ פסקים ישנים. אשר תחת ידי.

כאשר היו ימי חושך ואפילה מנודה, ומעוף צוקה לאחינו תושבי פולין פאדאליע ואוקריינא, עת באגדאן חמעלניצקע. שטף ועבר בכל מרחבי ארצינו, בשנת ת"ח למנינינו, ועשה בה שמות, וטרף ורמס ואין מציל, גם עירנו שתתה קבעת כוס חמתו, ועשה בה הרג רב, וכה יאמר בעל המחבר ספר „טיט היון" בדברו מהמאורע הזה, ובחשבו את המקומות אשר היו טרף לשניו וחדות, ומשם „הלך לק"ק לובלין עיר ואם בישראל שאין כמוה בכל העולם, כלו, ובה שני אלפים „בעלי בתים, והיה שם גזרה רעה גדולה, שהיו בה, כמו עשרת אלפים, בעלי בתים „שבהחו לשם, לנפשם, וכמעט נהרגו כולם, והגאון מוהר"ר שמואל בן הקדוש מהו' „דוד אוירבאך, מזכיר כמו כן את ההרג רב, אשר נעשה במדינתינו בשנת תט"ז, „בספרו „חסד שמואל", (דף ב' ע"ב) וז"ל, חסדי ד' עולם אשירה, חסד אחד שהציל „הקב"ה אותי, מהגזירה שהיתה בשנת תי"ז בערב סוכות, בק"ק לובלין שנפלו בעו"ה „כמה וכמה, אלפים נפשות על קדוש השם, איזה לחרב, ואיזה לשבי, „עמם אנכי בצרה, הייתי, ועשה הקב"ה עמי חסד גדול להוציא אותי . . . מאפילה „לאורה . . . . ובסוף הספר (מ"ג ע"ב כותב וז"ל", כי עליך הורגנו כל היום, „ופשוטו הוא שכנסת ישראל, אומרת זאת, על הרוגי וקדושי ישראל, ובפרט הקדושים שהיו בק"ק לובלין „שנעשו בהם דינים קשים כמעט בכל יום, בעו"ה כצאן טבחה, „לא כצאן שהוא חי, ששוחטין אותו קל מהרה, רק היו עושים עם הקדושים, כמו „שעושין עם הצאן שחוט, שמנתחים אותו לנתחים, וצולין אותו על האש, כן עשו „הרשעים עם הקדושים, בחיים, כמו שעשו להקדוש הר' אברהם, בר"ש יהודה „מלובלין, שהיו תוחבין שפוד בגופו, חי, והיה חי כמעט כל היום, ויצאה נשמתו „בקדושה ובטהרה וכו'. וכפי עדות המסורה אשר לנו, בעת השערורה הזאת, רבים קברו את עצמם, בעודם בחיים חייהם, ואת שמותיהם הקקו על חומת בית הקברות, מבפנים, ועד היום נראה מחוקה על הקיר שמות אנשים, יעקב חיים, טובי', אלחנה, מבאל, חדר ניסן שוחט, הענדיט, בעדז, קאפיל בן . . . . וכאשר נשתכך אחרי כן מרד חמעלניצקי, אחינו שבו כמעט למנוחתם, והנה עוד לא חלו מהמכות אשר אשר הכו מאויבם זה, והנה רעה חדשה, נשקפה להם! ע"י היעזואיטים.

היעזואיטים אשר חמס ושוד הרס ואבדון, כל מזמתם, ולבוא אל מחוז חפצם זה כל האמצעים, כשירים להם, עד כי היה פתגמם, „התכלית מקדש את האמצעים" לא שכחו להעניק גם לעדתינו, מתגרת ידם, הזעומה, ובשנת ת"י למנינינו, התנפלו היעזואיטים, על רחוב היהודים, וישללו שלל ויבוזו בז, בערך עשרים בתים, של

אחינו, ועשו שמות. שמונה יהודים הרגו, וחמשים נפצעו בפצעים אנושים, וכאשר נודע דבר הרצח הזה, להמלך וולאדיסליאוו הרביעי, אשר מלך בעת ההוא בפולין שלח וועד מיוחד, לחקור ולדרוש היטב דבר המקרה, הלא טהור זה ואת היעזואיטים הפושעים והמורדים צוה ליסר קשה בפומבי, למען לא יזודון עוד אנשי עולה לעשות מעשים מבוערים כאלו. אולם אנשי רשע אלו, לא במהרה, וסרו, כאשר נראה התאמצותם אחרי כן להתקוע יתד נאמן בעירנו, עד כי עוד בשנת 1650 לספה"נ (ת"י למנינינו) יסדו להם היעזואיטים, פה עירנו, בית דפוס, בבית המיועד לאנשי חברתם, להפיץ כתבי פלסתר בכל מקום אשר שלטונם מגיע, ובית דפוסם עמד על מכונו עד שנת ת"ל.

בעת רעה כזאת, כמים קרים לנפש עיפה. הוא לנו המקרה, המראה לנו לדעת, כי בעת אשר אנשי רשע, רמסו אותנו ברגל גאוה, וידכאנו עד עפר, לב מלכנו, אשר כפלגי מים ביד ד' המה, טובים לנו, ויפרשו עלינו כנפי חסדם גם העניקו לנו משפטי זכיות אזרחים, ויתנו לנו כבוד אנשים, כן נראה מהמקרה אשר המלך וולאדיסלאוו צוה ליסר קשה את היעזואיטים, וכן מהמקרה הבאה, בעת אשר עזב המלך קאזימיר, את כסא מלכותו בפולין בשנת 1668 לכפה"נ (תכ"ח למנינינו) מסיבת עצבו ורגזו, על מות אשתו המלכה, גם מסיבת המלחמות והשונות אשר השתרגו עלו על צוארו, ולא נתנו לו מנוח, עד כי קרא אביפה, בעיר ווארשוי, בשנת העשרים ואחת לימי מלכותו, וימסר את כתר מלכותו, בידי הסינאטורים, בדרכו מווארשוי, התמהמה זמן מה בעירנו, וישב בארמון המלך, וכאשר עזב את עירנו, בין המפלגות השונות אשר לקחו ברכת הפרידה, מאת המלך, נמצא גם צירים (דעלעגאטים) מאת עדת היהודים בפה.

רוחות רעות של היעזואיטים, אשר נשבו אז בעולם, פעלו לרעה, על רוח בני אדם עד כי רבו התלונות השונות מאת האזרחים, על היהודים, כן נראה מהתלונה אשר התלוננו הרוקחים, סמי מרקחת (Aptekarze) הנוצרים בשנת 1650 לספה"נ (ת"י למנינינו) על היהודים כי המה עושים נגד החוק סמי מרפא*).

כן נראה שלא נתנו לנגן למנגנים יהודים בכלי זמר, עד אשר נחוץ היה להם להשיג זכות על זה, מאת הממשלה, בשנת 1654 לספה"נ (תי"ד למנינינו**).

מיכאל ווישנאוועצקי מלך פולין, אשר מלך בשנת 1669 לספה"נ (תכ"ט למנינינו) בין כתבי דת השונים, אשר הוציא לאור אחד מהם ע"ד התאמצות היהודים, להפר חוקי המדינה. התולדה הראה לנו, כי כמו בימינו כן בכל דור ודור עוללו עלינו אויבינו, עלילות רשע, ויביאו דבותינו רעה, וכתבו עלינו שטנה לפני הממשלה, עד כי לפעמים מצאו אוזן קשבת, כאזני המלכים אשר אנחנו חוסים בצלם.

בימי הוואיוואדע דאנילאוויטש, נשתנה מצב עדתינו לטוב כאשר נראה מהחוקים הטובים, והזכיות הישרות, אשר העניק לקהילתינו, וכה יאמר הוואיוואדע הנזכר, בכתב דת ע"ד החוקים הנזכרים אשר הוציא,

בהעיפי עין על הזכיות אשר נתנו להיהודים, מאת הוואיוואודים, שקדמוני יאמר הוואיוואדע דאנילאוויטש, הנני מקבל אותם כמו כן אני תחת חסיתי, להגן עליהם ועל רכושם, למען יוכלו להנות בלי שטן ומפריע מכל הזכיות, אשר העניקו להם מלכי פולין הגדולים.

---

*) בספרו של כ' Sierpinski 133 Historyczny obraz Miasta Lublina וגם הוא מביא את המקור אשר ממנו שאב דבריו. **) כסיפר הנזכר בספרו הנ"ל.

א) היהודים בעלי הבתים, וכן הדיירים, מחוייבים לשלם להארמון של הממשלה מכס הנהוג ולא יותר, מבתי הומה, ומבתי עץ, מדירת הרב, והשמשים, מבית הכנסת, מבתי מוסדות צדקה, מבית הקברות, מהחניות, מבתי שעוה, מבתי המרחץ, אשר ההכנסה לאוצר הממשלה, מהן, עולה לסך שבע מאות זהובים פוליש, פרטי הדברים, וביתר ביאור, מפורש בספר התקנות החתום בחתימת ידי, אשר מסרתי לראשי עדת היהודים, בלובלין.

ב) הנני מאשר ומקיים, את כל כתבי אמנה, ושטרי התפשרות, אשר נעשו בין היהודים ובין הנוצרים, תושבי חלק העיר „פאדזאמצע" ע"ד פרטי מסחר מי דבש שכר, גם יי"ש, כמו כן ההתפשרות, ע"ד ענינים שונים אחרים.

ג) מס המסחר על היהודים לשלם כפי ההערכה, אשר נעשתה בעד האזרחים הנוצרים ולא יותר.

ד) יען כי במשך זמן ממשלת הוואיוואודים, שקדמוני, לא היה חל על היהודים, לקחת אנשי צבא לבתיהם, על דירת קבע או ארעי, גם מן הוא והלאה, היהודים אינם מחויבים, לקבל אנשי צבא לבתיהם, רק במקומות אחרים.

ה) היהודים יהיו פטורים, מלתת חלק בהוצאות צרכי אכל נפש ובגדים בעד הגדוד המיועד של הארמון·

ו) אין הרשות להסיג את גבולי בית הקברות של היהודים, כפי הזכות אשר להם על זה, ומעתה בל יהין איש לפגוע בו לרעה.

ז) אם יהיה ריב ומשפט, בין היהודים והנוצרים, תושבי חלק העיר „פאדזאמצע" בדבר נכסי דלא ניידי, והגישו עצומותיהם, לפני שרי העיר, הרשות להם לעשות אפעלאציע אלי, ובענינים אחרים האפפעלאציא, נעשית אל המקום הדריש, כפי הנימוס והחוק, כל ההחלטות, הנזכרות למעלה, אני נותן בחפץ לבי, והחוב עלי למלאות אחריהן, לטובת היהודים, אשר דרשו מידי, הזכיות הנזכרות, כמו כן לטיבת יוצאי חלציהן. כאשר יחנני ד' בחיים. ובטוח אני בממלא מקומי אחרי, כי ישתדלו למלאות אחרי דברי אלו, ולא ישנו.

שרי הארמון אשר הפקדתי בעיר לובלין, חובה עליהם להשגיח ולמלאות אחרי כל הדברים הנזכרים, להגן על היהודים, ולא יתנו לפגוע בהם לרעה.

לתת תוקף ועוז להזכיות האלו, באתי עה"ח בחתימת ידי, גם בנושפנקא שלי, ומבטיח אני את היהודים, כי אשתדל מצדי אצל המלך המושל כעת, שיתן תוקף להזכיות הנזכרות, ונותן אני הרשות ליהודים אם יחפצו להשתדל בעצמם, אצל המלך לאשר זכיותיהם אלו.

לובלין בהארמון 21 נאיאבר 1675 לספה"נ (תל"ה למנינינו). ביום ההוא פטר יאן קארל דאנילאוויטש, הנזכר, את יהודי לובלין מעבודת השארווארק (Szarwark) אצל הנהר, גם פטר אותם מלשלם בעד הבחינה, של מדרגת יי"ש, בכל אופן ולכל היותר, עליהם לשלם בעד בחינה, של כל מאה לוג יי"ש, עשרים גראש.*).

היהודים אשר גם להם לב רגש, לרחוש אהבה לארץ מולדהם, כמו לכל האזרחים, ודורשים שלום הארץ, אשר בה המה מוצאים מרגוע לנפשם ולרוחם העיפה, ידעו להוקיר מפעלות מלכיהם, אשר המה חוסים בצלם, לכן נראה כי בי

מוסדות

---

*) וואסחאד ה ב״ה ס׳ מחודש אקטיאבר שנה 1895 מאמר בערשאדסקי

מיסדות הצדקה השונים, אשר יסדו האזרחים, לזכר נצחונית, המלך יאן סיביעסקי לקחו חלק גם אחינו, ואחד מהם, הוא אחינו הנקרא בשמו צבי (יעלענא) דאקטאראוויטש, אשר בנה מכספו ביהכנ"ס בשנת 1683 לספה"נ (תמ"ג למנינינו).

בשנת 1679 לספה"נ (תל"ט למנינינו) הוציא המלך הנזכר, פקודה, שבעת החגים של הנוצרים, אין הרשות ליהודים למכור סחורתם, בתוך חומת העיר לנוצרים, בחנויותיהם, או גם בבתי הנוצרים, גם להרוכלים המחזירים עם סחורותיהם בחוץ, אין הרשות למכור סחורותיהם, בהחגים הנזכרים, ואם יעברו על הפקודה הזאת, אחת דתם להחרים סחורותיהם להממשלה.

בזמנים עברו הבדילה תמיד הממשלה, את היהודים לרעה, בדבר סכום המכס מהאזרחים הנוצרים, על היהודים היה לשלם סכום יותר גדול מאשר היה מוטל על הנוצרים. סוחר סחורה למלבוש יהודי שילם א' זהב ושמונה עשרה גדולים בכל שנה, בעוד אשר סוחר נוצרי שילם רק א' זהב ועשרה גדולים, סוחרים בעלי חניות יהודים שלמו ארבעים ושמונה זהובים פ', וסוחרים נוצרים, א' זהב וששה גדולים, ויוכל היות כי מספרם היה מעט, לעומת מספר סוחרי היהודים).

אויגוסט השני מלך פולין הוציא כתב דת בשנת 1720 לספה"נ (ת"פ למנינינו) הנוגע למשפט אשר להמאגיסטראט עם עדת היהודים בעירנו, וזה תופסו, המאגיסטראט בשכבר הימים, נתן דרשות ליהודים תושבי עירנו, אשר מספרם היה מעט, לסחור במשקה באופן אשר ישלמו לאוצר העיר, שלש מאות זהובים פוליש בכל שנה. אולם בעת נתרבה מספר היהודים גם מסחרם פרץ מאוד בא"ץ, והמעט להם המקום המוגבל לשכנם, עוד יקחו בחכירה בתי חומה מהאזרחים, הנוצרים, גם את אלו הבתים, אשר המה קנין לכהני הדת, ובהם יסחרו לא לבד במיני סחורות שונות, אך גם במשקאות שונות, נגד משפטם וזכותם, ביום השבת להנוצרים, כמו כן בכל חניהם, יסחרו כחורה, וימכרו משקה בפומבי, גם יקחו מכס מהסוחרים המקומיים, כן מהסוחרים, אשר יבואו ממקומות אחרים, אשר אין להם המשפט על זה וע"י זה המה מרחיקים את הסוחרים מבוא עם מרכולתם להעיר ובזה המה מחסרים הכנסת העיר, אשר הסוחרים היו מביאים לבאו העירה. מיקרים שער התבואה, מחרפים ומגדפים, הנוצרים, ולעתים מכים אותם, ויורדים לחייהם בלקחם טרפם מפיהם, היהודים שוכרים להם משרתות נוצרות לבתי מרזח שלהם, ושפחות נוצרות לבתיהם גרים בבתי הנוצרים, ובחנויותיהם, הוגגים שמה שבתותיהם ומועדיהם מוכרים משקה בשכונת בתי תפלותיהם של הנוצרים, ובזה המה מרחיקים אותם מלבוא אל הרינה והתפלה, מבזים כהני הדת, ההולכים להתפלל על מטות החולים הנוצרים אינם חפצים לשלם מכס המגיע מהם, וע"י תחבולות וערמות שונות, המה יורדים לחיי האזרחים הנוצרים וחותרים תחתיהם חתירה עמוקה, גם מרבים להתיישב ברחובות של נוצרים.

לכן המלך במסיבת יועציו הוציא פקודה, כי מהיום והלאה, אין הרשות ליהודים, לסחור בסחורות שונות, כמו כן לעסוק במכירת משקאות, להרחיק אותם מכל הבתים והחניות אשר לקחו בחכירה מהנוצרים, אם גם עשו ביניהם כתב אמנה (קאנטראקט), ולהנוצרים אשר יתנו בתיהם ליהודים בחכירה, הזהיר המלך, באם לא ימלאו אחרי הפקודה הנזכרה, על כל אחד מהם, לשלם כסף ענושים אלף זהובים פוליש, ויען

היהודים ע"י תעלוליהם ומעשיהם הרעים, הסבו נזק רב להנוצרים' עד כי ירדו פלאים, לכן עליהם לשלם את הכל כפי אשר המה תובעים מהם, ולמען הוציא הפקודה אל הפועל, מינה המלך קאמיסארים מיוחדים על זה, אשר ישתדלו למלאות אחרי הפקודה הנזכרה.

בכל דור ודור אויבנו עומדים עלינו לכלותינו, ובחפצם לכסות על מזימותיהם הרעים, ולהצטדק נגדה נא כל העמים, מעלילים עלינו עלילות שוא ומדוחים, להראות לכל באי עולם, כי משחתי המדות אנחנו, מפירי חוקי המדינה, בנים לא אמון בנו, אבל הקב"ה מצילנו מידם.

לרגלי החוקים המעיקים השונים, אשר יצאו בדבר היהודים בראשית המאה השמונה עשרה, כאשר הזכרנו זה מעט, ירדו אחינו פלאים במצבם החומרי והרוחני. כאשר יעיד כתב דת אשר הוציא אויגוסט השלישי, ביום 12 יוני שנת 1736 לספה"נ (תצ"ו למנינינו) וזה לשונו, היהודים אשר עברו גבול, ופרצו גדר של הראשונים, רבו בניהם מריבות וסכסוכים, לרגלי הדבר הזה, עוני ומחסור שורר בקהלות היהודים בכלל, חובות רבות השתרגו עלו על צואר הקהלות, כמו כן נתמעטו הכנסותיהן, כפי אשר היו במאה השש עשרה, ובחצי המאה השבע עשרה, למען לצאת מן המבוכה הזאת, מצאו היהודים דרך נכון לפניהם, להביא את עצמם בעול אדוני הארץ הנוצרים, ולהתיישב על אדמתם, או בבתיהם אשר להם בהעיר, איש יהודי כזה אשר התיישב על אדמת אדוניו, מצא מקלט ומסתר לנפשו, לא רק מפני ההנהגה של עדת היהודים, אבל גם מפני הרשות של הממשלה,' בנתנו לאדוניו מס אם גדול או קטון, לא ישא עוד עול מס ממשלתו, ומס ממשלת העיר, גם מס עדתו, עדת היהודים,

איש יהודי כזה הוא בטוח, כי אם יקרה אסון ופגע לאחיו היהודים, לא יגיענו, והוא ימצא לו, מחסה ומסתר, בצל אדוניו, יותר מהיותו תחת צל קהלתו העניה.

אהבת החקוי גדולה אצל היהודי, יעיד הסופר בערשאדסקי, והנה היהודים מרבים להחקות איש אחיהו יקיים הסופר הנזכר, ולהלאה יאמר, ראשי עדת לובלין, בקשו מאת המלך אויגוסט השלישי שיוציא חוק, באופן אשר הציעו המה לפניו, וזה תוכנו, יען אשר בפרורי העיר, גרים יהודים בהצרות ובבתים, אשר המה קנין לאנשים, נושאי משרות שונות בהממשלה, למען יוכלו למצוא מחסה בצלם והיהודים הגרים בהבתים האלו, יעסקו בענינים שונים, בחרושת המעשה, וביותר בחכמת הרפואה, גם עוסקים המה במסחר, למרות החוק, ובזה המה יסבו נזק ליהודים תושבי עיר לובלין, יען אינם נושאים עול בהמסים, ולוקחים חלק בצרכי הציבור, יחד עם יהודי העיר אשר רק עליהם לבדם, כמשא לעיפה, יעמוסו עול המסים וחובת העדה. לכן בהשתדלות יהודי עדת לובלין אני מרשה להם לחבול מהם חבול, למשכנם, סחורה, אף גם בשר ולמכרם, והכסף מהמכירה, יקחו לחם, ראשי העדה, והרשות להם לענוש אותם קשה*).

התקופה הזאת, היתה תקופת הירידה לאחינו, כי מעת לעת ירדו יותר פלאים, ומה גם בימי מלכות מלך פולין, סטאניסלאוו אויגוסט פאניאטאווסקי, אשר נתן כתר מלכות בראשו, בשנת 1764 לספה"נ (הקכ"ד למנינינו), אשר גם שמש עם פולין
החלה

---

*) ווסחאד חוברת ע'. מחודש אקטיאבר. שנת 1895 מאמר הסופר בערשאדסקי

החלה לערוב , מהומות ומבוכות שונות , הפריעו מנוחת התושבים , וגם גורל אחינו נשתנה לרעה , המלך הנזכר הגביל עוד יותר זכיות היהודים , והוציא חוק להרחיק את היהודים מתוך העיר ופרוריה. בעת ההוא נתפרדה חבילת הוועדים של ד׳ ארצות בפולין, אשר פעולותיהם היו רבות ורצויות לחזוק האמונה וקשר האומה להרים מצבם החומרי והרוחני של אחינו וגלתה כבוד מאחינו בערי פולין וליטוי בכלל ומעדתינו בפרט ! אחרי התגעשות הרוחות , וסערות הלבבות של אחינו מפני פחד פתאום , ומשואה ממרחק תבוא, וע״י מלחמות ומריבות האזרחים קמה הסערה לדממה, כעבור משך זמן דור אחד מהמהומות והמבוכות הנזכרות , והחלו ימי מנוחה לאחינו, מהעת אשר פרשה ממשלת רוסיא האדירה , את כנפי ממשלתה , על מדינת פולין . ובצעדים קטנים אבל בטוחים , התכוננה והשתכללה, עדתינו, ורכשה לה כל הקנינים הדרושים לעדה מתוקנת . בתי מוסדות צדקה שונות , בתי כנסיות ובתי מדרשות , אשר אציגם בזה , בשמותיהם , את אלו העומדים וקיימים מכבר הימים , כמו כן אלו , אשר נוסדו זה מקרוב .

„ביהכנ״ס מהרש״ל ז״ל, אשר התפלל בו הגאון הנזכר , היכל גדול ומפואר . „ונבנה בטעם הגזרה והבניה, של האירופים , המכיל בקרבו , לערך שלשת אלפים איש . ומרוב ישנו נפל תחתיו בשנת תרי״ז תקרת*) הביהכנ״ס, ועדתינו תקנו פרצותיו ועומד עד היום על תלו .

ביהכנ״ס מהר״ם ז״ל , אחד מצלעי הבנין הגדול של ביהכנ״ס מהרש״ל ז״ל , ביציע העליון, וכפי המסורה אשר לנו התפלל בו הגאון מהר״ם ז״ל. ולכן נקרא על שמו

ביהכנ״ס של הר׳ צבי הירש ב״ר משה דאקטר , נבנה בשנת תכ״ט לאלף הששי, ע״י ה״ר צבי הירש הנזכר, אשר השיג זכות על בנינו, מאת המלך וולאדיסלאוו הרביעי , וזמן הבנותו נרשם ממעל לפתח ביהכנ״ס בבאה , אשר עליו כתיבת זה לשונו , „זה הבית אשר שם בן משה לבני ישראל , לבית התפלה , בשנת תכ״ט , „ויקרא שמו בישראל בית הכנסת ר׳ הירש בן ר׳ משה דאקטרס ועתה נתחדש ונגמר „ע״י אנשי פעלי טבא, יישר חילם בשנת תרנ״א .

„ביהכנ״ס של השר ר׳ שאול וואהל״ , הנקרא „ביהכנ״ס של לייפער״ (אולי התפללו בו לפנים , לייפער, המה הרוכלים המחזירים בכפרים עם סחורה) ויש אומרים שנשתבשה המלה , אלופים ללייפער , וכי בביהכנ״ס הנ״ל , התפללו בו , האלופים וגדולי העיר, ומסורה יש בידינו שנבנה ברשיון ובכספו של השר מוה׳ שאול וואהל ז״ל , אשר היה כפי הידוע מגדולי השרים בממלכת פולין, ולכן נקרא עד היום הזה, גם על שמו „ביהכנ״ס של ר׳ שאול וואהל״ ובשמחת תורה בעת ההקפות, כשמוסרין את הספרי תורה, להמתפללים שמה , להקיף אתם, סביב בביהכנ״ס , המנהג שהשמש קורא, ברשות מורינו השר, מוה׳ שאול וואהל ז״ל .

„ביהכנ״ס דקהל״ נבנה בזמן קדום , והוא בנין עתיק , אולם שנת הבנותו , נעלמה מאתנו , ואמור אומרים בעירנו , שעוד הגאון מהרש״א ז״ל , דרש בביהמ״ד הנ״ל .

---

*) בעת ההוא נמצא תחת המפולת סידור תפלה כתוב על קלף אשר בסופו היה כתוב מגילת ת״ח בהמגילה הזאת יסופר אודות המאורעות וגזירות רעות בשנת ת״ח גם אשר על הקדושים אשר נהרגו בהגזירה ההוא והמנהג היה בעירנו להתענות בערב סוכות בכל שנה ושנה גם קראו את המגלה הזאת בפני כל קהל ועדה בהתענית הנזכר חבל על דאבדין

„ביהמ"ד דפרנס" מיסדו היה מוה' אברהם פרנס, אביו של הגאון, מוה' יעקב חיים, שהיה אב"ד בעירנו. „ביהמ"ד של הרבי" אשר בו התפלל הרבי מלובלין. „הרב ר' יעקב יצחק הלוי הורוויץ, ונקרא ביהמ"ד הנ"ל על שמו.

„ביהמ"ד של ר' משה אליה", נבנה בהוצאותיו. „ביהכנ"ס של חייטים, נבנה זה לא כבר. ביהכנ"ס של החברה נושאי המטה, נבנה כמו כן לפני איזה שנים.

ביהכנ"ס של ר' אלימלך בר' יעקב חיים, נבנה בהוצאותיו.

מוסדות צדקה

„בית החולים", בנין מפואר להלל עם תאים ואלמים גדולים בו ימצא סמי מרפא, ורפואות תעלה, חולים והולות, עבריים עניים, גם יש חב"ה מבקרי חולים, אשר יהפכו משכבי החולים, בחליים, ויושיטו להם, זני מרקחת, להשיב את נפשם, מספר המטות בעד החולים לזכרים 30 לנקבות 26, שלשה רופאים (דאקטארים) מבקרים בכל יום את החולים, אחד רופא ראשי (ד"ר דאברוצקי נוצרי) ושני אססיסטענטין יהודים, ד"ר צינבערג, וד"ר פלינדער, לבד מאלו ד"ר לחולי העינים זיידענמאן. המשגיח על סדרי ומשטרי ביה"ח הנ"ל בעת, הוא בעל בית מסחר שטרות, (קאנטאר) פ. גאלדקרויט. איש אמונים, ועיניו צופיות על הנהגת ביה"ח, בחריצות ושקידה.

„בית מחסה לזקנים, אלמנות, ויתומים, אשר בו ימצאו מקום מנוחה, ומרגוע, וארוחות תמיד, שחרית, צהרים, וערבית, זקנים. 12 זקנות 13 ילדים וילדות 35, ומנהלו הוא עתה המשכיל בעל בית מסחר שטרות (קאנטאר) יעקב יוסף זיידענמאן עובד עבודתו באמונה ובחריצות יתירה ובשקידה רבה.

„תלמוד תורה" בו ילמדו תורה, לנערים עניים, אשר אין יד אבותיהם משגת לשכור להם מורה, ומלמד, בית התלמוד תורה הזה, עומד תחת השגחת הרבי מוהר"ר אברהם איגר שליט"א.

„בית הספר העברי" בעירנו, בו יטיפו לקח, מורים עברים גם נוצרים בלימודי חול לנערים עברים, המבקרים בביה"ס ועומד תחת השגחת הדירעקטאר, המפקח על למודי בתי הספר אשר בגליל לובלין, מנהלו הוא הד"ר מ. ארנשטיין, טוב יעשו ראשי העדה ומשכיליה, כי ישתדלו אצל הממשלה הרוממה, להביא בפראגראם של בית הספר הנזכר, גם למודי קודש. אשר זאת היה חפץ ורצון מיכדיו, כאשר ידוע לנו בראשית ימי התיסדותו של ביה"ס הנ"ל, הטיפו בו מורים מיוחדים, למודי קודש, והתלמידים הראשונים אשר גמרו חוק למודם בביה"ס הנ"ל, היתה היהדות קרובה, ללבותיהם ולנפשם, אולם בזמן האחרון נפסקו, הלמודים העברים, וביה"ס סר מן הדרך אשר התוו לו המיסדים הראשונים, ולכן החובה, על ראשי עדתינו כאשר הזכרתי, להשתדל לחדש את הרשיון על הלמודים העברים, ולעשותו „ביה"ס עברי" במלוא מובן המלה. אשר נחוצתו מורגשת מאוד בעירנו.

העתק"י מהפנקס של החברה קדישא בעירנו, משנת תמ"ה,

הוצאות של החברה, לענפי צדקה שונים,

מתנה לדרשה להרב ר' אהרן ריק, לר' אברהם שתדלן מבראד, 1) לאורח מווילנא לסיוע בתו הכלה, 2) לאורח מליטא, לסיוע בתו הכלה, 3) לאורח אשכנזי 4) מ"ה גדולים לר' וואלף שמש, לבקש יהודים, אם נהרגו ח"ו (א) לעני מווילנא כ"ב גדולים, 5) להרב ר' הירש מפראג, 6) דבש לר' ליפמאן בעל דרשן, זהב מתנה להנ"ל 7) לר' וואלף שמש, שנתן יי"ש לגלחים שתפסו אותו (ב) למוכיח מבריסק, לר' משה מרגליות מלבוב 8) לאיש יהודי מלעחוויץ 9) לאורח ר' גנפרכט, מק"ק קרוקא 10) לאורח ר' דוד מסלנמא, בין הכסף אשר מסר פ"ח אחד לשני בחדשו, נתן לו גם מכתב אשר כתבו החברה קדישא דקברנים מק"ק לבוב, אל החברה קדישא דק"ק לובלין 11) (ג) לאורח מפראג חתן ר' טעביל החסיד ז"ל, גיסו של המאור הגדול אב"ד שלנו 12) לאורח נכד ר' שמואל דאקטר 13) לאנשי ק"ק בילגראד ביריעות, ראשי וגבאי דחברה קדישא. להש"ץ מביהמ"ד דק"ק קראקא 14) למשולחים דק"ק תוסמניץ, לר' שמעון. מאויבין, לפדיון שבוים, אשתו ובניו, לאורח מק"ק מינצק אדר ת"ן 15) לאורחים מלומבלא, לאורח מלעמבערג 16) לר' דוד מלמד מטיקטין 17) לר' משה מזאלקווא 18) לאורח דרשן מפראג, לר' וואלף מפרעמיסלא, להרב ר' שמעריל מתנה לדרשה. קבלה ג' זהו' ט' גדולים מר' משה דאקטער תנ"א לפ"ק 19) מהרב ר' הירץ קבלה י"ט זהו' 20) לעני גר צדק 21) לאורח מאמשטרדם 22) אחר מטתו, של הקדוש מוה' אלכסנדר מצויזמר, ב' זהו' ב' גדו' תנ"ה 23) א' טאפ דבש, לאב"ד על שבועות כנהוג 24) אחר מיתתו של ר' דוד קדויש 25) לאורח מיאס, לפדיון שבוים 26) להמליץ עבור בה"מ למשפט עם (ד) שופט פאדואמצר 27) לפדיון בתולה 28) להישיש ר' אהרן, מחבר ספר מזאלקווי, הוצאה ע"י ר' יוסף בשעת קבור' הקדוש ר' נפתלי מפרעמישלא, ליל ד' ד' טבת, תפ"ב, לאשה ספרדית ע"י מתתיהו 29) מתנה לדרשה, להרב מבעלזיץ 30) לאורח ממעהרן 31) נדבה לב' פרענקין 32) לאורח ממדינת איטליא 33) לר' חיים בהרב מבריסק, למוכיח מטארנוי, דבש ולימנעש, להרב אב"ד על ב"מ בנו, לדרשן מגלוגא, לב' אורחים מפוזן, א' טאפ דבש, לשלוח להרב מקרעמניץ, תק"ז 34) דגים להרב אב"ד על ברית מילה הקחי"ת 35) לאורח מטירקייא 36) לאורח מלבוב, לאורח מפורהייץ למוכיח מלבוב, לדרשן סגי נהור, מליטא תקטי"ת 37) לדרשן על פדיון שבוים

---

(1) דף ז' ע"ב (2) ה . ע"ב (3) . (4) ט"ו (5) י"ז ע"ב (6) י"ו (7) י"ח (8) כ"ה (9) כ"ה ע"ב (10) כ"ז (11) ל"ד (12) ל"ז ע"ב (13) ל"ז ע"ב (14) ל"ה ע"ב (15) מג (16) מ"ד (17) מ"ה (18) מ"ו (19) מ"ט (20) י" ע"ב (21) פ"ה (22) פ"ט (23) צ' (24) קי"ה ע"ב (25) קי"ג ע"ב (26) קכ"ד ע"ב (27) ע"ה (28) קע"ד (29) קצ"ד ע"ב (30) קפ"ה (31) קפ"ז ע"ב (32) ר"מ (33) רס"ד (34) רע"ג (35) רע"ד (36) רע"ט ע"ב.

על איזה דפים בהפנקס זה מראים המספרים בהערות ;

שבוים 38) קבלה מר' מענדיל מחצר הרוכס , א' זהב תקכ"ב 39) לפדות כלים מביה"ק, שהשכין הכומר ניסן תצ"ח 40) (ה) היום יום א' י"ג ניסן תנ"ד לפ"ק קבלנו לתוך החברה, קדישא , דגומלי חסדים של אמת, את האלוף התורני מוה' יעקב ר' שילמס ר"מ סופר, ונתן מעות הקדמה לצורך הפשר עם הכומרים , פרנצישקנר ד זהו' יום הנ"ל 41) (') .

א) הדבר הזה תראה לנו, כי הריגת יהודים היה חזון נפרץ ונחוץ היה להעדה, לשבור בשביל זה איש עתי לבקש את הנהרגים.

ב) עד כמה היו פרועים לשמצה , ופרצו גדר המוסר והנימוס ותפסו יהודים בחוץ. וכופר פריון נפשו נתן להם היהודי הנזכר יי"ש, גם זו לטובה.

ג) מזה נראה , שהיה קשר אמיץ וחזק בין עדתינו ועדת היהודים בלבוב ער כי היה חליפת מכתבים בין החברה קדישא בעירנו ומעיר לבוב.

ד) כפי הנראה היה לעדתינו דין ודברים עם שופט פאדזאמצר ובלי תפוגה העיק להם ועות משפטם , ונחוץ היה להם , להושיט עליו קובלנא לפני בי"ד הגבוה,

ה) כפי הנראה שלמו עדת היהודים בעירנו מס מיוחד להכומרים ואלו האחרונים משכנו אותם לפעמים , בשביל זה. כאשר יעיד המעשה שהיה שלקחו כלים מביה"ק למשכון.

ו) בלי תפונה היה לעדת היהודים בעירנו , איזה ריב ומשפט עם הכומרים פרנצישקנר לכן היה נחוץ להראשונים , לפייס את האחרונים בכסף.

הרשומה הזאת תראה לנו , כי החברה פזרה את כסף הכנסתה לענפי צדקה שונים , וכי מכל מרחבי כדור הארץ נהרו אל עירנו אורחים רבים ונכבדים , ושמות אלו האורחים , הנקובים בהרשומה הזאת , אולי יביאו תועלת לכותבי תולדות אחינו בפולין לכל אחד מעירו ·

---

(37) רפ"ב (38) רפ"ב ע"ב (39) רמ"ב (40) רמ"ב ע"ב (41) רנ"ט.

* * *

מאה הרביעית לאלף הששי

הגאון ר' יעקב הלוי ב"ר יהודא קופלמן . ז"ל ;

המצבה היותר עתיקה בבית מועד לכל חי בעירנו הוא משנת **ש"א** ציון הגאון הר' יעקב הלוי הנזכר , הנודע בשם הגאון ר' יעקב פולק כפי עדות המסורה אשר לנו . הנודע והמפורסם בכל מרחבי ארצנו , אשר הי' תלמוד מהר"י מרגליות , ונתעצם עמו במחלוקת ע"ד פסק דין אחד ולא נענה לו . וכאשר מת מהר"י מרגליות פנו כל חכמי אשכנז החלוקים על מהרי"פ בפסק זה אל מהר"י מינץ בשנת רנ"ב . וגער מהר"י מינץ בהר"י פולק שהעמיד על דעתו יותר מדאי לחלוק עם מהר"י מרגליות ועם רבני הדור (שו"ת מהר"י מינץ סי' י"ג) ולפי דברי הרב הגאון ר' ישראל בהגאון מוהר"ר שלום שכנא ז"ל בתשובתו אל הרמ"א (שו"ת הרמ"א) לא חיבר הרי"פ מרוב חסידותו וענותנותו שום ספר כדי שלא יסמכו עליו להוראה . וכן לא העתיק שום תשובה ששלחו אליו למרחוק להיות לו למשמרת בביתו , ואולי מדעתו את דרך למודו המפולפל לא רצה שיסמכו עליו להוראה וכמו כן לא מצא את הפלפל שהי' טוב לשעתו כדי לחדד את תלמידים ראוים וכדאים לאחרית ושם , ואם לא חיבר מהר"י פולק ספר עשה הגהות על גליוני ספריו , ונודע כי הגיה את המרדכי ואת הסמ"ג וטור או"ח והיו למראה עיני הגאונים האחרונים 1) ומגדולי תלמידיו הי' הגאון הר' שלום שכנא אבדק"ק לובלין ומהר"ם פאדובה ז"ל 2) הנני להביא הגדה אחת אשר תתאר לנו את שכלו המחודד והשנון , אמרו עליו שפעם עקרו בני הישיבה כמה דפין מהמסכת, שלמד בה הרב מוה' יעקב פולק עמהם , והרב לא הרגיש על חסרון הדפין , והפסקת הענין והלשון והתחיל בדף שאחריו , וחיבר בלולאות פלפולו וחריפתו את שני הענינים הרחוקים זה מזה כרחוק מזרח ממערב 3) הגאון הר' יעקב פ' הנזכר הי' ראש ישיבה ואבדק"ק פראג עם הגאון מוהר"ר אייזיק מרגליות 4) אבל למרות המסורה והקבלה אשר בידינו שהגאון מוהר"ר יעקב הלוי הוא הוא הגאון מהרי"פ דברי שה"ג והצמח דוד סותרים אותה הראשון באמרו ששם אביו של מהרי"פ הי' מוהר"ר יצחק הלוי, והאחרון באמרו שהגאון מהרי"פ נפטר בשנת ר"ץ לכן החליט , הרב הגאון מוהר"ר יוסף אבד"ק סאראצק 5) שהוא הגאון הר"י קאפעלמאן, שהביאו הד"מ סי' תס"ז ס"ק ה' וכה תקונן אב מצבתו , ומתאבלת על אבדן איש מורם מעם זה אשר איננו ,

„אבל וקינה אעורר בבכי ובדמע אשורר ,
„על אשר פה טמן הגאון מוהר"ר קופלמן ,
„ר' יעקב הלוי שמו וטעמו ונימוקו עמו ,
„בקי בחכמת כל הספרים ובפרט בשש' סדרים ,
„ומי הרביץ תורה כמותו , ומי יוכל לספר תהלתו .
א) „הוא אביר התורה אבן פינה יקרה ,

אשר

---

1) כנסת ישראל רש"י פין עמוד 563 2) שה"ג הגד"ח ח"א דף מ"א ע"ב 3) בית יהודה ריב"ל שער השני פ' ק"מ 4) צמח דוד ח"א דף נ"ה 5) בהערותיו בכתב יד על ס' קרי' נאמנה אשר מלאתי הלל המשכיל המפואר מהרש"ד לאווענשטאל . ז"ל

„אשר שמו בכם נקתם אביר יעקב התב,
„ב"ר יהודא הלוי ז"ל ונפטר כ"ג סיון ונקבר
„יום א' ש"א לפ"ק,

הגאון מוהר"ר אברהם מוכר ירקות.

מולדתו של הגאון מוהר"ר אברהם הנזכר נודע לנו רק מה **שמביא** הרב חיד"א בשה"ג ז"ל שם, שמענו מרב אחד זקן שקיבל „כי בימי מהרש"ל ז"ל, תחת בית מדרשו הי' חנות אחד, לאיש שהי' מוכר ירקות, „וישם הי' ישן בחנות, וקורין לו ר' אברהם מוכר ירקות, והוא צנוע לכת, ודבר אין „לו עם אדם, ולילה א"ת קם מהרש"ל ז"ל, ושמע שר' אברהם, הי' לומד סוגיא „עמוקה מאוד, ומפרישה פירוש רחב, והי' נותן דעתו לכל דבריו, ושלח אחריו, ושאלו „שאלה עמוקה, בש"ס, והוא השיב, כי הוא ע"ה, ולא ידע מאי דקאמרי רבנן. וע"י „הפצרות וגזרות פתח פיו והאירו דבריו, בחכמות ובקיאות, הפלא ופלא, ונתחנן לו „שיהי' בכור ולא יודיע הדבר, ונמשך כמה זמן, שמהרש"ל מפלפל עמו, והי' מוצא „קורת רוח, שהוא גברא רבה, וכשנתבקש בישיבה של מעלה, מהרש"ל ז"ל, צוה „הקהל שיקחו להם לרב, לר' אברהם מוכר ירקות, כי אין לו כמותו, ואח"כ בהפצרות „הנאים, רבים נתקיימה צוואת הרב ז"ל, ומי שיש לו לב, יקח מוסר השכל, עד כמה „היא גדר התורה לשמה, ואת צנועים חכמה, והתורה מכרזת עליו ירום ונשא וגבה, „וה' לא ימנע טוב להולכים בתום, עכ"ל, חיד"א בשה"ג שלו 1) הגאון מוה' אברהם הנזכר הוא כפי המסורה אשר לנו מוהר"ר אברהם בר' אושעי' הנודע בפי כל בעירנו בשם ר' אברהם קאשי, גם המקום אשר בו, ישב, נודע לנו עפ"י המסורה ושהוא ישב במרתף אחד, בבית לא הרחק מביהכנ"ס מהרש"ל ז"ל ההגדה המסופרת בשה"ג, תתאים בעיקרה עם המקובל לנו, כי הגאון הנזכר, ישב במרתף בבית הנ"ל, ושם לילות כימים להגות בתורה, והי' צניע לכת, אולם במה שכתב בשה"ג שמהרש"ל ז"ל צוה לפני מותו, לקבלו לאב"ד במקומו, הוא ללא אמת, יען הזמנים אשר בהם חיו הגאונים הנזכרים יכחישו אמתת הדבר הזה, כי הגאון מהרש"ל ז"ל נפטר בשנת של"ד והגאון מוהר"ר אברהם ב"ר אושעי' ז"ל, נפטר עוד בשנת ש"ג, ל"א שנים קודם הגאון מהרש"ל ז"ל, ואולי יוכל היות שאחד מהגאונים הקודמים, **אשר** נשאו כתר הרבנות בעירנו, צוה לקבלו על מקומו. בחיים מעטי הכמות, **ורבי** האיכות, נחרתה פטירתו של הגאון מוהר"ר **אברהם** מוכר ירקות על מצבתו, וכה **תהגה** נכאים.

„עיני ירדו פלגי מים בהתקדרו בעבים השמים,
ב) „במות ר' אברהם ב"ר אושעי' ז"ל ש"ץ שהיתה ביום ב',
„כ"ד סיון ובו ביום נטמן איש הישר והנאמן ג' ש' לפ"ק,

---

1) פס"נ להרב חיד"א ד' ו' ע'

ג) הגאון מוהר"ר שלום שכנא ז"ל

ראש המורים ארי שבחבורה, התלמידים למאות, נהרו אליו מכל אפסי ארץ, להנות מזיו תורתו, והוא הפיץ מעינותיו חוצה, את העיר לובלין אשר שם בה משכנו, עשה לערש ההוראה, כי משם מישיבתו, אשר בה הרביץ תורתו, יצאו גאונים רבנים, עמודי ההוראה, לכל העולם. ואחד מגדולי תלמידיו, אשר אנחנו הלכים לאורו, בכל דבר הנוגע לדת ולהלכה, הוא רבינו הרמ"א ז"ל. הגאון הר' שלום שכנא הנזכר הי' מגדולי תלמידיו, של הגאון מוהר"ר יעקב פולק 1) והרמ"א ז"ל הנזכר, אשר הי' מתלמידיו, של הגאון מהו' שלום שכנא הי' גם חתנו שכן כתב בד"מ י"ד סי' ק"י אות ד' וז"ל, „האמת הוא, מה שתירוץ לי, הגאון מורי חמי מוהר"ר שלום שכנא והוא מובא לספר מגדולת רבו וחותנו מוהר"ר שלום שכנא ויאמר, „איכה אפצה פה, וארים ראש, לחרוש ולדרוש, ולפסוק על מעשה הבא לפנינו, „בעוד מורי ורבי קיים, הוא ובית דינו, היא גולה הכותרת, עטרת תפארת, גחלת „הנשארת, נר ישראל, ואורו יזהיר כאור השמים, וכו' הוא אשר נודע בשערים ראש הגבורים, הגאון מוהר"ר שכנא ש"ן (שו"ת הרמ"א). ובנו הגאון מוהר"ר ישראל, בתשובתו אל הרמ"א ז"ל, בשנת פטירת אבא כותב „וכן קבלתי הלכה למעשה מאדוני מורי הגאון, רבן ומאורן כל בני הגולה, מוהר"ר שלום, המכונה שכנא „זצ"ל, אשר העמיד תלמידים הרבה, מסוף העולם ועד סופו, מפיו ומימיו שותים „וחי נפשי עולמים, דומנין סגיאין, בקשתי עם הרבה לומדים, ממנו שיעשה פוסק, „ותשובתו היתה, מחמת רוב חסידותו, וענותנותו, אשר הי' עניו, יותר מכל אדם, „אשר על פני האדמה, ואמר, יודע אני, דשוב לא יפסקו כ"א כאשר אכתוב, מטעם „הלכה כבתרא, ואין רצוני שיסמוך העולם עלי, ומהאי טעמא, לא עשה נמי רבו הגאון „מוהרי"פ (הר' יעקב פולק) שום ספר, גם שום תשובה, ששלחו מרחוק, לא העתיקו „אלו הגאונים, מהאי טעמא. אף כי הי' נחשב בעיניהם כיוהרא, (שו"ת הרמ"א סי' „כ"ה) והגאון ר' בנימין אהרן, בעהמ"ח ס' משאת בנימין, כתב באחת מתשובותיו, „וראיתי להרב הגאון הגדול, מוהר"ר שכנא ז"ל שכתב וכו', ולא מלאני לבי, להביא „דבריו בתוך דברינו זה, בהיות כי הרב הנזכר, עם שהיה חכם גדול ומופלג מאוד, „סמך עצמו על גדולתו, ורוחב לבבו, ובחר לו לעצמו ביאור חדש, בפירוש הסוגיא, „במסכת קדושין ומתוך פירושו, יצא לנו הדין לחומרא, ואנו אין לנו עסק בפירושים „חדשים וכו', וכל רבותינו ושאר גדולי הדור, כולם תלמידי הגאון הנזכר ואעפ"כ לא „חשו לדבריו (משאת בנימין סי' ט"ז) 2) ואלה המה תלמידיו, של הגאון מהו' שלום שכנא ז"ל, א) חתנו הגאון מהו' משה איסרלש (הרמ"א) הנזכר, ב) הגאון מה"ר לעמיל מלובלין, שהובא בד"מ אה"ע, ובשו"ת שארית יוסף, ג) הגאון מוה' שלמה ר' ליבשס, ד) הגאון מוה' משה הלפרין, בעה"מ ס' זכרון משה, ה) הגאון מוה' חיים, בעהמ"ח ס' החיים וס' מים חיים, השגות על ס' תורת חטאת, להרמ"א, אחיו של הגאון. מהר"ל מפראג אבדק"ק פריעדבורג, ו) הגאון מוה' זכרי' מענדיל, הנקרא זכרי' הנביא, ז) הגאון מוה' עזרא זיסקינד מפוזן, המדפיס ס' איסור והיתר הארוך.

בעירנו

---

1) צמח דוד ח"א 56 2) קרי' נאמנה להחכם רש"י פין דף 53

ה) הגאון מוה' אלעזר בעל מעשה ד' , 1) הגאון מוה' שלום שבנא : נזכר , ברוחב לבבו , ובחכמתו הרבה , הלביש גאה וגאון כמדו , כאשר נראה מדברי הגאון הרמ"א והגאון בעל משאת בנימין , אשר הביאוני למעלה, לכן יש רגלים להאמין בהגדה המסופרת בעירנו , אודותו , שמצאו כתוב על שולי גליון , במסכת סנהדרין , בהש"ס של הגאון מוה' שלום שבנא הנזכר בדבר המחלוקת שמה אודות שמו של משיח ואני אומר שבנא שמו שנאמר לשבני תדרשו . לפני מותו צוה לקבור אצלו רופא ידיע , בעירנו לובלין 2) כאשר יגיע עת פטירתו , הגאון מוה' ש"ש נפטר בעירנו ביום ו' ר"ח כסליו ש"ט לפ"ק , וכה תקונן אבן מצבתו ותהגה נכאים ,

האבן הזאת אשר שמתי מצב' ,
יהי' בית מלון לאיש אלהי' קדו' ונורא !
אשר הרבי' בישראל תור' ,
יותר מכ' איש' הי' לפניו בדרי בתר'
והחזי' ליושנה עטר' , (ד
והעמי' תלמידי' הרב' ,
עד שכל דרי ארעא ,
מפיו חיין ומימיו שותים בהדר' ,
הלא הי' עטר' תפאר' ראשי אלפי ישראל ,
ה"ה מופ' הדו' והדרו ראש גולת אריאל
מאורן ורבן אב"ד ישראל ,
גאון הגאוני' מוהר"ר שלום המכונה שבנא ב"ר יוסף יצק"ל
ה"ה החסי' והעניו ,
אשר נאסף אל עמיו ,
ביום ו' ר"ח כסליו ש"ט לאלף הששי ליצי'
יהא נפשו צרורה ,
בצרו' החיים עם נפשות הצדיקי' שבג"ע אמן
(ומלד סכני הרוח)
„שלום הרב' ועוז התאזר ,
והרבי' והנהי' לעם מפו' (מפוזר) .
וממוני לה' פיו' ,
ישיב' תפ'מ' שנ' באהבה בלי דורון
„כלו יכלו ,
ימות עול' ,
ויתחדש אבלו ,
לכל יבוא לדו' אחרו' ,
„נשב' ארון הקוד' ונתבק' למעל'
„ב"י"ש"י"ב"ה מהולל' ,
„נתפס החסי' בע' הדו' היו לוחות לשברי' ,
„אמרו בקבר זה מקו' חכמה נקב' ועולם בא בעורון ,

---

1) במכתב הגאון ר' יוסף אבד"ק סעראלק (הלאה) . 2) במכתב הגאון הנזכר (הלאה)

ד) הגאון מו״ה ישראל בהגאון מו״ה שלום שכנא

הגאון מוה׳ ישראל הנזכר , הי׳ כפי דעת הצמח דוד 1) ראש ישיבה , בימי הגאון מהרש״ל ז״ל בעירנו , אולם החכם רש״י פין, בספרו קרי׳ נאמנה 2) אומר, שהי׳ אב״ד וממלא מקום אביו בעירנו לובלין, והרב הגאון מוה׳ יוסף לעווינשטיין אבדק״ק סעראצק, נוטה לדעת הצמח דוד, ואומר שהי׳ לר״מ בעירנו , והביא ראי׳ לדבריו , שהרי הגאון מהרש״ל ז״ל , נהג נשיאתו עד שנת של״ד , והגאון מוה׳ שלום שכנא נפטר , בשנת שי״ט , וא״כ הי׳ זמן , של ט״ו שנה, שאין בו כדי חלוקה , לנשיאותו ונשיאת מהרש״ל ז״ל, למען יוכל היות לאב״ד , ואח״כ לר״מ באופן , שנתפרסם ישיבתו בזמן מועט כזה 3) הגאון מוה׳ ישראל, במהו׳ ש״ש הנזכר, עשה הגהות על המרדכי , והובא בספר ברכת המים, אות רי״ש דף מ״ו, ובספר ברכת הזבח וטיב גטין 4) שקיל וטרי , עם הרמ״א , בתשובותיו (מורם סי׳ כ״ה) ובמרירות, יאנח שם על פטירת אביו , וז״ל שם , „בהיות שבעו״ה ביום בוא דבריך , נטרפה השעה , ונשבה ארון הקודש , „בישיבה של מעלה, **מאור** הגולה , רוח אפינו , משיח ד׳ , רב הרבנים , גאון הגאונים . „נשיא ישראל, ה״ה, **אדוני** אבי מורי , הנקרא בשם קדשו , מוה׳ שלום, המכונה שכנא „זצק״ל , ה״ה הכ״מ, **אשר עליו** הי׳ נאמר צדק צדק תרדוף, לקיים מה שנאמר בקש „שלום ורדפהו, לשכנו תדרשו ובאת שמה, ועתה בעו״ה, נפשי עגומה , ושפתי אטומה „ואין בידי להשיב מה, כי נתפרדה החבילה , ואין דעתי צלולה, כי נפלה עטרת הגולה , „על זאת נפשי עציבה , דאובה כאובה , ואנה אני בא וכו׳ , עכ״ל , וחתנו של הגאון מוה׳ ישראל בהגאון שלום שכנא הי׳ הגאון מוה׳ הירש שור אבד״ק בריסק, הגאון ר׳ „ישראל כמו אביו הגאון מוה׳ ש״ש נפטר בעירנו , אולם לדאבון לבבינו שנת מותו מקום קבורתו לא נדע , יען מצבתו היתה בלי תפונה טרף לשני הזמן .

ה) הגאון מוה׳ שלמה לוריא (מהרש״ל ז״ל)

גאון גדול ומפורסם . מאור הגדול נזר ישראל, מופת הזמן , לאורו ילכו בני עמינו , ומימיו אנו שותים כל תפוצות ישראל , ושמעו יצא בכל העולם , העמיד תלמידים הרבה, והפליג על אנשי דורו , וחיבר חבורו הגדול על כל שיטות הש״ס אשר אין ערוך לגדלו , ולעמקו ולחריפתו , וקרא אותו „ים של שלמה׳ גם חיבר ספרי שו״ת ס׳ חכמת שלמה 5) הגאון מהרש״ל הנזכר , הופיע מווארמש או מפוזן , לעיר אוסטרא , שם אביו הגאון מוה׳ יחיאל לוריא , ומהרש״ל ז״ל נתגדל על ברכי זקנו , הטהור , והחסיד , ועניו , ירא . ד׳ איש השלום , מוהר״ר יצחק קלויבער בפוזן, (שו״ת מהרש״ל) ושמש את חמיו הגדול , מוהר״ר קלונימוס , שקיבל מהחסיד הגדול, מוה׳ דניאל, שהי׳ תלמיד מובהק , ושמש את מהר״י איסרליין , בעל התרומות הדשן, (שם צח) והנה אוסטרה, היתה כבר לפני בוא מהרש״ל ז״ל בשם, אבל הוא

הגדיל

---

1) צמח דוד ה״א דף 56 2) קרי׳ נאמנה דף 53 3) הערות הגאון מו״ה יוסף לעווינשטיין אבד״ק סעראצק בכ״י על ספר קרי׳ נאמנה אשר ראיתיו אצל ר׳ שמעון דוד ראזענטהאל ז״ל 4) בהערות הגאון הנזכר על ספר עיר תהלה דף 152 5) לשון צמח דוד בשנת **מצם**

הגדיל תורה והאדיר לעשית שמה ישיבה גדולה, ואף כי היו רוב התלמידים, מתחלה "עוזבים בית מדרשו, ובוטחים וסומכים, על גבורת הזקן ובנו הגאון" (הוא הרב מפאדובה ובנו מהור"ר שמואל יהודה*). ובזה מוציאים אותו חוץ למחיצתו ומחפרים בריאת גופו „הועילה לו חכמתו הרבה (והמקפת), להרבות גבולו בתלמידים הגונים, בכל קצוי ארץ, „וחכמת שלמה והיסאשר עשה, והעטרת שעטרה לו, נודעים ומפורסמים, ובסוף ימיו הי' „אב"ד בעירנו לובלין, ובזמנו וקרוב לו במקום, הגאון מוה יצחק בצלאל הגר בוולאדמיר, „הבא כמסכים על כמה מפסקיו של מהרש"ל, 1) הגאון מהרש"ל ז"ל חיבר ספר, „סדר „פסח" בחרוזים, גם „תשע מזמורי שבת" עם הערות, תחנה „אל מלך עליון אין בשיעור" גם שיר „אליהו פרה משכון" אשר שם יזכור כל סיפורי מעשיות, אשר יסופר בתלמוד אודות אליהו ז"ל 2) בשם הגדולים להרב חיד"א בחלק מערכת ספרים יסופר דבר נכבד אודות הגאון מהרש"ל ז"ל, המראה לדעת ענותנותו ויראתוד' הטהורה, הנטועה בלבו וזה הדבר המסופר, „שמעתי מרב אחד, שקיבל שהגאון מהרש"ל ז"ל, בשבתו על כסא, „ההוראה, לרב אב"ד, צוה למוכיח אחד, שיבוא בכל יום, שעה אחת, ויוכיחנו ויזהירנו „כאלו היה אחד מהמון, כי כך רצונו, והרשות נתונה לו, ובעת בוא המוכיח, „היכף מהרש"ל ז"ל מתעטף ויושב, לשמוע תוכחת מוסר, ביראה ורעדה לפני ד', „אשריו ואשרי חלקו ואשרי העם שככה לו רב חסיד וקדוש זי"ע, יסיים הרב חיד"א ז"ל, „ומתלמידיו של הגאון מהרש"ל ז"ל שומעי לקחו, אשר נהנו מזיו אור תורתו, נודעו לנו.

א) הגאון מוה' בנימין אהרן, ב"ר אברהם סלונק, מחבר ספר „משאת בנימין", אשר הפליג בחכמה ובזקנה, וזכה לראות בנים ובני בנים, גאונים יושבים על כסא ההוראה, מרביצים תורה ה"ה המה.בנו הגאון מוה' יעקב יעקיל מוזכר בתשובות אביו, (סי' נ"ח, נ"ט, וכו') מחבר ספר „נחלת יעקב" פירוש על רש"י על התורה. ובנו השני הגאון, מוה אברהם מוזכר ג"כ בתשובות אביו (סי' נו"ן, צ"ה, צ"ט.) ועשה הגהות על ספרו של אביו, ונכדו בן בתו הרב ר' פייבל, והוא שמתארדו, אביו זקנו, בתור סיני ועוקר הרים.

ב) הגאון מוה' משה ב"ר אברהם אבד"ק פרעמסלא, מחותנו של הגאון בעל משאת בנימין, מחבר ספר מטה משה, נפטר בשנת שס"ו 3).

ג) הגאון מוה' דוד במהור"ר משה בלאמיש אשר קבע מושבתו בארה"ק וחיה לסופר כת"ם ובאה תשובתו לפני מהרש"ל ז"ל, בענין כתיבת תפילין (שו"ת מהרש"ל סי' ל"ד).

ד) הגאון מוה' יעקב במהור"ר יוסף קיצינגען, אבדק"ק מעזריטש, חיבר פיוט כולל דיני הסדר לפסח, שיר גדול בחרוזים „סדר היום ביום שלחנא" וסליחה ליום החמישי של עשי"ת, תחילתה „אתאנו לבקש מחילתך" 4)

ה) הגאון המקובל ר' אליהו בע"ש מחעלם, הובא בתשובות מהרש"ל סי' י"ב, ובב"ח החדשות סי' ע"ו, ובתשובות נכדו בס' תולדות אדם לר' יואל בע"ש.

הגאון

---

*) הערה כפי המקובל בעירנו, וגם נודע לכל שהיתה מחלוקת בין הגאון מוה"ר שלום שכנא, ובנו מוה"ר ישראל, ובין מהרש"ל, נוכל להחליט, כי הדברים הנזכרים ובוטחים על גבורת הזקן ובנו כוון על הגאון מו"ה ש"ש ובנו מוה' ישראל (הכותב).

1) דברי בעהמ"ח ס' קרי' נאמנה דף 56 בשנוי לשון מעט 2) ליטעראטור געשיכטע דער סינאגאגאלען פאעזיע צונץ 3) קרי' נאמנה דף 56 4) כנסת ישראל להרב רש"י פין דף 227 . 572

ו) הגאון מוה' אברהם מאוסטרה, הובא בטיב גטין שער א' אות ל', סי' ק"ג .

ז) הגאון מוה' אפרים לינטשיץ , בעהמ"ח ספר עוללות אפרים , כמבואר בס' עיר גבורים סי' מצורע .

ח) הגאון מוה' חיים , אחי הגאון מוה' יהודא ליווא (מהר"ל ז"ל) מפראג כמבואר בס' החיים ח"א ס' פ"ז .

ט) הגאון מוה' שלמה חסיד , הובא בתשובות רש"ל סי' ע"ט , רבו של הב"ח , הובא בתשובותיו בתור אב"ד בעירנו לובלין .

י) הגאון בעהמ"ח של"ה הקדוש , כמבואר בהשל"ה במס' חולין (ד"ה למדני) , 1)

יא) הגאון מוה' משה מרדכי מרגליות , בהגאון שמואל , הוא התנגד לאלה המטיפים פרק בקבלה בפומבי , תחת השגחתו נדפסו סליחות קראקא בשנת שמ"ד , ובשנת שמ"ט יצא לאור ספרו , חסדי ד'„ על מדות , שנים אחדות הי' אב"ד בעיר וויען , ובשנת שס"ג הגיה את הספר „מדרש הנעלם" בקראקא , ובשנה ההוא כתב סליחה ונדפסה בלובלין , התחלתה „אלהים למדתני מנעורי" לזכר הנהרגים על קדושת השם בעיר ווארישוי , בשנת שנ"ו , האחים משה ויהודה בני יקותיאל . הגאון מוה' משה מרדכי מרגליות , נפטר בשנת שע"ו בעיר קראקא , 2) ובעהמ"ח ס' עמודי עבודה מביא בספרו הנזכר 3) בשם הביבליאטיקא של וואלף ח"ד זייטע 1206 העתקת מצבתו , של הגאון מוה' משה מרגליות , וז"ל .

יום כסליו שע"ז לפ"ק .
זה קבר איש אלקים קדוש יאמר מצות ד' שומר
שר גדול בתורה , בפלפול ובסברה , ובמקרא ,
ובמשנה וגמרא הגאון ר"מ מוה' מרדכי מרגליות ,

יב) יג) הגאונים האחים מוה' יעקב , ומהו' העלמאן בני הגאון מוה' חיים ווירמיז , אשר נפשם חשקה בתורה , ונסעו ברשות אביהם למדינת פולין , ולמדו בישיבתו של הגאון מהרש"ל ז"ל . ואחיהם הבכור מוה' בצלאל נשאר בביתו , ושימש את אביו , וכאשר חזרו לביתם מלאים בתורה על כל גדותיהם , נתקנא בהם אחיהם הבכור , ומאד התמרמר מדוע לא הניחו אותו לנסוע למדינת פולין , לשמוע לקח בישיבת גאוני פולין , והנות מזיו אור תורתם , להפיס את דעתו בירך אותו אביו לאמר , מאחר ששמשת אותי יתן ד' לך שיצאו ממך ד' אורות , וכן היה שיצאו ממנו ד' גאונים , הגדול שבהם הוא הגאון מוה' חיים אבד"ק פריעדבורג , שחיבר ס' החיים וס' אגרת הטיול , וס' מים חיים , השגות על ס' תורת החטאת , להגאון רמ"א ז"ל . והשני מוה' סיני , שהי' ראש ישיבה פה פראג , ואח"כ נתקבל לאב"ד ור"מ בק"ק ניקלשבורג , וכל מדינת מעהרין . והשלישי , הגאון מוה' שמשון אבדק"ק קרעמניץ , והרביעי הוא הצעיר הגאון מוה' יהודה ליווא , אבדק"ק פראג והגאון מהרש"ל הרבה לספר בשבחם ובשבח מהר"ל ז"ל יותר מכלם 4) אלה המה תלמידיו אבירי התורה והחכמה , אשר שמשו את גאון הגאונים מהרש"ל ז"ל אב"ד בעירנו , ויצקו מים על ידו

---

1) בהערות הגאון מוה"ר יוסף לעווינשטיין אבדק"ק סערעצק בכ"י על ס' קרי' נאמנה הלל המספיד המפואר מוהר"ר ס"ד ר"ז. 2) ליטעראטור געשיכטע דער סינאגאגאלען פאעזיע זייטע 421 3) דף 232 4) מגילת יוחסין לר' מאיר פערלעס ממשפחת מהר"ל דף ס"ז .

ידו, אשר לשמו ולזכרו תאות נפש כל איש מישראל. נפטר בעירנו ובית מועד לכל חי, זכתה לקבל בחיק אדמתה גוף טהור וקדוש כזה, ובמותו נסתם מעין המפכר מים חיים, זכים וטהורים, להשקיט צמאון תלמידיו הרבים, ובה תקונן אבן מצבתו, ואבן מקיר תזעק, ותהגה נבאים, כי נפל אביר האבירים וגאון הגאונים.

פה מונח אביר האבירים,
מלך על כל חכמי המורים,
סיני ועוקר הרים,
מאור הגדול שהאיר לישראל לדור דורים,
בספרו ים של שלמה ושאר ביאורים,
שמו נודע בסוף העולם בכל שערים, ב׳)
הרביץ תורה והרבה תלמידים

(צד השני)

בכל העולם,
צדיק וחסיד בכל מעשיו ההדורים,
הג׳ *)... מופלג, ה״ב מ. ו׳ שלמה בן מוהר״ר
יהיאל לו יא זכרונו לברכה,
נתבקש לישיבה של מעלה לדת ולהלכה,
ביום י״ב כסליו שנת נפלה עטרת ראשינו
ו״כ״ב״ה״ מ״נ״ו״ר״ה״ הטהורה לפ״ק תנצבה׳

הגאון מוהר״ר שמעון וואלף אוירבאך׳

הגאון הגדול מוהר״ר שמעון וואלף ב״ר דוד טעביל אוירבאך אחרי היותו זמן מה אב״ד בטורבין, ואח״כ בלומבלא, נתקבל לאב״ד בעירנו וכהן פה פאר ונשא משרת הרבנות משנת של״ט עד שנת שמ״ה, אח״כ עזב את העיר לובלין, ונתקבל לאב״ד ק״ק פרעמסלא, פוזנא, וויען, פראג, הגאון מוה׳ שמעון וואלף הנזכר הי׳ חתן רבינו הגאון מהרש״ל ז״ל, וחתנו של מוה׳ אליעזר ליפמאן היילפרן אבי הגאון החסיד המפורסם מוה׳ זאב וואלף היילפרין, אבדק״ק אליק והנזכר בפתח השער לס׳ ארון מחנה ד׳, אלקסניץ תקכ״ח פרטי המחלוקת שהי׳ להגאון מוה׳ שמעון וואלף הנזכר, עם הגאון מוהר״ם ז״ל, והמחלוקת שהי׳ לו בפראג עם הגאון מוה׳ יו״ט ליפמאן, בעהמ״ח תוי״ט, כתובים באצבע הגאון החסיד מוה׳ שלמה יצחק היילפרין, אבדק״ק בראטשין, טארניפאל, והוא בארעסעט תח״י מוה׳ משה אליעזר בעלינאן ומשם נמצא העתקה בלונדן תח״י מוהר״ר יוסף כהן צדק. הגאון מוה׳ שמעון וואלף אוירבאך הנזכר הובא בספר אור צדיקים, להגאון מוה׳ מאיר פאפאס, שער נפילת אפים, לב ארי׳ פ׳ דברים, קרבן שבת פ״ג סי׳ ג׳ שו״ת מהר״ם לובלין סי׳ ב״ז ויש לו הסכמה בספר

---

*) פה יש עוד שני שורות אך לא ניכר

בספר שיח יצחק על דקדוק (י״ט שבט שע״ז) 1) נפטר בעיר פראג בהיותו שם לאב״ד ומצאתי לנבון להביא נוסחת מצבתו מספר גל עד 2) אשר נכבדות נכתב ישמה אודותי על קדוש ועניו, אשר בכל מרחבי ארץ, יבכו את מותו ואבן מקיר תזעק.

המצבה צד (מלפניה) זאב נטרף בבוקר יום ד׳ י״ז מרחשון שצ״ב, ר״מ ואב״ד של כל מדינות פיהם החסיד הגאון הגדול מוה׳ שמעון וואלף אוירבאך בה׳ דוד טעביל ז״ל.

„יום מאירה וארירות ומרירות. כי נחשכו המאורות.
„השמים בעבים קדורות. נקבע בכי לדורות. על אב״ד שנקבר
„באדמה. י״ז לחודש שהלבנה פגומה. הי׳ לנו לחומה משבית
„אף וחימה. כשמת נלקה החמה. כיום שבו מתו חכימא
„דאתחמיא. כוכבי׳ בימא, ושפעו מרזבו דמא, נחיתי כיפי דברדא
„משמיא, ועמודי אהיתומיא ועשתעו יצלמניא, ואתקצצו אנדרטיא,
„ואיעקרו ארזיא, ואילניא, הוי אדון ספדו לו עילמיא ואתבליא,
„רבאון עירא טפלא ונשיא,

המצבה צד (מלאחריה) „היה אב״ד ור״מ בטורבין, ליבמלא, לובלין, פרעמישלא,
„פוזן, וויען, פראג וכל אנפיהון. כל הקהלות האלה. ווי ווי יצווחו
„בפה מלא. אוי נא לנו כי עטרת ראשינו נפלה, לויתן בחכה
„היעלה, נתבקש בישיבה של מעלה. כבה נר ישראל מנורה זהב
„כלה. והנה אימה חשיכה גדולה. יום ענן וערפל חושך
„ואפילה, ומי יורה לנו דרך ומסולה, ומי יוכיח לרבים ויסור
„המכשלה. הספרים שחיבר מי יוציאם לאורה ויגלה,
„חגרו שקים ספדו והילילו בחלחלה, מספד מר תמרורים בבכי
„ויללה. הורידו כנחל דמעה יומם ולילה,

(אבן למטה לצד צפון) התבוננו קראו למקוננות הנה. נער וזקן יתום ואלמנה,
„מכל המקומות ומכל פינה, קדמה וימה נגבה וצפונה. המה יעבירו
„קול במחנה. בשברון לב ובנפש נענה בבכי וזעקה יהגו כיונה.
„כמו תנים ובנות יענה שאו על שפים קינה. ועינים כנחל
„דמעה תורדנה. וישן מפני חדש תוציאו שנתקלקל בגר״ש לפ״ק.
„ב״ש״י״ו״ וקול הודה לפ״ק.

. . . . ד׳ מהוחה . . . חרוז הזה . . . .

(אבן העליונה לצד צפון) „חסיד מן הארץ אבד, בזכותו הדור לא נאבד,
„מתוקה שינה של העובד, תמים ינחל טוב וכבד,
„נפל החכם בשיטף נחל, פשעים הכביר ועונות מחל
„מעין החיים הרבה יאכל. שי עולמות הוא נוחל.

(אבן שלישית לצד דרום) „אי חסיד אי עניו, קדוש ופרוש בכל ענייניו,
„אלופים וגאונים תלמידיו כבניו. שתו בצמאם, ממעיניו.
„חכמתו האיר לאדם פניו, חנופה לא בא לפניו.
„לאמתו הן משפטיו ודיניו. על מכוניו ואופניו,

הגאון

---

1) ממכתב הגאון מו״ה ר׳ יוסף לעווינשטיין אבד״ק סעראצק הנ״ל 2) גל עד דף 75 149 8

1) הגאון מוה' מרדכי יפה

הגאון מוה' מרדכי יפה, בהרב הכולל מבעהמין הגאון מוהר"ר אברהם יפה, נולד בסוף המאה השלישית במדינת בעהמין וכאשר גדל למד תורה מפי מורו ורבותיו, הגאונים המפורסמים אשר במדינת פולין, מהרש"ל והרמ"א זלל"ה, גם שמע לקח בחכמת הקבלה, אצל מורו ורבו מוה' מהתיהו ב"ר שלמה דיליקראט, אשר חיבר ספרים שונים, וביחוד בחכמת הקבלה. עוד בראשית שנות העשרים למאה הרביעית בהיותו עוד צעיר לימים הטיף הגאון מוה' מרדכי יפה, לקחו באזני תלמידים אשר התאספו אליו, להנות מזיו אור תורתו כאשר השלים הגאון מוהר"ר יוסף קארו, את חיבורו דנפלא „בית יוסף" על ד' חלקי הטורים, ונתפרסם בכל ארצות הסלאווים, גמר מוה' מרדכי יפה אומר להדפיס קיצור דינים ומנהגים „מבית יוסף" הנזכר להיות שוה לכל נפש, ולכל איש מבית ישראל. אולם סבות שונות עמדו לו לשטן על דרכו, ולא הוציא מחשבתו אל הפועל.

בשנת שכ"א נאלץ הי' לעזוב את מדינת בעהמין, ארץ מולדתו לרגלי המציקים והרדיפות אשר נרדפו היהודים שמה. ולנדוד לארץ איטליא. שנה אחת לפני עזבו את מדינת בעהמין השלים את חיבורו לבוש האורה *) בעיר שטרנברג, אשר אצל אלמיץ. כאשר בא לעיר ווענעדיג הגיע אליו השמועה, שהגאון מוה' יוסף קארו הביע חפצו לרבני איטליא, שבדעתו להדפיס קיצור מספרו „בית יוסף", את "השלחן ערוך". לכן עזב הגאון מוה' מרדכי יפה, את מחשבתו אשר חשב אודות הדפסת „קיצור בית יוסף". אולם כאשר בא לנגד עיניו, השלחן ערוך של רבינו הבית יוסף, מצא אותו שאינו שוה לכל נפש, ואינו מתאים עם המטרה אשר הציב לו הוא, לכן התעורר עוד הפעם החפץ הנזכר בקרבו. גם מצא לנחוץ להוסיף בחיבורו את מנהגי פולין ואשכנז. אשר הגאון הבית יוסף ז"ל השמיטם. בין כה וכה נודע להגאון מוה' מרדכי יפה, בווענעדיג העיר, כי בחפצו של מורו ורבו הבית יוסף להכן את חיבורו „השלחן ערוך" ולעשותו דרוש להפיץ כל אחד לכן החליט הגאון מוה' מרדכי יפה עוד הפעם, לעזוב את עבודתו זאת אשר החל מחדש. אחר זה עסק ימים רבים בלמודים אחרים, והרבה לערוך ולסדר כתבי ידיו למען יוכל להוציאם לאור הדפוס, אשר הומר רב בלי סדר ומשטר הי' מוכן לו מקודם. כתב ביאור על ספר „מורה נבוכים" הגהות ופירושים על הלכות קידוש החודש, על פירוש הרקנטי, על פרש"י, על פירוש מוה' אליהו מזרחי, על חיבורי ידידו ובן זמנו הגאון מהר"ל ז"ל. וכאשר יצא הפעם לאור השלחן ערוך של הגאון מוה' יוסף קארו ז"ל עם הגהות הרמ"א ז"ל, והרבה לעיין בו החליט עוד הפעם לגמור ולהשלים את חיבורו, אשר זה הרבה שנים מנע מלהוציא לאור וכללו עם ספרו „לבוש מלכות" 2) אשר ערכו נכבד מאוד, בספרות הרבנות.

בושל

---

1) רוב תולדתו של הגאון מוה"ר מרדכי יפה. העתקתי מהספר Monat sch. für gesch. und Wissen Fränkel Jahre 1865 gesch. d. Juden in Posen D-r Perles. וכן כל המקומות שציינתי להם מקורים אחרים.

הערה *. ביאור על פרש"י ורא"ם. ובלי הפונה כוון ע"ז הד"ר פערלס במלה: Supercomentar. באריגינאל שלו בשפת אשכנז (הכותב)

2) והנה המה ספריו של הגאון מוה' מרדכי יפה אשר חיבר הנכללים תחת שם "לבוש

מגמת חפצו בספרו זה הי׳ , לעשותו להיות עומד בתוך , בין הבית יוסף המצטיין בגדלו וברחבו , ובין השלחן ערוך המצטיין בקיצורו . בן זמנו של רבינו מוה׳ מרדכי יפה מוה׳ יוסף בן מנחם ישראל הנקרא מוה׳ יוסף הלבן עסק בחיבור ספר הדומה במקצתו לחיבורו של רבינו מוה׳ מרדכי יפה . ואת ספרו זה מסר להגאון מוה׳ מרדכי יפה , להתבונן בו , ולהגיד אודותיו חות דעתו , והגאון מוה׳ מרדכי יפה מצא לנכון להדפיס , בספריו איזה מחידושיו של הגאון מוהר״ר יוסף הלבן בשם מחברו . הרבה מחיבורי הג׳ מהו׳ מרדכי יפה ראו אור עוד בחיים חיתו , ואחדים מהם נדפסו תחת השגחתו . ימי מגורו של הגאון מוה׳ מרדכי יפה בארץ איטליא הי׳ בערך עשרה שנים , משנת שכ״א עד שנת של״א , ובשנת של״ב נראהו עוד הפעם במדינת פולין , בהיותו אב״ד בגראדנא . ואח״כ בעירנו לובלין*) גם ישב לכסא הרבנות בקרעמניץ , והי׳ גם ראש וועדי ד׳ ארצות . בחדש אייר שנת שנ״ב בא לעיר פראג לכהן שמה פאר , באותו הזמן כאשר עזב הגאון מהר״ל ז״ל , את פראג ונתקבל לאב״ד בפוזן , כמה שנים ישב בעיר פראג , ומתי עזב אותה , ונתקבל לאב״ד בפוזן ? לא נדע . בשנת שנ״ה נמצא את הגאון מוה׳ מרדכי יפה בפוזן**) בהיותו שמה לאב״ד ובשנת שנ״ו גמר חלק אחד מספרו לבוש האורה . מבניו נודע לנו א) מוה׳ אברהם אבריל אבדק״ק ניקלשפורג נפטר שם ב) בתו אשת החכם הרופא מוה׳ יחיאל מיכל הלוי עפשטיין , בהג״מ אברהם עפשטיין אבדק״ק הוראדנא , בריסק , לובלין והובא בתשו׳ פני יהושע ח״א 1) הגאון מוה׳ מרדכי יפה , הי׳ איש יקר־הרעיון , ובעל הגיון , ישר , ומאוד שנאה נפשו את הפלפל , כפי הנראה ישיבתו באיטליא פעלה עליו ברוח החכמה והמדע . באחרים מחבוריו נראה שהיה לו ידיעה בחכמת המאטעמאטיק

הלכות . א) "לבוש התכלת כולל כל דיני שו״ע א״ח ח״א עד הלכות שבת לפי סימניו וסעיפיו בטור וב״י והרמ״א בטעם וסברא לכל דין ודין . ב) "לבוש עטרת זהב כל דיני שו״ע יו״ד כנ״ל . ג) לבוש החור כל דיני שו״ע א״ח ח״ב מהלכות שבת עד תומו כנ״ל . ד) לבוש הבוץ והארגמן כל דיני ש״ע אהע״ז כנ״ל . ה) לבוש עיר שושן כל דיני שו״ע חו״מ כנ״ל . ו) לבוש האורה באור על פרש״י והרא״ם ובאר מפרשים כסדר התורה ובסופו ליקוטים ותוספות על א״ח . ז) לבוש שמחה וששון דרשות למועדים ורגלים ונשואין ומילות . ח) לבוש פנת יקרת ביאורים והוס׳ הגהות ע״ס מורה נבוכים להרמב״ם ז״ל . ט) לבוש אדר יקר פירוש על הלכות קידוש החודש להרמב״ם ז״ל ועל חכמת התכונה עם הגהות ה״ר יהודא ב״ר נתן הלוי ונלוה לו ספר ביאורי יפה פי׳ ע״ס צורת הארץ לר״א ב״ר חייא הספרדי עם הגהות מהר״י ב״ר נתן הלוי הנ״ל . י) לבוש אבן יקרה פי׳ על הרקנטי על התורה . עם הגהות מהריב״ן הנ״ל חמשת לבושים הראשונים נדפסו גם לבדם גם עם הוס׳ הידועים והגהות מגדולים חקרי לב כמו לבוש א״ח לובלין לבוש התכלת הנ״ל עם חידו׳ אליהו זוטא להר׳ אליהו ב״ר בנימין זאב וואלף הלוי שפירא מפראג (פראג תמ״ט) . וגם לבוש החור עם החידו׳ הנ״ל . (אוצר הספרים להח׳ בן יעקב דף 559)

*) לפי דעת הרב הגאון מוה״ר יוסף לעווינשטיין אבד״ק סעראצק נשא הגאון מוה״ר מרדכי יפה משרת רב ואב״ד בעירנו לובלין בשנת שמ״ח (ראה במכתבו הלזה) **) בספר עיר הגבורים לתולדות רבני גראדנא דף 39 מובא בשם הרב ריב״ל בספרו תעודה בישראל אשר העתיק מספר דרך משה דברים המובאים בס׳ לבוש התכלת הנוגעים לתולדות רבנות בעיר פוזן , ואלה המה אחר היותו אב״ד בגראדנא ,

1) מכתב הגאון מוה״ר יוסף לעווינשטיין אבד״ק סעראצק הלזה

המאטהעמאטיק , את חיבוריו אשר כתב בחכמת הקבלה היו ראשית פרי תנובתו , בשדה הספרות. ביחוד הצטיין הגאון מוה' מרדכי יפה, בספרות התלמידיות , אשר שמה הראה את כשרונו הנעלה והנפלא , ועומק שכלו ואחרי אשר כהן פאר בעיר פוזן, בתור אב"ד , בימי זקנותו , בא הטות וגדע בחרי אף את אחד ממבחרי בניה ועד היום נמצא מצבתו בבית מועד לכל חי בעיר פוזן וו"ל .

ציון זה לראש הגאון ,
אב ד מוה' מרדכי יפה ז"ל ,
ג' אדר שע"ב ,

הגאון מוה' שלמה ר' ליבישים

גאון גדול ומפורסם, ונודע לשם אם כי לא חיבר ספרים אשר על ידם יתפרסם שמו בעולם, אבל נודע שמו ע"י תלמידיו הגאונים המפורסמים, עמודי ההוראה אשר הרבה פעמים יזכירוהו בתשובותיהם. הגאון הר' שלמה ר' ליבישים הנזכר הי' אב"ד ור"מ בעירני ובפה עזב את עמק הבכא , ואלה המה תלמידיו , א) הגאון בעל הב"ח ז"ל , הנקרא בשמו ר' יואל יפה (והוא שם משפחתו האמיתי ושם סירקיש הוא רק כנוי על שם אמו) נולד לאביו מוה' שמואל יפה , בראשית המאה הרביעית , לאלף הששי , בארץ פולין ולפי הנראה בעיר לובלין , העיר המולדת ילדי ענק , לתורה ולתושי' , כי בתשובותיו (ישנות סי' קנ"ה) כתב כדברים האלה „ומעיד אני עלי , „שאדוני אבי מורי , קנה לי , הפטורה בדמים יקרים, במועד אחרון של פסח , בהיותי „קטן , וקראתי בעצמי בספר מוספין , בביהכנ"ס של הגאון מהר"ש לוריא , וכמדומה „לי שהי' אז הרב בביהכנ"ס , ולא מיחה בדבר כלל עכ"ל) ואם אביו דר שמה כבר בהיותו עלם קטן יאמר בעהמ"ח ספר עיר הצדק, קרוב הדבר מאוד , שנולד בלובלין , ואנשי עירו הכירו בו , את תכונותיו היקרות והנעלות , של הנער הרך, בהיותו עוד עול לימים, וכל איש חזה בו מראש , כי יהי' לאיש נעלה, ב) בעל השל"ה , הוא הגאון מוה' ישעי' הלוי הורוויץ . ג) הגאון מוה' צבי הירש שור , שהי' גם תלמוד מובהק , של הגאון הרמ"א ז"ל , 1) הגאון מוה' שלמה ר' ליבישים הנזכר , חתם עצמו על כרוז שיצא מטעם רבני ד' ארצות, בעירנו לובלין, שלא להשתדל להשיג משרת רבנות , ע"י כסף , וזה לשון הכרוז , (מובא בהלבנון שנת תרכ"ז) 24 „יצא התקנה שנת שמ"ז , ביריד גראמניץ בלובלין , „שלא להשתדל שום רב , להשיג משרת רבנות , ע"י הלואה או מתנה „הן ע"י עצמו , והן ע"י אחרים, ולא יחזיק ברבנות לא ע"י כסף וזהב , ולא ע"י ממון

מוקדם

לובלין קרעמניץ באו אליו שלוחים מפוזנא והביאו לו אגרות רבנות מהם והוא השיב להם הני' לכם לאב"ד אך מיד לא אוכל מפני שעדיין לא למדתי חכמת עיבור החודש ואין שום אדם במדינה זו ר"ל בפולין (כן העיד החכם ריב"ל בספרו הב"י) ללמוד ממנו ע"כ אפסע מקודם לאיטליא וכו' וכן עשה שנסע אל הרב המובהק והוא הי' עניו ושפל רוח מאד והי' קורא עצמו „תופר לבושים עיין בהקדמתו ללבוש התכלת. והתופר לבושים הזקן עם מהר"ל מפראג (עיין בס' תולדות אנשי שם להרד"ע אפרתי במכתב הגאון מוה"ר צבי הירש קאליספער)

1) קרי' נאמנה 53 עיר הצדק 74

„מוקדם, אי מאוחר, או ע״י ענינים אחרים, קרובים ורחוקים, המביאים הנאת ממון
„וכל איש ואיש, אשר יקשיח לבו, ויאטם אזניו, משמוע בקול התקנה הזאת, לא יאבה
ד׳ סלוח לו, מהיות כי באים אנהנו בברית ובאלה, ומקבלים עלינו בקשר חזק ואמיץ,
„לצאת במערכה, נגד המסרב לרדפו עד חרמה, לדחותו בשתי ידים, ולהבדילו מכל
„קהל הגולה, ומכל קרושת ישראל, כי יהי׳ מנודה משני עולמות, גם נפרסם קלונו
„ברבים, זולת שאר עונשים קשים, ולהשומע יונעם, ותבוא עליו ברכות טוב, והתקנה
„תקים לדור דורים, עד עמוד הכהן המורים בהסכם גדולי ארץ, גודרי הפרץ בשנת ש״ן,
„נתחזקה התקנה, בדבר הרבנות, שלא לקנות הרבנות, משר העיר כאשר נעשה מאז
„ומקדם, בימים ההם, בימי כה״ג בימי בית שני, לזאת עשינו, קללות וקנסים,
„וסיגים, וגזירות, על הדבר הרע הזה, ובאנו עה״ח ובכל עת ברירת רב, מוכרחים
החזן והשמש לקרות הכרוז:

הק׳ שלמה מלובלין רבו של הב״ח, הק׳ יושע ולק כ״ץ בעל הסמ״ע, הק׳
מאיר מלובלין חתן הג׳ מוה׳ יצחק מקראקא, הק׳ בנימין הריף מטיקטין,
הק׳ זכרי׳ דער אלטער, הק׳ אייזק מלבוב, הק׳ ליב איילינבורג, הק׳ חנוך
הענדיל, הק׳ שמואל אידליש ב״מ יהודה הלוי, הק׳ שרגא פייבש מקראקא,
הק׳ וואלף אוירבאך מפוזנא, הק׳ דוד משעברשין, הק׳ יצחק כ״ץ ר׳ נטעס
הק׳ יעקב כ״ץ ב״ר יצחק, הק׳ בנימין ביניש, הק׳ יהודה ליב מבריסק דליטא,
הק׳ יוסף קאזא, הק׳ שמעון (צ״ל שמשון) ב״ר בצלאל מקרעמניץ, הק׳
זעליג מבעלזיץ, הק׳ משה ב״ר אהרן מליטא, הק׳ יהודה סג״ל
ב״ר שניאור, הק׳ אפרים איש לינטשיץ, הק׳ משה (הנקרא ר׳ משה חתן,
הק׳ ישעי׳ ב״ר אברהם הלוי איש הורוויץ), הק׳ מנחם מענדיל ר׳ אבגדודש
מקראקא, הק׳ בנימין אלקנה ב״ר אליהו ז״ל, הק׳ אברהם ב״ר שלמה פוזנר,
הק׳ מאיר מאניש, הק׳ קאפיל כ״ץ ממגרשי לעמבערג עכ״ל הכרוז 1).

הגאון ר׳ שלמה ר׳ ליבישים אב״ד ור״מ בעירנו הנזכר נפטר בפה בשנת שנ״א ונספד עם שני גאונים אחרים שמתו בשנה הזאת הספד גדול מכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר הקרובים והרחוקים ובספר שלשלת הקבלה נמצא קינה עליו ועל בנו מוה׳ יהודא ב״ר שלמה שאין ללכת אחרי אביו כחצי שנה אשר קונן עליו אחד מתלמידי ה״ר שאול ב״ר דוד והנני להעתיק פה את הקינה הנזכרה אשר ז״ל.

„זאת הקינה אשר קוננה על ר׳ שלמה ובנו ר׳ יהודא ינק וחכים אשר מתו
„שניהם בחצי שנה בעירנו לובלין המקונן הוא תלמידו ה״ר שאול במהו׳ דוד
„להועלת נפש רבו שאמרו הז״ל הקינה וההספד נחת רוח הם לנפש המת:

מעודה בגד ביום קרה,
צרה, תחת הלבוש שנים, לבוש קרעים,
וביום עברה כי איזה ערה,
בעונות המגודלים כנטעים,
רעים אליהם האנחו, בשברון מתנים
ולא תקים, צרה פעמים,
פן ימוך המקרה, בעצלתים

הומיות בכיות תקרא בשערים,
הצדיק נאסף הוי מפני הרעה,
הוי כפרה, סוררה, סוררים,
והוי רק זועה הבין שמועה,
נשתעה אל שערי דמעה.
פן יבוא פתאום שועה ומשואה
כנס עשו כלה, ואם לא אדעה

רב

---

1) עיר הצדק 160 מכתב הגאון מוה״ר יוסף לעווינשטיין אבד״ק סעראצק

רב מחולל כל , ונפגע בעון כלנו ,
ואתנו שמו בחושך יכוסה ,
כה תריעו רע , מלך אין לנו ,
בצרה , מי יהי׳ מגן ומחסה ,
למה נגששה כעורים קיר
המוהה לחסידיו יקר אוקיר
אבד מנוס ואין מכיר ,
ראיתו אבל כבד , בנוצרים
ערב לבי לגשת ולמלל ,
אף אם ימצא בו ערות דברים ,
ולא יוציא יקר מזולל ,
קינה לך אחבר ,
ומגינת לב כמוני אשבר הגנו המדבר ,
שאו לצור , נהי לקינה ,
אבל ומספד תמרורים ,
על גאון , בשאון , בכו עם בינה ,
אחזו צירים , תחת שירים ,
אהה תמו תוש׳ רעמו , מה התחת נעמי ,
מי על זאת שומי שומי ,
לב ריד ויורד , שערו שער ,
רעמו פנים , בנדי שרד במרד יורד ,
לתנות אנינות , יענות ותנים האנק ,
על נשיא המנושא דום ,
אבל מתים תעשה מקשה וקרחה ,
תחת מעטה ,
מול אדר והור , שלמה פשוט יד
שולל וערום היה ,
בעוטיה על עדרי שלמה ,
גדול הי׳ ביהודה ,
ורם אלהים במדת דינו ,
הצר צעדי אוני ואיגנו ,
כי לקח אותו ואת בנו ,
האלוף הי׳ לשלמה , אלף עולות עלה ,
כא״ב נ״ר ערר חניתו , במלחמה ,
במדע ככלכל ודרדע תעלה ,
על שרירי׳ , בשיחי אריד ,
כי אריד דמע , כביר אוריד ,
אביר הרועים , מכבשים הפריד .
בן שלמה , היא מלך יהודה ,

מיאן להתנחם , ויתאבל עד כי חלה
קולל יללתו , אדרתו שודדה ,
אריד אל אבי , בינון שאולה ,
ותקנא צרה באחותה ,
בשאר כסו״ת דמעהה ועונתה ,
ונקבצו צרות , דיות אשה רעותה ,
נקטה נפשו , על כאבי אבי ,
איך ירד הילל , רכב ישראל .
הלך ארי׳ ליש ולביא ,
אמרתי יהורה . עוד רד עם אל ,
אבל ילדים כחלילים , רהב וצעקי על
במו״הו א״ב ,
וקראו על לב יודא ולמו א״ב ,
מה אכהוב , לרובי תורתו ,
יעיד ויגיד עליו ריעיו , כל מעשה
תקפו וגבורתו ,
כי עלה עד לשמים שיאו ,
צאו וראו בני ציון ,
האנו אשר עשה גבר בעציון ,
שתו מים שלמה בציון ,
המשביר , השביר אוכל למכביר
מה טובו , ומה יפיו , בהגן ,
ואורי׳ הושב בעלי , דרושבים כביר
נשאו על לבם תומים בחיריו ,
ובמותם הפילו רבים חללים ,
איה שוקל , וסופר מגדלים ,
נגדעו שני מקלות נועם וחבלים
ראו אור בהיר , כי כבה ,
גם בא זוהר שמשו ,
שני ראשי האודים , שובבים למעצבה
נדעך שביב אשו , מעוז ראשו ,
מלך כשאר , נדמה נדמה ,
חשך בערופיה , אור חמה ,
אבכה , עוטה אור כשלמה ,
רב מחולל , חבל צירים וחבלים ,
ירדו לעפר מחוקקים , בלבוש שקים
הלכו אחריו , לפשוט ולחלוק שוללים ,
בצר ובמציק , ובמציר מצוקים ,
מת בלל אבילת אורות מריר

אוי לאותה זכר חירות ודרור,
קבצו פני כלם, קדרות פארור,
יום תרועה, נהפך לשברים,
ותיבב אמו כשופר, בכה וילדה,
ביום באי מועד, אבילות בין המצרים,
על משנה שברון, אספדה ואלילה,
יום טוב ברע המיר, צער אבל,
אמור, הנני מעיק בעגלה המלא לה
עמיר,
הוי אדון יסופד לך,
אוי לנו כי נפלה עטרת ראשינו,
בחורים טחון נשאו,
ממקום אהלך ניתק,
אבן בוחן, פינת יקרנו,
היושב בבית מרזח בראש,
על שלמ"ה ידרוש ויהוד"ה יחריש,
ויתן בכרותי מי לענה וראש,
ואקוה לנוד ולמנחמים, ואין.
אנו הדיגים, והגו אך נכאים,
תנו לאבלים, ולמרי נפש יין,
הפיח בחורים כלם, בבתי כלאים,
זה אל זה שואל, איה רב פועלים,
מקבציאל, תורת משה באר היטב
הואיל,
דעת חדריו מלא, מבאר חכמת שבע,
אב שלום היפה להלל. באו עדיו.

לחשוף מים מגבא, חפוי ראשם,
לא מצאו הדולל, שאבו מי מצור,
עדת אבירים, אשר כבדו את ד'
באורים,
כמהפכת זרים, למרים מרים,
הרבה ארבה עצבונך, ועצבוני,
על אבי. יושב אהל ומקנה,
במסתרים תבכה נפשי,
באזני, כי קול ענות חלושה שמעתי,
במחנה, בביתי אין לחם ושמלה,
ועד מאור גדל שאלה,
באין משען חובש המכשלה,
זמיר הפורטים על פי נבל,
הסר מעלי, והמון שורי ביום אבל,
שאול ישאלו באבל,
על מורי מנזירי, ושפרי,
יצא מתוק מארי,
מאז המבליג שוד, בהיותי יעוז,
הפיל שני עמודים, "יכין "ובועז,
צירה כמבכירה, אחזוני חיל כיולדה,
שלמה הלך לשכון בערפל,
משלחן הערוך להורה ולתעודה,
עשו מטה *) וארון לבור אופל,
בית מלוא הרחיף במרץ,
נכרך פרץ על פני פרץ,
איכה תפארתי מראשיתו השליך ארץ

למנצח על מו"ת לב"ן להזכיר,
לנטעי נעמנים הקרואים בנים,
ברגל נשמתו בצדק יזכיר,
במקום קדוש יהלכו על קברו,
שונים בהספד ובכבוד רבך אל תתעצל
אז ממרום יערה ומאצל,
וינחם אותנו ממספד בית האבל.

לדאבון לבבינו מקום קברו וקבר בנו בבית מועד לכל חי בעירנו נעלם, מאתנו, ובלי תפנה מצרותיהם היו טרף לשני הזמן.

---

*) המנהג היה לפנים לעשות ארון ומטה מהשלחן שלמד עליו הנפטר. או שפרס עליו לחמו לעניים (הכותב)

הגאון מוה"ר יצחק בר' נטע הכהן שפירא

הגאון המפורסם מוה' יצחק ב"ר נטע הכהן שפירא, מגדולי חכמי דורו אב"ד בעירנו לובלין, חיבר ספר 1) סדר גיטין. שמזכירו הגאון מוה' שמחה הכהן ראפפורט, בספרו ספר השמות כמה פעמים, ס' גיטין של ר' יצחק ר' בנמש, ונודע שמו ע"י התקנה, שתיקן ביריד לובלין שנת ש"י, בצירוף עוד כ"ח רבנים, באסור חמור, שלא יתמנה רב בקהלות ישראל, בשוחד ממון (הלבנון שנת הרכ"ו), והוא הי' אביו זקינו, של ר' יצחק ב"ר נח, כעהמ"ח ס' „זכרון" ונכדו הנזכר מתארו בספרו „אבי אבי החסיד מוה' יצחק קטון הכמות, וגדול שבגדולים, וכל מקום אשר דבר המלך ודתו מגיע, הי' בטלין ומבוטלין פסקי שאר הגאונים, כי הודו לדבריו כל חכמי ישראל". הגאון ה"ר יצחק ב"ר נטע הנזכר, נברר להיות דיין ד"א בשנת שנ"ו מעיר לובלין 2) אולם כפי הנראה, לא הספיקה לו השעה לקבל משרתו זאת, יען לפי דברי נכדו נהרג קודם שנת שנ"ו עם בחור אחד סמוך לעיר לוקבא (הר"א הכרמל השביעי שנה ששית עמוד 301) ועל כן מבנהו הר' הגאון מהו' נתן שפירא בהסכמתו על ספר הזכרון „הקדוש מוה' יצחק כ"ץ הקטון „3) ולפי דברי הגאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבדק"ק סעראצק, 4) נפטר בעירנו לובלין בשנת שפ"ג, גם נמצא תחת ידו העתק ממצבתו, *) אשר זה לשונה. ויגוע יצחק זקן ושבע ימים בשנת שפ"ג.

נתבקש בישיבה של מעלה למרומים,
יד ושם הי' לו בשבע חכמות הרמות,
והעמיד תלמידים רבים,
שמו נודע בכל העולם,
לו דומי' תהלה,
עמוד הגולה (והשאר חסר למרגלותיו),

וראי' לדברי הגאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבדק"ק סעראצק, שהגאון מוהר"ר יצחק שפירא נפטר בשנת שפ"ג, נוכל להביא את דברי הגאון בעהמ"ח ס' מגלה עמוקות, בספרו הנזכר, אשר ז"ל, דרוש להספד של דודי מוה' יצחק בן לאא"ז מוה נתן שפירא שפ"ג לובלין, לעומת זה דברי נכדו שזקני הגאון נהרג קודם, בשנת ש"נ סמוך לעיר לוקאבא, מביאים אותנו במבוכה לכן לא נדע בבירור שנת מותו, ואולי הזמן אשר יוכל לגלות לנו מקורים חדשים, יגיד לנו פשר דבר.

הגאון מהר"ם ז"ל5)

הגאון מהר"ם ז"ל, נולד לאביו הגאון מוה' גדליהו, בשנת שי"ח לאלף הששי (הקדמת בנו הג"מ גדליהו לתשובת אביו) וכפי דעת החכם גראטץ בספרו קורות היהודים

---

1) כנסת ישראל להחכם רש"י פין עמוד 658 2) האסיף שנה שניה מאמר קרית הרבע 3) כנסת ישראל להח' רש"י פין עמוד 658 4) במכתב הגאון הנ"ל אלהם
5) רוב תולדתו שאבתי מהספר „עיר הצדק" לתולדות גאוני וגדולי קראקא לבד מאלו המקומות אשר ציינתי מקורים אחרים (הכותב)

*) עקבות המצבה הזאת לא נודעו עוד כעת בבית מועד לכל חי בעירנו

היהודים ח"י עמוד נ"ט היתה העיר לובלין עיר מולדתו, ולמד בישיבתו של הגאון
מוה' יצחק שפירא הכהן, אבדק"ק קראקא, וכאשר ראה הגאון הנזכר כי ברכה בו
יכי ברבות הימים יהי' לגפן אדרת לקחו לו לבן, ונתן לו את בת בתו לאשה,
והגאון מהר"ם ז"ל, כל כך התפאר בחותנו זה עד שכמעט בכל תשובותיו חתם עצמו,
„חתן המלך הגאון מהרי"ץ ז"ל" בהיות הגאון מהר"ם ז"ל בן כ"ד שנה נעשה ראש
ישיבה בלובלין, ויכהן על משמרתו משנת שמ"ב עד שמ"ז שאז נתקבל לראש
ישיבה בעיר קראקא והגליל במקום חותנו (הקדמת בנו לתשובותיו),
פלפולו הי' מיוסד על אדני הגיון והשכל הבריא, והי' מריצים אליו
שאלות בדיני או"ה גם בדיני ממונות מקצות הא"ץ כאשר נראה
בתשובותיו, כי גם מארצות איטליא ותוגרמא הריצו אליו גדוליהם תשובותיהם,
וכל גדולי זמנו המפורסמים נתנו כבוד לשמו, כהגאון מוה' מרדכי יפה בעל הלבושים,
גם העמיד תלמידים הרבה אשר הרבו כבודו, כי כלם היו גדולי ארץ ועמודי
ההוראה, כאשר נפרסם הזאת בשמותיהם לכן איפוא לא נתפלא אם לבש גאה כמדו,
וכאשר עמד רב אחד לסתור דבריו, שלח בו לשונו, וכתב עליו „שאינו כדאי בעיניו
„להתוכח עמו ולסתור דבריו כי אחרי מי ארדוף הלא המפורסמות אין צריכין ראי'
„ומופת, גם אין זה דרכי דרך ארץ ההתפארות ממנו, באשר ידוע ומפורסם הוא
„שת"ל העמדתי תלמידים הרבה, ככל הגדולים הקדמונים ורוב תלמידי המה כלם
„ראשי ישיבות, ומורי הוראות בישראל אשר השפל והנזוף הנזכר, איננו כאחד מהם,
„ומתלמידי תלמידיהם" הלאה כותב, „וכבר עלה על דעתי לגלות על קלונו ברבים,
„ולהרים המצנפת והעטרה מראשו פה בביהכנ"ס הגדול דק"ק לובלין בהתאסף קבוץ
„גדול מראשי ישיבות ומנהיגי ד' ארצות ביומא דשוקא הזרתי מדעתי זאת מלעשות
„זאת בפרסום גדול כזה, פן יהיה לו לכבוד שאיש כמוני היום מטפל בו, בשפל
בביתי (בתשובותיו סי' פ"ח) וברוב גדלו ושמחתו, מיקרת תפארת ישיבתו הגדולה,
הנהו מזכיר ברוב תשובותיו את ישיבתו בזה"ל, „המרוד בעת בעסקי הימים, בלמודי
„התורנים האלהיים, כדי לרוות צמאון בני ישיבתו הגדולה והחשובה, (תשובותיו סי'
י"ט ס"א פ') עד כמה הגיע גדלו בתורה נראה מזה, כי מצא עוז בנפשו לדבר בלשון
מדברת גדולות, וכתב „בר מן דין אין ממנהגי ודרכי להיות עוסק בדברי
„בעלי הש"ע וק"ו לבנות יסוד איזה הוראה על דקדוקי סדורת דבריהם כי לא
„נתנו מרועה אחד רק הם דברים נלקטים נפרדים שבמה פעמים לא יצדק חבורם
(תשובותיו סי' י"א) ומחברי הש"ע והגאונים לא יצאו נקיים מלפני כם משפטו הנורא
על הב"י כתב סי' קצ"ד „אמנם לא בתפיסה זו בלבד נתפס הב"י אבל יש לי חבילות
„חבילות סתירות והשגות על דבריו וכו'. עתה נשיב לדבר אודות יחוסו ומשפחתו,
הוא היה בן למשפחה רמה בישראל אביו ה"ר גדליהו הי' רב גדול ומפורסם, אביו
זקנו הי' מקובל מוה' אשר שהי' אב"ד בקראקא חבר ספר קבלה „עמק הברכה' על
סודות התפלות והברכות והתחתן עצמו עם גדולי זמנו, הגאון מהר"ל ז"ל והגאון מוה'
מוה' ישכר בער אב"ד בווירמייזא היו מחותניו, גם הגאון מוה' אבא מקראקא הי'
מחותנו, ואלה היה בניו הנולדים לו א) הגאון מוה' גדליהו אשר הוציא לאור תשובות
אביו, גם כתב שמה הקדמתו, ב) הגאון מוה' יצחק ע"ש חותנו מהרי"ץ שפירא
מקראקא, ג) הגאון מוה' אהרן שהי' אבדק"ק מולשטין ובספר יון מצולה יסופר מה

שקרה לו בשנת ת"ח וז"ל , „ויקחו משם עשרה רבנים חיים וישימו כבלי ברזל על „רגליהם וישימו אותם במשמר עד שיפדו עצמם בעד י' אלפים זהובים ובתוכם הגאון „מוה' אהרן בן הגאון מהר"ם ראש ישיכה בק"ק לבוב , והיונים היו יודעים אותו שהוא עשיר גדול ויפדה את בנו בכל ממון שפוסקין עליו 1) גם בת הי' לו והיתה אשת הגאון מוה' יוסף ז"ל אב"ד דחוץ לעיר לבוב ומנוחתו שמה בכוד בעיר לבוב (בעהמ"ח ספר ריח ניחוח הגאון הר' עזריאל ב"ר אליהו על „סוגיא ריחא מילתא , בהקדמת ספרו הנזכר בכתב יחוסו עד הגאון מהר"ם ז"ל מביא כי הוא אחד מנכדי הגאון מוה' יוסף אבד"ק לבוב חתנו של הגאון מהר"ם ז"ל . הכותב) הגאון מהר"ם ז"ל אחרי היותו אב"ד בקראקא קבל עליו בשנת שנ"ה משרת הרבנות בעיר לבוב והאריך שמה ימים על כסאו יותר הרבה מבעיר קראקא , אחרי כן עזב את העיר לבוב ,ואוה למושב לו את עירנו לובלין להיות לר"מ ואב"ד בתוכה וזה הי' בשנת שע"ג*) .

ואלה המה תלמידיו אשר נהנו מזיו אור תורתו א) הגאון מוה' יהושע בעהמ"ח ספר „מגינת שלמה" אשר הי' אבדק"ק קראקא ב) מוה' אברהם בהגאון בעל שו"ת "משאת בנימין" , ג) הגאון מוה' ישעי' ב"ר אברהם הלוי הורוויץ (של"ה) , ד) הגאון מוה' זיינוויל תלמידי הגאון ר"מ ור"ג ואב"ד מוה' משה , ה) הגאון מוהר"ר נתן שפירא מלובלין נזכר בזה להלן 1) , ר"מ ור"ג מוה' זיסקונד , ז) הגאון מוה' דוד טעביל שפירא אחד מדייני קהלה עיר ואם בישראל ק"ק קראקא ח) הגאון מוה' יעקב . אב"ד בפינטשוב , ואלה חבוריו של הגאון מהר"ם ז"ל , אשר חיבר , א) ספר מאיר עיני חכמים" , ב) „מנהיר עיני חכמים" , ג) מאור הגדול" ד) „מאור הקטון" , ה) „נר מצוה" , ו) „תורה אור" , ז) „אור שבעת הימים" 2) הגאון מהר"ם ז"ל כפי המקובל לנו , נפטר בעירנו

סיבת עזבו את לבוב וקבלו משרת רב לאב"ד בעירנו לובלין נמצא בפנקס הח"ק מלבוב אשר ז"ל : מעשה שהי' כך הי' הגאון הגדול מהר"ם מלובלין הי' פה אב"ד כמה שנים והגאון בעל הסמ"ע הי' פה ר"מ והי' חתן הנדיב הראש ומנהיג מוה"ר ישראל אידלש מפה , והגאון מוה"ר אברהם שרענציל הוא הי' תלמוד לגאון הסמ"ע ופעם אחת אירע שהגאון מוה"ר אברהם שרענציל אשר הי' פה אחד המיוחד מיקירי פה תורה וגדולה בו למדים עשה משתה לחתונת בנו וקרא להגאון הגדול מהר"ם מלובלין שהי' אב"ד דפה ג"כ למשתה הנ"ל אחרי כלות המשתה הלך מוה"ר אברהם שרענציל ללות להגאון מהר"ם מלובלין לביתו והלך מאחריו והגאון מהר"ם מלובלין לא ראה את הגאון מוה"ר אברהם שרענציל הולך לאחריו כי כבוד התורה הי' יקר בזמן הזה וכאשר בא הגאון מהר"ם מלובלין לביתו והביעה אשתו הרבנית אשת מהר"ם מלובלין כי הגאון מוה"ר אברהם שרענציל הולך לאחריו והוא אינו רואה אמרה בזה"ל : איך רואה אשר גברא רבא כזה הולך ללותך אמר לה האם רבו הגאון אינו כדאי שילך ג"כ ללותי ומיד חרה אפו להגאון מוה"ר אברהם שרענציל והמתין עד אחר כלות החתונה ומיד עשה הגאון מוה"ר אברהם שרענציל אסיפה גדולה וקרא לכל הפרנסים ופרנסי דד"א , כי הגאון מוה"ר אברהם שרענציל הנ"ל הי' ג"כ פרנס דד"א ונשיא בארץ הקדושה ולווה אל הוועד בזה"ל : כבודי אני מוחל אך כבוד רבי הגאון בעל הסמ"ע אינני מוחל ובכן דעתי שהגאון מהר"ם מלובלין לא יהי' אב"ד והי' שם כמה דעות שהלכו לצד הגאון מהר"ם ז"ל והי' שם ג"כ רבים שהצדיקו לגאון מוה"ר אברהם שרענציל וסוף דבר הי' שהגיע מאת המלך שהגאון מהר"ם מלובלין מוכרח לנסוע מפה , והי' הגזירה מיד והוכרח הגאון מהר"ם מלובלין לנסוע מפה עפ"ק ונסע מפה לעיר לובלין כי עיר לובלין היתה פנוי' אז כי לא הי' להם בזמן הזה רב ונתקבל שם לאב"ד זכותו יעמוד לנו ולכל ישראל אמן עכ"ל בהפנקס (מלכת קודש לתולדות גדולי לבוב) ,

1) הכרמל החדשי שנה שלישית צד 662 מאמר הדר נחום ברילל 2) שפתי ישנים

בעירנו בשנת שע"ו, ולדאבון נפשנו מקום קברו נעלם מאתנו . ובלי תפונה מצבתו היתה טרף לשני הזמן .

הגאון מהרשא ז"ל

הגאון מהרש"א ז"ל, הנודע למדי בכל מרחבי ארץ ע"י חבוריו חדושי הלכות והגדות אשר חיבר על הש"ס, הי' חתן הגאון מוה' משה אשכנזי מפוזנא, ושם חמותו היתה אידל עשירה גדולה בפוזנא והיא פרנסה אותו ולכן חתם את עצמו על שמה „שמואל אידלש" יען כי הכיר לה טובה בעד גדולתו בתורה אשר מידה היתה לו זאת 1) הגאון מהרש"א ז"ל הנזכר הי' אב"ד בטיקטין, פוזנא, חעלמא, אוסטרא, וגם בעירנו לובלין 2) בהיותו בפוזן נהג ישיבתו הגדולה והמפוארה בחיי חמותו הגבירה אשר החזיקה אותו ואת כל בני ישיבתו מכספה ואחרי מותה נתבטלה ונסע משם ונתקבל בשנת שס"ה לאב"ד ור"מ בק"ק חעלמא 3) ומשם נתקבל לאב"ד ולר"מ בעירנו לובלין ובהיותו בעירנו בא עה"ח בהסכמה על ספר „קבלת שבת" אשר איזן וחיקר הרב המובהק החכם השלם הגאון מוה' מנחם מאניש אבדק"ק טורבין בן הגאון הגדול מוה' יצחק חיות זצ"ל הנדפס בדפוס המחוקק צבי בן אברהם קלונימוס יפה , ואלה דברי המופים בראש הספר „מתוקן ויפה כמנופה בנפה ע"פ מאמר רז"ל בסיפור יקירי „חסידי עולם המעשים אשר פעלו ועשו בכל ע"ש בהכנת צרכי שבת וענין קבלתו „בקול זמרה בנעים זמירות ושירות וכלולים בו בשער הזה כל הדינים השייכים לע"ש „וסיום כל חרוז וחרוז בפסוק המסיים במלת שבת וחצי פסוק הוא חרוז עם מה שקדם „לו כדרך הפייטנים המהוגנים ושכר מקבל את השבת עצום ורב כנודע לחכמי האמת „ליקח זמר זה מספר הזמירות שחיבר הרב הנזכר הלוא המה בכתובים בהסכמת הרב „הגאון המופלא מוה' שמואל בן הר"ר יודא הלוי יצ"ו ר"מ ואב"ד דקהלת תהלת ישראל „ק"ק לובלין שהסכים עם שאר אלופים , ובני החבורה קדישא מקבלי שבת*) בק"ק „לובלין יצ"ו לומר זה הזמר הנכבד בכל ע"ש לקבל יום מנוחה בגילה ושמחה 4) גם „בהספר יש נוחלין שחיבר הגאון מוה' אברהם שעפטיל סג"ל הורוויץ מתושבי ק"ק פראג אבי הגאון בעל השל"ה ותלמיד רבינו הרמ"א נדפס בהדפסה הראשונה ע"י בנו הגאון מוה' יעקב סג"ל הורוויץ מק"ק שעבעדשין בשנת שע"ד בא הגאון מהרש"א ז"ל בהסכמה על הדפסתו וז"ל , „נאום שמואל אליעזר בן מוה' יודא הלוי זללה"ה אב"ד ור"מ דק"ק לובלין 5) מבניו של הגאון מהרש"א ז"ל נודע לנו חתנו לוקח בתו הגאון מוה' יצחק בר' בנימין בעהמ"ח ס' „מהדורא בתרא" 6) הגאון מהרש"א ז"ל עזב את עירנו לובלין, ונתקבל לאב"ד ור"מ בק"ק אוסטרה ונפטר שם במוצאי ש"ק ד' ימים לחודש כסליו בשנת שצ"ב 7) .

---

*) הערה בלי הספק היתה מטרת "החבורה קדישא מקבלי שבת דק"ק לובלין כמו מטרת "חברת שומרי שבת היום אשר נתיסדו בהרבה מקומות במדינתנו (הכותב)

1) מגילת יוחסין דף י"ז ע"ב בהערת הגאון מוה"ר יוסף אב"ד סטרעלסק 2) שם 3) כלילת יופי ח"א דף כ"ה 4) הכרמל השבועי נר 518 מאמר הר"ר נחום בריל 5) כלילת יופי ח"א כ"ח 6) ס' עיר התהלה דף 165 בהערות הגאון מוה"ר יוסף אבד"ק סטרעלסק 7) כלילת יופי ח"א כ"ח.

הגאון מוה' אפרים זלמן שור

הגאון המפורסם מוה' אפרים זלמן שור נולד לאביו הגאון מוה' נפתלי הירש אשר מוצאו ממדינת מעהרין נכד להגאון מוה' יוסף בכור שור שהובא בתוספות 1). הגאון מוה' אפרים זלמן הנזכר חיבר ספר „תבואות שור" על ד' טורים עם תוספות הרבה דינים שלא נמצא בב"י נדפס בלובלין שנת ש"ל"ו"ם" (שע"ו) 2) והי' חתן השר הגאון מהו' שאול וואהל ושם אשתו חנלי והוא ילדה לו בן הוא הגאון מוה' יעקב שור שהי' אב"ד בק"ק בריסק דליטא, וכאשר הי' עודנו צעיר לימים הלכה אתו פעם אמו מרת הנלי בת השר מוה' שאול וואהל להגאון מוה' העשיל שיתן לו סמיכה אולם הגאון מוה' העשיל לא חפץ לתת לו, בשובם מבית הגאון הנזכר שאל אותה בנה בדרך, מדוע לא חפץ לתת לו סמיכה ספרה לו שורש דבר כי הגאון רבינו העשיל ז"ל הי' מיועד להיות בעלה חתן אביה השר, אולם אבי' חזר בו ולמען שלא יבוש התחתן עמו הקצין מוה' משה ר' ליזרש מבריסק דליטא ונתן לו את בתו לאשה ומתה עליו בקוצר שנים ולכן חרה אפו בה, כל גדולתו של הגאון מוה' יעקב שור בתורה, בא לו מחמת אמו כי הוא השתדלה לפחת בקרבו אהבת התורה פעם אחת אמרה לו בתוכחת מגולה „האם תרצה גם אתה לחבר ספר כאשר עשה אביך שחיבר ספר „תבואות שור", למען העיר בקרבו החפץ לשקוד על דלתי התורה, והיא בכל מאמצי כחה חזקה ידו ובחכמתה הגדולה הלהיבה את בנה להורה עד שנעשה גדול בישראל (ס' גדולת שאול) הגאון מ ה' יעקב שור הנזכר הי' חתן הקצין מוה' ישעי' בן ר' משה ר' ליזרש מבריסק והוא הי' אב"ד ור"מ בק"ק בריסק דליטא עוד קודם הגאון מהר"ם בעל חלקת מחוקק, ומלפנים היה אב"ד ור"מ בק"ק לויצק והי' לו ג"כ חליפות מכתבים ושו"ת עם הגאון בעל חלקת מחוקק (סי' י"ז סוף ס"ק ע"ח וכן נדפסה ממנו ג"כ ב' שו"ת בשנת גאוני בתראי סי' מ"ה מ"ו), 3) אחותו של הגאון מוה' יעקב שור היתה לאשה להגאון מוה' יהודה ליב קאצינעלינבויגען ז"ל בן הגאון מוה' מאיר ק"ב ז"ל אשר הי' חתן הגאון הקדוש*) מוה' פנחס הלוי איש הורוויץ מקראקא 4) הגאון מהו'

---

*) דרך אגב אביא בפה דברים הנוגעים לתולדות הקדוש מוה' פנחס הורוויץ ז"ל, וסיבת הריגתו: בעיר טאמאשאב נתפס גנב אחד שגנב מבית תפלתם כלים הצריכים לעבודתם, ואמר הגנב שמכרם ליהודי א' ואינו יודע שמו רק יכירהו, כאשר יראה אותו, ויהיה הפקודה שיעמידו הגנב לפני פתח בית הכנסת, ועל מי אשר יגיד הגנב יוליכהו לבית הסוהר. ומ' פנחס הנזכר הי' דרכו להיות מתנהג בחסידות ועוסק בתורה ביום ובלילה והי' ממש כל היום או רובו בביהכנ"ס לבוש בטלית ותפלין ועוסק בתורה, ומן השמים נגזרה הגזירה שראהו הגנב יוצא מבית הכנסת ואמר עליו כי הוא הקונה, ותפסוהו וקשרהו בשלשלאות להוליכו לטריבונאל ללובלין, ובדרך נוצל ונמלט מהשלשלאות וברח ורץ כמה שעות בלילה עד אשר נפל מרוב יגיעה ועיפות והגם שהלך למרחוק הרבה משומריו, והלך בדרך עקלקלות וחזר סביב סובב עד אשר נפל קרוב למקום שומרים כי הי' הגזירה מן השמים וכו' ונשרף י"ט אייר ביום ש"ק שהי' באותו היום מענין הפרשה פ' אמור ומקרא שכתוב ונקדשתי בתוך בני ישראל וכו' בעיר לובלין בשנת תנ"ו, וכו ביום הי' מלוה לביתו לפני איש שנכתבו דברי' אחר כך ובקש מראשי וועד ג"ל ד' ארצות בפולין ע"י השתדלן שישימו עיניהם לטובת אשתו בתשי' אלמנה רכה וענוגה להשיאה לפי כבודה, וכן קיימו ראשי

1) עיר תהלה 159, 153, 24 2) אוצר הספרים להר' בן יעקב 3) כלילת יופי ח"ב דף מ' 4) עיר תהלה, 154, 153

מוה' אפרים זלמן אשר מגמת פנינו כעת לספר תולדתו, ישב בראשונה על כס הרבנות בעיר בריסק דליטא ואח"כ בעירנו לובלין, ופה עירנו עזב את עמק הבכא, וכה תקונן אבן מצבתו ותהגה נכאים בחרוזים מעטי, הכמות, בבית מועד לכל חי בעירנו, וז"ל

הגאון הגדול ומ' מוהר"ר אפרים ז"ל נקרא זלמן שור
אב"ד וראש מ'
דק"ק לובלין זצלה"ה בן הגאון דק"ק לובלין בן הגאון מוה' (לצד שמאל)
נפטל..... כ"ח תשרי ש"ן צדי"ק דלי"לפ"ק. (לצד ימין)

הגאון מוה' יוסף יוסקי

הגאון מוה' יוסף יוסקי הנקרא (לפי דעת הגאון יוסף לעווינשטיין) 1) מוה' ספ קלמנקיש אחיו של הגאון מוה' אליהו בני מוה' אברהם קלמקיש מלובלין, נתן חסכמתו על ספר „גלילות ארץ ישראל", ביחד עם הגאון מוה' יואל סירקיש בעל הב"ח, והגאון מוה' משה ר' מענדיליש 2) הספר „גלילות ארץ ישראל" הנזכר מורה דרך לנסוע לארה"ק בשני דרכים, וסיפור מסעות המחבר לצפת וספורים מעשרת השבטים ונהר סמבטיון מחברו הוא מוה' אליעזר הלוי אײדליש מפראג בסוף המאה הרביעית לששי עת עלה לארה"ק, ולפי עדות הגאון מוה' מנשה בן ישראל נשרף הספר הנזכר ע"י הכמרים, הנדפס בפיורדא שנת תנ"א, ואח"כ נדפס באמשטרדם תס"ה בפראג תקפ"ד 3) בס' ברכת המים להר' מיכל ר' יוזפש אות ז' מזכיר להגאון מוה' אליהו קלמונקיש אב"ד ור"מ בק"ק לבוב ואחיו הגאון מוה' יוסף קלמנקיש מפראג וכו', ובפנקס הוועד בלבוב אשר תחת יד החכם מוה' שלמה באבער מלבוב, בא עה"ח על פסק אחד יוסף ב"ר אברהם קלמנקיש מלובלין, 4) כפי עדות הגאון מוה' יוסף לעווינשטין 5) הי' אב"ד ור"מ בעירנו, ונפטר בפראג בשנת שצ"ז ומגורל ערכו מצאתי לנכון להעתיק מצבתו מספר גל עד 6) אשר כה תקונן ותהגה נכאים.

„וימת יוסף בן מאה ועשר שנים ויושם בארון,
„ביום ראשון, שבו נברא האור, נגנז אור,
„תואר פני יוסף, הוא הגאון הגדול ר"מ ואב"ד במדינת פולין
„וביהם, מוה' יוסף בן הר"ר אברהם קלמנקש זצ"ל
„במספר ימים אחד, לירח שבו חג האסיף, למנין „שנות „עולם
„בעת „כפור "העונות, נתבקש בישיבה של מעלה עטרת גאון
„יוסף. בכל עת התאסף העדרים. במדינת פולין, הסכימו כלם
„לדעתו, כי טעמו ונימוקו את יוסף, נגששה כעורים באפילה,
„כי אין פותר לנו יוסף. חיה חסיד בדורינו ראש בני יוסף "אב
בחכמה

ראשי הוועד והשיטה להגאון מוה"ר ליב אבד"ק גלוגא (גדולת שאול ד' לד' בשם הס' יש מנחילין)

1) במכתבו הנ"ל, 2) במכתב הגאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק הנ"ל 3) כנסת ישראל להחכם רש"י פון לד 221, 4) במכתב הגאון הנזכר, 5 שם הנ"ל, 6) גל עד דף 34
§ 28

„בחכמה "רב "היה "משנים יוסף . קראו למקוננות ויספדו אוי
„כי מת יוסף , למנוחתו אחר אחיו "בשנה אחת הלך יוסף ,
„מעינות תורתו היו חדים וקלים בנהרי חדקל ופרת יוסף , נהג
„בנשיאתו ברמה ובנחת ובפרט את בני קהלתו באשר ד' את
„יוסף , קוצים וחרולים לא נשארו בכל התורה , שלא תירץ יוסף .
„שמו הלך וגבר בכל תפוצות ישראל בשם יוסף , זכות צדקתו
„לנו יעמוד כל אחי יוסף .

(אבן עליונה לדרום) „אזכיר זכרון מעשים משנת "ב"ר"ג"ש הלכנו מפה בגולה .
„ונתקלקלו בתי נפשות קדוש עליון כולה . ונרבה רוחם האלופים
„גו"מ ותקנם על מכונם ותלה . עלינו לשבח לנורא עלילה נעשה
„בשנת "ב"ש"י"ר וקול תודה נברך למעלה למעלה .

(אבן התחתונה לדרום) „יודעי תבונה , שאו קינה זיווינו פנה בן פורת יוסף , והורידו
„דמעות וגדלו פרעות , כי נעשו מגרעות לבית יוסף , סיקל אבנים
„הורה לנבונים , דרכי נבונים ויצא יוסף , פענח רזים , גל אגוזים
„עדיף מחוזים צפנת פענח יוסף .

(למערב) „ויגוע הגאון האלוף המרומם וג' רב ואב"ד נ"י , מוה' יוסף
„בן מוה' אברהם קלמנקיש זצ"ל , ויקבר בגבול נחלתו
„נחלת ד' הוא יבוא בשלום לחודש תשרי שנת "י"ב"ו"א "ב"ש"ל"ו"ם
„לפ"ק . ויוסף הוא המשביר איזן משלים תיקן וחיבר הרים וסלעים
„פרק ושיבר , לא הי' נעלם ממנו דבר , בתורה ובמצות ד' גבר
„רועה ישראל מנהיג ודבר , כרועה עדרו קבץ כל צורך וחבר
„מוץ ותבן דאורייתא הניח והבר , ועתה בעון הדור חלף ועבר .
„גאון ישראל נשבה במר צרחו אחריו כל הציבור מי יורה לנו
„נתיבות ויאמר דבר . אוי לנו כי חטאנו נשמע כמדובר גם צבא
„השמים נשאו קינה ביום בית אלהינו נשרף והוסר ועל ראש
„תפארת יוסף אשר נעדר , תנצב"ה נקשר .

(לצפון אבן עליון) „ויוסף הוא השליט בים התלמוד , ובכל מלין דאורייתא . מר נהי
„רבה אחד מגדולי גאוני קדמיתא זכותו עלינו פני ד' אלהים
„אמן .

(לצפון אבן התחתונה) „יושבי ישיבות מי יורה לנו נתיבות . ויפתח הלבבות אין עוד
„יוסף , וזאת לפנים המבקשים צפונים ישיבום זקנים לכו אל
„יוסף . סילודין יוהג כארי' ישאג עמו נהג , כצאן יוסף , פמיש
„דסנפירין שבר טינרין , גילה טמירין , ויאמר להם יוסף .

הגאון הר' אברהם הלוי עפשטיין ז"ל

הגאון מהו' אברהם הלוי עפשטיין . אבדק"ק , הוראדנא , בריסק , לובלין בן הרב הגאון מו' מאיר הלוי עפשטיין , הובא בתשו' מהר"ם לובלין , סי' כ"ח , ק"א נכד הג"מ

נתן הלוי עפשטיין , אבדק"ק פפד"מ , הובא בתשובות מהר"ם מינץ , סי' כ"ד ב"ה ס"ג , מבני בניו של הרא"ה מברצלוני כפי דברי הג"מ אפרים מרדכי מנאווי הראדאק , בשם הגאון מוה' אברהם עפשטיין הנזכר , והובא בשו"ת ב"ח החדשות סי' ל"ו ס' ס"ב גאוני בתראי סי' כ"ו פני יהושע ח"א חאה"ע סי' ט' והובא בסידור אור הישר לר"מ פאפירש נידון הקדושה בשמ"ע. בנו של הגאון הנזכר , הוא הגאון יחיאל מיכל הלוי עפשטיין , (חתן רבינו הלבוש) הגאון מוה' אברהם עפשטיין , הי' מתחלה אב"ד בהוראדנא בשנת שע"ו עד שצ"ד , וע"ז יעיד חתימתו אשר בא שמה עה"ח בזמן הנזכר הרבה פעמים , ומשם נתקבל לאבדק"ק בריסק עד שנת שצ"ט , ובשנת שצ"ט קבל משרת הרבנות בעירנו לובלין , ובשנת ת"א נתן הסכמתו ע"ס קול יהודה להר"י ליב הרופא בהיותו בעירנו , ובשנת ת"ג עזב פה את עמק הבכא . מצבתו ומקום קבורתו לא נודע לנו לדאבון לבבנו כעת 1) .

* * *

הגאון מוה' יעקב ב"ר אפרים נפתלי הירש ז"ל

הגאון הגדול והמפורסם מוה' יעקב בהרב אפרים נפתלי הירש , פאר הדור והדרו , ורבים נאותו לאורו , בתחלה היה אב"ד ור"מ בק"ק בריסק דליטא , ושם הרביץ תורה בישראל 2) בשנת שצ"א בהיותו יושב על כס הרבנות בעיר בריסק , בא שמה אז הגאון מוה' יו"ט ליפמאן סג"ל בעל המחבר תוס' יו"ט לכלילת בנו הרב מוהר"ר אברהם סג"ל עם בת הקצין מוה' יחיאל לוריא , בן החכם הרופא מוה' שלמה לוריא , וזה הי' בין כסא לעשור , ויען התמהמה שמה ימים אחדים כבד הגאון מוה' יעקב את הגאון בעל תוס' יו"ט נגד זקני עירו לדרוש שמה בביהכנ"ס הגדולה הדרשה של שבת תשובה 3) אחרי שוב הגאון בעל תוס' יו"ט מחתונת בנו , נתקבל הג"מ יעקב לאב"ד ור"מ בק"ק לובלין עירנו והחליף תשובותיו עם רבינו הב"ח גם נדפסו ממנו שתי שו"ת אחת ארוכה ואחת קצרה , אשר השיב לתלמידו הגאון מוה' חיים חייקא הלוי אבדק"ק הרובשוב ובק"ק גראדנא בנידון ספק גרושה לכהן , והוא נדפסה בספר גאון צבי בחלק התשובות ושם בא עה"ח „נאום הצעיר יעקב בלא"א מוה' נפתלי זללה"ה הנקרא הירש , גם בא בהסכמה על סידור שערי שמים מהגאון בעל השל"ה ז"ל , גם בא בהסכמה על ספר קול יהודה" עה"ת דפוס פראג שנת ת"א לפ"ק , ובנשוא משרת הרבנות בעירנו לובלין נהג את ישיבתו הרבה והגדולה , ביחד עם בנו הגאון מוה' יהושע העשיל , אשר נדבר הלאה מתולדתו , אחר מתלמידי הגאון מוה' יעקב כפי הנודע לנו הי' הגאון מוה' שמואל קיידאנובר , לפי דעת המחבר ספר „כלילת יופי" , וכתיב בספר „העורבים ובני היונה , אשר מביאו בעהמ"ח ספר (אוצרות החיים" , צד 252) שנפטר בשנת ת"ה , אולם לפי דעת הגאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבדק"ק סעראצק נפטר בעירנו בשנת ת"ד , ומביא ראי' לדבריו מס' תפארת ישראל להר' ישראל אבדק"ק בעלזיץ אשר הועתק בהמגיד שנת י"ד בדרוש מפ' וישב , שהספידו בשנת ת"ד להגאון מוה' יעקב , אם כי מצבתו

בעירנו

---

1) במכתב הגאון מוה"ר יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק הנ"ל 2) כנסת ישראל להח' ש"י פין 535 3) מגילת איבה

בעירנו עודנה קיימת, אולם נחסרה שמה, שנת מיתתו אשר נמחקה ברבות הימים ומצבתו בבית מועד לכל חי בעירנו תקונן ותהגה נכאים, בדברים קצרים ונמרצים.

פה נקבר המאו' הגדול מוהר"ר יעקב,
בן מוה' אפרים נפתלי איש קדוש ונורא,
נ) | הרביץ בישראל תורה,
אלמלא נשתכחה מהרר',
והחזיר ליושנה עטרה,
ט"ז כסליו תנצב"ה,

אלה המה הגאונים המפורסמים אשר שמשו בכתר הרבנית וכהני פאר בעירנו לובלין במשך המאה הרבעית לאלף הששי.

ועתה נציג בזה תולדות גדולי הדור ופרנסיו, וחכמיו ונכבדיו מהמאה הרביעית הנזכרה, אשר נולדו בעירנו, או אשר באו לגור בתוכה.

הרב מו"ה דוד דרשן

הרב מוה' דוד במהו' מנשה ז"ל מקראקא, רב תורני גדול בתחלת המאה הרביעית דרשן בעירנו לובלין. וגמר אומר לעלות לא"י והקדיש ימיו לחבור ספריו ובטרם עלותו הדפיס ספריו „שיר המעלות" קצירים ודוגמאות מספריו, כולל דרושים על קצת פרשיות, שו"ת ומכתבי מליצה (קראקא של"א) חיבר ג"כ ספר „התנצלות לדרשנים" להגן על הדרשות, ולהוכיח שנהלקו באמת לכמה פנים, והוא אינו כ"א הקדמת ספרו „משכיל לדוד" 1) ואלה המה ספריו אשר היבר, א) ספר "שיר המעלות" ב) ספר „אביר יעקב", ג) „בית דוד", ד) „הגבול", ה) „כסא דוד", ו) "מגדל דוד" ז) מגן דוד", ה) „משכיל לדוד", ט) „נחל עדנים", י) „נפש דוד", יא) „כגלת מלאכים" יב) „עין הקורא", יג) "קול ד' בכח", יד) "שבח הנשים" 2).

הרב מוה' יחיאל במהו' ידידיה מוראווטשיק, רב גדול ונכבד בהחלת המאה הרביעית מעירנו לובלין, חיבר ספרים, ואלה המה א) ספר „מנחה חדשה" פירוש על פרקי אבות, מלוקט מספרים קדמונים ובסופו לקוטי תורה, „סדר ברכה" על דינים, גם העתק מלשון אשכנז גזירת אכטרייך וק"ק ווינא 3),

הרב מוה' יעקב במהו' מרדכי מתולדותו נדע רק מה שכתוב על מצבתו, שהי' פרנס ומנהיג הקהלה, איש רב פועלים אשר זה לשונה.

פה נטמן, גבר נאמן,
דובר צדק ומישרים,
הלך נכוח', בכל כח,
כלכל דבריו במשפטים (צדיקים) (?),
מנורת זהב כולה פרנס ומנהיג הקהלה,
שמו נודע למרחקים,

שמו

---

1) כנסת ישראל לסח' רש"י פין 233 2) אוצר הספרים בן יעקב 577 3) כנסת ישראל לסח' רש"י פין 525

שמו נקוב ר׳ יעקב ,
ב״ר מרדכי נשמתם בצרור החיים צרורים ,
(מא) נפטר שב״ט לפ״ק וחיי לכל ישראל שבק
רד עם אל ונברים ,
חדשו ארמז בכ״א בתמוז ,
הלך דודי למישרים ,
אמונת אומן יעמוד לקץ הימין ,
עם הצדיקים הנבררים ,

הגאון מוה׳ אפרים

נאון גדול ומפורסם מתולדתו נודע לי רק מה שהעירני הגאון מוהר״ר יוסף לעווענשטיין ע״פ השערתו , במכתבו אלי 1) אשר זה לשונו , „הגאון אפרים זה „היה בירושלים ר״מ ואח״ז בעירנו לובלין אחרי הגאון מוה׳ ישראל ב״ר שלום שכנא „והביאו בתוס׳ מהרי״ט צהלין תלמידו , וכתוב שהניח תלמידים גאונים , והובא בסמ״ע „חו״מ סי׳ ס״ט ס׳ ק״ב ובדרישה יו״ד סי׳ ט״ו ושם כ׳ , שהי׳ ג״כ אבדק״ק בריסק „והתייחס אליו נכדו בהקדמתו שו״ת שער אפרים , אחריו הי׳ עור הג״מ אפרים ווישל „ג״כ אבדק״ק בריסק ולובלין , ועלה לירושלים חתן רבינו מהרש״ל הביאו הב״ח או״ח „ס״ס רע״ו ובהאסיף תרמ״ט צד קכ״ו , בנו הי׳ מוה׳ צבי הירש אבי הג״מ אברהם „אפרים פישלי אבדק״ק ליקאווי , לבוב , נפטר שם ת״ג , חותנו של הג׳ מוה׳ ליב מקראקא „אולם חזר הגאון הר׳ יוסף לעווענשטיין נ״י מהשערתו הנזכרה , ובמכתב שקבלתי ממנו אחרי כן ישער השערה אחרת , אשר לפי דעתו היא יותר נבונה , וזה לשונו , „במכתבי הקודם שפטתי על מצבת מהו׳ אפרים שהוא רבו של מהרי״ט צהלין , „ולא רציתי לומר שהוא מוה׳ זלמן שור , אבי הג״מ נפתלי הירש שור יען כי בהכמת „ה״ר נפתלי הירש שור חותם עצמו (במד״ר הוצאה ראשונה עם המתנות כהונה) ב״ר „משה אפרים , אך בס׳ גדולת שאול הועתק מס׳ יש מנחילין רק שמו אפרים גם בשו״ת „מהר״ם פאדובא סי׳ מ״ה כינויו אפרים . ע״כ נראה במח שהמצבה היא לה״ר אפרים „שור . וכן בנו הי׳ נקרא זלמן אפרים שור על שמו , וכן בהמצבה כתוב „רב כח בתבואות שור, והי׳ בן מוה׳ אברהם שור מגזע מוה׳ יוסף בכור שור , כאשר נראה „שהר׳ אפרים ב״ר אברהם שור הוא החתום בשו״ת מהרש״ל (סי׳ צ״ו) כנראה מהעתקת „המצבה מנכדו ר׳ זלמן שור בע״ס תבואות שור ישינים שגם אביו הג״מ נפתלי הירש „הי׳ אבדק״ק לובלין ובשו״ת הרמ״א חתום הירש עלזאסער שהוא באשכנז , וכה תקונן אבן מצבתו של הגאון מוה׳ אפרים , ותהגה נכאים ,

אראלים ומצוקים . . . .
(מב) פשטו ידם באיש אלקים ולקחו . . .
רבינו גאונינו , נר ישראל , ראש גולת אריאל . .
יראת ד׳ מבטחו עוז אפרים לראשינו מעוז .

משכיל

---

1) [illegible] במכתב הגאון מוהר׳ יוסף לעווענשטיין אבד״ק סעראצק

משכיל בדרך תמים וישר, ורב כח בתבואות שור
ומיתתו יכפר בעדנו,
ויהפך לשמחה אבלינו,
וישלח לנו "א"פ"ר"י"ם משיח צדקינו,
אמן סלה.

הגאון מוה' שלמה רופא לוריא

הגאון המפורסם מוה' שלמה רופא, מתושבי עירנו, והי' ממשפחת מהרש"ל ז"ל, ושאל מלפני בן משפחתו הגאון מהרש"ל, והוא משיבו בכבוד, נתן הסכמתו על קונטרס לוח החיים בצירוף הסכמת הרופא המומחה מוה' שמואל בן מתתיהו 1) מתולדתו נדע שהי' לו בן ושמו מוה' יחיאל מחותנו של הגאון בעהמ"ח תוס' יו"ט ז"ל, כי בנו של האחרון הגאון מוה' אברהם לקח את בתו של הראשון מרת אסתר לאשה 2) (קרוב הדבר שהמצבה הנזכרת להלן היא מצבת ר' שלמה הזה, ולפ"ז נפטר יום א' כ"ב תמוז שפ"ח).

הרב מוה' יחיאל לוריא

הרב מוה יחיאל הנזכר הוא בן הגאון מוה' שלמה רופא ומחותנו של הגאון בעל תוס' יו"ט, אשר בנו מוה' אברהם לקח בתו של הרב מוה' יחיאל, והגאון בעל תוס' יו"ט בעצמו כותב בספרו „מגילת איבה" 3) ע"ד חתונת בנו הנזכר, אשר זה לשונו, „ג' לחודש תמוז שנת שצ"ה נסע הוא ואשתו ובנו בן זקונים דבחור המשכיל „אברהם אשר כבר מצא בו רוח חכמה בעז"ה על החתונה יום שמחת לבו ק"ק לובלין „לישא את הבתולה מרת אסתר בת הקצין מוה' יחיאל בן הרופא המומחה החכם כמר „שלמה לוריא זללה"ה והוא חתן הקצין המופלג בעשירות ובמידות טובות מוה' משה „ר' ליזרש מק"ק בריסק דליטא הגאון הר' אברהם בנו של הגאון בעל תוס' יו"ט הגיה בילדותו ספר מעדני מלך, ואותו יזכיר אביו הגאון לתהלה ולתפארת בספרו (תוס' יו"ט פאה פ"ו מ"ב כלאים פ"ג מ"ב) ובמקום אחר הוא אומר כי הוא מחבר פי' לירושלמי וגר בעירנו לובלין (סוכה פ"א מ"א) 4).

הרב מוה' שמואל ב"ר מתתיהו

הרב מוה' שמואל ב"ר מתתיהו רופא בעירנו לובלין נתן הסכמתו על קונטרס לוח החיים בצירוף הרופא מוה' שלמה לוריא. 5)

---

1) קרי' נאמנה 2) מגלת איבה דף י"ח 3) שם 4) עיר הצדק 5) קרי' נאמנה להח' רש"י פין

הרב מוה׳ קלונימוס

הרב מוה׳ קלונימוס בן הגאון מוה׳ מרדכי יפה, מחזיק בית דפוס בעירנו הדפוס ש״ס בשנת של״ו, ובן הי׳ לו הנקרא בשמו מוה׳ חיים, וז״ל בהקדמת מסכת ב״ב מבית דפוסו „ראשית מלאכתי ביום ג׳, ג׳ ימים לחודש טבת של״ו לפ״ק תחת ממשלת „הקיסר בין מלכא למלכא פה ק״ק לובלין הבירה במדינת פולין, בהסכמת גאונים ע״י „המחוקקים אב ובנו הרשומים בסוף המסכת קלונימוס בן מוה׳ מרדכי יפה זצ״ל וחיים בן קלונימוס שליט״א 1) .

הרב מוה׳ ישראל במהו׳ משה

הרב מוה׳ ישראל במהו׳ משה מעירנו, חיבור פירוש על תהלים ומשלי עפ״י הקבלה, גם כתב בקשה המתחלת „יתן שפתי רינה, אל הנחיל דת לתפארת ישראל ובשנת שנ״ג ראה פירושו הנזכר אור 2) .

הגאון מוה׳ יעקב טעמערליש

הגאון מוה׳ יעקב טעמערליש או תערמערליש מגזע האשכנזים נולד לאביו הרב רבי אליעזר, בעיר „ווירמייזא בארץ אשכנז, באמצע המאה הרביעית מאלף הששי, ובימי חורפו בא למדינת פולין וקבע ישיבתו בעירנו לובלין (קב הישר פרק מ״ה) הנודעת מאז לעיר עתיקה, ומשם תקע אהלו אהלה של תורה בעיר קרעמניץ בגליל וואהלין, ושם ישב ימים רבים, והרביץ תורה בישראל, בנגלה ובנסתר, ובסוף ימיו נסע למדינת אוסטריא, וקבע בית מדרשו בעיר וויען, והי׳ נקרא בפי כל גאוני זמנו בשם ר׳ יעקב אשכנזי ובהסכמתו לספר „אר חדש״ לר׳ חיים בוכנער מקראקא בא עה״ח „יעקב בן לא״א מוה׳ אליעזר איש ווירמייזא״ על שם עיר מולדתו, ומלבד היותו גאון מובהק בתלמוד ובפוסקים ושמו הי׳ נודע בשערים המצוינים בהלכה, ע״י תשובות, כאשר השיב לשואליו דבר, בענינים הנוגעים לדינא, עוד הי׳ גדול בחכמת הקבלה׳ כאשר נראה על שער ספרו ספרא דצניעותא דיעקב שחיבר עה״ת ע״ד הקבלה עפ״י האר״י ז״ל ונדפס אחר פטירתו ע״י בנו ותלמידו הרב הגדול המקובל מוה׳ אליעזר ליפמאן אשכנזי, וחכמי זמנו של הר׳ יעקב טעמרליש העידו עליו שישב ארבעים שנה בתענית בכל יום ולא זז מכותלי ביהמ״ד כל ימיו, ועסק בתורה, בקדושה ובטהרה עד יום מותו, וקולו של יעקב נשמע בבתי כנסיות ובתי מדרשות כי הי׳ דורש על כל קוץ וקוץ, תלי תלים של הלכות, והרבה מגדולי הדור נהרו אליו כרחוק ומקרוב לשמוע לקחו הזך והוא האציל מרוח חכמתו אליהם, ואלה המה תלמודיו אשר שמשו לפניו בישיבה, א) הגאון מוה׳ בנימין וואלף סג״ל עפשטיין אבדק״ק פריעדבורג ב) הגאון מוה׳ יהודה ליבא אבדק״ק העלישוי ומן התלמידים אשר באו אליו לשמוע

לעתים

---

1) דקדוקי סופרים להח׳ ר. ראבינאוויטץ, מסכת ברכות דף 63 בשם הספרי ישנים

2) ליטעראטור געשיכטע דער סינאגאגאלע פאעזיע צונץ זייטע 420

לעתים לא רחוקות יש לחשוב, א) מהר"ש קיידאנובר ז"ל בעל ברכת הזבח, ב) מוה' גרשון אשכנזי בעל עבודת הגרשוני, ג) מוה' מאיר שטערן, ואלה המה ספריו אשר חיבר, א) שו"ת מהר"י טעמערליש, ב) ספרא דצניעותא דיעקב עה"ת, ג) חבור גדול עה"ת ועל חמש מגילות, ד) חיבור על ב' האדרות קדושות, ה) חיבור לבאר הרבה אגדות חז"ל, בתלמוד בבלי וירושלמי, ו) ס' על מאמרי הזוהר, ומקצת הפסוקים על נביאים וכתובים, ז) קושיות ותירוצים על כתבי קודש, של האר"י וכל אלה החבורים נשארו בכתובים, תחת יד בן המחבר ורק ספרו „ספרא דצנועתא דיעקב', יצא לאור הדפוס, הגאון הנזכר מוה' יעקב טעמערליש נפטר ונתבקש בישיבה של מעלה בשנת תכ"ז 1).

הגאון מוה' יחיאל לוריא

אלוף מרומם, ואיש נאמן: אלה המה התוארים הכתובים על מצבתו, והוא בן הגאון המפורסם והנודע בכל מרחבי ארץ רש"ל ז"ל מתולדתו לא נודע לנו מאומה רק מה שתעיד מצבתו, אשר כה תקונן.

מצבת ה"ר יחיאל בן מוה' שלמה לוריא,

פה נטמן,
איש ישר ונאמן,
לב) האלוף המרומם יחיאל בן האלוף והגאון,
שלמה לוריא,
על אלה . . . . תדמע ובוכה,
לפ"ק שנת "ד"ש"ן,
עלתה נשמתו למרום במזבח העליון לדשן,
תנצב"ה.

הגאון מוה' יהודה ליב ב"ר מאיר אשכנזי

גאון גדול ומפורסם, הרביץ תורה ברבים, גדול ונכבד בין חכמי דורו, ולפי דעת הרב רי"ל הוא הגאון מוה"ר מאיר אשכנזי, המובא בס' חסדי ד' להר"מ מרגליות מקראקא ששמע קול השכינה ובנו הר' יהודה ליב כנראה לפי דעתו של הגאון ז"ל הנזכר היה אבד"ק לבוב, ואח"כ בבריסק שהביאו מהר"ם לובלין סי' פ"ח, ובימיו הי' הגאון מוה"ר ליב מסטאנב, הובא בתשו' ב"ח וגאוני בתראי ר' ליב ר' היניב"ם, בתשו' ב"ח ר' ליב חנהל"ש אבד"ק לובלין הובא בפמ"ג או"ח סי' תקפ"ה י הגאון מוה"ר יהודה ליב הנזכר נפטר בעירנו וכה תקונן מצבתו והתגה נכאים:

פה

תולדתו העתקתי מס' כלילת יופי להרב מוהר' ח"נ דעמבילר ח"ב (דף קי"ז)

פה נקבר ארי שבחבורה
הרביץ תורה ,
והוציאה לאורה ,
בפלפול ובסברא ,
הרב הגדול הגאון מוה' יהודא ליב בן הרב
מהו' מאיר זצ"ל אשכנזי כ א שבט שנ"ז
וגם אשתו מרת פייגאל זצ"ל ? .

ר' יצחק ב"ר שלמה בן ארגין

דבר מה מתולדתו לא נדע , רק מה שכתוב על מצבתו , שהוא אחד מנכדי של אחד ממגרשי ספרד , ועדה המצבה ,

ציון הח"ר ר' יצחק בן כמה' שלמה בן ארגין
מגרש ספרד נפטר לבית עולמו , יט)
יום ו' י"ד שבט ה' שם ד תנצב"ה,

הגאון מוה' ישראל איסר

הר' ישראל איסר במהו' יחיאל לוריא , כפי הנראה מהכתובת של מצבתו , הי' גאון גדול ומפורסם , חכם בחכמות , איש אלקים ,ורבות פעל ועשה בחיי חלדו לטובת אחיו בני אמונתו , נכד הגאון מהרש"ל ז"ל ועדה המצבה ,

ארון הקודש בתשרי כ"ה לחורש שס"ו לפ"ק ,
שאול באבל וכן התמ: שואל,
ציון הלז לדעת יואל ,
קבר איש האלוקים מבית אל ,
נודע בשערים מושיע ורב וגואל ,
חכם בכל החכמות כאגור ואיתיאל , ז)
ועל כלנה בתורה ממתנה נחליאל ,
האלוף והגאון מוה' ישראל
איסרל בן ה"ה מוה' יחיאל
לוריא לאור יה עלה על מבאל*)
שר הגדול במזבח והאריאל ,
זכיתו יעמוד וצדקתו כהררי אל ,

הגאון מוה' שמואל ב"ר יוסף

גאון גדול ומפורסם מעירנו , חיבר ספו ,לחם רב" וחידושי דינים א"ח אשר נשמטו

*) כונתו למה דאיתא בתוס' מנחות ק"ט ע"א בד"ה ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן וכתבו שם מדרשות חלוקין יש מי שאומר נשמותיהן של צדיקים (הערת מוהר"ר שמעון דוד ראזענטהאל ז"ל) .

נשמטו בש"ע, הספר „לחם רב" נדפס בעיר פראג שס"ט, בהסכמות הגאונים מהר ליווא וחתנו הרב מהר"י כהן 1) בדפוס של ר' אברהם ב"ר שלום 2).

הרב ר' דוד בר' ברוך סג"ל

הרב ר' דוד ב"ר ברוך סג"ל מתושבי עירנו, והוא נודע לנו רק משמו הנמצא חתום בכתב יד על הדף הלבן. בספר „זכרון משה" אשר איזן ותיקן ועשה האלוף החסיד הגאון מוה' משה ב"ר זבולן ז"ל בארה"ק על התורה דפוס לובלין שע"א כפי עדות החכם נייבויער נמצא הספר הנזכר בבית הספרים באוקספורד, והוא מספרי הר"ד אופנהיים 3).

הר' משה בר' יהושע

ראש ומנהיג 'איש חי ורב פעלים, חכם מפואר, ממשפחה רמה ונשאה בישראל כאשר תעיד מצבתו ותקונן

משה קדושי משיב נפשי,
ריח ניחוחי*).
שערי דמעות נדות ונעית,
מרחי אל דחי,
הלכת למנוחות ועזבתנו לאנחות,
מרוט' לחי,
יימת משה עבד ה' יום ו' ז' חשון שנת אשר "ע"ש"ה משה יז)
לעיני כל ישראל לפ"ק הלא הוא האלוף הקצין המנהיג
ראש המדברים. מדברנא דאומתיה בנן של קדושים,
חכם חרשים,
נבון לחשים,
ה"ר משה זצ"ל בן האלוף מוה' יהושע זצ"ל תנצב"ה.

הגאון מוה' משה ב"ר יהודא

הגאון מוה' משה בהגאון מוה' יהודא בן הגאון מוה' שלמה, הרביץ תורה והפיץ מעינותיו חוצה, והרבה תלמידים שתו בצמא את דבריו, נקטף בעודנו באבו, בהיות רך בשנים. כנראה הגאון מוה' יהודה בהגאון מוה' שלמה הנזכר הוא בן הגאון מוה

---

*) מהחרוזים שעל המצבה „משה קדושי" „ריח ניחוחי" „מרוטה לחי„ ומהפרט של השנה „אשר עשה משה לעיני כל ישראל" נראה שנהרג על קדוש השם, כאשר יעידו החרוזים הנזכרים (הכותב)

1) קרי' נאמנה 58 2) צור געשיכטע אונד ליטעראטור צונץ ז. 286 3) בהערות למאמר קריה ארבע בהאסף שנה שני'

שלמה ר' ליבשים, מת עם אביו בזמן אחד, כהנראה מהקינה אשר קונן אחד מתלמידיו המובא בס' „שלשלת הקבלה" , וכה הקונן אבן מצבתו של הר' משה,

פה נגנז ארון הקודש, ונתבקש לישיבה של מעלה,
אשר הרביץ תורה, והעמיד תלמידים הרבה,
אב בחכמה רך בשנים, הגאון מוה' משה, כג)
בן הגאון מוה' יהודא בן הגאון מוה' שלמה,
זצ"ל ביום כ"ה אייר שע"ז לפ"ק,

הרב גדליהו ב"ר שלמה

הרב גדליהו ב"ר שלמה, איש ליפשיץ, מתושבי עירנו לובלין, חיבר פירוש „עץ שתול" על ספר העקרים של ה"ר יוסף אלבו ז"ל, פירושו הנזכר נפרד לשנים א) „שרשים" פירוש וביאור מספיק, ב) „ענפים" ענינים במקראות ומאמרי חז"ל, נדפס בוויניצא שנת שע"ח, בפעם הראשונה 1) בהקדמת פירושו לספר העקרים הנזכר יתנצל המחבר פירוש הנ"ל על איחרו להדפיס ביאורו, וכה יאמר, „מפני הרפתקאות „דעדו עלוהו אשר רדפוהו עד חרמה, אשר לא יוכל שאת אותם, המה עמדו לו לשטן „על הרכו להוציא לאור חבורו, ורק אחרי הפצרות חביריו שהפצירו בו נעתר לבקשתם והוציא ביאורו לאור עולם וחותם הקדמתו יום ג' ז' אדר שע"ז לפ"ק עיר ואם בישראל לובלין יצ"ו, הגאון הר' גדליהו הנזכר הי' תלמיד הגאון מהר"ם לובלין ושאר בשרו, ועשה מפתחות על שו"ת מהר"ם לובלין, הנדפס בוויניצא שנת שע"ח־ט 2).

הר' אהרן ב"ר יוזפא

איש נכבד ונשוא פנים, שמו נודע במרחקים במעשיו הטובים כאשר נקרא מהכתיבת שעל מצבתו,

והיתה זאת לכם לכפר "על בני י"שראל מ"כל ח"טאתיכם לפ"ק,

פה נטמן,
איש נאמן,
היה מזומן,
לטובות כל זמן,
שמו הטוב נודף כשמן, כד)
הלך לעולמו,
העניו והחסיד מוהר"ר אהרן בן מוהר"ר יוזפא.
הי' שמו,
הולך כל ימיו בתומו,
ובשכר זה תנצב"ה עם כל הנקברים פה
ויאסף אל עמיו בשנת שע"ט לפ"ק יום ה' כ' חשוון,

---

1) אוצר הספרים להח' בן יעקב 449. 2) כנסת ישראל להח' רש"י פין 213.

הרב מוה׳ משה ברײנדילש

מתושבי עירנו לובלין, אשר הביא מכתב מה"ר חיים שור אבדק"ק סטנווא למהר"ר מרדכי כ"ץ בק"ק לבוב ביום י"ד תמוז שפ"ד בדבר נביאות ילד המובא בס אלים הנדפס, בדפוס הגאון מוה׳ מנשה בן ישראל מאמשטרדם 1).

הגאון מוה׳ שאול שמעון

הגאון מוהר"ר שאול שמעון דיין בעירנו בשנת שפ"ו, אחיו של הגאון מהרש"א ז"ל, הגאון מוהר"ר שאול שמעון הנזכר חיבר סליחה לקדושי ווארשא (שנ"ו) „אל אלהי דלפה עיני אשר בהחרוז האחרון, נמצא שמו במלואו נדפסה בשנת שס"ח 2) בתור דיין בעירנו נמצא שמו חתום בסוף חידושי אגדות ממסכת נדה (ש"ס דפוס ווילנא) וכה כתוב שמה, סליקא לה כל חידושי אגדות הש"ס ביום ג׳ סיון שפ"ו לפ"ק הוגה בעיון נמרץ ע"י האלוף היקר מוה"ר שאול שמעון בן מוה"ר יהודא סג"ל "זצ"ל דיין דק"ק לובלין יצ"ו אחיו של הגאון המחבר זה הספר יצ"ו זכותם יעמוד לנו "ולכל ישראל אמן כי"ר:

הגאון מוה"ר יוסף שלמה רופא

הגאון מוה"ר יוסף שלמה רופא מקנדיא (הניקרא יש"ר מקנדיא) נולד כ"ה סיון שנ"ה לאביו הגאון מוה"ר אליהו בר׳ אליעזר דלמידיגו אב"ד בקאנדיא הגאון יש"ר בעודנו נער הפליא בתורה ובחכמה ובמדעים ולמד לדעת לשון יונית, רומית, איטלקית, ושפאנית, בהיותו בן ט"ו שנה נתקבל כבית המדרש החכמות, בעיר פאדובא, ולמד שמה הגיון וחכמת הטבע, ובן שמונה עשרה שנה בא לשמוע לקח בחכמת הרפואה והפלוסופיא, וביחוד התעסק בחכמת השיעורים והתכונה אשר שמע מפי התוכן המפורסם גליליום, תלמידו של קופערניקוס, כמעט השלים חוק למודו, התחיל לחבר ספר גדול, כולל כל החכמות שבעולם, בשם „יער הלבנון" וכפי הנראה התעסק בשובו אל מולדתו בחכמת הרפואה ותשוקתו להוסיף דעת בכל ענפי המדעים, העירה בו התשוקה, לאסוף ספרים הרבה, כאשר השיגה ידו ויהי מספר ספריו שבעת אלפים אשר עלו לו במחיר עשרת אלפים זהובים, ובכל זאת לא שוה לו, ולא מצא מרגוע לרוחו, ויעזוב את מולדתו, וילך למסעיו למצוא מזון ובחיה חדשים לבקרים, לרוחו הכביר, אשר לא ידע שקטה, ויבא מצרימה, שמה נגולו לפניו ספרי חכמי הערביים ומצא חכמים יודעי מדע בין הרבנים והקראים, וממצרים בא לקונשטנטינא, (ערך שפ"ט) ע"ר מושב החכמה בימים ההם, ויבקר בבית עקד הספרים לאביו זקנו מצד אמו החכם המפורסם מוה׳ מרדכי רומנטיאנו, ושטה כתב לבקשתו את מכתבו הנפלא, על אודות כוכב השביט, הנראה בחורף ש"פ. בדרך מסעו ראה את החכם המקובל הגדול הר׳ יעקב נחמיאש, אשר הסביר לו יסודות הקבלה, והוכיח כי היא קרובה אל פלסופיהו של אפלטון, ומאז התחיל לשקוד על חכמת הקבלה וירשום לו גם כללים,

וקצירים

---

1) דף כ"ה 2) ליטעראטור געשיכטע דער סינאגאלן פאעזיע צונץ 427

קצירים מלמדיה, מקנשטנטונה נסע והלך דרך וואלאכיא לארץ פולין, ובעיר יאססע התרועע את הרופא המקובל ר' שלמה בן א־ואי, וגם היא משך את לבבו אל חכמת הקבלה, ומשם בא לפולין ויהי רופא של הדוכס ראדזיוויל, וכאשר מצא פרנסתו ברוחה מחכמתו, הקריש רוב עתותיו', ללמד דעת התורה והחכמה את כל הבאים לשתות בצמא את דבריו בכל המקומות אשר נקרא לרפא את גדולי השועים והרוזנים ובתוכן גם בעירנו לובלין 1) גם כתב פה עירנו את ספרו „האלים', כאשר נראה ממכתבו בסוף ספרו הנזכר בתשובה על מכתב הר' זרח בן נתן, אחרי הודיעו שמה את דעתו ע"ד החלומות, חתם עצמו "יש"ר מקאנדיא הכותב בי"ג בסיון שפ"א פה ק"ק לובלין" אחר כן הי' רופא בעיר ווילנא, ובעיר ליפלאנד, אודות מקום פטירתו נחלקו הדעות יש אומרים שנפטר בעיר פראג ואחרים אומרים בעירנו לובלין ושניהם מביאים להם ראיות מצויני בתי הקברות בהערים הנזכרות, נסחת מצבתו בעיר פראג נמצאה בגל עד דף 81. ונסחת מצבתו בעירנו לובלין כפי דעת „עלי הדס" זה„ לשונו.

מצבת השר יוסף שלמה רופא מאי קנדיא,
שמו נודע בשערים, והיה מוכתר בכתרים,
כסאו הי' מוטל בין גדולים ושרים,
והי' רופא מומחה לנפשות ובשרים
פ"נ הארון והלוחות והשברים,
שנת שע"ו לפ"ק*) 2),

ארבעה טעמים יש המחזקים ומאשרים דברי אלה שמנוחתו כבוד בעירנו א) כאשר נדע שמו ר' יוסף שלמה וגם מצבתו נכתבה כפי דברי „עלה הדס" ה"ר יוסף שלמה בעוד שעל המצבה בפראג נכתב ה"ר יוסף לבד, ב) חרוז הכתוב פה „כסאו הי' מוטל בין גדולים ושרים„ מעיד שהוא הוא כי כאשר נדע הי' רופא הנסיך ראדזיוויל ג) לעומת ההוכחה ששמה כתיבה על המצבה שחיבר ס' נובלות חכמה יש גם לנו עד המסייע כי בבית מועד של כל חי בעירני נמצא אבן שוכב לאורך קבר אחד מצבה עליו אין **) וחרות עליו המלים „עצם השמים" „עין הבדולח" ד) מספרו האלים אשר כתבו בעירנו נראה שישב בשנת שפ"א בעירנו בעוד אם ישב בפראג זכר לדבר אין לנו. אלו המה ההנחות המחזקים דעות אלו שנפטר **בעירני** ועתה ירא הקהל וישפוט עם מי הצדק'

* * *

**) מצבה כזאת איננה עוד כעת בבית מועד לכל חי בעירנו, רק שברי מצבה אחת ישנו אשר כפי הנראה היא חלק ממנה וז"ל.

. . . . . . בשערים
מצוין בדורו בסוד עדה וישרים, רופא מומחה לנפשות ובשרים,
כסאו מוטל בין גדולים ושרים, נגנז הארון והלוח והשברים,
מוכתר בכתרים, י' א' כ"ט המוז שפ"ח לפ"ק,

הטעם למה ששמה „בעלה הדס" כתוב „שפ"ו" וכאן „שפ"ח יוכל היות שנפל טעות בהעתקת המצבה במנין השנים (הכותב),
* נוכל להחליט ששרידי המצבה הנזכרת המה מהקבר הנזכר (הכותב)

---

1) כנסת ישראל להרב החכם רש"י פין ז"ל דף רנ"א, 2) כנסת ישראל תולדו היש"ר מקאנדיא בשם „עלה הדס')

הר׳ יהודא ליב בר׳ משה אהרן שמואל

מתושבי עירנו חיבר פירוש על מאמרי רבב״ח ע״פ הקבלה נקרא „זיז שדי״ נדפס בעירנו שנת שצ״ג 1) ·

ר׳ יוסף אשר בהר׳ משה יוסף

שמו נודע בשערים, מצוין במעשיו, מופת הדור, פאר הזמן „ראש ומנהיג המדינה״ כאשר יעוד האבן אשר הוצבה על קברו :

פה נטמן רועה נאמן
מופת הדור פאר הזמן ,
צנצנת המן ,
מלא מצות כרימון
שמו בטוב שמן ,
נטע נעמן ,
האלוף ראש ומנהיג מדינה
בחכמה בתבונה,
מור עובר שושנה ,
אבן פינה ,
מוהר״ר יוסף אשר בן מהור״ר משה יוסף
הלך בתומו לעולמו ,
ריחו לא נמר וטעמו,
בישראל גדול שמו
ה׳ אלקיו עמו ,
נשמתו יצאה בטהרה למרומו .
יום ב׳ כ״ג תמוז שצ״ה לפ ק

הקדוש מוה״ר נחמן במוה״ר יהושע יעקב

נהרג על קדושת השם, בקיץ שצ״ו בעירנו, עם עוד קדוש אחד הנקרא בשמו מוה״ר מרדכי , את הקדוש הר׳ נחמן הסיתו הנכרים שימיר דתו, והוא הקשה ערפו ולא שמע אליהם . לכן באכזריות נוראה בתרו אותי לארבעה גזרים , את ראשו שמו על נס. ובאותו זמן הציעו באסיפת העם בעירנו , לגרש כלה את היהודים . המקרה הנורא הזה העיר את רוח הר׳ הירש בר׳ מרדכי מלובלין לחבר סליחה המתחלת „אלהים אל דמי לך ואל תחרוש״ והמסיימת „תמיד תמלוך עלינו״ ובראשי החרוזים נמצא שמו „אני צבי הנקרא הירש בן אבי מוה״ר מרדכי ז״ל חז״ק״ 2) וכה תקונן אבן מצבתו של

---

1) אוצר הספרים להח׳ בן יעקב 155 , 2) ליטעראטור געשיכטע דער סינאגאגאלען פאעזיע ,431

הקדוש הר' נחמן ותהגה נכאים בקול מר צורח ,
נענה ונאלם , ונמתח בסולם ובנסיון בלם ,
נאמן הקהל ,
הי סלחן , צדיק בחן , בעינוי נבחן ,
והשחו' הקדו' ,
מוכה ומעונה בברזל מלובנה , ובפושעים נמנה
ונפץ יד הקדוש ,
נדיב ונאמן לחיי עד מזומן , החבר נחמן ,
בן החבר , יהושע יעקב הקדוש
בשנת שצ"ו במקדש מעט נאצו פשפשו ולא מצאו ,
במקום הקדוש ,
בי"ו למנחם רחק ממני מנחם ואותו ר' נחם ,
למעון הקדוש

הקדוש מוה' בנימין בענדיט

ב"ר פסח אחד מתושבי עירנו , ונהרג על קדוש השם , מפרטי תולדות חייו וסיבת הריגהו לא נדע 1)

הגאון מוה"ר אליהו בר' אברהם

הגאון מוהר"ר אליהו בר' אברהם קלמנקיש מעירנו , ר"מ ואב"ד בק"ק לבוב בסוף חמאה הרביעית , והוא אחיו של הגאון מוה"ר יוסף בר' אברהם קלמנקיש שנפטר בפראג בשנת שצ"ז כמ"ש בס' גל־עד סי' פ"ט , והי' נקרא ג"כ מוה"ר אליהו מלובלין ע"ש עירו ובהסכמות הגאונים על הדפסת ספר „זכרון "להג"מ יצחק שפירא נמצא ביניהם ג"כ הסכמות הג"מ אליהו במוה"ר אברהם מלובלין אבד"ק לבוב וכן נזכר בהסכמות ס' אור חדש על ברכת הנהנין להג"מ חיים בוכנער מקראקא שכתב שם שהסכימו על הדפסת ספר אחד בשנת שצ"ו שלשה עמודי כל עולם והם הג"מ יואל סירקיש מקראקא , והג"מ שלמה במהור"ר יצחק סג"ל, חתם ביריד לובלין שצ"ו לפ"ק , והגאון הזה הי' ג"כ אב"ד בלבוב והי' נקרא בשם ר' שלמה חריף . והשלישי הי' הג"מ אליהו במהו' אברהם מלובלין הנזכר , חתם עצמו בק"ק אפטא , והגאון הזה הניח אחריו בן גדול בתורה והוא הגאון מוה' אברהם קלמנקיש אשר משכן כבודו הי' בק"ק קראקא אחד מן בי דינא רבה שמה בזמן הגאון מוה' ליפמאן סג"ל בעל תוס' יו"ט שהי' אב"ד בקראקא , ובפנקס הדיינין של הרה"ג מוה' מתתיהו דלאקרוט כתוב שהי' ספרא דמתא בקראקא , בזמן בעל תוס' יו"ט , ונמצא הרבה פעמים חתום שמו , בין שארי גאונים של בית דין הגדול דשם , על פסקי דינים שיצא מהם , ומן הגאון הזה נשתלשל משפחת קלמנקיש בקראקא שהיו מנכבדי העיר וגדוליה בימים הראשונים . 2) הגאון מוהר"ר אליהו קלמנקיש הנזכר נפטר בט' ניסן שצ"ו לפ"ק , 3) בעיר לבוב , ואגב חשובותו

נעתיק

---

1) מאנאטסריפט פיר געשיכטע אונד וויססענשאפט מאנה 1864 "ארטיקעל געשיכטע דער יודען אין פאזען מאהר"ר פערלס . 2) כלילת יופי ח"א דף מ' ע"ב , 3) מגלת קודש ה"ד דף ע"ג ע"א,

נעתיק את נוסחת מצבתו מס' אנשי שם להרב הח' הר"ש באבר ׃

הוסר המצנפת והורם העטרה ,
החסיד הגאון הגדול בוצינא קדישא דנהורא ׳
ר"ם ואב"ד בק"ק לבוב המעוטרה ,
מוה' אליהו בן הראש והמנהיג הרב ,
ר' אברהם קלמנקש זצ"ל ,
בקרבתו לפני ארון אלקים לדרשה ולבארה ,
פרשת צפור המשתלח ביום הרה ,
ויהי הלך ודבר הדושי תורה ,
והנה רכב אש ז מקרא משנה גמרא וסתרי תורה
יצאה נשמתו בקדושה ובטהרה מתוך דברי תורה ,
יום ב' ט' ניסן שצ"ו יום הקבורה ,
חיבר ס' אדרת אליהו לא הספיק לגומדה ;
ולא זכינו להשתמש לאורה ,
וירם אדרת אליהו אשר נפלה ונעדרה ;
פנה זיוה הודה והדרה ,
הרביץ תורה והעמיד תלמידים הרבה ,
וישכב עם אבותיו ויקבר במקום קבר אביו ,
ולא ידע איש קבורתו עד היום הזה ,
תנצב"ה

(ומעבר השני מהמצבה חרות) ויד ה' היתה אל אליהו ויגוע וימת ביום א' ויאסף אל עמיו
ביום ב' ניסן שצ"ו לפ"ק 1) .

הר' משה מונטאלטו רופא

הרב מוה"ר משה מונטאלטו רופא מומחה, מתושבי עירנו , בן הגאון מוהר"ר אליהו מונטאלטו , רופא ויועץ למלך צרפת לודוויג הי"ג והי' ממגורשי ספרד ופורטוגאל אשר התמלטו אל ארץ איטליא ושם למד חכמת הרפואה · ויעש לו שם גדול בחכמתו עד כי הי' רופא הדוכס הגדול בפלארענציא ימים רבים , ותהלתו הגיע עד צרפת , המלכה מאריא דע מעדיצעס , בקשה את הדוכס הגדול , להיטב עמה ולתת הרשות אל מונטאלטו לבוא פאריזה ולהיות לה לרופא (צייטונג דעם יודענט 1870 זייטע 607) מונטאלטו אשר לבבו הי' שלם את אמונתו , לא נתרצה ללכת לקול הקורא , כי אם בתנאי שיהי' רשאי לחיות על פי מוצא פי אמונתו , אשר היתה אסורה לבוא ולהראות בפאריז · והמלך היינריך הואיל לתת לו הרשיון הזה ולכל בני ביתו , והגדיל חסדו לתת לי גם סוסים לנסוע לבקר חולים , ביום הששי ברחוק מקום , למען אשר יוכל לשוב בעוד יום לביתו , ולא יחלל את השבת וישרת מונטאלטו את המלך והמלכה עד יום מותו

---

1) אנשי שם להרב הח' ר"ש באבער דפוס קראקא דף 29

מותו, מונטאלטו הודיע טובו הטוב בעולם בשני ספרים אשר חיבר, בחכמת הרפואה בלשון לאטין ובספרים אשר חיבר לבטל טענת הטוענים על אמונת ישראל, כי בהיותי בווניציא בקשוהו גדולי השרים להתוכח בעניני אמונה ודת באמונת ישראל, עם הכהן הדומיניקאני משפאניא פה אל פה. ובאשר הדומיניקאני הי׳ אץ לדרכו נעתר להם לבוא עמו בכתובים בביאור פרשה נ״ג בס׳ ישעי׳, ובדבר הזה חיבר בלשון פורטיגאניה את ספרו הידוע בשם Tratado, בשלשה חלקים, נמצא בכ״י באוצרות הספרים ובכמה שנים אח״כ בהיותו בפאריז, נשא מדברותיו עפ״י פקודת המלך היינריך הרביעי, בפני גדולי השרים והחכמים, באמתת אמונת ישראל, דרושו זה נודע בשם Rozonomiento שלח לידידו דניאל בליווארנו, ונדפס זה מקרוב בבריססעל 1860. עוד חיבר ספר אחד, בנושאים אלה הידוע בשם Liorofayto נמצא אל די ראססע (קייזערלינג במכ״ע להרז״פ שנה 17) הגאון ישר דלמידינו הי׳ תלמידו, ומהארו רבו החכם הכולל, הרופא המומחה, ומזכיר ממנו עוד שני ספרים, שחיבר האופטיק שלו (ואולי הוא ספר כלילת יופי על חכמת התכונה עיין אוצה״ס פירוש על התורה עיין הכרמל שנה שלשית נומר 43) נפטר באמשטרדם חמשה עשר לחודש שבט ת״ב 1) מבניו נודע לנו רק בנו ה״ר משה מונטאלטו רופא עירנו הנזכר. ומפרטי תולדות חייו בעירנו לא נדע רק מה שכתוב על מצבתו.

מג)

יום ב׳ כ״ד אייר שצ״ז לפ״ק,
פה נטמן החסיד האיש משה העניו בכל עניניו,
במהורר משה מונטאלטו רופא מומחה בן הגאון,
מוה׳ אליהו מונטאלטו שהי׳ רופא ויועץ למלך,
צרפת נקרא הי״ג לודוויקוס שצ״ז,
לפ״ק תנצב״ה.

הרב מוה׳ ישראל בהגאון מוה׳ מאיר

הרב מוה׳ ישראל בהגאון מוה׳ מאיר, אבדק״ק בריסק, בן השר והגאון מוה׳ שאול וואהל, אשר הרבה לעשות טוב בעמו, והי׳ רודף צדקה וחסד, הגאון מוה׳ מאיר אביו של הרב מהו׳ ישראל הנזכר, הי׳ חתן הרב הגאון מוה׳ פנחס הורוויץ סג״ל נכדו של הרמ״א ושם אשתו של הגאון מוה׳ מאיר הינדא, היא הולידה לו חמשה בנים, האחד הרב המופלג בתורה מוה׳ יהודא, שהי׳ חתן גיס הגאון מוה׳ זלמן שור אבדק״ק לובלין עירנו, השני הגאון מוה׳ משה אבדק״ק חעלמא, חתן הפו״מ וה״ג מוה׳ בנימין בייניש ר׳ מענדילש מפוזנא, השלישי האלוף המנהי המופלג בתורה מוה׳ בייניש חתן הקצין מוה׳ יעקב דעלטיש מלאדמיר, הרביעי המופלג בתורה ובחסידות מוה׳ יהודה התן הקצין והמנהיג מק״ק ווילנא מ׳ וואלף בן החכם מוה׳ יצחק בייניש מקראקא, והחמישי החסיד מוה׳ ישראל הנזכר מתושבי עירנו הנקרא ר׳ ישראל מנעשווי חתן הקצין מוה׳ שמואל קאלישער, והי׳ לו בן אחד הנקרא מוה׳ שלמה זלמן, הנזכר בס׳ בית הלל, הנדפס בשנת ״א״ת״ן בדירענפורט ושמה בסוף הקדמת בן המחבר המוציא הספר לאור נאמר, הוא הקטון משה, בהגאון החסיד מוה׳ הלל ז״ל מיקירי ווילנא׳

חתו

---

1) כנסת ישראל להחכם רש״י פין

חתן המרומם החסיד מוה' שלמה זלמן , בן החסיד מוה' ישראל בן הגאון המפורסם מוה' מאיר וואהלש אב"ד ור"מ בבריסק דליטא , 1) הגאון מוה' ישראל הנזכר נפטר בעירנו , וכה הקונן אבן מצבתו ותהגה נבאים , על כי נקטף באביב חדו בהיותו עוד רך בשנים ותרבה לספר שבחיו ואבן קברו תזעק בכח לאמור .

פה נטמן ארון הקודש ,
יום א' ו' ניסן לחורש ,
שצ"ט לפ"ק .
אב לחכמים רך בימים הלך לעולמים ,
לט) סביר וגמיר בתורת אל רמים ,
יגע במצות לילו' וימי' ,
העניו החסיד והגדיב מוה' ישראל בן הגאון והחסיד
מוהר"ר מאיר אבדק"ק בריסק ראש הקצינים ,
יבוא שלום ינוח על משכבו בין האתנים ,
ויצרו' בצרור החיים נשמתו ,
לעד עומדת צדקתו ,

הרבנית ביילא בת הרב מלאדמיר

הרבנית ביילא בת הרב מלאדמיר , אשת הרב הגאון מוה' מאיר אבדק"ק בריסק , וכפי הנראה הוא הר' מאיר אשר הי' בן השר והגאון מוה' שאול וואהל , אם כי בס' „גדולת שאול" לתולדות הר' שאול וואהל ומשפחתו , נראה ששם אשתו של הגאון היתה הינדא והיתה בת הגאון מוה' פנחס הורוויץ גיסו של הרמ"א (שם כ"ד) ווו היתה שמה ביילא והיתה בת הרב מלאדמיר , יוכל היות שהיא היתה אשתו השניה של הגאון מוה' מאיר אבדק"ק בריסק וכה תקונן אבן מצבתה ותהגה נבאים ,

פה נטמן ,
ארון הקודש ,
כ"ג אדר לחודש ,
שצ"ט לפ"ק ,
פה טמונה אשה חשובה והגונה
גומלת חסד וחנינה לאל אמונה ,
הוא אמנו הצנועה אשר לעולמה הלכה ,
בשמה , הרבנית ביילא , בת הרב מהור"ר נחום מלאדמיר
אשת הגאון והחסיד מוה' מאיר אבדק"ק בריסק מכונה
בצרור החיים מזומנה , עלתה לשמים עדינה ,

---

1) גדולת שאול דפ"ס לאנדאן דף כ"ד ע"ב ,

הגאון מהו' אברהם בהגאון בעל תוס' יו"ט ז"ל

הרב הגאון מוה' אברהם בנו של הגאון רבינו בעל תוס' יו"ט חתן הר' יחיאל לוריא בהגאון מוה' שלמה לוריא רופא בעירנו , ע"ד חתונת מוה' אברהם בנו של בעהמ"ח תוס' יו"ט הנזכר, יספר , 1) אביו הגאון בעל תוס' יו"ט , כי היא היתה „ג' לחודש תמוז שנת שצ"ד ונסע הוא ואשתו ובנו בן זקונים הבחור המשכיל אברהם „אשר כבר מצא בו רוח חכמה על ההתונה יום שמחת לבו , בעזה"י לק"ק לובלין לישא „את הבתולה מרת אסתר בת הקצין המופלג בעשירות ובמידות טובות ר' משה ר' „ליריש מק"ק בריסק דליטא" עכ"ל בעל תוס' יו"ט ז"ל אחר חתונתו שם משכנו בעירנו והגיה בילדותו ס' מעדני יו"ט לאביו ואביו מזכיר את בנו מוה"ר אברהם הנזכר לשבח ולתהלה ולתפארת (תוס' יו"ט פאה פ"ו מ"ב 2)

הרב מוה"ר ישראל בר' בנימין

הרב מוה"ר ישראל במוה"ר בנימין מבעלזיץ ומתושבי עירנו אחד מגדולי רבני דורו בסוף המאה הרביעית ותחלת החמשית חיבר ספר „ילקוט חדש" שנקרא ג"כ ילקוט ישראלי , כולל לקוטי מאמרים ממדרשים ושאר ספרים בסדר א"ב , לתועלת הדרשנים , לובלין ת"ח, פראג ת"ז אמשטרדם תי"ט פראג תמ"ז אמשטרדם תנ"ז עם תוספות „שבחת הלקט" ווילמס דארף תל"ג ראדיוויל תקע"ד 3) עוד חיבר ספר "תפארת ישראל" והוא דרשות בסדר הפרשיות · והספדים על גדולי הדור שנפטרו בזמנו משנת שצ"ו עד שנת תי"ר , ובהדרוש לפ' בלק כתב מה שכתבתי ודרשתי "בק"ק בעלזיץ לפום רהיטא להתאונן על חרי האף הגדול אשר הי' על עדת ד' בשנת "ת"ח חבלי משיח לפ"ק אשר נהרגו ונשחטו ונטבעו ונדונו בכל המיתות החמורות "אנשים ונשים וטף והרבה מגאוני ארץ כלם נהרגו על קדושת השם יתברך ע"י הרקים "הפוחזים ירא ד' וישפוט עכ"ל" 4) הספר הזה נמצא בכ"י הרד"א (המגיד שנ"ה י"ב עמוד 397 במאמר „דברים עתיקים באוק ספורד" 5)

הרב מוה"ר הירש בר' מרדכי

הרב מוהר"ר הירש , בר' מרדכי מתושבי עירנו , נולד בעיר פודהייץ , בזמנו נהרגו שני אנשים נקיים , על קדוש השם האחד מוהר"ר מרדכי והשני מוהר"ר נחמן בקיץ שצ"ו גם הציעו אז האויבים באסיפת העם בעירנו לגרש כלה את היהודים המקרה הנוראה הזה העיר את רוח הר' הירש הנזכר לחבר סליחה המתחלת „אלהים אל דמי לך ואל תחרוש והמסיימת "תמיד תמלוך עלינו" ובראשי החרוזים נמצא שמו אני צבי הנקרא הירש בן אבי אדומ"ר הר' מרדכי ז"ל חו"ק 6)

המאה

---

1) מגילת איבה דף י"א , 2) עיר הצדק דף 101 3) אוצר הספרים להר' בן יעקב דף 222 4) לקורות הגזרות גורלאנד ח"ה צד 67 5) כנסת ישראל להר' רש"י פין 683 , 6) ליטעראטור געשיכטע דער סינאגאגאלען פאעזיע 431 ,

המאה החמשית

הגאון מוה"ר נפתלי כ"ץ

הגאון מוהר"ר נפתלי כ"ץ בנו של הגאון מוהר"ר יצחק בר' שמשון הכהן מבני בניו של הרב המפורסם הר' עקיבא מאובן וחתן הגאון מהר"ל מפראג, אביו של הגאון מוהר"ר נפתלי הנזכר הי' יליד פראג ואחרי היותו אב"ד בניקלסבורג ווינא נתקבל לאב"ד ופרימוס הקהל בעיר מולדתו עד סוף ימיו, מת י"ב סיון שפ"ד, ואלה המה בניו, הגאון מוהר"ר חיים הכהן אבד"ק פוזנא והגאון מוהר"ר נפתלי כ"ץ הנזכר אשר הי' אב"ד פרוסטיץ, ניקלשבורג, ומדינת מעהרין, פינסק דליטא ומשם נתקבל לאב"ר בעירנו 1) חיבר ס' פירות גנוסר שו"ת, ובסופו נדפס ס' ים כנרת, שו"ת לנכדו הגאון מוה' נפתלי כ"ץ אבדק"ק פפד"מ בעהמ"ח ס' כמיכת הכמים 2) אחותו, הרבנית החכמה מרת חוה אם הגאון מוה' חיים יאיר בכרך 3) ובעת אשר שמש הגאון מוה' נפתלי בכתר הרבנות בעירנו, הי' הגאון מוה' העשיל לריש מתיבתא בפה, ובשנת ת"ה כ"ב אדר באו שניהם בהסכמה על ספר „דמשק אליעזר" על מסכת חולין, אשר חיבר הגאון מהר"א אבדק"ק אפטא וכמו כן בשנת ה"ו באו שניהם בהסכמה על הש"ך יו"ד בהדפסה הראשונה ונכתב שם על הגאון מוה' נפתלי כ"ץ, שהוא אבדק"ק לובלין ועל הגאון מוה' העשיל נכתב שהוא ר"מ בק"ק לובלין (והגם שמצאנו לרבינו הט"ז, שהי' קורא את הגאון מוה' העשיל בשם מרא דאתרא בק"ק לובלין ט"ז אבן העזר סי' קנ"ז שו"ת גאוני בתראי סי' י"ז. אין מזה עוד ראי' ששימש שם בכתר הרבנות, כי גם לריש מתיבתא נתנו לפעמים תואר מרא דאתרא, לפי שגם הוא נהג נשיאותו ברמה בתוך קהל ועדה (הערת הרב ר' ח"נ דעמביצר בס' כלילת יופי) 4) הגאון מוה' נפתלי אב"ד דק"ק עירנו הנזכר עזב בפה את עמק הבכא בשנת ת"י, וקצת דרכיו תספר לנו מצבתו.

"ק"ד"ו"ש יאמר לו לפ"ק,
פה נגנז ארון הקודש,
קודש הקדשים,
חכם חרשים,
נבון לחשים,
בנן של קדושים,
הגאון מוה' נפתלי כ"ץ,
אשר אור תורתו הי' זורח פה ק"ק לובלין,
. . . . אשר ריבה וקיבץ פעלים להורה,
ביצינא דנהורא,
אספקלריא המאירה. (נד)
מורינו ורבינו,
עטרת ראשינו גאונינו,
הכהן הגדול מאחיו, הגאון הגדול מוה' נפתלי,
כהן

---

1) כנסת ישראל להר' רש"י פין 621, 2) אוצר הספרים בן יעקב 484, 3) כ"י שם
4) כלילת יופי ח"א דף קמ"ז ע"ב,

כהן צדק ,
החזיק ברק ,
חיבר ס״ק ,
אשר אור תורתו הי׳ זורח פה ק״ק לובלין עיר ואם
בישראל יצ״ו .

הגאון מוה״ר העשיל

הגאון הר׳ העשיל אב״ד ור״מ בעירנו · (הנקרא רבי ר׳ העשיל) בן הרב הגאון מוהר״ר יעקב רבן של גדולי חכמי התורה בליטא ופולין , בסוף המאה הרבעית והחלת החמשית מופלא בחריפות וידוע בחכמתו , בשנת ת״ה הי׳ ר״מ בעירנו וכאשר קמו הקאזאקים תחת ידי מנהיגם חמעלניצקי על אפרתו פולין ויעשו הרג רב גם ביהודים בשנת ת״ח ברח הגאון מוהר״ר העשיל למדינת מעהרין ומשם נסע לווינא והפיל תחינתו לפני ממשלת אסטריך להגן על היהודים 1) ובהיותו בדרך סר לשבות בניקלשבורג ויתאכסן בבית הגאון בעל צמח צדק , אשר הי׳ אז רב המדינה ובשבתם על השלחן בא מכתב מהעלישוי , ושאלו אותי אם ראוי הוא בעל הש״ך שיקבלוהו לאב״ר בקהלתם ויפנה הגאון מוהר״ר מנחם אל האורח וישאלהו אם נודע לו שם הרב שבתי , כדאי הוא ר׳ שבתי שתפנה אתה את מקומך בשבילו ואתה תלך להעלישוי ר׳ מנחם הצדיק והעניו החריש ויכתוב להעלישוי מה ששמע מפי ר׳ העשיל אז נתקבל הש״ך להעלישוי 2) וכשוב חמת המציק שב הגאון הר׳ העשיל לארץ פולין ונתקבל לר״מ בבריסק דליטא ושם מצאנוהו ת״י (תשובות הגאונים בתראי ס״א) ומשם עלה על כסא הרבנית בקראקא וישב שמה עד יום מותו 3) הגאון מוה׳ יעקב עמדין יספר בספרו „מגלת ספר" דבר הנוגע לתולדות הגאון מוה״ר העשיל וזה הדבר , הרב מוה׳ יעקב חתן הגאון בעל „שער אפרים" אביו זקנו של הגאון מוה׳ יעקב עמדין בחפזו לנוס מחמת המציק בימי "המהומות בשנת ת״ח ונפרד מחותנו ומאשתו הרבה ויפגעו בו הריקים ויאמרו להרגהו "בחרב , והוא כרע על ברכיו ויפשוט צוארו כצאן לטבח , והנה פתאום נכמרו נחומי "השודדים וישיבו ממחשבתם אולם הר׳ יעקב מיראתו שלא יפגעו בו מרצחים אחרים "התחבא בין ההרוגים כשמונת ימים עד אשר היתה הרוחה , ויקם וימלט על נפשו "האנשים אשר ראו אותו מרחוק כאשר כרע לפני ההורגים באו אל חותנו והעידו כי "נהרג במהומה והגאון מוה״ר העשיל התיר את אשתו להנשא לאחר אך היא לא הפצה , "כי על אשה היתה מתאבלת , ותמאן להנחם אחרי עבור כשה חדשים בא הר׳ יעקב "לשמחת אשתו ולכל בני משפחתה שלם אל חותנו ומאז נמנע הר׳ העשיל להזקק בהתרת "נשים מכבלי העגון אשר רבו בצוק העתים האלו עכ״ל של הגאון מוהר״ר יעקב עמדין ז״ל, בהיות הגאון מוה׳ העשיל ר״מ בעירנו כא בהסכמה בשנת ת״ה כ״ב אדר ביחד עם הגאון הר׳ נפתלי כ״ץ על הס׳ „דמשק אליעזר" על מסכת חולין להגאון מהר״א אבד״ק אפטא , האחרון הגאון מוה״ר נפתלי בתור אב״ד והראשון הגאון מוה״ר העשיל בתור ריש מתיבתא וכמו כן בשנת ת״ו באו שניהם בהסמה על הש״ך יו״ד , הדפסה הראשונה , ויכתב שמה

על

---

1) כנסת ישראל לפה׳ רש״י פין 299 , 2) עיר כלדק , 3) כנסת ישראל לפה׳ רש״י פין 299 ,

על הגאון מוה' נפתלי כ"ץ שהוא אב"ד דק"ק לובלין ועל הגאון ה"ר העשיל שהוא ריש מתיבתא 1) הגאון הר' העשיל אף כי לא עשה ספרים, עשה נפשות לתורה, והקים עמודים גדולים בתלמודיו הגדולים והמפורסמים, ואלה המה א) הרב הגאון שבתי כהן בעל „שפתי כהן" ב) הרב הגאון מוה"ר שמואל קאדאנובר הידוע בשם מהרש"ק *) גם

הרב

הערה *) הנה אנכי נביא בזה דברים הנוגעים לתולדות תלמידו מהרש"ק הנזכר. הגאון מוה' שמעון אהרן נולד לאביו הר' ישראל בחצי השני, למאה הרביעית לששי בעיר ווילנא. והגאון בעל נחלת שבעה הסי' ממכיריו כתב בספרו מהדורא בתרא ד' ל"א ע"ב, וז"ל! הגאון מוה"ר שמואל אהרן סופר לי ששמו בשעת מילתו הי' אהרן וע"י חולי נשתנה שמו לשמואל וקראהו בשם שמואל והשם עצמו אהרן שמואל ובהיותו לאיש נסע מעיר מולדתו ווילנא לשקת מים על יד הגדולים אשר בארץ פולין ויהי בעיר לובלין וילמוד לפני הגאון מוה' יעקב אב"ד שמה. (ברכת הזבח לטור חו"מ סי' ע"ב אמונת שמואל סי' כ"ד) ואחרי מותו למד לפני בנו הגאון הר' העשיל (ברכת הזבח ל"ג) וגם אחרי חתונתו עם בת האלוף מוהר"ר אברהם ר' ליזרס מווילנא. (הקדמה שמואל סי' ל"ט). ויהי בשחת ד' את ערי פולין ע"י המעלניצקי שבט אפו אז הלך גם הוא עם אשתו וילדי יריכיו בנו בכורו ושתי בנותיו הרב מוהר"ר צבי הירש ואלה דבריו, בעבור עלי צרות רבות תכופות וסמוכות זו לזו כי פרים רבים סבבוני בלא עם יכעסוני כמעט למרמס נתנני ד' בידי לא אוכל קום. בידי האכזרים בחרב היונה. בהפוך ד' ערי פולין ק"ק לובלין והניפה קול עלה נדף הרדפוני הכוני פצעוני כמעט חיים בלעוני בק"ק קרוזא. כל זאת ראיתי בעיני הייתי במלחמה רעה, ראיתי עני אני הגבר, גם אבי הגאון הרב המחבר ז"ל. שהיו רוצה להציל נפשו, ונפל מאיגרא רמה לבירא עמיקתא ושף הרגל מדוכתיה אמרתי מטה רגלי אך חסד אל יסעדנו ויזעק שמואל אל ד' בלב נשבר ומר, כי נטל מאתנו כסף וזהב ואין מספר ונהרגו שתי אחיותי בנות אבי. ארץ אל תכסי דמן שנשתפכו כשור פר. ועלינו יגן זכותם להתכפר. אני השפוע כרוך הייתי אל אבי ואמי, והייתי מתפלש בעפר בעבור חרב הנטוש עד שלאחר אך בעלה ד', עלת הרשעים תופד, ויתפלל שמואל אל ד', אל העם נער כלה כי הוא בן יחידי ונפשו קשורה בנפשי באמונה, ויעתר לו נורא עלילה, והצילנו מחרב רעה, המצלה ולכן אנים לו מנחה בלולה לאל איום נורא. ואחרי נדודי' הרבים. נתקבל לאב"ד בעיר פיורדא ומשם לאב"ד דק"ק פראנקפורט אך לא מלא מרגוע בקרבו וכל הכבוד הזה לא שוה לו כי נפשו אותה ורוחו השתוקקה למלאת כיעס ועדן בארץ מולדתו, בארץ פולין לכן הטה אזניו לעדת בריסק אשר בליטא אשר נהגה משרת הרבנות על שכמו וידא כעל כנפי נשרים ויבוא שמה ומשם נבחר אחרי שנת תל"א לרב ואב"ד בעיר קראקא ואלה המה בניו, בנו יחידו הרב מוהר"ר צבי הירש אשר הוציא לאור ספרי אביו, ומזכירו בספרו ברכת שמואל פ' מטות, ומלבד שתי בנותיו אשר נהרגו בעיר לובלין הי' לו עוד שתי בנות. האחת אשת הרב המופלא מוהר"ר ישעי' הכהן מווייטעבסק (ברכת שמואל פ' תולדות) והשנית אשת הרב מוהר"ר נחום הכהן אחיו של הג"מ שבתי בעל הש"ך (שם פ' בשלח) בנו הגאון הר' צבי הירש מזכיר בספרו קב הישר גדולי זמנו הב תי מודעיה הג"מ יעקב העמדין מלובלין (שם מ"ה) הר' צבי הירש חיבר שלשה ספרים א) ס' קב הישר נדפס כמה פעמים ב) עופר האילים נשאר בכ"י ומזכירו בספרו קב הישר פ' ע' ג) ספר עברונות עם ציורים נאים בספרו קב הישר פ"ב כתב וז"ל, עכשיו ראיתי מכשול גדול אשר הוא צפון ברוב המדינה, אשר הרבה אדם עושים שלא כהוגן והוא זה, כיון דקיי"ל שצריך אדם ללמוד בניו כשהן קטנים כל דבר בלשון הקודש, כדי שיבוא בנו וירגיל עצמו בלה"ק, וחדשים מקרוב שמרגילים לקטנים בלשון צרפת וכשיגדל הנער אין אביו שם על לב שילך בנו לבית המדרש כי אם השגחתו עליו על למוד לשון צרפת ושאר לשונות אף דקיי"ל דסנהדרין היו צריכין לדבר ע' לשון מ"מ היו לומדים דרך עראי ולא דרך קבע משא"כ עכשיו הלשון צרפת הנהו העיקר הלימוד. והתורה עראי עכ"ל כל דבריו אלו ישבו על מדינת פולין כי שם כתב ספרו. אביו הגאון מוהר"ר

1) כלילת יופי ח"א קמ"ז ע"ב,

שמואל

הרב הגאון הרב דוד הלוי בעל הט"ז ובנו הר' שמואל אבד"ק בריסק וקראקא ה) הגאון הר' הלל מבריסק בעהמ"ה ס' בית הלל 1) ומחבוריו נודע לנו א) חדושי הלכות על הבבות חיבר קטן יצא לאור ע"י אחד מתלמידיו אברהם אבצא בלובלין שנת תמ"ב ב) הגהות על ספר המצות הגדול (חסמ"ג) אשר כתב על גליון הסמ"ג ונדפסו בסוף הסמ"ג (דפוס קאפוסט תקס"ז) ג) ביאור חושן משפט בכ"י באוצר רד"א חדושי הג"מ יעקב ובנו הגאון מוה' העשיל על יו"ד וחו"מ כ"י (באוקספורד) גם קצת מתשובותיו בספר „אסיפת זקנים" ובספר „תשובות גאוני בתראי" ובס' „עמודי שטים" וכמו כן „בקובץ שו"ת" ובספרי הדרשנים מרבני אשכנז מביאים חדושי תורה בדרוש משמו כמו בס' „לב ארי" „לקט שמואל", „ואסיפת כהן", וכיוצא בהן 2) ואלה המה בניו א) הר' דוב בעריש מנהיג הקהלה בעיר קראקא אשר הי' חותן הגאון מוה"ר שלמה בעל מגלה עמוקות ב) בתו אשת הגאון מוה' נפתלי הירש אבד"ק עירנו 3) בהספר „זרע בירך" יסופר דבר נכבד המעיד על מעלת רוחו של הגאון מוה' העשיל, והדריכו את בניו בדרך ישרה לשנוא בצע מעשקות, ולחבב את האמת על כל וז"ל שמה, „אספרה מעשה, אשר נעשה „בימי הגאון מוה' העשיל ז"ל, שהי' אב"ד ור"מ דק"ק קראקא, והגליל יצ"ו, שנים "באו למשפט ממרחקים לפניו, והתביעה הי' על כמה וכמה אלפים ובא הנתבע תחלה "והביא מתנה מאה אדומים חדשים והניח לו על השלחן לבקש ממנו לעמיד לימין צדקו "ואמר אין אני נותן לאדוני בתורת שוחד כ"א לזכות את הזכאי ולחייב את החייב ולקח "ממנו ואמר אעשה לך כל הטובות ותבוא למחר למשפט, בלילה שלח אחר בניו "וחתניו, ואמר להרבנית מ' דינה ז"ל להכין סעודה בעד בניו, וחתניו וכן עשתה והכינה "סעודה אחר שאכלו ושתו, הוציא מכיסו אלו ק' אדומים, וסיפר בפניהם אחת אחת "עד ק' אדומים הם סבורים שרוצה לחלק להם אותן ק' אדומים ושמחו מאוד, אחר זה "הניח לכיסו ואמר להם דעו שקראתי אתכם כדי ממנו תלמדו וכן תעשו שלא תהיו "להוטים אחר מתנות כשתהיו מושלים על ישראל הן שתהיו רבנים או ראשי מדינות כאשר "תראו שנתן לי ק' אדומים זהב וידעתם שאותו האיש שנתן לי יצא ממני בשמחה ובטוב „לב ולא ידע למחר אני מחזיר לו ק' אדומים הלז וחלילה לי למכור נשמתי באלף אלפים „אדומים זהב כיוצא בזה בכן כתבתי המעשה הנ"ל אשר שמעתי מפיה של האלמנה „הרבנית מ' דינה" כן יסיים בעה"מ ספר זרע ב־ך הגאון מוה"ר העשיל נפטר בקראקא וכה תקונן אבן מצבתו,

ארון הקודש, צדיק יסוד עולם,
הרב כמוה"ר העשיל ר"מ ואבד"ק קראקא
בן הרב הגדול רבן של כל בני הגולה,
מוה"ר יעקב ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק לובלין,

הגאון

שמואל אהרן נפטר כאשר נסע בשנת ת"ו בעניני ארבע ארצות לעיר קטנה המעלניק לא רחוקה מעירנו בשבתו בין הרבנים אשר התאספו שמה הפקיד רוחו ביד ד' י"ט תמוז כאשר נראה בהעתקת מצבתו הנמצאת בביבליאטעקה של החכם וואלף ובפנקס החברה קדישא אשר יכתוב אודותיו דף קפ"ב ע"א, וז"ל עוד יזכור ד' נשמת אב"ד הגאון הגדול מוה' אהרן שמואל בן החבר ה"ר ישראל שנסע מכאן לועד הגליל נתאספו לישבה בק"ק המעלניק ושם יצא נשמתו הקדושה בקדושה ובטהרה ביום ג' לסדר פנחס שנאמר: משה רבינו ומיתה הסרן י"ט תמוז ת"ו לפ"ק (עיר הצדק דף 105).

1) עיר הצדק, 2) כנסת ישראל להרב רש"י פין 299, 3) עיר הצדק 105

הגאון מוה"ר נתן בהגאון מוהר"ר יצחק שפירא

הגאון מוה' נתן שפירא*) הדפיס ס' הזהר בעירנו והובא בס' ברכת המים, לר' מיכל בר' יוזפא, על סדר גיטין. וגם בספר „טוב גטין" לר' זלמן מרגליות, הובא ב' פעמים · בן הי' לו והוא הגאון מוה' ישראל שפירא אבד"ק קאליש חבר ספר זרע ישראל ונמצאה הסכמתו על ספר, „לב ארי' על התורה, ועל ס' מגן אברהם על שו"ע או"ח בהוצאה הראשונה, דפים דיהרנפורט והוא הי' חתן הג"מ ישראל איסר בהגאון מו' יחיאל לוריא בנו של הגאון מהרש"ל ז"ל גם כתב הקדמה על הס' עמודי שבעה להג"מ אהרן זעליג מזאלקאוו קראקא שצ"ה 1) כפי הנראה מהכתובת שעל מצבת הגאון מוה' נתן שפירא אשר בין התוארים השונים כתוב „מרנא ורבנא הגאון, שהי' אב"ד בעירנו גם נראה שמאוד הצטיין עצמו בחכמת הדרשנות, כמו שנמצא שמה כתוב „ראש הדרשנים' והלאה „שר התורה דרשן גדול" נפטר בעירנו וכה תקינו אבן מצבתו ותהגה נכאים,

מד)

פה נגנז אבי החכמי' ראש הדרשנים :
תורת אמת היתה בפיהו כמסיני נתונים,
הרביץ תורה בישראל והעמי' תלמידי' הגונים,
הוא מרנא ורבנא הגאון המופלג שר חתורה,
הדרשן הגדול מהר' נתן בן הגאון,
מוהר"ר יצחק שפירא ז"ל ה"ה עניו וחסיד,
מתלמודי של עזרא אשר עלה למ־ומים,
אל בית עולמים,
נפשו צרורה בצרור החיים למנוחות "ו"ל ש"ל"ו"ם לפ"ק
יום ד' י"ז אלול תי"ב

הגאון מוה"ר אהרן שמעון שפירא

הגאון מוה' אהרן שמעון שפירא בהגאון מוה' בנימין שפירא אב"ד ור"מ בעירנו משנת ת"ז עד שנת הכ"ב 2) נולד בפראג שנת ש"ס והי' אב"ד בכמה קהלות גדולות בפראנקפורט, לעמבערג, בריסק דליטא, לובלין, קראקא, וויען, ואח"כ בעיר מולדת אבותיו בפראג · ועם זה רב הכולל על כל קהלות באהמען בשנת ת' בהיותו בן ארבעים שנה והאריך ימיו על כסאו בעיר פראג עד שנת ת"מ, ומת בהיותו בן שמונים שנה, הרב אהרן שמעון שפירא הנזכר, הי' גדול בדורו וכל הרבנים פנו אליו בבקשותיהם, ובכל זאת ואולי בעבור זאת הי' נרדף כמה פעמים וכפשע הי' בינו ובין בית הסהר,

עם

---

1) במכתב הגאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק הלאה, 2 במכתב הגאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק הלאה,

*) יפה העיר כי"ל צד 272 שהוא נכד הגאון ר' נתן שפירא מהוראדנא בעל מבוא שערים על שערי דירא שנפטר שם בשנת של"ז והי' לו בן ששמו ר' יצחק נע' עיר גבורים צד 38 הערת הרב צבי יפה,

עד אשר הפיק רצון הקיסר לעאפאלד וערבו לטוב בתתו לו, אגרת בטיחות (פריא בריעף) לדעת כי עין הקיסר עליו לטובה, וכל הנוגע בו לא ינקה, ולא נמצא ממנו בדפוס כי אם ספר אחד נקוב בשם „מראה יחזקאל קטון" לקוטים מספרו הגדול מראה יחזקאל יצא לאור ע"י הרב ר' יחזקאל קינדרלעס אב"ד בנאחאר בשנת תנ"ה בפראג 1) ולפי עדות סופרו הרב יהודה ליב בר' יהושע בספרו „מלחמה בשלום" הכולל קורות עיר פראג במלחמת שוועדען עם הקיסר אסטרייך מחודש אב ת"ח עד תמוז ת"י אומר בתחלת ספרו הנ"ל, בתשרי ת"ט "שארית ישראל · · · התאספו יחד „כל הלילה ההוא וכל יום המחרת · · · בבתי כנסיות ומרבים בתפלות וסליחות „ותחנונים ותהלים פעמים בכל יום ומרבים צדקה וכופר נפש · · · ובצום ובכי ומספד „עשו אנשים רבים יום כיפור בכל הלכותי' ע"פ הסליחות שתקן לאמרם הגאון הרב רבי „שמעון נרו בהלו עלי ראשו ריש מתיבתא ואב"ד דקהלתינו ק"ק פראג מלבד הסליחות „שיסד הוא על המאורע ועל הנסים ועל הפרקן שנעשה בעז"ה והובאו אותן הסליחות „לדפוס 2) נפטר בפראג וכה תקונן אבן מצבתו ואבן מקיר תזעק,

בש"ש יום א' כ"ט כסליו המת ליצירה שבח מגדל,
עוז ותפארה. נשברה חמדת ישראל, כלי המקדש,
נזר ועטרה · משיח ד' רוח אפינו, נשיא אלקים,
שר התורה. הגאון הגדול המפורסם חסיד ועניו,
רבן של כל ישראל, אב"ד ור"מ מוהר"ר אהרן שמעון,
שפירא זצ"ל · · · והדרה,
שמעון הצדיק לימד ושימש הרבנות, בפראג ארבעים שנה,
מצודתו היתה פרושה בורנקורט, לבוב, לובלין, קראקא, ווינא,
עסיק בתענית רצופים, ורבי לא נהנה מעולם הזה, באצבע קטנה,
ותדד שנתו בלילה דסתוא, ספרא, ספרי, ודינא על פה סדרי משנה,
נוראותיו מי ימלל, אשר צלל יקר מוזלל, ותשובות הנשלח לארבע פינה,
(אבן עליו לצפון) **ש**ם משמעון שמו הולך וגדול למרחקים,
באפסי ארץ יאספו, לחדוד פלפלו חלוקים,
עודר לימד דעת, בים ופוסקים ושאלת ותשובות מרבבות,
חיבר לדרשות מנוקים,
נצחו אראלים את המציקים אהרן עלה לשחקים,
(תחתון לצפון) **ש**ומו שמים אשר משברי ים יבעתוהו,
פרשו מצודות יליל ישורון בתוהו,
יום ליום יביעו ברוך ד' שלא נתנוהו,
רבת חבורי נפ"ת ותשובותיו גנבוהו קרעוהו,
אנביה סני ואנפוהי תקופין, וגדולים כגיאין צרפתהו,
(לרגליו) שוש לבינו שבת מספר וקינים רבת נועם והדוה נשבת,
מת לפ"ק 3)

---

1) כנסת ישראל להר' רש"י פין 87 2) ספר עמודי עבודה דף י"ב, 3) גל עד חלק העברי דף 12,

הגאון מוה׳ משה (בעהמ״ח ס׳ מהדורא בתרא)

הגאון מוה׳ משה בהאלוף הר׳ יצחק הנקרא ר׳ יצחק ר׳ בנמש מקראקא אבד״ק לובמלא ואח״כ בעירנו לובלין בעהמ״ח ספר „מהדורא בתרא" על מסכתות הש״ס, והוא הי׳ חתן הגאון מהרש״א ז״ל, ובהקדמתו לספרו הנזכר הוא מתנצל כי בסיבת הנדודים והטלטולים והגזירות והגלות נאבד ממנו הרבה מחדושיו, נתן הסכמתו על הש״ך ליו״ד דפוס קראקא שנת ת״ו ועל הס׳ עמודיה שבעה להר״ב מוה׳ בצלאל דרשן דק״ק סלוצק דפוס פראג תל״ד בין שאר הרבנים הגאונים ד׳ ארצות בועד לובלין ביריד גראמניץ י״א ניסן תכ״ד לפ״ק והוא בא ראשון עה״ח „נאום משה בן מוה׳ יצחק מקראקא חונה פה ק״ק לובלין" 1) ולפי דברי הגאון מוה׳ יוסף מסעראצק נפטר בעירנו לובלין כ״א כסליו תכ״ט 2) ולדאבון לבבינו מצבתו בבית מועד לכל חי בעירנו איננה עוד ובלי־תפונה היתה טרף לשני הזמן · שמו של הגאון הנ״ל נזכר, בקנטרוס הזכרות נשמות הכתוב על קלף בבית הכנסת מהר״ם ז״ל,

הגאון מוה׳ ישראל איסר

הגאון מוה׳ ישראל איסר בנו של הגאון בעהמ״ח ספר מהדורא בתרא. אב״ד בלומבלא, אחרי בן בבריסק, אחרי זה בעירנו מובא בהסכמה לס׳ דברי הברית שנתן ת פ ובסוף ס׳ אלפי ישראל על חו״מ ובהסכמה לס׳ „גאון צבי" שנת ת״צ ולפי דברי מחבר ס׳ עיר תהלה לתולדות גדולי בריסק הי׳ אב״ד רק בקלויז שמה, יען כי הגאון מוה׳ נהמן הי׳ עוד בחיים חיותו ומשנת הקי״ז עד תק״כ מלא מקום הר׳ נחמן 3) ולפי דברי הגאון מוה׳ יוסף לעווינשטיין אבדק״ק סעראצק נפטר הוא ג״כ כמו אביו הגאון בעירנו 4), אולם מצבתו כמו כמצבת אביו איננם עוד בבית מועד לכל חי בעירנו.

הגאון מוה״ נפתלי הירש

הגאון מוה׳ נפתלי הירש במהו׳ בנימין וואלף חתן הגאון רבינו העשיל זצ״ל אבד״ק קראקא ונקרא ר׳ הירש ר׳ השל״ס ע״ש חמיו הגאון. הגאון מוה׳ נפתלי הירש הי׳ מחותנו של הגאון מהר״ש קיידאנובר והביאו בספרו ברכת הזבח על מסכת זבחים דף ל״ג ע״ב וכן נדפס ממנו ג״כ קצת חידושי תורה במלי דאגדה בס׳ דרוש שמואל עה״ת במקומות שונים ומתלמידיו נדע, את הגאון מוה׳ יוסף אבד״ק סעניץ, בעהמ״ח ס׳ ראש יוסף, ובספרו הנזכר הביא דבר בשם רבו, ובא בהסכמה בשנת תל״ח בועד גאוני ד׳ ארצות בעירנו על הדפסת ס׳ הנ״ך באמשטרדם בהעתקה אשכנזית גם בהסכמה על ספר „האשל" מר׳ אשר יעקב אברהם קלמינקש שנדפס בלובלין ואח״כ ג״ב בועד פינטשוב בהסכמתו לס׳ עולת התמיד ובשנת ת״מ בועד יערסלאב · ובתחלת שנת תמ א ג״כ בועד יערסלב בהסכמתו על ס׳ בית יהודה ובסוף ימיו הי׳ הגאון מוה׳ נפתלי הירש אב״ד בעירנו ומאוד נכבדה צוואתו אשר צוה

לפני

---

1) כלילת יופי ח״ב דף כ״ז, 2) בהערותו של הגאון ר׳ יוסף לעווינשטיין בספר עיר תהלה לגדולי בריסק, 3) עיר תהלה דף 30, 4) בהערותיו לס׳ עיר תהלה 159,

לפני מותו לביתו אחריו וכתבה על ספר , אשר מצאתי לנכון להעתיקה פה 1) וז״ל , ”הנה לילה אור ליום הששי לסדר ואת בתינו הציל לפ״ק אמרתי בלבי הלא שנו חכמים ”שוב יום א׳ לפני מיתתך ואמרו וכי אדם יודע את עתו מתי ימות אמר להם ר״ש ישוב ”היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה וכאשר שאין אדם יודע את עתו מתי ”ימות ע״כ יהי׳ כל אדם מוכן להכין עצמו לבא לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה כדאי׳ ”במסכת שבת פ׳ שואל בכן באתי לרשום בעט סופר למען יעמדו ימים רבים שיתקיים , ”א) שלא להספיד אותי בשום הספד הן בפני והן שלא בפני ולא יתאבל עלי רק אותן ”הקרובים המפורשים ביו״ד , ב) שלא לילך אחרי המיטה שום יוצאי חלצי ואשתי , „ג) שלא לעשות עמו שום כבוד בעולם רק יתנהגו עמי כאחד מהשוק שמת , ד) מיד „לאחר יציאת הנשמה תקחו מאה זהובים ויחלקו אותן לארבעים אנשים , לומדים „וקרובים שלי יהי׳ להם קדימה , והם יתפללו על נשמתי מיד , וגם יאמרו בעת השלכת „העפר על הגולל והוא רחום יכפר וכו׳ כמו שאומר המלקה בעת המלקות ויאמרו אף „מאה פעמים והוא רחום , ה) ליקח חמשה מאות זהובים לחלק אותם לעניים זה שיעשה „מנין בבית החורף , שתצא בו הנשמה שנה תמימה , ויחברו עשרים אנשים חשובים קרובים לזה . ואם לא ימצאו כל העש״ים לומדים אזי יצרפו עמהם אף שארי עניים „יראי ד׳ והמה יתפללו בבית החורף ערב ובוקר וילמדו אחר התפלה לכבוד הנשמה „בוקר פרק משניות בעיון רב ובערב דף גמרא וחלילה לבטל שום אחד ועכ״פ יהי׳ „י״א אנשים ביחד בעת למוד השיעור הנ״ל ואחר התפלה והשיעור יאמר קדיש בשביל „הנשמה מי שאין לו אב ואם וגם מיד בבית הקברות יאמר קדיש אחד בשביל הנשמה „והשכירות יתן לכ״א טוו שבוע בשבוע חצי זהב נמצא מגיע לשנה תמימה י״ב חודש „חמשה מאות זהובים והרשות ביד אשתי שתחי׳ בצירוף איש חשוב מי שתרצה אשתי „שתחי׳ להוסיף לא׳ על חצי זהב ולא׳ לגרוע כפי ראות עיניהם ואם לא יהי׳ באפשרי „לעשות מנין בבית החורף שתצא בו הנשמה אזי יהי׳ בבית אחר ועכ״פ לא יבוטל „מכל הנ״ל . ואם יקשה הלא אין אומרים קדיש רק י״א חודש אני מצוה שיגיד י״ב „חודש עד יום היאר צייט ועד בכלל , ו) הס״ת שלי עם העץ חיים יהי׳ מוקדש שלא „ימכרו הס״ת והעץ חיים עולמית ובתנאי שיקרא בס״ת שלי בכל פעם שמזכירין נשמות „או בר״ח או בי״ב חוץ מאותן שבתות שיגיע על ס״ת שלי בחוזר חלילה כנהוג בין הגבאים וירשום על העץ חיים שמי , ז) אם ימצאו משכנות עניים ממעות מעשר ישלמו „רק החצי והחצי יתן להם במתנה גמורה , ח) עוד ליקח מאה זהובים ולחלק אותם „לקרובי הקרוב קרוב קודם לפי ראות עיני אשתי שתי׳ והחלוקה של המאה זהובי׳ „הנ״ל תתחלק על ג׳ חלקים חלק א׳ תוך ל׳ יום אחר המיתה וחלק א׳ ערב ראש „השנה וחלק א׳ עי״כ ובשנה שני יחלקו ג״כ מאה זהובי׳ לשלשה זמנים חלק א׳ ערב „פסח וחלק א׳ ער״ה וחלק א׳ ערב י״כ ובשנה שלישית ג״כ מאה זהובי׳ כנ״ל לשלשה „חלקים כנ״ל ובשנה רביעית ג״כ מאה זהובי׳ כנ״ל ובשנה החמשית ג״כ „מאה זהובי׳ כנ״ל נמצא ס״ה אלף ומאה זהובי׳ עם החמשה מאות זהובי׳ „ט) התכריכין יעשו בינוני , וקודם חיתוך התכריכין יקחו עוד פשתן כפי „מנין אמות של תכריכין שיצטרכו ויתנו לכלות עניות ואותה הכלה לאחר החתונה שלה „בראשונה לאחר המיתה הוא זכתה בפשתן הנ״ל כי אין מעבירין על המצות י) על המצבה,

לא

---

1) הולר הספרית שנה רביעית דף ת״ק בשם הולר הספרים של החכם שזה״ם בכ״י 247 ,

לא יכתבו רק פה נגנז הרב ר׳ הירש חתן הרב .הגולה מוה׳ הישל בן הרב הגולה
״מוה׳ יעקב ז״ל אב״ד ור״מ דק״ק לובלין ולא יותר שום דבר חלילה , י״א) בכל יום
״היארצייט בקשתי מאת אשתי שתראה לעשות מנין באותו הלילה והיום ללמוד ולומר
״קדיש כנ״ל וליתן לכ״א חצי זהב כנ״ל וגם בקשתי ממנה לצוות ג״כ לזרעינו אחרינו
״לנהוג על הנזכר כדף זה בשני עבריהם , יב) מחמת כתובת אשתי יהי׳ הכל העזבון
״ביד אשתי שתחי׳ היא תחזיק אצלה כל ימי׳ את כלתי מרים שתחי׳ ונכדי׳ חי׳ לעב
״לאורך ימים אמן וכל מה שתעשה הרשות בידה , אכן הספרים שלי אינה רשאות למכור
״אף א׳ מהם רק ככה יתנהגו הספרים ישאלו תמיד ללומדים ללמוד מתוכם ואין רשאי
״להשאיל לשום אדם אם לא יתן משכון להחזיר הספר ואם יצטרכו שני אנשים ספר א׳
״אזי ישאול לא׳ שלשים יום ולשני שלשים יום , ויהי׳ גורל מי יקח תחלה , ועכ״פ
״תמידין כסדרן ילמדו מתוך הספרים שלי , גם להשאיל לבה״מ למגידי השיעור מתוכה
״ובתנאי שיתנו החבורה ההוא משכן להחזיר הספר אחר שיגמרו הס׳ הא׳ , ואם אחד מן
״השוק יצטרך לספר ובני החבורה יצטרכו ג״כ לאותו ספר אזי הקדימה לבני החבורה
״ללמוד כי אינו דומה מרובים ועושים מצוה למעוטם וזה יתנהגו עולמית ומיד אחר
״המיתה יכרזו בב״ה מי שצריך לספר יבוא לאשתי היא תשאלני בתנאי הנ״ל , יג) מה
״שנזכר לעיל שאשתי שתחי׳ תחזיק כלתי שתחי׳ כל ימיה היינו כל זמן שלא תנשא
״כלתי לאיש וכהיום שנכדי חי׳ לעב נשאת לאיש בכן ינתן לה ולבעלה שיהי׳ לפי הדין
״שמגיע להם באופן ובתנאי גד ובני ראובן על מנת שיה׳ לה באופן שלא יסוב נחלה
״לנחלה חלילה וחלילה , יד) אם יהי׳ דבר מכופק בדבר ויהי׳ לישנא דמשתמע לתרי
״אפי תבחר אשתי שתחי׳ שלשה אנשים חשובים יראי אלוקים ועל פיהם כן יקום ועכ״פ
״הרב דקהלתינו יהי׳ אחד מן השלשה אנשים הנ״ל , טו) לבקש מחילה מכל אדם בשבילי
״הן אם לקחתי ממון שלא הגיע לי , הן מחמת איסור רבית הן שאר איסורים וגם אם
״ביישתו לשום אדם בדיבור או במעשה שלא כדין למחול לי וכן אני מוחל להם , טז)
״נר תמיד להדליק עד היארצ יט י״ב חודש ועד בכלל , יז) יתענו בני ביתו בכל שנה
״יום המר אשר נפסד ממנו מחמד עינינו החסיד בני יעקב ששה ימים לחודש אלול
״תכ״ז לפ״ק ולבקש מאת ד׳ לשמור אותנו וגם יתפלל מנין ויגידו קדוש בכל יום המר
וגם ביארצייט שלי יעשו ככה , יח) ליתן להתענות כל יום ד׳ בשבוע בשביל נכדי חי׳
״לעב וליתן לאותו העני ח״י גדו׳ וככה יתנהגו עד שתהי׳ בת שמונה שנים אי״ה ׳ ואם
יהי׳ יום ד׳ ר״ח או פורים או הנוכה ושאר ימים טובים אזי יתן עכ״פ ביום ההוא ח״י
״גדולי׳ וצדקה תציל ממות יט) שלא לומר באל מלא רחמים שום שבח בעולם עלי רק
״את נשמת מורנו הרב כ״ש שהלך לעולמו ולא שום שבחיות . כ) הנני מצוה וגוזר
״שלא תנשא נכדי חי׳ שתחי׳ רק ללמדן ולא לעם הארץ אף שיהי׳ לו ממון ולא לעשות
״שום שידוך עמה עד שיראוני את הבחור לבחינו אותו בשלשה אנשים כשרים שלא
״יקבלו שוחד ממון אם הוא למדן . והעיקר אם הוא מתמיד בלימודו ומפיל תחינתו לפני
״האל יתברך שמו וזכרו שימצא לה שידוך הגון ויתן לה בנים ובני בנים עוסקים בתורה
״ובמצות אמן סלה ,

מתוך צואתו נראה שהי׳ איש עמיד ועשיר ע״י הפיזור אשר צוה לפזר לאחר מותו
על צדקה גם נראה שלא הי׳ לו רק בן יחיד הנקרא בשמו מוה׳ יעקב ומת עליו בחייו
הגאון מוהר׳ נפתלי הירש עזב את עמק הבכא בעירנו , ובני קהלתו קיימו את דבריו ׳

בצוואתו , שלא לכתוב תוארים על מצבתו ועדה חמצבה ,

פה נגנז הרב ר' נפתלי הירש חתן הרב ,
טז) הגולה מוה' יהושע העשיל בן הרב הגולה מוה' ,
יעקב אב"ד ור"מ דק"ק לובלין היום יום ו' ט"ו אלול תמ"ב .

* * *

הגאון הגדול מוה' צבי הירש בהגאון מוה' זכרי' מענדיל

הגאון מוה' צבי הירש מגדולי רבני דורו , בן הגאון מוה' זכרי' מענדיל המפורסם בדורו לאיש מופת , וצדיק כביר והי' נקרא בפי כל בשם ר' מענדיל קלויזנער ושלשה בנים הי' לו וכלם גאונים מצוינים , גם שתי בנות גבירות ועדינות , בנו הראשון מוה' ארי' ליב שהי' נקרא בפי כל בשם מוה' ליב ר' פישלים ע"ש חותנו והי' מתחלה אב"ד ור"מ בק"ק ווינא , פרעמסלא , ואחרי כן נתקבל לאב"ד בק"ק קראקא בנו השני הרב הגאון מוה' דוד טעביל שהרביץ תורה בק"ק בריסק דליטא ונקרא בפי כל בשם ר' טעבלי בריסקער ובנו השלישי הגאון ר' צבי הירש אשר בשבילו באנו לדבר כעת. בימי חורפו זרח שמש תורתו בק"ק קראקא , והי' נקרא ר' הירש ר' מענדילש ולאחר שנתפרסם שמו בעולם ונתקבל לאב"ד ור"מ בק"ק לבוב והגליל הי' נקרא בפי כל בשם ר' הירש סתם , בימי חורפו בהיותו מתושבי קראקא שלח במסחר ידו , מרבותיו של הגאון מוה' הירש ר' מענדילש נודע לנו מפי ספרים וסיפרים שלמד בילדותו בישיבת הגאון בעל הב"ח ז"ל בחברת שאר בני עליה , מבני גילו מגדולי התלמידים האחרונים שהעמיד בעל הב"ח בקראקא בזקנותו ואלה המה הגאון מוה' גרשון אשכנזי בעל עבודת הגרשוני והגאון מוה' מנחם מענדיל אוירבאך בן הגאון והקצין מוה' משולם זלמן פישהאף מווינא בעל עטרת זקנים והגאון מוה' צבי הירש הנזכר ושלושת החברים האלו למדו ג"כ בישיבה אחת אצל הגאון החריף מוה' יהושע במוה' יוסף בעהמ"ח ס' מגיני שלמה שהי' ר"מ פה קראקא וכן הי' שלשתן ג"כ תלמידי הגאון מוה' מנחם מענדיל קראכמאל אבד"ק נ"ש והמדינה בעהמ"ח שו"ת צמח צדק אשר הי' אחד מהיושבים על מדין בין הדיינים בק"ק קראקא ונבחר לפעמים לשבת ג"כ בתוך הועד של הרבנים הגאונים דד"א פולין בירידי יערסלאב ולובלין ובספרו צמח צדק נמצא כתוב תרווייהו רבנן הודם כזית „רענן יפיצו מעינותיהם חוצה כנחלי שמן תלמודי הוותיקים "במוהר"ר הירש וכמוה' מענדיל שיחי' , וקרוב לוודאי שכוון על שני החברים הנ"ל הגאון ר' הירש ר' מענדילש והגאון מוה' מענדיל אוירבאך בעל עטרת זקינים והנה שלשת החברים היו כלם מגדולי ונכבדי עיר קראקא בזמן אחד ופה הי' ג"כ בית מדרשם קבוע בטרם שנתקבלו לכהן פאר במקומות שונות , ואחרי מות הגאונים המפורסמים דק"ק לבוב ה"ה הגאון רבינו בעל הט"ז שהי' אב"ד בחוץ לעיר להג ון מוה' נפתלי הערץ במוה' זעלקי מקראקא שהי' אב"ד דתוך העיר קבלו בני העיר את הגאון מוה' יהודה יודל בן מהר"מ ר"ה מלובלין לאב"ד ור"מ בחוץ לעיר שם ואת הגאון מוה' הירש ר' מענדילש קבלו אז לאב"ד ור"מ בתוך העיר שם , וגם כל ארץ הגליל הי' אז תחת ממשלתו , ושני הגאונים האלו באו בהסכמה בזמן אחד בשנת תל"ב על ס' לב ארי' על התורה , ובשנת תל"ג באו ג"כ שניהם עה"ח בהסכמה על ס' לקט שמואל להרב מוה'

שמואל פייביש כ"ץ ממגורשו ווינא, בהיותם שניהם בגולה ביום ט"ו אייר הל"ג לפ"ק עם שארית פליטת קהל עדתם אשר ברחו אז לנפשם מחמת המציק כי בא צר ואויב בשערי רחובות היהודים בתוך העיר ובחוץ לעיר ועשו שם חרבן גדול ואח"כ כאשר שקטה הארץ חזרו ושבו לבתיהם כמקדם ובשנת תל"ז הי' ג"כ שניהם יחדיו ביריד יערסלב בין גאוני ד' ארצות בפולין, ושם באו בהסכמה על הרפסת ס' תנ"ך בהעתקה אשכנזית אם חיבר הגאון מוה' צבי הירש ספרים? לא נודע לנו בספרי חכמי זמנינו לא נמצא ממנו דבר זולת קצת חידושי תורה במילי דאגדתא, נדפס משמן בספר דרוש שמואל עה"ת בפ' אמור, בכל זאת נראה לעין כל שהי' בזמנו גאון צבי תפארת ישראל פאר הדור והדרו, כי זכה וזיכה את הרבים בתורתו ובצדקתו, וכל כך הי' גדול ונכבד בעיני כל גדולי וחכמי זמנו עד שלא עשו בימיו שום ועד מבלעדו, הרבה פעמים חלקו לו כבוד, להיות הוא ראש הועד לגאוני ד' ארצות, בועד יערסלב, כאשר נראה בהסכמות הגאונים על הדפסת הספר תנ"ך בתרגום אשכנז, שהי' הוא ראש הועד שם, וכן בהסכמות גאוני הועד בשנת ת"מ על ספר „קנה חכמה" ובהסכמות גאוני הועד בשנת תמ"א על ספר "בית יהודה" וכן נמצא הסכמתו על ספר עולת התמיד על שו"ע א"ח, בהיותו בועד פינטשוב ועל ספר כסף נבחר, להרב ר' זעליג מרגליות דיין דק"ק קאליש בשנת תמ"ג בועד לבוב, ובאותה השנה הי' ג"כ בועד הגדול בעיר לובלין ביריד גראמניץ שהתועדו שם כל גאוני ד"א פולין ונתנו הוקף הסכמתם על הדפסת ספר מגיני זהב להגאון רבינו הט"ז, ולאחר פטירת הגאון אבד"ק לובלין עירנו הר' נפתלי הירש חתן הגאון ר' הישל נמנו וגמרו ראשי ומנהיגי העיר לובלין וקראו את הגאון מוה' צבי הירש ר' מענדילש אבד"ק לבוב לבוא אליהם ולשכון כבוד בתוכם ולשבת על כסא הרבנית בק"ק לובלין והגליל ובשנת תמ"ה כבר ישב על כסא הרבנית בעירנו, ובאותו השנה הי' בועד יערסלב, עם גאוני ד' ארצות, אשר הסכימו על ספר נחלת עזריאל" על התורה ובא שם עה"ח נאום צבי הירש בא"א מוה' זכרי' ז"ל החונה בק"ק לובלין והגליל וסוף תמוז הסכים על ספר נחלת חיים על התורה, וגם אחר זה בשנת תמ"ה בועד יערסלב הסכים על ספר תולדות יצחק על התורה, ובא ג"כ עה"ח "נאום צבי הירש החונה בק"ק לובלין והגליל" ומתולדתו של הגאון הנזכר נדע שהי' לו שני בנים גדולים ומצוינים בתורה בנו הראשון, הי' הרב הגדול הנגיד נגיד ומצוה מוה' יהושע העשיל מלבוב אשר עוד בחיי אביו הגאון כבר הי' ראש ומנהיג ופרנס הדור נשיא הערה בק"ק לבוב, והוא ואביו הי' בועד אחד בהתאסף ראשי ומנהיגי המדינות בצירוף הרבנים הגאונים דד"א בועד לובלין בחודש אייר תל"ח ונתנו הסכמתם על הדפסת ס' תנ"ך בהעתקה אשכנזית ובין הגאונים המסכימים נמצא חתום „נאום הק' צבי הירש החונה בק"ק לבוב והגליל ובין המנהיגים המסכימים נמצא חתום נאום יהושע העשיל בן המאור הגדול מוה' צבי הירש אב"ד ור"מ דק"ק לבוב והגליל, ובנו השני של הגאון מוה' צבי הירש הנזכר הי' הרב הגאון הגדול מוה' מרדכי אבד"ק לוצקא

1) נפטר בעירנו נזכר בקונטרוס הזכרות נשמות על קלף בבית הכנ"ס מהר"ם ז"ל ובדברים מעטי הכמות בלשון קצרה ורכה והזקה תקונן אבן מצבתו

פה נטמן (דמות צבי) המאור הגדול,
המופלג מהו' צבי הירש • • • הרב,

הגדול

---

1) רוב תולדהו סקבתי מס' כלילת יופי ח"א דף ע"ה פ"ו הא

לז) הגדול אב"ד ור"ם דק"ק לובלין ב'חסיר ,
מ' זכרי' מענדיל נשיא בירושלים,
ביום א' ו' תשרי תנ"א לפ"ק,

צבי
על הארון נשיא (דמות כתר) תפארת
ישראל

הגאון מוה' מרדכי זסקינד (מוהר"ם זסקינד)

הגאון מוה' מרדכי זסקינד בהר' משה רויטענבערג נולד במאה החמשית לש"שי גדול ומופלג בדורו , אב"ד בווינצהויזן במדינת העססען , ושם הסכים על ספר „מקור חיים" שחיבר הר' חיים יאיר בכרך בשנת תמ"ב והי' איזה זמן אב"ד בפוזן כנראה ממה שכתב הר' חיים יאיר בכרך בראש ההסכמה, ואח"כ הי' לאב"ד בעירנו , נשא ונתן עם גדולי הדור ומתשובותיו נדפס קובץ קטון בשם "שו"ת מהר"ם זיסקונד רויטענבערג" , גם נמצא תשובותיו בשו"ת חות יאיר , סי' נ א 1) זמן מה הי' אב"ד בבריסק והוראדנא וחתם עצמו בפנקס בריסק עד שנת תנ"א , ואת שמו נמצא שמה חתום בהסכמה על הס' מג"ש 2) והגאון מוה' ארי' ליב יעלין אבד"ק ביעלסק יתפלא 3) איך בשנת תמ"ט חתם עצמו הגאון מהר"ם זסקינד על ס' עולת יצחק בלובלין, ובס' נפתלי שבע רצון חתם עצמו ג"כ חונה בק"ק לובלין בשנת תס"ה וכי בס' מגיני שלמה דפוס אמשטרדם חתם עצמו בשנת ת"ס חונה בק"ק בריסק, לכן בא לידי החלטה שהי' בנתים בבריסק ושב אח"כ למקומו הראשון . עוד נתן הסכמתו על ס' מגן אברהם דפוס דיהרענפורט , על ספר "בית יעקב" אשר חיבר מוה' יעקב בן מהו' שמואל ר"מ ואב"ד דק"ק צויזמער חתן הרב המופלג המאור הגדול מוה' יצחק אייזיק אבד"ק טיקטין ושמה בין ההסכמות יתר הרבנים הגאונים מנהיגי הדור דד"א הבאים עה"ח , הי' הוא ג"כ בתוכם ביום ד' ז' תשרי תנ"ג בהיותו אב"ד בעירנו ואלה המה שמות הגאונים הבאים עה"ח אשר בתוכם נמנה גם הוא ,

הק' גבריאל במוה' במהר"ל ז"ל מקראקא ,
הק' פנחס משה מלבוב ,
הק' מרדכי זסקונד בהר' משה ז"ל רויטענבערג חונה בק"ק לובלין והגליל יצ"ו ,
הצעיר יואל בא"א מוה' החסיד מוה' יצחק איזיק ז"ל היילפרין חונה בק"ק אוסטרא יע"א ,
ארי' ליב מלאדמיר ,

מבניו נודע לנו בנו הגאון מוה' משה אשר הי' אב"ד בק"ק אלטונא האמבורג 4) והי' ג"כ אב"ד בבריסק כמוזכר בההקדמה להשובה אביו ,

הגאון

---

1) כנסת ישראל להר' רש"י פין 314 2) עיר תהלה 3) בהערותיו לס' עיר תהלה 129
4) שם הגדולים הח' דף נ"ב

הגאון מוה' שמחה הכהן ראפפורט

הגאון מוה' שמחה הכהן בן הגאון מוה' נחמן כ"ץ ליפשיץ, מלא בימי חרפו מקום אביו, והי' תחתיו לאב"ד ור"מ בק"ק דובנא ובשנת תמ"ט בא בהספמה בין שארי גאוני ארץ על ספר „צפנת פענח" וחתם עצמו „נאום שמחה בא"א הרב הגדול מוה' נחמן זלה"ה ראפפורט החונה בק"ק דובנא", ומשם נתקבל לאב"ד ור"מ בק"ק הוראדנא במדינת ליטא למלא מקום הגאון מהר"מ זסקינד מרויטענבערג שהי' אב"ד שם ונתקבל לאב"ד בק"ק לובלין עירנו והגליל, ופה בא בהסכמה על ס' „כתנות פסים, על החגדה של פסח הנקרא ג"כ בשם „חלוקא דרבנן" מבעל צפנת פענח הנ"ל, דפוס אמשטרדם תנ"ה והי' אז בועד הגאונים דד"א וחתם עצמו „נאום שמחה בן הרב הגדול מוה' נחמן כ"ץ ראפפורט החונה בק"ק הוראדנא" והאריך ימים על כסאו שם ובשנת תע"ג בא בהסכמה על ספר „ברית שלום" עה"ת שם ביום ד' ט"ו אדר תע"ג „נאום שמחה הכהן ראפפורט החונה פה ק"ק הוראדנא", וסביב לשנת תע"ד נתקבל משם לאב"ד ור"מ בק"ק לובלין עירנו והגליל, ונהג נשיאתו ברמה בעירנו ובשנת תע"ו נתן שם הסכמתו על ספר „השל"ה" ובא שם עה"ח בין כסא לעשור תע"ו לפ"ק "נאום שמחה בן הרב הגדול מוה' נחמן כ"ץ זללה"ה החונה בק"ק לובלין והגליל ובשנת תע"ח לאחר פטירת הגאון מאוה"ג חכם צבי ז"ל בלבוב ביום ב' דר"ח אייר תע"ח לפ"ק קראו ראשי ומנהיגי העדה דשם את הגאון רבינו שמחה הכהן הנ"ל לבוא אליהם לכהן פאר בעדתם, ולהיות אב"ד ור"מ בק"ק לבוב והגליל, למלאות מקום הגאון חכם צבי ז"ל, והגאון מוה' שמחה קבל המשרה הנכבדה הזאת, כי חפץ לשבת על כסא אבי אמו הגאון מוה' יוסף במוה' אליקים געץ ז"ל שהי' מקודם אב"ד בלבוב ויצא הגאון מעירנו וילך לבוכה קרית משוש תפארתו · אבל לדאבון נפשו לא נתקיימה מחשבתו כי חלה באם הדרך ונפטר והלך לעולמו בעיר שעברשין ביום ז' אב תע"ח לפ"ק · ואלה המה בניו של הגאון הנזכר, א) הגאון הנודע מאור הגולה מוהר"ר חיים כהן ראפפורט אשר הי' בימי חורפו אב"ד ור"מ בק"ק זיטל ומשם נתקבל לאב"ד בק"ק סלוצק ומשם לק"ק לבוב והגליל והוא בעהמ"ח ספר שו"ת מהר"ח כהן וס' „זכר החיים" הנקרא בשם דרושי מהר"ח כהן ב) הרב הגאון מוה' בנימין הכהן ראפפורט בעהמ"ח ספר "גבולות בנימין" עה"ת והוא נזכר ג"כ בשו"ת מהר"ח כהן בחלק אבן העזר בסי' א' שהציע שם שאלתו לפני אחיו הגאון הנ"ל . ואחיו השיב לו בכבוד גדול 1) ג) הגאון מוה' גרשון הכהן ראפפורט אבד"ק איבערינהיים בעלזאס מגענצא ד) הגאון מוה' שלמה ראפפורט אבד"ק חעלמא (נגדו בהקדמת שו"ת ברכת יעקב) ה) הגאון מוה' ישראל הכהן ראפפורט אבד"ק פינסק, הובא בסוף שו"ת לר' חיים מלביב חותנו של הר' יצחק אבד"ק וואלאזין, אבי הגאונים המפורסמים מוה' חיים וואלאזינער, ור' זלמן וואלאזענר ו) הגאון מוה' צבי הירש הכהן אבד"ק וואלקאוויסק חתום בשו"ת כנסת יחזקאל והובא בס' דברי ארי' יהודה · ואלה המה בנותיו, ז) הרבנית שרה נפטרה בעירנו ד' אייר תקל"א אשת הג"מ הירשלי האלבערשטאדט בעהמ"ח ס' עטרת צבי ח) הרבנית אשת הגאון חיים יהודה ליב אבד"ק יאריטשוב, לבוב בעהמ"ח ס' דברי ארי' יהודה 2) הגאון מוה' שמחה הכהן הנזכר חיבר ג"כ שו"ת וחידושים בהלכות והגדות

ומבולם

---

1) כלילת יופי ח"א דף ק"א ע"ב 2) ממכתב הגאון מוה"ר יוסף אבד"ק סעראלק הלזה

ומכלם לא ראו אור רק שלש דרשות הנדפסות בס' החיים אשר חיבר בנו הגאון מוה' חיים 1) ,

הגאון מוה' מאיר

אחרי הגאון מוה' שמחה ראפפורט , נתקבל לרב ואב"ד בעירנו הגאון מוה' מאיר בהרב מוה' בנימין וואלף ז"ל , שהי' מקודם אב"ד בק"ק אפטא כמבואר בראש הסכמתו לספר זרע בירך שלישי גם בהסכמתו לס' דרש משה להרב מוה' משה דרשן מקראקא ואלו המה בניו , א) בנו הרב מוה' משה ב) בנו מוה' ישכר בער אבד"ק לובמבלא נתן הסכמתו על ספר בית לחם יהודה , וחתם עצמו הק' ישכר בער אבר"ק לובמלא בן לא"א הגאון מוה' מאיר מלובלין תפ"ט לפ"ק · הגאון מוה' מאיר הנזכר נפטר בעירנו ושמו נזכר בקנטרוס הזכרות נשמות על קלף בביהכנ"ס מהר"ם ז"ל ומצבתו תקונן בלשון רכה ונעימה וחזקה ,

חשך השמש וירח קדר ,
פטירת צאן קדשים רועה עדר ,
יום הששי ויכל המלוכה מכבוד ,
מנוחת הגאון המפורסם מו' מאיר זצ"ל , **מא**
כי נעדר אשר אור תורתו היתה ,
זורחת בק"ק לובלין והגליל ה' ימים במרחשון ,
נסתלק והלך בחדר ,
לפנים (למרגלותיו) מן החדר ,
לפרט פ"נ"ת" הדמע מעין לא נעדר ,
ה' פרצותינו יגדור ,

הגאון מוה' יצחק אייזיק הלוי

הגאון מוה' יצחק אייזיק הלוי , בהרב מוה' יהודה ארי' ליב אבד"ק עירנו , נתן הסכמתו על ספר „בית לחם יהודה", אשר חיבר הגאון מוה' צבי הירש בר' עזריאל , וכה חתם עצמו בהסכמתו להספר הנזכר „נאום הק' יצחק אייזיק בהרב המאוה"ג ארי' ליב סג"ל חונה פה ק"ק לובלין ער"ח טבת תצ"ג לפ"ק 2) נפטר בעירנו ובס' החיים להגאון מוה' חיים הכהן ראפפורט נמצא הספד גדול על הגאון מוה' אייזיק הנזכר ועוד על נאונים מפורסמים שהלכו אז לעולמם הלוא המה הגאון מוה' שמואל במוה' מרדכי מרגליות אבד"ק קאוולי הגאון מוה' אברהם כהנא אבד"ק דובנא ומלפנים בק"ק בראד ואוסטרא כמבואר שם בדרוש כ"ג 3) שמו של הגאון מוה' יצחק אייזיק אב"ד בעירנו הנזכר מובא בקנטרוס הזכרות נשמות על קלף בביהכנ"ס מהר"ם ז"ל בעירנו וכה תקונן אבן מצבתו ותזעק מרה ,

---

1) כלילת יופי פס 2) כלילת יופי 3) מכתבי בקורה מאת הרב ר' חיים נתן דעמבילר דף 49

י׳ אייזיק סג״ל אב״ד ור״מ דקהלתינו והגליל,
אראלים ומציקים אחזו בארון אלקי׳,
מה) נצחי אראלים את המציקי׳,
ועלה ר׳ למתיבת׳ דרקיע,
אי נזר הקודש ואור ת׳ אשר הופיע,
נפטר י״ג טבת פ׳ ויחי תצ״הא תנצב״ה,

הגאון מוה׳ צבי הירש בר׳ עזריאל

הגאון מוה׳ צבי הירש בן הרב מוה׳ עזריאל ראש וקצין מווילנא וחתן **הראש** והפרנס המדינה מוה׳ מנחם מ׳ מווינא, ומחותנו של גדולי הדור הרב הגאון מוה׳ יואל בעל מגיני זהב נכד הט״ז (בית לחם יהודה מ״ג ב׳) מחותנו של הרב הגאון מוה׳ מנחם מ׳ אבד״ק קראטשין בעל עטרת זקנים (שם רע״א י״א רע״ו ה׳) גם של הרב הגדול מוה׳ פנחס חתן הרב הגאון מוה׳ שמואל אבד״ק פראנקפורט בעל המחבר ס׳ הלכה ברורה (בית להם יהודה פ״ז י״ג) 1) הגאון מוה׳ צבי הירש הנזכר יצא מעיר ווילנא מולדתו ונתקבל לאב״ד בק״ק אלוק, ואח״כ לאב״ד בעירנו ופה הי׳ אחד המיוחד בבית מותבא רבה של הטפסיר מוה׳ אברהם בר׳ חיים במה שנים ומפה יצא לארצות אשכנז, והתגורר בהאללי בשנת תפ״ב ובימים ההם הדפיס ספרו עטרת צבי על שו״ע וחו״מ עם ביאור מלוקט מספרי הט״ז והש״ך ובסופו קצת שו״ת (יעסניץ תפ״ב) ואח״כ התגורר בווינא והתאכסן בבית הגביר הנדיב מוה׳ יהודה ליב סג״ל מוינצהיים והוא החזיקו על שלחנו וכלכל אותו בכל מחסוריו למען יוכל להקדיש עתותיו לתורה ולתעודה ולחבר את חבוריו וישם חיבר ספר על ש״ע יו״ד אשר קראהו על שם מחזיקו ומטיבו הגביר מוה׳ יהודה ליב „בית לחם יהודה" כולל לקוטים בדינים המחודשים מספרי אחרונים ומשו״ת ובסופו קצת שו״ת וקנטרוס הספיקות וסדר הניקור בקצרה 2) וכאשר נראה שב אח״כ לעירנו ונפטר פה ובבית מועד לכל חי בעירנו אבן מצבתו תועק בקול,

עט־ת (ציור צבי) צבי.
נפטר כ״ב אייר,
ח) „צבי עדיו לגאון שמה
„בור כרה ויחפרהו,
„יחד כוכבי בוקר כהו,
ה״ה הרב הגאון המפורסם מו׳ צבי הירש בהרב המנוח
מו׳ עזריאל ז״ל בעהמ״ח ס׳ ע״צ וספר בית לחם יהודה
נפשו "תהא "צרורה "בצרור "החיים לפ״ק תצ״ז

אלה המה הרבנים הגאונים המפורסמים אשר שמשו בכתר הרבנית וכהנו פאר בעירנו במשך המאה החמישית לאלף הששי,

ועתה נציג בזה תולדות גדולי ופרנסי הדור וחכמיו מהמאה הנזכרה אשר נולדו בעירנו או אשר באו לגור בתוכה

---

1) הרים גלמגה דף ק״ה 2) כנסת ישראל לסה׳ רס״י פין 281

הר׳ ישכר בער

בר׳ אלחנן איש תורנו נכבד ואלוף מפורכם , ועל מצבהו כתוב לאמר ,

בשנת ת׳ לפ״ק ,
פה נטמן צנצנת המן ,
בתורה ובמצות היה עוסק לשמן ,
ישר ונאמן ,
היה מלא מצות כרמון , כח)
ידיו ולבו לאל אמונה אומן ,
שמו טוב מטוב שמן ,
הוא האלוף הר׳ יששכר בער ,
בן הקדוש הח״ר אלחנן ,
אשר הלך בו׳ אדר לעולמו תנצב״ה ,

הר׳ יעקב קאפיל

בר׳ שמשון הכהן ״מנהיג הדור איש נאמן״ אלוף נכבד נידע להתהלה כמ יאר על מצבתו ,

בשנת ת׳ לפ״ק ,
פה נטמן מנהיג נאמן ,
טוב שם משמן אפרסמון ,
הוא האלוף החסיד הר׳ יעקב קאפיל , כט)
בר׳ שמשון הכהן ,
צנצנת המן ,
אבות לבנים סימן ,
אשר הלך לעולמו כ״ט אדר תנצב״ה .

הר׳ נטע מאיר

בהרב מ׳ יוסף ספרא ודיינא בעירנו , כל ימיו עסק בתורה ולא פסק פומיה מגירסא כאשר תעיד מצבתו ,

נפטר ו׳ לחודש אייר תקפ״ב לפ״ק ,
פ״נ מאיר עיני חכמים בהלכה ,
אשרי העם שלו ככה ,
ולא הלך ד׳ אמות בלי הלכה ,
ראוי להעל זכרונו על האבן הזאת **שלא** יהא נשכח
הרבני המפורסם ספרא ודיין מ׳ **נטע מאיר** ,
בהרב מ׳ ה״ה יוסף ז״ל תנצב״ה

הרב

הרב מוה׳ מנחם מאניש

דיין מצוין, כליל המידות, תורני נכבד, ורב פעלים חכם מפואר, כאשר יעיד האבן אשר הוקם על קברו,

נפטר חמשה ימים בשבט ת״ב לפ״ק,
פה נקבר איש המידו׳,
מדובר בו נכבדות,
בכל חכמה לו עשר ידות, (נט
חכם הרשים,
בתורה ובמעשים,
נבון לחשים,
העולה למעלה,
לשם ותהיל׳,
במקום תורה וגדולה,
נקרא היה מוהר״ר מנחם מאניש דיין מצויין תנצב״ה, :

הרב החריף מוה׳ יוסף בהגאון מנשה

האברך החריף והחכם מ״ה׳ יוסף בן הגאון והחכם הכולל הנודע לשם והמפורסם בתבל ע״י חבוריו המצוינים אשר חיבר בתורה ובפלוסיפיא, גם ע״י פעולותיו הכבירות לטובת כלל האומה ה״ה הגאון מוה׳ מנשה בן ישראל ז״ל, בנו החכם והחריף מוה׳ יוסף בהיותו בן עשרים שנה נדבה רוחו אותו, להרחיק נדוד מעיר אמשטרדם למדינת פולין, לצקת מים ע״י הגאונים המפורסמים אשר הי׳ אז שמה, וסר לעירנו עיר גדולה של חכמים וסופרים ללמוד פה, ונפטר פה לדאבון לב הוריו כאשר יספר אביו הגאון בספרו נשמת חיים 1) וז״ל שמה „לשנה הבאה שלחתיהו עוד הפעם השנית למדינת פולניא ותיכף הגיעו לארץ לובלין עיר גדולה של חכמים וסופרים וכו׳ „הלאה יאמר״ והבן היקיר הזה הי׳ חריף בתלמיד, ובק׳ בד׳ לשונות, והוא כבן עשרים שנה תהי׳ מיתתו כפרתו ולכל מי שעסק עמו בחליו ובקבורתו ישלם ד׳ פעלו ותהי משכורתו שלמה מעם ה׳ שהשמחה לבד במעונו מקום קברו בבית מועד לכל חי בעירנו לא נדע, כי מצבתו איננה עוד, ולכן לא נתברר לנו גם שנת מותו, גם אביו הגאון לא יזכור בספרו שנת מותו אולם נוכל לשער שמת בתהלת המאה החמישיה, כי מהקדמת ספרו של אביו „נשמה חיים״ נראה שנתקבל אביו הגאון מוה׳ מנשה לאב״ד באמשטרדם בהיותו בן י״ח שנה, וזה היה בשנת שפ״ב, ובלי ספק הי׳ אז בעל אשה, ובנו החכם הי׳ בן עשרים שנה כאשר נפטר מן העולם, צא וחשוב את העשרים שנה של בנו, אל מספר השנים שפ״ב עת נתקבל לאב״ד באמשטרדם, נמצא שבשנת ת״ב הי׳ בן עשרים שנה, אולם יען לא נוכל להגביל בדויק את השנה שבו נולד בנו מוה׳ יוסף הנזכר, לכן לא נוכל להחליט בצמצום את השנה שבו מת אבל בכל איפן מת בתחלת המאה החמשית י״ה׳ יחונן עפרו,

---

1) נשמת חיים מאמר ג׳ פ״כ

הר' אורי שרגא פייביל

ברבי לאזר יודליש מקראקא "מנהיג עדתי" בחכמה ובתבונה שמו נודע בשערים ע"י מעשיו הטובים, ומקומו הי' בין שרי וגדולי המדינה ועל מצבתו חרותה לאמר,

יום ה' אך אדר ת"ג לפ"ק,
נקבר פה הראש וקצין הישיש המנהיג מדינה בחכמה,
ותבונה כהר' אורי שרגא פייביל רבי לאזר יודליש מקראקא,
הולך בתומו לעולמו,
ריחו לא נמר וטעמו, לא)
בישראל גדול שמו,
ד' אלהי' עמו,
אך באדר נהפך פורים לאבלינו,
וספדו בו כל אנשי ארצנו,

הר' אלכסנדר זסקונד

כמוה' יהונתן איש חסיד ועניו, תורתו אומנתו ככתוב על מצבתו,

יום י"ד שבט ת"ג לפ"ק,
נחצב פה (קבר) איש האלהים,
קדוש הוא טהור עינים מראות ברע,
כמלאך אלהים מראהו, תורתו אומנתו
תורת אמת היתה בפיהו,
החסיד השלם הטהור כמוה' אלכסנדר,
זסקונד במוה' יהונתן ז"ל נגוע ונאסף,
לפ"ק ב"א" י"ב"ו"א ה"ש"ל"ו"ם הנצב"ה,

הר' ברוך בן מוה' ישראל משה יוסף הלוי

איש נכבד ומפורסם, בעל רוח נדיבה, רב פעלים כאשר תגיד לנו מצבתו,

כ"ב סיון ד"ת לפ"ק,
פה נטמן איש חי רב פעלים,
ארגז מלא צדקו' וחסדי' כפולים, כא)
אשר פעל ועשה עם עשירים ודלים,
גם תורת חסד ותפלה כלולים,
תמיד על לשונו הי' מורגלים,
נודע בשערים שמו כשם הגדולים,
כבוד מוה' ברוך בן מוה' ישראל יוסף משה הלוי,
יום א' כ"ב סיון ת"ד לפ"ק תנצב"ה,

הרב מוה' דוד

בר' יהודה מעירנו לובלין חיבר פירוש על תרגם אסתר ושארי חדושים והגהות נדפס בקראקא שנת ת"ר 1)

הר' משה יהושע רופא

בן הח"ר אברהם, איש נכבד בעל מדות תרומיות ונעלות כאשר נראה מעל מצבתו,

יום השבת י"ז ניסן ת"ד ל',
המצבה הזאת והגל הזה,
זכו לקבל גוף טהור הזה,
כה) רבים תמהו ואמרו הנמצא כזה,
האלוף מוה' משה יהושע רופא בן החר אברהם,
שנסע מזה ביום השבת ח"ה של פסח,
ושוכב במרגליתיו נכבדו יניק וחכים כמו' אליה בן הח"ר משה

הר' יואל בר' משה

איש מצוין, נודע לשם ולתהלה ומצבתי כה תקונן,

י"ז שבט ת"ה לפ"ק,
המצבה הזאת והגל הזה,
יב) זכו לקבל גוף טהור הזה,
רבים תמהו ואמרו הנמצא כזה,
בנועם ד' יחסה ויחזה,
הח"ר יואל צורף בן ר' משה נסה טוה,
בשם טוב ותהלה כאבי חוזה,
במחזה שדי יחזה,
בשנת תה"א,

ר' יהודא ליב

בן האלוף ר' שלמה, איש חסיד ועניו „מנהיג הקהלה" יד ושם לי בחכמה ובמדע כמתואר על מצבתו,

ת"ו לפ"ק,
פה נטמן איש חשוב החסיד האלוף מהו' יהודה ליב,
בן האלוף מוה' שלמה כהן,

---

1) אוצר הספרים 296

אשר הי' ידיו ולבו אמונה לאל ,
חכם הכולל ,
יז) והיה מנהיג בקהלה קדושה ,
ק"ק לובלין עיר ואם בישראל ,
י"א ניסן בשנת ב"ק"ד"ש" עלית למרום הנצב"ה ,

הר' יצחק יעקב קאפיל

בן הגאון יוסף אהרן פרץ יהודה מלויצק , עסק בכל עת בתורה , ושם לילות בימים , חכם ונבון , ועדה המצבה ,

ניסן א' ת"ז לפ"ק ,
נקבר פה איש חשוב האלוף החסיד מוה' ,
כ) יצחק יעקב קאפיל בן הגאון מוה' יוסף אהרן פרץ
יהודה מלויצק אשר ידיו ולבו הי' אמונה לאל ,
חכם הכולל ,
ותירתו אומנתו היתה להגות יומם וליל
חיים שבק לרבנן ולישראל תנצבה

ר' רפאל מלובלין

תלמיד הרב שפתי כהן שקיל וטרי עם הרב בני חיי וביו"ד סימן ק"י מביא שם הרב בני חיי תשובת הרב מוה' רפאל מלובלין הנזכר 1) ,

ר' יהודה ליב בר' שמואל

גדול בתורה , אהוב למעלה ונחמד למטה , „מציב ומעמיד הקהלה" ומצבהו קוראת בקול ,

ת"ז לפ"ק ,
ארי עלה עיר גבורים ,
יא) גופו טמון פה במבחר קברים ,
בחייו הי' אור לישרים ,
יגע בתורה צלל במים אדירים ,
הוא האלוף מ' יהודא ליב בר' שמואל ז"ל נקרא ר' ליב
מנליש והיתה מנוחתו כבוד ביום טוב יום הארי' מת ח"י
ש"מ"ן" ט"ו"ב" לפ"ק ,
היה מציב ומעמיד הקהלה עיניו מישרים ,
רועה ישראל נוהג כצאן עדרים ,

---

1) שם הגדולים להרב חיד"א

ר׳ אברהם בר׳ בער מוכר בשמים

אב בחכמה רך בשנים, בעל רוח נדיבה, ועל מצבתו כתוב לאמור
פה נטמן ,
איש ישר ונאמן ,
איש הי רב פעלים מקבציאל ,
עשה צדקה וגמילת חסדים כהררי אל ,
אב בחכמה ורך בשנים נקרא הר׳ אברהם,
בן האלוף כהר׳ בער מוכר בשמים ,
ויגוע ויאסף אל עמיו ז׳ ימים בחודש אלול ,
בשנה ויקם אברהם וידב׳ אל בני ח"ת" לאמור ,
תנו לי אחוזת קבר בתוכבם לפ"ק תנצב"ה ,

הגאון ר׳ הירש

בן הגאון ר׳ אברהם , אוהב אמת ושונא בצע, וכנראה הי׳ אב"ד בעידנו , כאשר יעיד ההרוז שעל מצבתו „מנהיג הדור כמה שנים" גם מה שנאמר הלאה „ריש מתיבתא בכמה קהלות" ולפי דעת הגאון מוה׳ יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק , הוא אחיו של הגאון מוה׳ יצחק אייזיק אבד ק הוראדנא שהובא בסוף ס׳ „גבורת אנשים" ובתשו׳ פני יהושע סי׳ ס"ג והגאון מוה׳ הירש הלז הובא ג"כ בתשו׳ פ"י ובמשאת בנימין ומהר"ם לובליז , בהגאון מוה׳ אברהם אבד"ק אפטא , ווין , הובא בציוני ווין , וחותנו של הר׳ משה אבי ר׳ יודל המובא במכתב הראשון 1) ומצבתו תספר שבחו ,
יודע רזי שמים ,
שונא בצע ונקי כפים ,
כשמואל מן הרמתים ,
הי׳ מנהיג הדור כמה שנים ,
עם יפי עינים נתקבל לרא׳ ,
מתיבתא בכמה קהלות ומחנים ,
הזכרון הגדול בתלמוד ובפוסקים
חלקו בחיים ,
חידש כמה חידושים בפוסקים ,
כשמש בצהרים ,
ה ה הגאון המופלג מוה׳ הידש ,
בן הגאון מוה׳ אברהם זצ"ל ,
נפטר יום הששי כ"ה איר
ת"ח ל׳ תנצב"ה ,

---

1) של הגאון מוהר׳ יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק (הלאה)

ר׳ נפתלי בר׳ שלמה צורף

איש ישר הולך, ובנראה הי׳ אחד מהקדושים אשר מתו על קדוש השם, ונהרג לרגלי איזה עלילה נתעבה אשר יסודתה בשנאת הדת כאשר יעידו ויגידו החרוזים של המצבה „יקר בעיני ד׳ המותה לחסידיו׳ הלאה „ויהיה המכפר על כל ישראל״ ומצבתו תספר שבחיו בשפה ברורה ונעומה,

פה,
נטמן איש הישר,
והכשר אשר,
הלך בדרך מישור,
הולך נכוחו אשרי לו;
שעמלו בשם טוב, ונפטר בשם טוב
יקר בעיני ד׳ המותה חסידיו,
ניחה לו ומנוחת כבודו,
ויהיה המכפר על כל ישראל אמן,
יום שני כ״ח תמוז שנת ת״ד לפ״ק,
מוה׳ נפתלי בן המנוח הר׳ שלמה צורף זצ״ל,

ר׳ שמואל בר׳ יעקב

רופא אומן נהרג בעירנו, בחג הסכות תט״ז, ובספר צמח צדק סי׳ ק״ג מובא
גביית עדות, להתיר אשתו להנשא, וז״ל הצ״צ, אתית לקדמאי איתתא אחת ילדה
״רכה בשנים מרת גיטל בת הקדוש ר׳ יעקב, ובידה כתב ראי׳ על הריגת בעלה בק״ק
״לובלין, וזה נוסח הכתב שביד האשה הנזכרת „אמת הדבר כמר שמואל בר׳ יעקב איש
״של מרת גיטל בת הק׳ ר׳ יעקב איז נהרג געווארען בק״ק לובלין און איך החתום מטה
״האב אין מקבר געוועזען בידי גם באותו פעם איז גיטל הנ״ל מעוברת געוועזען כל
״הנ״ל כתבתי וחתמתי לעדות ולראי׳ היום יום ב׳ דר״ח חשון תט״ז לפ״ק נאום מתיתיהו
״בלא״א מוה׳ חיים זצ״ל שמש הלאה כתיב אני הייתי מכרת לבעל אשה הזאת
״הנצבת עמנו ביה מרת גיטל בת הקדוש רבי יעקב והוא הי׳ נקרא שמואל והי׳ רופא
״אומן באלבירער כמה שנים והייתי מכיר אותו טוב ויודע אנו שנהרג בסוכות בלובלין
״תט״ז לפ״ק דהיינו לאחר ההריגה שנעשית שם ונתפשרו עם האויבים המאסקאוויטים
והריקים והלכתי מן המקום לובלין אל רחוב היהודים וראיתי בבית אחד שהי׳ שם
״ביהכנ״ס והוא קרוב אל הגשר והשוער העיר שם, הי׳ שמואל הנ״ל בעל האשה הזאת
״שוכב על המרפסת ואני הייתי מכסה אותו שהיה שוכב בכתנתו מגולה וכסתיו, הר׳
שמואל רופא הנזכר בלי תפונח הוא המובא בספר „חסד שמואל״ בין הקדושים אשר
נהרגו בשנת תט״ז (הלאה בתולדות הר׳ שמואל בר׳ דוד אווירבאך),

הרב מוה׳ שמואל בהקדוש מוה׳ דוד אווירבאך:

מתושבי עירנו וחיו הי׳ תלואים לו נגד בשנת ת״ז, וכפשע הי׳ בינו ובין
המות

המות, וניצל בדרך פלא, בספרו „זכרונות־הנפטרים" אשר חיבר בלשון עברית־אשכנזית, מונה את שמות הנהרגים בשנת תנ"א ואלה המה, שלמה בר׳ זיינוויל מקרעשיוו, יהודה בר׳ אהרן, אברהם בר׳ יהודה מלובלין, וואלף בר׳ נפתלי, זעליג בר׳ יעקב, פנחס בר׳ משה מטאמשאוו 1) ובספרו של הר׳ שמואל בהקדוש ר׳ דוד אוירבאך הנזכר הנקרא „חסד שמואל" כתוב שמה „חסדי ד׳ עולם אשירה · · · חסד אחד שהציל הקב"ה אותו מהגזירה שהיתה בשנת ת״ז *) "בערב סוכות בק"ק לובלין שנפלו בעו״ה כמה וכמה "אלפים נפשות על קדוש ד׳ איזה לחרב ואיזה לשבי עמם אנכי בצרה הייתי "ועשה הקב"ה עמי חסד גדול והוציא אותי · · · מאפילה לאורה והחסד השני שהצילנו "בדרך שהייתי במלון בעיר רייזין הסמוכה לק"ק ליסא, עם אדם חשוב וטהור כמר "יחזקאל כ"ץ מק"ק פינצק, ונהרג בצדי ואותו הציל אלהי אבי, הלאה (דף מ"ג ע"ב) "כתיב כי עליך הורגנו כל היום ופשוטו הוא שכנסת ישראל אומרת זאת, על הרוגי "וקדושי ישראל ובפרט הקדושים שהי׳ בק"ק לובלין שנעשו בהם דינים קשים כמעט "בכל יום בעו"ה כצאן טבחה לא כצאן שהוא חי ששוחטין אותו קל מהרה, רק הי׳ "עושין עם הקדושים כמו שעושין עם הצאן שחוט שמנתחים אותו וצולין אותו על האש "כן עשו הרשעים עם הקדושים כחיים כמו שעשו להקדוש הר׳ אברהם בהר׳ יהודה "מלובלין שהי׳ תוחבין שפוד בגופו חי והיה חי כמעט כל היום ויצאה נשמתו בקדושה "ובטהרה · · · וכן עשו עם הקדוש הר׳ יהודה בהר׳ אהרן מפרעמסלי שהתכו את "לשונו בחייו מאחוריו ואח"כ חתכוהו על ד׳ התוכות כצאן טבחה, וכן עשו עם "הקדושים מהר׳ בנימין והר׳ פנחס מלוקב שהי׳ מענין אותם ביסורים קשים, ואח"כ "הרגום בחרב, וכן עשו להקדוש ר׳ פנחס מטאמאשאוו שהי׳ מענין אותו ביסורים קשים "ואח"כ שרפוהו חי, וכן עשו להקדוש ר׳ נחמן ולהקדוש ר׳ שמואל מעיר חדש, שהיו "כורכים על ידו פשתים עם זפת והציתו את הפשתן באש, עד שנשרפה ידו ונפלה "ממנו, ואח"כ שרפוהו חי, וכן עשו להקדוש ר׳ שלמה שחתכו ידו בחיו ואח"כ תלו "אותו בעץ בשלשלת של ברזל וכן נהרגו כמה וכמה אלפים על קדושת השם בעו"ה "בשנת ת"ח במדינת רייסין ובשנת תט"ז במדינת פולין, גם בק"ק לובלין היתה הריגה "גדולה בערב סוכות ונפלו כמה אלפים על קדושת השם עכ"ל 2) תסמר שערת ראשינו בראותינו איך יעקב קטן ודל, בזוז ושסוי, מרמס לכל זר ומעול וחומץ, אולם תהלה לד׳ העלמה אשר היתה רובצת על שמי חיינו, חלפה עברה, והשמים הטהרו, ובצל מלכי חסד אנחנו חוסים, אשר לא יתנו לנגוע בנו לרעה וד׳ הטוב ישלם נחומים לנו, ובא לציון גואל,

מרת שרה יפה

אשת ר׳ שלמה בן יעקב יפה מחזקת בית הדפוס, ומסדרת אותיות כאחת ה׳ אלפים תכה־תל"ד 3)

ר׳

---

*) החכם הר׳ גורלאנד בספרו לקורות הגזירות מעיר על זה, כי בטעות כתיב ת"ז וצ"ל ת"ו ומביא ראי׳ משו"ת צמח צדק, שגם כתיב שהגזירה היתה בשנת ת"ו, וכי גם בזכרון שבסוף ספר חסד שמואל כתיב „בשנת תט"ז במדינת פולין וכו׳" (לקורות הגזירות חוברת 5 דף 74)

1) ליטעראטור געשיכטע דער סינאגאגאלען פאעזיע זייטע 439 2) לקורות הגזירות להחכם הר׳ גורלאנד חוברת החמשית דף 75 3) „בנות ציון המצויינות" להר׳ מיקייזערלינג נעתק ע״י המשכיל א. ד. פינקעל

ר׳ ארי׳ ליב דיין

בעירנו חיבר ספר „לקוטי האור״ באור ענין הלכות קדוש החודש להרמב״ם ונחלק לב׳ חלקים חלק ראשון „מאור הקטון״ על מאורות החיצונים בענין קידוש החודש ע״פ הראיה ע״פ חשבון המולדות וחלק שני „מאור הגדול״ על מאורות הפנימים הנסתרים לובלין הכ״ז 1)

ר׳ יוסף בר׳ דוד

למדן וחריף, תורני נכבד, הרביץ תורה והעמיד תלמודים הרבה כאשר תודיעני מצבתו,

אני בוכיה על פטירת אמו׳ מאור הגדול,
לד) מהו׳ יוסף במו׳ דוד אב״ד ור״מ דק״ק ברעסלא,
מ״ל הסנין העמיד תלמידים הרבה והרבין תורה בישראל,
ונפטר בשם טוב ביום א׳ ו׳ ניסן תב״ט לפ״ק,
זכותו יעמוד ולב״י א״ס,

ר׳ ישראל בר׳ אליהו

איש כביר פעלים, מופלג בתורה, שמו נודע למרחקים במתואר על מצבתו

תב״ט־פ״נ־לפ״ק,
איש צדיק וישר,
רב פעלים מקבציאל:
ישראל עושה חיל,
ה״ה הרבני המופ׳
ומופלג בתורה הנגיד,
המפורסם בכל תפוצות ישראל,
זיו הדרת פניו הי׳ כעין (נחושת),
קליל מהר׳ ישראל ז״ל בהרב,
המופלג מוה׳ אליהו ז״ל שנפטר יום ב׳ י״א כסליו,

* * *

ר׳ חיים וויטאל פעליקס

ר׳ חיים וויטאל פעליקס חכם ודוקטור נסמך בחכמת הרפואה בהאניווערזיטאט בפאדובה, ונתישב בעירנו, ובחכמתו הגדולה ובישרת מעשיו זכה לשם גדול עד כי כבוד הודי מיכאל מלך פולין הכירו לטוב, ונשא פשתגן כתב הדת מיום 28 אוגוסט שנת 1671 (תל״ב) לקבל אותו במספר עבדי המלך ושריו ולזכותו בכל זכיותיהם,

ונתן

---

1) אוצר הספרים לארב בן יעקב 263

ונתן לו הרשיון לעסוק בחכמת הרפואה בכל מדינת מלכותו ובכתב הדת הזה מעיד עליו המלך כי חכם גדול הוא בחכמת הרפואה לעיון ולמעשה 1) וזה תוכן כתב הדת וזה לשונו 2)

סערוויטאריאט להמלומד חיים וויטאל פעליקס, רופא עברי ראשון בעיר לובלין,

"בחסד האל, מיכאל מלך פולין וכו' מאשר ומקיים בזה וכו' כי לכתבי
"הממשלה בהמדינה נתקבלה גם התעודה על קלף, הכתיבה מטה, חתימה בהחתמת
"ידינו, וגם בגושפנקא דמלכותא מהלשכה הנמוכה, **(Младшіе Канцеляріи)**
"שמורה אתנו כלה, בלי שנוי ומחק בגוף התעודה ולבלי הטיל שום ספק באמיתתה
"וזה תוכנה של התעודה, בחסד עליון מיכאל מלך פולין נסיך גדול ארץ ליטא, רוסיא
"פרוסיא, מאזאוועצקי, סאמאגיטסקי, ליבאנסקי, קיעבסקי, וואלינסקי, פודולסקי,
"פאדליאשקי, סעווערסקי, סמאלינסקי, טשערניגאווסקי, אנחנו מאשרים ומקיימים
"התעודה הנזכרה, אשר החובה למלאות אחרי' מוטל על הכל בכלל ועל כ"א בפרט
"בין כל הדברים והעקרים אשר על הממשלה לדאוג למלאות אחריהן לא נופל בערכו
"גם הדבר הזה, והוא כי בעת בחירת אנשים לשאת משרה בהממשלה, לבחור אחד
"להיות ממונה על גביהם, והמשרה הזאת תהי נתונה על שכם איש המצוין בלימודים
"במדרגה גבוה ואשר רכש לו נסיונות רבים איש מהיר וחרוץ בעל כשרון להוציא
"כל דבר אל הפועל ולמלאות אחרי החובות המוטלות עליו, לכן אנחנו בראותנו
"מכתב־תהלה מפוזן המעיד על גודל ערך המלומד בחכמת הרפואה, היהודי חיים
"וויטאל פעליקס רופא עיר לובלין את הידיעות הרבות והנסיון הרב אשר רכש לו,
"ואשר ע"י זה זכה להמנות במספר הרופאים בפאדובה, גם זכה לאותות כבוד בשגם
"בעד עבודתו בלי־לאות לטובת ממשלתינו מצאנו לנכון ולחובה לקבלו תחת חסותנו
"ובין עבדי חצר מלכיתנו ובכן אנחנו מקבלים אותו במספר יועצי מדינתנו, ואנחנו
"נותנים לו הזכות לגור בכל מרחבי ארצינו בכל הגלילות והמחוזות, ורשות לו לרפא
חולים, מקומו תכירו ראשונה בין כל היהודים רשות לו לבחון את אלו אשר בכל
"צדק ומשפט נוטלים להם תואר רופא גם רשות לו להודע אם קבלו את התואר הזה
"באמת באיזה בה"ס הגבוהים (איניווערזיטאֶטים) רשות לו לעסוק בעסקים שונים,
"במלה אחת להנות מכל הזכיות אשר מהם נהנים כל נושאי משרה בממשלתינו, כפי
"החוק והמנהג, ואנחנו פוטרים אותו מכל חובות והוצאות המדינה, לבד מזה אנחנו
"מרשים לו בחסדי ממשלתינו, להדביק על בתי החומה אשר לו את דגל הממשלה בעיר
"לובלין כמו כן בערים אחרות, ופוטרים אנחנו אותו מכל המסים והוצאות הממלכה,

"מודיעים אנחנו כל זאת לאלו אשר להם נחוץ הדבר לדעת ולמלאות וביחוד
"לאלו המארשאַלים בהמדינה, לנסיכות ליטא הגדולה, ולכל יועצי חצר מלכותינו
"כמו כן להרשות אשר בכל המחוזות ובכל המקומות אנחנו מצוים כי להנזכר חיים
"וויטאל פעליקס רופא בעיר לובלין יכירו וימנו אותו כחוק וכמשפט לאחד מיועצנו,

"גם ידעו כי כמו לכל יועצינו הנהנים מהזכיות כפי החוק והמנהג גם בהנוגע
"לו חובה אליהם למלאות כל הדברים באופן היותר טוב המוטלים עליהם ולהשגיח
כי

---

1) כנסת ישראל להר' רש"י פין 366 2) התעודה הנזכרה הובאה בהמזכיר להח' שטיינשניידער בשפת לאטיין, ובקשתי העתיקה מורה דת ישראל בהגימנזיום בעירנו מספר לשפת רוסיא, ואני העתקתיה לשפת עבר (הכותב)

"כי גם אחרים ימלאו אחריהם כמו כן לאמת דברינו אנחנו מצוים לשמור התעודה
"הזאת בחתימת ידינו באנו עה"ח בגושפנקא דמלכותא נתן בלובלין 28 אוגוסט 1671
"בשנה השניה למלכותינו קיסר מיכאל (מקום החותם)

ר' שמואל זיינוויל

בר' חנוך מעירנו, אבד"ק מינץ חיבר ס' דברי שמואל דרשות ע"ס בראשית שמות, ויקרא, נדפס באמשטרדם תל"ח 1)

ר' שמואל בר' ישראל איסר

אלוף וראש וגבאי צדקה בעירנו מגזע היחס וכה תקונן אבן מצבתו:

פה,
נגנז האלוף המרומם,
הראש והקצין מוה' שמואל,
זצ"ל במוה' ישראל איסר,
בהמאור הגדול רבן בני הגולה,
מוה' שמשון זצ"ל גבאי צדקה,
דק"ק לובלין נפטר בער"ח תמוז,
תמ"ב לפ"ק,

הקדוש ר' צבי הירש

הקדוש מוה' צבי הירש והי' לו בן הנקרא בשמו מרדכי אחד מחברי החברה קדושה בעירנו, ובא עה"ח בין הבוררים על אישור בחירת גבאי משמורת ביום ד' הוה"כ של פסח שנת תמ"ה 2)

ר' יעקב

שר ונגיד, ראש ומנהיג, גדול ומפורסם בתורה ובחסידות, כמתואר על מצבתו,

פה,
נטמן השר והנגיד,
בישראל מפורסם,
בתורה ובחסידות,
הראש ומנהיג הרב,
מוה' יעקב חתן ר' שמואל,

ערדליש

---

1) אוצר הספרים לי"ח בן יעקב 107 2) בפנקס של החברה קדישא בעירני דף ח'

רעכלש שמונה ימים לח׳ ,
טבת תי״ו מ״ם הא לפ״ק ,

הר׳ מרדכי מלובלין

ראש מדינה דגליל לבוב נמצאה חתימת ידו בפנקס הקהל דף 77 על שטר חזקה בירוד יערסלאב משנת תמ״ז 1)

הר׳ שלמה ספרא דמתא לובלין

חתום בפנקס הקהל צד 77 על קיום העתק שטר חזקה מיריד יערלסב י״א תשרי תמ״ז וחתומים שם האלופים הקציוים ראשי המרינה דגליל לבוב 2)

ר׳ בנימין יואלף

בר׳ אברהם היילפרין אחד מרוזני הקהלה , וקציני עדתינו מנבחרי הוועד של ד׳ ארצות ונתן הסכמתו בין יתר הרוזנים וקצינים של וועד ד׳ ארצות על הדפסת ספר „בית יעקב״ אשר חיבר הגאון מוח׳ יעקב בן הג׳ מוה׳ שמואל ר״מ ואב״ד דק״ק צאזמור חתן הרב המופלג המאור הגדול מוה׳ יצחק אייזיק אבד״ק טיקטין ביום ד׳ ז׳ תשרי תנ״ג בספר „אנשי שם״ דף 48 להרב הח׳ ר״ש באבער ידובר ג״כ אודותו

ר׳ ברוך בר׳ משה קאפילש

נשא משרת „נאמן״ בעירנו ככתוב על מצבתו ,
איש נאמן דק׳ לובלין האלוף התו׳ ,
כב) מהר׳ ברוך בר׳ משה קאפילש ז״ל ,
נגוע ונאסף יום א׳ ב׳ לחודש תמוז תנ״ג לפ״ק ,

הרב ר׳ אליהו בר׳ קלונמוס

מתושבי עירנו , חיבר ספר „אדרת אליהו״ פשטים כסדר התורה ובסופו תפלה אשד נשלחה לו מארץ ישראל נדפס בפ״פ דאדער שנת תנ״ד 3)

הרב ר׳ אלקנה דיין

בעירנו , נתקבל בין האלופים הגבאי׳ של החברה קדושה בחה״מ של פסח תנ״ה גם בא הרבה פעמים עה״ח בפנקס של החברה הנזכרה 4)

---

1) אנשי שם תולדת גדולי לבוב להה׳ ר״ש באבער דף 147 2) אנשי שם הנ״ל דף 206 3) אוצר הספרים להה׳ בן יעקב דף 17 4) פנקס של החברה קדישא דף ע׳ ע״ב

ואף

הרב ר׳ הירש ר׳ מנליש

מתושבי עירנו, מביאו הגאון מהר"מ זסקינד שהי׳ אב"ד בעירנו בהסכמתו לספר הלכה ברורה, אשר מחברו הוא בנו של ה"ב שמעון וואלף, והוא הגאון ר׳ פנחס אוירבאך, ובעודנו צעיר לימים הי׳ בקי בבולא תלמודא ובארבע טורים בע"פ ובעבור זה עלה לגדולה, ונתמנה גם הוא להיות מב"ד הגדול בקראקא, מדת הקודמים העומדים תמיד במקום רב ואב"ד, והוא בא עה"ח בין הרבנים הגאונים בי דינא רבה ושם שהסכימו בשנת תנ"ח על ספר מקור חיים להגאון מוה׳ חיים קראכמאל דרשן דק"ק קראקא 1)

הרב ר׳ אברהם הלוי

בעירנו, גם הי׳ אחד מהאלופים הגבאים בהחברה קדישא בפה בשנת תנ"ו ובא כמה פעמים עה"ח בפנקס של החברה הנזכרה 2)

הגאון מוה׳ אליהו

בהמפורסם מוה׳ שמואל מתושבי עירנו, קרוב לשלשים שנה הי׳ איתן מושבו בין גדולי רמים, והי׳ רועה צאן קדשים אחד מבני העליה מרווני קציני פרנסי הקהלה עיר ואם בישראל ק"ק בריסק דליטא בהיותה בשלותה, חיבר ספר שו"ת יד אליהו נדפס באמשטרדם תע"ב ועל שער ספרו כתיב שהי׳ אב"ד בכמה קהלות גדולות במדינת פולין וליטא ובמדינת מעהרין ובספרו נמצא שו"ת של הג"מ שאול אבד"ק בריסק וקראקא גם שו"ת של הג"מ משה במהר"מ זסקינד 3) גם חיבר ספר חידושי אליהו על הש"ס ודרושים 4) ובהקדמת ספרו יד אליהו מרבה לספר בשבח קהלת עירנו וכה לשונו, „והנה כתבתי מכל מה שלמדתי מרבותי ושמעתי מפיהם, ומפי כתבם, אשר "בימי חורפי נתגדלתי בעיר רבתי עם רבתי בדעות היא ק"ק לובלין המעוטרה ובימי "היתה שם בית מועד ועד לחכמי ישראל ביריד נראמניץ מדי שנה בשנה, ואח"כ ראיתי "אלקים עולים בהתוועדות אנשי קודש במדינת פולין וליטא כמה שנים באסיפת הרועים "ויש מעט בזמנינו זה אשר ראה כינים צדיקים כזה אשר הי׳ נאה להם ונאה לעולם "כמוני היום, ועם היותי אז עדיין זנב לאריות ומלחך עפר תחת רגליהם עכ"ז הי׳ לו "לעינים וכל דבריהם שתיתי בצמא בשעת מעשה 5) הגאון מוה׳ אליהו הנזכר שם בזקנתו פעמיו לארצנו הקדושה, ויבלה ימיו האחרונים בעיר הקדושה חברון ושמה מנוחתו כבוד 6)

הר׳ יעקב דיין

בעירנו, וגם אחד מהגבאים והאלופים של החברה קד"שא בעירנו בשנת ת"ס 7)

---

1) כלילת יופי ח"ב דף קנ"א 2) פנקס של החברה קדישא דף ע"ה ע"ב 3) עיר תהלה לגדולי בריסק מכתב של הרבינאוויטץ דף 192 4) אוצר הספרים להח׳ בן יעקב דף 175 5) מכתבי בקורת רבני וועדי ד׳ ארצות מאת הרב הג׳ מו"ה ח. נ. דעמביצר דף 22 6) שהג׳ להרב הג׳ חיד"א ח"א דף י׳ ע"ב) 7) פנקס של החברה קדישא דף ל"ג

הר׳ בצלאל דיין

נמצא את שמו חתום בפנקס של החברה קדישא בעירנו בשנת ת"ס ,

הגאון מוה׳ מענדיל הייקריל

מתושבי עירנו בן הגאון מוה׳ נחמן ממעזריטש בהגאון מוה׳ מנחם מענדיל מרגליות הובא בשו"ת „צמח צדק" ובספר „מרא דכיא" עה"ת וכס׳ „המים יחדיו" הגאון מוה׳ מענדיל הייקריל הנזכר מצאנוהו בעירנו בשנת ת"ס 1)

הרב ר׳ שלמה דרשן

בעירנו , נתן הסכמתו על ספר „אור ישראל" , פירוש על הזוהר , אשר חיבר הגאון מוה׳ ישראל בר׳ אהרן אבד"ק שקלאב , וכה חתם עצמו בהסכמתו להספר הנזכר „הצעיר שלמה דרשן שפירא דק"ק לובלין יום א׳ ר"ח אלול תס"א לפ"ק

הר׳ שבתי שתדלן

בעירנו גם הי׳ אחד מהגבאים האלופים , והמשגיחים בהחברה קדישא בפה יצ"ו בשנת תס"ז 2)

הר׳ חיים

בהאלוף מוה׳ שמואל נפטר בעירנו , וכה התקונן אבן מצבתו ,
פה נטמן ,
האלוף ה"ה מהורר חיים ,
לה) בהאלוף מה׳ שמואל זצ"ל ,
חתן האלוף מ׳ וואלף ר"א ר"ל
ונפטר ביום ה׳ עשרה ימים בשבט תס"ו לפ"ק תנצבה

הקדוש ר׳ דוד

נפטר בחודש אדר תס"ד , נזכר בפנקס של החברה קדישא בעירנו 3) .

ר יצחק שתדלן

אחד מתושבי עירנו הנקרא בשמו ר׳ איציק אחד מהגבאים האלופים של החברה קדישא בעירנו ובא כמה פעמים עה"ח בהפנקס של החברה הנזכרה בשנת תס"ז 4) .
ר׳

---

1) מכתב לי של הגאון מוה׳ יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק אלינו 2) פנקס של החברה קדישא דף קמ"ב 3) דף קי"ג ע"ב 4) דף קמ"ב

ר׳ אלכסנדר סענדער

בר׳ חיים מייזילש איש נכבד ומפורסם, ועל מצבתו כתיב תואר, „התייר הגדול״ ואל מה ירמיזון הדברים הנזכרים? לא אדע! אם המכוון הוא שתייר ארצות, או אולי כי ירד ותייר עמקו של ים התלמוד, ובאופן האחרון נפלא הדבר מדוע, לא הזכירו בהמצבה עוד תוארים אשר יאותו לאיש גדול בתורה? וכה תקונן אבן מצבתו

פה,
נטמן התייר הגדול הר׳,
המפורסם מו׳ אלכסנדר,
סענדער בהמפורסם מוה׳,
חיים זצ״ל מייזילש שנפטר,
והלך לעולמו ביום כ״ז בסליו,
שנת תע ז לפ״ק ת״ו״ל״ה״,
תנצבה,

ר׳ זאב וואלף

איש הריף בתורה, וחכם מפואר שר וגדול בישראל כאשר נראה מעל מצבתו אשר הרבה לספר בשבחיו,

שר וגדול נפל בישראל ראש גולת אריאל
זה אב בחכמה ואלוף בתורה כיונתן בן עוזיאל,
אי הסיד ואי עניו כהלל,
בתורה ובמצות עסק ביום וליל,
ה״ה הראש הרבני המופלג הנגיד המפורסים,
מוה׳ זאב וואלף במו׳ יהודא שבק חיים לכל הי,
טו״ב אדר שנת בח״ס״ד וב״א מת״ תנצב״ה (הע״א)

הרב ר׳ שמואל דרשן

הרב הגאון הר׳ שמואל דרשן מתושבי עירנו, נקרא בפי כל בשם רבי ״שמואל ראמאנר והיה מפורסם בדורו ומקובל גדול, חיבר ספר „דברי עתיקין״ על הזהר שהעתיקו כלו ללשון הקודש ונשאר בכתובים כאשר העיד עליו בן אחיו הרה״ג מוה׳ בנימין זאב וואלף דיין דק״ק פינטשיב בהקדמתו לספר מסגרת השלחן על שו״ע חו״מ דפוס בערלין תע״ג, בנו הוא הגאון המפורסם בנימין זאב וואלף בעהמ״ח ספר „עיר בנימין״ והי׳ לו לאשה בתו של הרב הגביר שר ונגיד בישראל מוה׳ אברהם בר׳ נתן הלוי זצ״ל שהי׳ ראש ומנהיג בקראקא והמדינה אשר בא בהסכמה בין האלופים הרוזנים והקצינים מנהיגי ד׳ ארצות בועד יערסלב ביום י״ג תשרי תמ״ד שהסכימו שם על הדפסת ספר „עין יעקב״ באמשטרדם עם כל המפורשים וחתנו הרב ר׳ בנימין זאב וואלף הנזכר הי׳ חוסה בצל החכמה ובצל הכסף בבית חותנו הגביר הנ״ל אשר הי׳ לו תורה וגדולה במקום׳ אחד ובמשך הזמן נעשה לארי שבחבורה והי׳ נמנה בין גדולי וחכמי זמני בקראקא בעת

ההוא , אשר העיר הזאת היתה מגדלת גבורי חיל לאורייתא , ובמשך הזמן נתקבל לאב״ד דק״ק זמיגראד ושם חִבר ספרו „עיר בנימין״ על אגדות הש״ס והוציאו לאור בפ״פ דאדער בשנת תנ״ח בהסכמת גדולי וחכמי זמנו 1)

הרב ר׳ אברהם אבלי פרנס

פרנס הוועד דד״א בעירנו , נמצא הסכמתו על ספר דמשק אליעזר על המסורה אשר חיבר הגאון הר׳ אליעזר בר׳ יהודה נכד הגאון הר׳ צבי הירש ר״מ ואב״ד דק״ק לובלין וכה חתם עצמו בין יתר הקצינים „כ״ד רוזני קציני נגידי מנהיגי הוועד דד״א חי אלול תפ״א לפ״ק פה ק״ק ריצוואל הק׳ אברהם בלא״א הג׳ מוה׳ ישראל איסר מלובלין פ״ה דד״א נפטר בעירנו וכה הרות על מצבתו ,

פ״נ ,
נטמן ונגנז פרנס ,
הוועד דד״א מו׳ אבלי ,
בהרב אב״ד מ׳ איסרל ,
ז״ל בהרב הגאון מ׳ משה ז״ל ,

הרב ר׳ קאפיל דיין

שמו מוזכר בפנקס של החברה קדישא בעירנו יצ״ו בעת שידובר בהוצאות החברה מחודש מר חשון שנת תפ״ג 2) נפטר תקנ״ב כפי דעת הגאון לעווינשטיין במכתבו ויש לאמר שכנראה זה ר׳ קאפיל בר׳ שמשון כץ ,

הרב ר׳ יונה דיין

גם הוא נזכר בפנקס של החברה קדישא בעירנו , בשנת תפ״ו 3)

האברך החריף מוה׳ ארי׳ יהודה ליב

האברך הרב החריף ארי׳ יהודא ליב הלוי , בן הגאון אב״ד ור״מ פה בעירנו ככתוב על מצבתו , מי היה אביו הגאון האב״ד בעירנו ? לא נאמר שמה בפירוש , אולם נוכל להחליט כי אביו הי׳ הגאון מוה׳ אייזיק הלוי בר׳ ארי׳ ליב , הנפטר בעירנו בהיותו פה אב״ד בשנת תצ״ה. והדבר המאמת את ההחלטה הזאת , הוא , ששמו דומה לשם אביו של הר׳ אייזיק אב״ד בעירנו , וכי גם הוא הי׳ מגזע הלויים , ועוד גם זאת כי היו בזמן אחד . כאשר תספר לנו מצבתו של הר׳ ארי׳ יהודה ליב , הנזכר הי׳ בעל כשרון מאוד נעלה , צנא מלא ספרא , סיני ועוקר הרים . בעלי מדות תרומיות יפה תואר להלל . אולם לאסונו עלה עליו הכורת בדמי ימיו בהיותו בן שבע עשרה שנה בעוד לא הבשילו ענביו , ולא יכולנו לדנות מהעסים אשר הי׳ לנו לקוות שיביאו לנו . ובקול מר צורח תתן המצבה קולה קול עוז לכל עובר כי

יקונן

---

1) כלילת יופי להרב הג׳ מוה׳ ח. נ. דעמביצר ח״ב דף כ״ס 2) דף קפ״ד ע״ב 3) דף ק״ל

יקונן אתה יחד , ויאנח אנחה גדולה ומרה . כאשר יצהירו אותו יאתיה לנגד עיניו על הא׳ שופרי דבלי בארעא ,

פה נטמן זית רענן ,
בצל שדי יתלונן ,
יפה פרי תואר ,
שכינת אל עליו להאיר ,
האברך ומופלא בחכמה באין שיעור ,
הרבנו׳ עמוד הימיני ,
נא) חריף וסיני ,
והוא כבן שבע עשרה שנה ,
שבחו מי מנה ,
כמהורר׳ אריה ידא ליב הלוי יצ״ל בן הג׳ אב״ד ור״מ פה ,
ק״ק לובלין יצ״ו זכותו יגן עלינו ,
לא ישמע פרץ וצוחה כזו ברחובותינו ,
ויצרור בצרור חחיים נשמתו ,
ומיכאל כה״ג יקריב נשמתו ,
בעקידת יצחק שהי׳ יחיד לאביו ולביתו ,
ויזכה לעמוד באח״י לקץ הימין ,
ד׳ הוא גורלו ונחלתו אמן ,
ונתבקש אל השמים י״ד׳ ו כסליו תב״ח ל׳ ,

הרב מוה׳ נטע דיין

אחד מהאלופים הגבאים בהחברה קרישא בעירנו בשנת תצ״ד 1) .

הרב מוה׳ אליהו בר׳ יעקב

מגזע הגאון מוהר׳ שבנא ז״ל , מילידי עירנו , גאון מפורסם אבד״ק אליאנוב יקאלטשין , בפולין גדול , בסוף המאה החמשית לאלף הששי , ונתפס ע״ד מצוה היבח לברוח מארץ מולדתו , והרחיק נדוד ועבר בכל ארץ המערב , תוגרמא , איטליא , ובדרך מסעו נתן לבו ללמוד חכמת הקבלה . עיונית ומעשית . מפי ספרים וסופרים , ובסוף ימיו נתישב באמשטרדם והתאכסן בבית הרב אב״ד מוהר׳ ארי׳ ליב חיבר ספר ברכת אליהו חידושי גפ״ת בתוספות קצת דינים , מהר״ם חגיז ובסופו מעמים וקצת מנהגי אשכנזים (וואנזיבאק תפ״ח) 2) ,

הרב ר׳ אהרן

בר׳ יהודא ליב , דיין ומורה הוראה בעירנו , מופלג בתורה , הכם מחוכם כאשר תעיד מצבתו ,

נפטר

---

1) פנקס של החברה קדישא דף רל״ח ע״ב 2) כנסת ישראל להרב רש״י פין דף 112

נפטר ח׳ שבט
פ"נ מטה אהרן מטה עוז שקוד ,
פתולי חכמה ומדע היתה אתו צמודה ,
ה"ה הרבני המופלג ובקי בחדרי תורה ידין ויורה
השלם במעשיו הי׳ תמים
שם לילות כימים
מו׳ אהרן ז"ל בהרב המופלג מ׳ יהודה ליב ז"ל ,
שנת ויראו כל העדה כי גוע אהרן לפ"ק ,
(הנקודות בעל הפרט מהמצבה הזאת נמחקו לכן לא נדע שנת מותו)

הרב מוה׳ יוסף

אבד"ק ייסלניג וק"ק ביהאווי , ודיין דק"ק לובלין עירנו , בספרו "חותם ה׳„ דפים פ"פ ד"מ שנת תק"ג על שמינית בויגען נכתב על השער בזה"ל ; ויליקט ואסף הרב המאוה"ג מוהר׳ יוסף אבד"ק ייסלינג ודק"ק ביחאווע , ודיין דק"ק לובלין בהרב המאוה"ג מוהר׳ ארי׳ ליב בהגאון מוהר׳ זכרי׳ מענדיל אבד"ק בעלזא והגליל בן הגאון המפורסם בדורו גדול מרבן שמו , רב רבנן מהר׳ ארי׳ ליב זצ"ל אבד"ק קראקא הגליל יצ"ו שהי׳ נקרא ר׳ ליב ר׳ פישלס חתן הרב המאוה"ג מוהר׳ אפרים פישל אבד"ק לוקאבי עכ"ל . ולפי דעת הגאון מוהר׳ יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק נפטר בעירנו , וקברו סמוך לקבר הרה"ג ר׳ אפרים זלמן בהרב תבנית אות יוסף 1) אולם כעת לא נודע מקום קברו ומצבתו בבית מועד לכל חי בעירנו

הרב ר׳ יוסף בר׳ זכרי׳ מענדיל

אבדק"ק מינסק הובא כפתח השער לספר „מראות הצובאות" להגאון מוהר משה ואב אבד"ק טוקטין , ביאליסטאק , ובנו מוהר׳ זכרי׳ מענדיל ישב בעירנו הובא בספר פרי תבואה ס׳ נ"א אבי הר׳ דוד טעביל חותנו של ר׳ שלמה ליב מליקאווי ילינטשיץ , ואבי מוהר׳ יוסף מענדילזאן בעירנו 2) וכה תקונן אבן מצבתו של הגאון הר׳ יוסף בר׳ זכרי׳ מענדיל הנזכר ;

מו׳

פ"נ הרב הגאון הגדול החריף
מוהר׳ יוסף בהרב הגאון מהו׳ זכרי׳ מענדיל
שהי׳ אב"ד בכמה קהלות ובק"ק סלוצק נפטר
שבט .

ר׳ נתנאל בר׳ משולם

שר וגדול ראש ומנהיג הקהלה , תורני מופלג , איש כביר ורב פעלים כמתואר על מצבתו ;

אבל

---

1) במכתב הגאון מוה׳ יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק שליט"א
2) במכתב הגאון הנזכר שליט"א

אבל אעורר בכי תמרורים ,
ומלאכי מרום מר יבכיון ,
על נפילת שר וגדול לא מש מתוך אוהל של תורה ,
יומם ולילה הרבני המופלג הראש ומנהיג הקהלה ,
הקצין הנגיד מוהר' נתנאל במ' משולם זצ"ל ,
תנצבה.

ר' צבי הירש

בר' משה חנוך זינדיל מעירנו חיבר ספר „דרך טובים" מפרש המחזור , והסליחות, ותפלות , וקרא לו סדר הדרכה והנהגות האדם מעת קומו בבוקר וכל היום וכל השנה בחרוזים 1)

הקדוש מוה' אלכסנדר

מצויזמער נפטר בעירנו בשנת תנ"ח ונזכר בין הנפטרים בפנקס של החברה קדישא בעירנו 2)

הקדוש מוה' נפתלי

מפרעמסלא נפטר בעירני ליל ד' טבת תפ"ב מובא בפנקס של החברה קדישא בעירנו 3) ,

ר' אברהם יעקב

בר' משה איש נכבד , ותמים במעשיו , יושב באהלו של תורה , מגזע היחס כאשר תעיד מצבתו ;

יעקב הלך לדרכו של עולם ,
איש תמים במעשיו ,
יושב באוהל של תורה ,
הרבני המפורסם מוהר'
אברהם יעקב בן מוהר' משה
הכהן ז"ל בעל המחבר ס' גבעת שאול ,

---

1) אוצר הספרים לס"ח בן־יעקב 220 2) דף ל' 3) דף קע"ד ,

ר' פישל בר' משה

נזכר בקנטריס הזכרות נשמות הכתיב על קלף ונמצא בביהכנ"ס מהר"מ ז"ל עם התוארים דבאים „הרב המאה"ג מוהר' פישל בר' משה"

הרב מוה' יצחק בר' פנחס

כה תקונן אבן מצבתו

פה נטמן קדוש יאמר לו
ה"ה המפורסם הרב המאה"ג
מ' יצחק בהרב המאה"ג מ' פנחס זצ"ל ,
שה' אב"ד ור"מ דק"ק קורב שהלך לעולמי ,
והניח אותנו ביגון ואנחה ט' ניסן תצ"ט לפ"ק ת נ צ ב ה .

המאה הששית

הגאון מוה' יעקב חיים

הגאון מוה' יעקב חיים אב"ד בעירנו , נולד לאביו הרב הפרנס דד"א בפה מוה' אברהם , בהיותו אב"ד בעירנו נתעצם בהמחלוקת של הגאון מוה' יעקב עמדן והגאון מוה' יהונתן אייבשיטץ , ובפקודתו הוכרז חרם , בביהכנ"ס הגדול מהרש"ל ז"ל על אלו הדוברים סרה , והנותנים דופי בהרב הגאון מוהר' יהונתן אייבשיטין , החרם הוכרז ביום ט"ו לחודש אייר תקי"א 1) ובן הי' לו הג"מ יצחק אבד"ק טארנאי חותנו של הר' חיים אבד"ק הרובשוב , נפטר בעירנו ואשתו הרבנות נשאת להגאון מוהר' שאול אבד"ק אמשטרדם בעהמ"ח ס' בנין אריאל 2) וכה תקונן אבן מצבתו ותהגה נבאים ,

פה נ'
על זה יבכו כל בית ישראל ,
שנפל כותרת שר גדול הדור בישראל ,
ראש גולת אריאל ,
שהרביץ תורה בישראל , לה)
שמו נודע ומפורסם לשבח בכל תפוצות ישראל
מורנו ורבינו הרב הגאון מ' יעקב חיים זצ"ל
ה"ה אב"ד ור"מ דק"ק לובלין והגליל יצ"ו ,
בהרב הטפסיר פרנס הדור ,
מ' אברהם
זצ"ל

---

1) לוחות העדות להגאון מוה' יהונתן אייבשיטץ 2) ממכתבי הגאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק הלוי

זצ״ל ושבק חיים לנו ונפטר לעולמו ביום א׳ חית אלול, שנת תקכ״ט לפ״ק תנצבה.

הגאון מוה׳ יעקב אבד״ק לויצק

הגאון מוהר׳ יעקב אבד״ק לויצק, לענטשני, בעהמ״ח ס׳ כבבי יעקב היה אחרי בן למו״צ וראב״ד בעירנו, אשתו הרבנות מרת פערל נפטרה פה ל׳ אייר תק״ל היא היתה בת הג״מ יהושע אבד״ק שידלוב, נתן הסכמתו על ס׳ זרע ברך שלשי פנים מאירות חלק א׳, פועל צדק על הש״ך מהג״מ יהודה ליב אבד״ק ראקוב, סטאשוב, שידלוב, קראקא, והגליל בהג״מ יצחק אייזיק אבד״ק פרעמסלא התום בפנקס ווילנא שנת ת״ז 1),

הגאן מוה׳ יעקב קאפיל

אב״ד בעירנו הובא בספר תיבת גומא להפ״ג והי׳ אב״ד פה עירנו משנת תקכ״ט עד שנת תקל״ב 2),

הגאון מוה׳ יהושע העשיל הורוויץ

הגאון מוהר׳ יהושע העשיל הורוויץ אבד״ק ריצוויל, אח״כ בעירנו, נתן הסכמתו על ספר תפארת ישראל זומא לר׳ ישראל משקלאוו אחי הרב הג׳ בעחמ״ח ס׳ מקנה, והס׳ הפלאה, בהג״מ צבי הירש אבד״ק טשורקיב בהגאון מוהר׳ מאיר הורוויץ מטיקטין ושמש פה בבתר הרבנות משנת תקל ב עד תק״מ 3),

הגאון מוה׳ יוסף

הג״מ מוהר׳ יוסף אבד״ק ביאלי, ואח״כ ראש ב״ד בעירנו, הובא בס׳ תורת הקנאות להגאון יעב״ץ בן הגאון הר׳ יעקב אבד״ק לויצק, לענטשני בעהמ״ח ס׳ כבבי יעקב, בהג״מ ארי׳ ליב אבד״ק סלוצק, הוראדנע בהגאון נתן נטע אבד״ק טארניגראד בן הי׳ לו הרב מוהר׳ נטע מאיר ספרא ודיינא דק״ק עירנו. שמו של הר׳ יוסף ראש ב״ד הנזכר נמצא הרבה פעמים חתום בפנקס קובץ פסקים דייני עירנו. נפטר פה וכה תקונן אבן מצבתו ותרבה לספר בשבחו,

פ״נ ארונו של יוסף,
הוא הי׳ שליט בימיו,
ופטפט ביצרו ומתגבר עליו,
בבל יום יגע בתורה,
יום ולילה לא פסק פומיה מגירסא,
ההרה״ג ה״ג המפורסים מו״ה יוסף,
שהי׳ אב״ד בק״ק ביאלי,

בן

---

1) ממכתב הג מן מוה׳ יוסף לעווינסטיין אבד״ק סעראצק הנ״ל 2) שם הנ״ל 3) שם הנ״ל

בן להאי גאון אבד"ק סלויצק ז"ל,
ועלה למרום בער"ח אב,
ר"ב "ס"פ"ר"א" לפ"ק דיינא דקהלתינו הנצבה (תקמ"ג);

הגאון מוה' שאול מרגליות

הגאון מוה' שאול מרגליות, שמש בכתר הרבנות בעירנו, בן להגאון מוהר' מאיר מרגליות בעהמ"ח ס' מאיר נתיבים חתן הקצין מוהר' שאול (אחי המספר ר' אברהם פרנס) בר' חיים מלובלין, ואלה המה אחיו של הגאון מוה' שאול מרגליות א) הג"מ נחמן אבד"ק פולנאה. ב) הרב הג"מ מרדכי אבד"ק רומלוב, ג) הגאון מוה' בצלאל אבד"ק זוועהיל, ואלה המה אחותיו א) הרבנות אשת הג"מ נפתלי הירץ אבד"ק שאריגראד ב) הרבנות אשת הרב הג"מ נחמן שמחה בהג"מ נחמן כ"ץ. הגאון מוה' שאול הנזכר נתן הסכמתו על ספר גאוני בתראי, עמודי כסף, הר הכרמל *) שער המלך, כלילת יופי, אבן העזר והי' מקודם אבד"ק ובאריז קאמרנא, והובא בס' גינת וורדים להפמ"ג 1) נזכר הרבה פעמים בהפנקסאות של עדתינו, אשר בא שמה עה"ח על תקנות שונות ואחת מתקנותיו נכבדה היא מאוד, בשקדו על תקנת ביהכנ"ס הגדול מהרש"ל ז"ל, אשר רבים ממתפלליו עזבוהו, וילכו להם ויבנו במות לעצמם ביסדם מנינים להתפלל בתוכם, אז עמד הרב הגאון הנזכר בפרץ, ואסר באיסור ובחרם ליסד מנינים, וצוה להכריז אה החרם הנ"ל בביהכנ"ס הגדול מהרש"ל ז"ל, הלוא כה דברי הכרוז, „עינינו הרואת כי הימים הראשונים הי' טובים מאלה כי "מחכמה שאלו ודרשו את שלום העיר ויושבי' והפנו דרך חכמים ושמתות על הבונים "במות בכל מקום, מגישים הגשה זו תפלה, ומתקנים מנינים בביתם אחת היא ופרסמם "הכתוב כי היא היתה לראש פינה שורש פורה ראש ולענה, להוציא כמה וכמה "מכשלות היום הירוס עולם ואיבוד כל חמדה מלבד אשר הלא לא יתכן בעיני המקום "ב"ה אשר דיבר עפ"י נביאי האמת לאמור, הוי על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה "והדברים המרים האלו אמורים על כל מי שיש לו ביהכנ"ס בעירו, ואינו נכנס בה "להתפלל, עוד זאת רעה חולה בעינינו ראינו לפי הזמן והמקום, אשר מיום פרצו "גדר בדבר הזה ירדנו עשר מעלות אחורנות הן כי ניתן מגרעות בכל הצדקות, והן "כי גלה כבוד מישראל אם אין כונס לצדיקים במקום מקדש מעט, וכל איש שודר "בביתו, ורעה עוד מזאת, כעת אשר דבר הצטרכות הקהלה נחוץ כאשר בעו"ה העיר "הזאת לבקרים והרגעים צריכה פקידה נגד הנוגעים, וחובת אלה המשפטים לא עת "האסף מפינה אל פינה, זה בכה וזה בכה נלאו רגלי המאספים ואין מאסף ואין דורש "לאכפו, תקצר היריעה מהביל את העולה על לבנינו, גודל המכשלות והוראית שעה "הוציא מזה, וכאשר פרצו גדרן של הראשונים והקלו ראש בהרמות הקדמונים,

דיבר

---

*) בהסכמתו לס' הר הכרמל דבר בשבח ובגדולת עירנו בזה"ל "ומי לא בא בכבודן של הגאונים האלו בעת כינוס לצדיקים בטרם גלה כבוד מישראל במדינת פולין בזמן וועד ד' ארצות פה אשר שם ישבו אחים יחדיו שהיו להם ישיבה בעוה"ס כלם גאונים תופסי ישיבות ומרביצי תורה בישראל עכ"ל מכתבי בקורת וועדי ד' ארצות דף 23

1) במכתב הגאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק הלאה

"דיבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות, כי האדון הגדול הדוכס יר״ה גמר ואמר הי׳ לא
"תהי׳ כי חפץ הס״ הוא ונקם נקמת כבוד הקהלה לבל תהרס, וגם האה״ג
"הבישוף יר״ה כמו כן שולח פעם אחר פעם, בהתראות עצומות ובין דא לדא אחרי
"אשר הקולות האלה אין מזיזן ממקומן את העצלנין שאינם יוצאים מבתיהם כשאין
"ישראל עושין רצונו של מקום יש להם מנין הנה מקום מקדש מעט בעו״ה עינינו הרואות
"וכלות כי כל יום הוא מתמוטט עדי ערו עד היסוד בה, ונפשנו מתוגה דלפה כאשר
"גשם דולף ביום סגרור ועלו ובאו נטפי הגשמים דרך גגין ועליות, על הבית ועל
"קירותיו, וקילוח מי הגשמים הלכו ונחו בחור כל שהוא ממחה את סיד החומה וגם
"האבנים שחקו מים, אם אבן הוא נימוח, ועמודי הבית ח״ו ירופפו, ואם ח״ו לא
"נחוש לתקנתו, הנה כל דור שלא נבנה הבית כל ימיו כאלו נחרב, כי ביתא דלא
"מיתבא לא יתיב, לא כן בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל במעמדם אל הרנה ואל
"התפלה, אשר יהדיו ימתיקו סוד בבית אלקים יהלכו ברגש, לתקן את בדק הבית
"ולגדור את פרצתם, וממקום קדוש יהלכו ויבואו וישתבחו בעיר אשר כן עשו שבח
"הוא לציבור אשר עיניהם פקוחות אל מקום המקודש והיו עיניהם ולבם שם כל הימים,
"אי לזאת שמנו אל לבנו לקבל עלינו מחדש לבל יהי׳ הדבר כדיוטגמא ישינה ורק
"כנזירת דת חדשה ופקודת ישרים לגזור אומר בחרם חמור ונדוי ושמתא לבטל כל
"המנינים מן הבתים ומן החצרות וכל העובר על זה, מלבד הלכדו בעונש חרם ונדוי
"ותהי נדהו עליו וכל ישראל נקיים לבלתי היות ערב בעד חברו רק על ראש העובר
"יחיל, עוד אנו מצוים ועושים להודיע עונו להמושלים למען יוסר האיש ההוא בגריווניק
"וקנסים עצומים ולמען לא יהי׳ הדבר כתקנה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה,
"והנחנו מקום לעכבות במקום שיש ככה עכיבא פקחנו עינינו לעשות סדר נכון כי היכי
"דלא ליזלזלי בה, בפש״ט (פארשטאדט) ובס״ר (סלאמרינעק) ובהר דמרחקו טובא
"מבהכנ״ס וא״א להם לעזוב את ביתם ריקנים מכל ואיכא למיחוש לפסידא יכולים
"להתאסף להתפלל במנין בימות החול אבל לא ביו״ט ושבת, אמנם מי שירצה לקבוע
"לו מנין קבוע בית מועד לתפלה להיותו מועד גם לשבתות וי״ט חוץ ימים נוראים
"מחויב לקחת על זה הרשאה בכתב מרוזני הקהלה והרב אב״ד ויתן לקופת הקהל
"חמשים זהו׳ בכל שנה, מחצה בימי ניסן ומחצה בימי תשרי, ולוקח אתרוג אחד
"בעד אדום זהב חוץ הקופסת משני וחמישי להקהל כנהוג, ואז כפי הרשאה יכול
"לקבוע מנין אף לשבתות וי״ט במקומות המרוחקים הנ״ל רק באופן שלא יכנס שמה
"למנין ההוא בשבת וי״ט כל מי שסכומו זהב ויותר מזהב זולת כאשר ירד הגשם
"והשלג מן השמים בזמן שהגשמים מרובים והפשרת שלגים ובזימנא דקריר עלמא
"טובא, זמן הקרירות גדולות, אז באותן השבתות הרשות לבעלי הסכומה ג״כ להתפלל
"במנין ההוא אך דוקא באותן שבתות הנ״ל כבוד הרב ה״ה אב״ד דקהלתינו והגליל
"יצ״ו זה דרכו והליכו תמיד להיות נמנה מן הראשונים בביהכנ״ס הגדולה ורק בכל זאת
"אם אולי באקראי ירצה לאסוף מנין בביתו בחול או בשבת רשאי, כבוד הרב הגאון
"הזקן הרב״ד יצ״ו האב״ד דאסטראוועצי אשר חשכו הרואות בארובותיו ועיניו קמו מלצאתי
"ולבוא השכם והערב גלל כן רשאי לו לעשות מנין בביתו, מלבד שלא יתפללו שם
"בעלי סכומות וילכו למנין כמבואר לע״ל באיסור הרשאה זו אם יעברו בעלי סכומות
"וילכו למנין ג״כ להתפלל. החבירות מבתי כניסיות ומבה״מ אינם בכלל החרם

״במוצאי שבת דבר שבמנין היתר לכ״א מי שירצה לעשות מנין בביתו. בבית האבל
״על כל צרה שלא תבוא רשאים לעשות מנין בשבעת ימי האבילות ולא יותר . אם
״יהי׳ אשר יפול איש למשכב והי׳ כאשר ברצות ד׳ יחזור לאיתנו כל עוד היותו כלוא
״בביתו אחרי זאת , ואינו רואה פני השוק לילך לעסקו רשאי לעשות מנין בביתו ,
״וכאשר יקום להתהלך בחוץ על משענתו להפוכי בעסקא דידי׳ מאז הרי הוא כשאר
״אדם ומנינא למה לי לא יהי כבוד עצמו מרובה מכבוד שמים וחלו עליו כל האזהרות
״האמורים למעלה והננו גוזרים ואומרים בכל חומר לטותא ושמ״א בחוק ולא יעבור
״על כל תקנה הנ״ל והעובר דמו בראשו ומלבד כי החרם לא יפטור את הקנס אשר
״יושת עליו לתת להאדונים יר״ה וגם על רוזני הקהלה ועל הרב אב״ד יצ״ו ענש
״יענש העובר בקנסים , והקנסים לא יפטרו את החרם הן על בעה״ב אשר המנין בביתו
״והן על כל המנוים וביחוד העובר לפני התיבה הוא העובר על החרם ביחוד וענש
״יענש בכל הקנסים הנ״ל ג״כ ולמען ישמעו כל העם ולא יזידון עוד רק יבטלו רצונם
״מפני רצון החרם יוכרז הדבר בכל בתי כניסיות ויוחרת בעט סופר על קלף למשמרת
״למען ידעו כל העם וכל השומע לדברינו אלה יתברך בברכה מרובה מפי שוכן מעלה
״ויהי נועם ד׳ עלינו ומעשי ידינו כוננו סלה · הכו״ד הבעה״ח למספר בני ישראל מה
״אני שואלין כי אם ליראה את ד׳ ריש ירחא דסיון מתן ד״ת״ א״ל״ ב״ל״ ה״ע״ד״ה״ לפ״ק
״אך גדול יהי׳ כבוד הבית לפ״ק נשמט מכתבא דנא שהנהיג מאז ומקדם בבעלי חבורות
״קדישות אשר בעת אשר א׳ שובק היים לאחינו ב״י מתאספים בביתי להתפלל וללמוד
״ג״ב גם עתה בל יגרע חזקה אשר היא יקרא דשכבי ותועלת שכר מצוה , הכ״ד יו׳
״הנ״ל כבוד אלופי רוזני נגידי קהילתנו יצ״ו באספת חמשים אנשים ובעלי סכומות
״ובכבוד האלופים הרבנים המופלגים הדיינים ובראשם כבוד הרב הגאון המפורסם אב״ד
״דקהלתינו יצ״ו נאום הק׳ שאול בא א הגאון אב״ד גליל לבוב חונה פ״ק לובלין והגליל
״יצ״ו גם באו עה״ח רבים מנכבדי העיר 1)

אם נשים עין בחינה על כל המקומות המפוזרות בהפנקסאות השונות , כגון , פנקס ביהכנ״ס ר׳ צבי הירש בר׳ משה דאקטאר . פנקס ביהכנ״ס מהר״ם ז״ל , פנקס קובץ פסקים , אשר שם בא הדב הגאון הר׳ שאול הנזכר עה ח על תקנות שונות , נראה שהי׳ עסקן גדול בצרכי הקהלה והשתדל תמיד להביא סדרים במשטרי העדה נפטר בעירנו ומצבתו תשא נהי ,

פ״נ מגן גבורים מגן שאול בחיר ה׳ אדמ״ו הגאון ,
רבן של בני הגולה מוהר׳ שאול אב״ד ור״מ דק״ק לובלין ,
בן לאותו צדיק הגאון מופת הדור מאיר אבד״ק אוסטרא ,
וגליל לבוב ,
ונלקח ארון אלקים ביום ש״ק כ״ז כסליו ,
לפ״ק ו״ה׳ ה״ע ל״ה״ מ״ש״א״ו״ל נ״פשו (תקמח) ,

בז

---

1) פנקס ביהכנ״ס מהר״ם ז״ל , גם בפנקס ביהכנ״ס ר׳ צבי הירש ב״ר משה דאקטאר

הג"מ יוסף תאומים

בעת אשר שמש בפה עירנו הגאון מוה' שאול מרגליות, בכתר הרבנות, נמצא את הגאון מוה' יוסף תאומים, בתור ראב"ד בפה, אשר הי' מקודם אבד"ק אוסטראווצי ואח"כ דרשן וריש מתיבתא בעיר פוזן 1) ומשם לקח אחר כבוד להיות ראש ב"ד בעירנו הוא הי' בן הגאון מוה' ארי' ליב אבד"ק קרעשיוו בהג"מ מיה' חזקיהו יהושע פייביל אבד"ק צילץ פרעמסלא, חיבר ס' פנים מסבירות, נכד הגאון מוה' יונה תאומים נכד הגאון מהרש"ל ז"ל ויחוסו עד הגאון בעל המאור 2) הגאון מוה' יוסף תאומים הנזכר מובא בס' כתנות עור פ' נשא, סייעתא דשמיא פ' וישב, גם נמצא את שמו חתום בפנקסאות עדתינו היינו: בפנקס ביהכנ"ס ר' צבי הירש בר' משה דאקטאר, בפנקס קובץ פסקים ועל הכרוז אשר הוכרז בביהכנ"ס הגדולה מהרש"ל ז"ל ע"ד איסור להרבות מניגים לתפלה בזרם בא עה"ח ביחד עם הגאון מוה' שאול מרגליות אב"ד בעירנו, ואלה המה בניו יוצאי חלציו של הגאון מוה' יוסף תאומים הנזכר, א) מוה' ארי' ליב אבד"ק בראד בעהמ"ח ס' גור ארי' יהודה, והובא בתשובות הגאון מוה' חיים כהן חלק אה"ע סי' ע"ב ב) ר' שאול פייביל תאומים אבד"ק אוסטראוויצי ואבי הגאון ברוך אבד"ק לייפניק בעהמ"ח ס' ברוך טעם, עטרת חכמים 3) נפטר בעירנו י"ח תשרי תקמ"ג ובה תקונן אבן מצבתו ותשא נהי,

פ"נ נגנז ארונו של יוסף הצדיק,
ונשמתו בגנזי מרומים הרב הגאון הגדול,
המפורסם החריף ובקי אב לחכמים,
זקן ויושב בישיבה של מעלה מוה' יוסף,
ממשפחת תאומים ראש ב"ד דקהילתנו,
אשר יגע בתורה כל ימיו וישם לילות כימים,
זכותו יגן עלינו וינוח בשלום על משכבתו,
בג"ע בין ישרים ותמימים הרב הה"ג דק"ק
אוסטראווצי עלה לשמים בחג הסוכות,
י"ח תשרי תקמ"ג,

הגאון מוה' צבי הירש מרגליות

הגאון מו"ה צבי הירש בנו של הגאון מוה' שאול מרגליות אבד"ק עירנו, וחתנו של הג"מ ארי' ליב אבד"ק רישא, לבוב, גליגא, אמשטרדם ואלה המה בניו של הר' צבי הירש הנזכר, אבד"ק עירנו, א) החסיד מוה' יהושע העשקי חתן הרבני הקצין מו' אליעזר מפיעטרקוב, אבי הרב בעל „ברית אברהם" ב) הרבני מוה' איטשי זלמן אבי הר' שאול קראקאווער תושב עירנו 4) נפטר בעירנו ומצבתו תשא נהי

הצבי ישראל,
בוחן ועופל המלך,
רבר ד' האומר לשכון,

בערפל

---

1) בס"נ החדש 2) ממכתב הגאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק הנ"ל 3) שם, 4) בס הנ"ל

בערפל כבוד הרב הגאון ,
המפואר מוה' שאול ז"ל אבד"ק
לובלין ,

הג"מ מוה' אליעזר ר' משה"ס

הג"מ הרב המופלג הראש ב"ד מוה' אליעזר ר"מ רשו"ן כנראה הוא הבא עה"ח בפנקס בידכנ"ס של הר' צבי הירש בר' משה דאקטאר , על תקנות העדה השונות נפטר בעירנו ט"ו אדר שני תקס"ב 1) נוסח מצבתו ,

ארון הקודש ממולח טהור קודש
מלא וגדוש , ויושב כל ימיו באוהל של תור'
ה"ה הרבני המופ' ומופל' בתירה ובירא'
ראש ב ד דק ק לובלין מ' אליעזר
בהמופלג מ' משה ז"ל תנצבה

הגאון מוה' יעקב

הגאון מוה' יעקב אבד"ק ליסא ונתקבל לאב"ד בעירנו , בשובו מעיר יוזפאף מהדפים ספרו בית יעקב (נדפס היובשוב תקפ"ג) , ומפני שלא יכלו תושבי עירנו למלא חפצו בדבר סכום כסף ידוע אשר דרש מהם , עזב את עירנו ונסע מפה 2) ,

הגאון מוה' אברהם הכהן

אבד"ק טארלא בעהמ"ח ס' בית אברהם , והובא בשו"ת עטרת צבי (להגאון ר הירשלי האלבערשטאט) סי' י"ד ובשו"ת ר' חיים כהן מלבוב אבל לא ישב על כס הרבנות בעירנו רק איזה חדשים ותושבי עירנו ואלופי' חפצו לקבל תחתיו את בני הגאון הר' יהושע העשיל אבד"ק לודמיר , שהובא בשו"ת תפארת צבי כמה פעמים אולם חפצם לא עלתה בידם , ולא נדע מפני איזה סיבה 3) ,

הגאון מוה' עזריאל הלוי הורוויץ

הגאון מוה' עזריאל הלוי הורוויץ בן הרב הגדול מוה' דוב מזאמישטש , אבד"ק קראשניק , ואח"כ בעירנו , הובא בשו"ת ברית אברהם חלק א"ח (סי' א') בית אפרים חלק א"ח (סי' ה') מים חיים חלק אה"ע (סי' כ"א) , עטרת זקנים , על ש"ס בההקדמה , פרי תבואה , סי' ב' תפארת צבי חלק אה"ע דיני גטין (סי' ק') לפי דברי גאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק , נשאר מהגאון מוה' עזריאל הלוי הורוויץ הנזכר חיבור בכתב יד והוא שמור אצל אחד מנכדיו , ואלה המה בניו א) הרב מו' דוד ב) הרב מו' אפרים פישל (התן ר' מאיר ר' זלמנם) אבי הר"י יוסף , והר'

פישל

---

1 רשימת הנפטרים 2) במכתב הגאון מוה' יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק הנ"ל
3) במכתב הגאון הנזכר הנ"ל

פישל (חתן הר' איסרל וואהל מלובלין) גם בת הי' להגאון מוה' עוריאל הנזכר · אשת הח־יף והקצין מו' משה ליב בן הגאון מוה' ישראל איסר אבד"ק ריצוויל, 1) הגאון מוה' עזריאל הלוי הנזכר, אשר זכרונו שמורה אתנו לנצח, מלבד גדלו בתורה ועומק הגיונו ורוחב דעתו בפלפול ובסברא, עד כי נקרא בפי כל בשביל זה, בכנוי „ראש ברזל" (אייזערנער קאפף), הי' מצוין בתכונות נפש נעלות ורמות ובמדות תרומיות, וביותר ברוח האמת והצדק אשר הודרי לבבו היו מלא מהם, לא נשא פנים לכל איש עשיר ובעל בעמו ובעדתו, גם יוצאי חלציו לא חדל להוכיח בשבט פיו, וברוח שפתיו, אם ראה או התבונן כי את הישרה עקשו, נפטר בעירנו וכה תקונן אבן מצבתו ותספר קצות דרכיו באמרות טהורות,

פ"נ כבוד אדומ"ר הרב הגאון אמתי
רשכבה"ג המפורסם נקי כפים מי ה,
עזריאל הלוי איש הורוויץ אב"ד דפה,
ק"ק לובלין בהרב הגדול מוה' דוב מזאמישטין,
נאסף בש"ק כ"ב חשון תקע"ט לפ"ק תנצבה.

הגאון מוה' יו"ט נעטיל

בעת אשר שמש בכתר הרבנות הגאון מוה' עזריאל הלוי הורוויץ בפה עירנו נמצא את הג"מ יו"ט נעטיל בר' מנחם בתור ראש ב"ד דברים הנוגעים לפרטי תולדתו לא נודע לנו, ולא ידענהו כי אם ממצבתו המקוננת מרה:

זאת
מנוחתו כביד הרב הגאון
החסיד המפורסם ראש ב"ד
ומצוין בהלכה אשרי שלו ככה
רב פעלים, ה"ה מוה' יו"ט נעטיל
בהמנוח מוה' מנחם ז"ל אב ד
מטשעחיוו שבק לנו חיים
י"ג שבט תקע"ז לפ"ק
תנצבה,

הגאון מוה' יהושע העשיל בר' יצחק

הגאון מוה' יהושע העשיל אבד"ק מארניפאל, ואח"כ אבד"ק עירנו, חיבר ס' יהושע שו"ת על ד' חלקי ש"ע ובסופו כתבים ופסקים (דפוס זאלקווי תקפ"ט) 2) הובא בשו"ת נחלת יעקב להגאון ר' יעקב מליסא ובשו"ת בית אפרים חלק אה"ע סי' קמ"א ובדעת קדושים על יו"ד שחיטות וטריפות, נתן הסכמתו על ספר אור פני משה, עטרת

זקנים

---

1) ממכתב הגאון אב"ד סער אלק (הלאס) 2) כנסת ישראל לסה' רש"י פין 299

זקנים , תולדות אברהם , שובע שמחות 1) הגאון מוה' יהושע העשיל הנזכר הי' חתן הקצין והפרנס מו' ישראל איסר בהר' מרדכי ר' ליבישים בהג"מ מוה' ישראל איסר אבד"ק עירנו בהגאון מוה' משה (בעהמ"ח ס' מהדורא בתרא) 2) גם נתן הגאון הנזכר הסכמתו על ספר עצי לבונה על שו"ע יו"ד אשר חיבר הגאון ניסן במוה"ר אהרן מו"צ בק"ק דובנא וזה לשונו : הקטן יהושע העשיל חונה בק"ק טארניפאל והגליל יע"א ומ"צ פה ק לובלין יצ"ו יום ה' אלול תקפ"ח לפ"ק ואלה המה בניו הנודעים לנו א) הג"מ משה אבד"ק פרשעווארסק , אבי הג"מ יוסף אבד"ק טארניפול ב) הג"מ אברהם ארי' אבד ק מקיליניץ חותנו של הג"מ חיים , הגאון ר' יהושיע העשיל עזב את עירנו מסיבת מחלוקת אשר הי' לו עם פרנסי החודש ה"ה המה האחים : מוה' וואלף ור' פייביל והר' הירש חתן הר' אברהם בעהמ"ח ס' מהזה אברהם כת"י אצל הגאו מוה' יוסף אבד"ק סעראצק 3)

הגאון מוה' משולם זלמן אשכנזי

הגאון מוה' משולם זלמן אשכנזי בן הגאון מוה' משולם זלמן מפאמארין אבד"ק קאזמיר , ונאשעלסק , ואח"כ נתקבל לאב"ד בעירנו , ובא לשכון כבוד בתוכה אחרי אשר נכבדי עירנו , מסרו לו כתב הרבנות עש"ק ט"ו כסליו שנת תקפ"ו 4) הוא הי' אחי הג"מ מרדכי זאב ארנשטיין מלבוב והמה היו בני הגאון מו' משה מלבוב , ואמם של הגאון מוה' משולם זלמן והג"מ מרדכי זאב ארנשטיין נשאת אחרי מות בעלה הגאון מוה' משולם זלמן מפאמארין , להגאון צבי הירש אבד"ק עירנו , בן הגאון מוה' שאול מרגליות נ"ב אבד"ק עירנו , 5) הגאון מוה' משה הנזכר הי' בן הרב מו' יצחק אהרן בהרב נפתלי הירץ בהגאון מוה' יהודה ליביש אבד"ק טישוויץ , בהגאון מו' אברהם חתן הגאון ר' יהודה ליביש איטינגא אבד"ק לבוב , אמם של הגאונים הנזכרים מוה' משולם זלמן ומוה' מרדכי זאב ארנשטיין היתה הגבירה נייטשי בת הגביהה מרים בתו של רבינו הגדול בעהמ"ח ס' חכם צבי 6) הגאון מוה' משולם זלמן נתן הסכמתו על ס' ריח ניחוח על סוגית הש"ס ריחא מילתא חיבר מאת הגאון מוה' עזריאל בר' אליהו בשנת לפרט„ א"ש"ר"י" א"ד"ם" ב"ט"ח" ב"ך" בהיותו אב"ר בעירנו , גם נמצא תשובותיו בספר „זכרון צבי מנחם" והערותיו במשניות דפוס ווילנא , נפטר בעירנו ומצבתו תשא נהי :

האי סבא קדישא חסידא ופרישא
כבוד מרנא ורבנו הרב רבינו
משולם זלמן ז"ל בן הרב משולם אשכנזי
ז"ל זי"ע שהי' אבד"ק קאזמיר
וק"ק נאשעלסק ובפה לובלין הי' לנו
למאור עינים שבע עשרה שנה

---

1) מכתב הגאון אב"ד סעראצק (הנ"ל) 2) שם 3) שם
4) מכתב הרבנות שלו , בהארכיון של בית פקודות הקהל בפה עירנו , 5) ממכתב הגאון מוה' יוסף לעווינסטיין אבד"ק סעראצק הנ"ל 6) כלילת יופי ח"א דף קמ"ו ממכתב הגאון מוה' יצחק אהרן איטינגא ז"ל

הי חסיד ועניו זקן ויושב בתענית
עטרת היחוס נכד להאי מאה״ג
החסיד וקדיש חכם צבי זלה״ה
ז״ע תנצבה ביום א׳ דר ח אייר
ונקבר באבל כבד ובמספד תמרורים
ביום ב׳ דר״ח אייר שנת תר גימל
והפוך אבלינו לשמחה לפ״ק
בפה לובלין יצ״ו תהי נפשו
צרורה בצרור החיים

אלו המה הגאונים המפורסמים אשר שמשו בכתר הרבנות וכהנו פאר בעירנ במשך המאה הששית לאלף הששי

ועתה נציג בזה תולדות גדולי ופרנסי הדור וחכמיו מהמאה הששית הנזכרה, אשר נולדו בעירנו או אשר באו לגור בתוכה,

ר׳ משה בר׳ בנימין וואלף

אחר מרוזני ונכבדי הקהלה, ראש ומנהיג כמתואר על מצבתו,

פה נטמן ונגנז צנצנת המן
האלוף התורני הראש ומנהיג
מ׳ משה בהמפורסם מ׳ בנימין וואלף
ר״א ר״ל נפטר יום א׳ ה׳ שבט
לפרט ו״י״מ״ת״ מ״ש״ה״ עבד ד׳ לפ״ק תנצבה

ר׳ יוסף בר ארי׳ ליב דיין

הוציא לאור קיצור אלשיך על התורה באמשטרדם שו״ת תק־ח גם בזאלקווא ת״ק 1)

הר׳ משה באב״ד

בן הג״מ מאיר אבד״ק לובלין, אפטא, חעלמא, נפטר בעירנו ה׳ חשוון הפ״ג נתן הסכמתו על ס׳ אוהל יעקב (אגדות) אבן העוזר (על מסכתות) ברית שלום, זרע בירקשלישי, זרע ישראל, מגן אברהם, אמשטרדם, (הוצאה ראשונה) פנים מאירות׳ הוא הי׳ אחי הגמ׳ יהושע העשיל פרנס דד״א מק״ק חעלמא, נתן הסכמתו על ס׳ דמשק

---

1) הילר הספרים לחכם בן יעקב 532

דמשק אליעזר , ואחי הג"מ ישב׳ בעריש אבד"ק לובלא נתן הסכמתו על ס׳ בית לחם יהודה , (ואלקווי תפ"ט) ואחי הג"מ עזר אבד"ק באמבערג הובא בחק יעקב ס׳ תי"ג ס"ק ו׳ 1) הר׳ משה באבד"ד הנזכר בא עה"ח על קול הקורא מאחינו יושבי שלזין ביום ו׳ ה׳ אלול תק"ב לפ"ק , אל אחינו שבגולה לבוא לעזרת אחינו יושבי ארה"ק הסובלים חרפת רעב , ופרס אין להם 2)

ר׳ פנחס בר"י רז"ל

בא עה"ח על החרם בדבר קביעות מנינים בבתי יחידים אשר נעשה בפקודת הגאון ר׳ שאול אבד"ק דקהלתינו ,

הר׳ אלכסנדר זיסקינד בר׳ בנימין זאב

בא עה"ח על כתב החרם שהוכרז בביהכנ"ס מהרש"ל , בפקודת הרב הגאו׳ מוה׳ יעקב חיים אבד"ק עירנו , אשר החרם את אלה הנותנים דופי ודוברים סרה בהגאון מוה׳ יהונתן איבשיטץ 3)

ר׳ דוד בר׳ משה ר"ו ר"א ר"ל

בא עה"ח על כתב החרם שהוכרז בביהכנ"ס מהרש"ל ז"ל בפקודת הגאון מוה׳ יעקב אבד"ק עירנו , אשר החרם את אלו שנותנים דופי בהגאון מוה׳ יהונתן איבשיטץ בדבר הקמיעות החרם הוכרז ט"ו לחודש אייר תקי"א לפ"ק 4) נפטר בעירנו כ"ז לחודש אלול תקל"ו לפ"ק , מצאתי לנכון להעתיק נוסח צואתו אשר צוה לבניו לפני מיתתו , יען כי נכבדה היא בערכה , בה נחזה סמל איש בעל רוח נדיבה מדור הישן , אשר דאג לטובת עדתו , להעניקה מטובו בכל צרכיה , פיזר נתן כספו למוסדות הצדקה השונות , בהשכל ודעת ובסדר ומשטר , וז"ל לשון הצואה !

צואת המנוח מוה׳ דוד ר׳ משה ר"ו

„היום יום ז"ך אלול תקל"ו לפ"ק הריני מצוה בדיעה צלולה וברורה , ומיושבת
„האיך יתנהגו יורשי אחרי שיתי׳ בלי שום שנוי שבעולם רק כאשר אני מצוה אותם
„ובזכות זה השי"ת יאריך ימיהם ושנותיהם בטוב ובנעימים א) יתן לנכדי מאיר בן
„התני מ׳ פישל בהרב ארי׳ ליב ז"ל אלף זהובים או מזומנים או תכשיטין שיהיו שוים
„בשיפי סך הנ"ל גם א׳ ס"ת גם א׳ מקום בעזרת נשים וגם כרים וכסתות , ומה
„שאני אתן לו על השידוך יהי׳ נכיון מהסך הנ"ל וזה בית של נכדי קודם לכל
„בן לנכדי הירש אחיו של מאיר הנ"ל יתן ג"כ כנ"ל והאלף זהובים ישלם לו מהכנסות
„הבתים שלי משך שני שנים וחצי ואם לא יספיק ההכנסה מבתים שלי משך זמן הנ"ל
„אזי ישלם לו המותר מזומנים להשלים סך הנ"ל או תכשטין שוה בשיפוי , ולשני אחים
„הנ"ל משועבדים כל הנחלאות שלי וכל המטלטלין שלי עד שיסלקו להם כל , ומה

שאני

---

1) במכתב הגלון הר"י לעווענשטיין 2) השחר שנה ששית , תרל"ד דף 127 3) לוחות עדות דף 64 4) שם

„שאני אתן לנכדי הירש הנ״ל ג״כ על השידוך ינוכה מסך הנ״ל , ג) הבויד שלי בנעסיל
„יהי׳ ת״י נכדי מ׳ חיים וההכנסה דהיינו מאה זהובים יהי׳ עבור נשמתי וכך יהי׳ הפיזור
„עשרה זהובים לבית הכנסת הגדולה לנר תמיד , מדי שנה בשנה , ה׳ זהובים לביהכנ״ס
„עליונה מדי שנה בשנה , ה׳ זהובים לחברה ז׳ קרואים מדי שנה בשנה , באופן שנכדי
„מוה׳ חיים יהי׳ כאחד מבני החברה הזאת , לביהכנ״ס דהחברה ז׳ קרואים מדי שנה
„בשנה ה׳ זהובים , לביהמ״ד של הרב מגרידינג מדי שנה ה׳ זהובים , לביהכנ״ס של ר׳
„דוד ר׳ ליב פיאסקר מדי שב״ש ה׳ זהובים , לביהכנ״ס ליפרש מדי שב״ש עשרה זהו׳
„לתיקון ביהכנ״ס הגדולה מדי שב״ש עשרה זהו׳ , לתיקון בית עלמין מדי שב״ש ,
„זהו׳ , לביהמ״ד של הקהל מדי שב״ש ג׳ זהו׳ , על נרות להדליק שבת ויו״ט על
עסוס שבארון הקודש מדי שב״ש עשרה זהו׳ , מדי שב״ש על נר יארצייט ולמלמדים
שילמדו בכל יארצייט ד׳ זהו׳ , לביקור חולים מדי שב״ש ג׳ זהו׳ , מדי שב״ש להדליק
„נרות בלאטערני בפאליש של ביהכנ״ס הגדולה בליל שבת ויו״ט , ואם הגבאים
„דקהילתנו יצ״ו לא ידלקו נר תמיד שלי מה שנתתי להם מעות עולמות אז ידליק
„נכדי מ׳ חיים תמיד מן מאה זהו׳ הנ״ל והבתי כנסיות ינכו מהגבאים ממעות ראטי
„המגיע להם ד) יתן שלשים וחמשה זהובים ח׳ ג׳ ללומדים ולעניים בשעת טהרה וקבורה
„ולעשרה לומדים שילמדו במנין כל שבעה אחר מיתת, אחר התפילה ויאמרו קדיש
„ה) יתן לב׳ לומדים שני אדומים כל השנה שילמדו אחר התפילה משניות או גמרא
„ויאמרו קדיש עבור נשמתו ו) להרב מגרידינג ח׳ הרב מליפסק יתן זוג בגדי קעמיל
„האר שלי , לעטניק וויפצי שיאמר קדיש כל השנה ז) מקום קבורה אצל אבי מורי ,
„והמצבה יהי׳ מאבן ח) פרוכת של סמיט מצופה זהב והשפיגעל מטריע של זהב
„שייך לביהכנ״ס הגדולה , רק שיהי׳ מונח אצל נכדי מו׳ חיים הנ״ל וכשיצטרך לתלות
„בביהכנ״ס מחויב ליתן , ומחמת זה יהי׳ מונח ת״י נכדי הנ״ל מחמת גנבה והמותר
„עזבון שלי דהיינו כל הנחלאות ומטלטלין שלי אני נותן במתנה גמורה לנכדי מ׳ חיים
„הנ״ל ואין לשום אדם שום טענה עליו שאני נותן לו הכל כאשר לכל במתנח גמורה
„לראי׳ באתי עה״ח היום יום הנ״ל אח״כ קודם מותו חזר מן ה׳ זהו׳ שצוה ליתן
„לביהכנ״ס של לפירש ליתן ג״כ לבהמ״ד של הרב מגריד,נג ומן מאה זהו׳ הנ״ל לשומר
„שבת *) עשרה זהו׳ מדי שנה בשנה כדי להבדל העם ממלאכה סמוך לשבת ב׳
„זהו׳ לחברה רודפי צדקה מדי שנה בשנה 1)

ר׳ מרדכי קאצענעלינבויגען

בא עה״ח על כתב החרם שהוכרז בביהכנ״ס מהרש״ל ז״ל בפקודת הגאון מוה יעקב חיים אבד״ק עירנו ט ו לחודש איר תקי״א , אשר החרם את אלו הדוברים סרה והנותנים דופי בהגאון מוה׳ יהונתן אייבשיטץ 2)

* * *

לנכון

---

*) כפי הנראה היתה חברות שומרי שבת הנהוגות היום , שכרה לפנים העדה הזו עתי פקה על זה , לבל יחללו העם את השבת , ובשביל זה נתנו לו שכר ידוע

1) פנקס קובץ פסקים דף ה׳ 2) ירות העדות

הרבנות מרת חי׳ בת הרופא, מוה׳ יצחק חוק

הרבנות מרת חי׳ בעלת טובת לב, ורוח נדיבה, מהתואר „הרבנות״ סתם, אשר נכתב על מצבתה נראה שהיתה רבנות בעירנו והיא היתה בת הרופא מוה׳ יצחק חוק, אשר נתן הסכמתו על הדפסת ספר „זרע בירך״ ומחמת גודל ערכה של ההסכמה הנזכרה, אשר ממנה נראה עד כמה שרר סדר ומשטר בכל עניני העדה במקצועות שונים, וכי גם מקצוע הדרשנות לא הי׳ כעיר פריצה אין חומה, ולא כל החפץ ליטול שם דרשן בא ונטל ורק בהסכמות מנהיג׳ ופרנסי הוועד דד״א, מצאתי לנכון להעתיק ההסכמה כלה מהספר זרע בירך אשר ז״ל:

„הסכמת של הרב הרופא המומחה מ׳ יצחק רופא מומחה, פרנס הוועד דארבע
„ארצות פולין גדול ופולין קטן, הי לכם זרע בירך ה״ה הרב המופלא הדרשן ומוכיח
„הגדול כ״ש במוהר״ר בירך בהמנוח הרב מ׳ אליקים געציל ז״ל מקראקא חתן הרב
„המאה״ג הדרשן המפורסם בעל המחבר זרע בירך ראשון ושני והרב מוה׳ בירך הנ״ל
„הי׳ מקדם אבד״ק קלימונטוב, ועכשיו יושב באוהל של תורה פה ק״ק יאברוב והוא
„דרשן ומגיד מישרים וראש ב״ד בק״ק הנ״ל ומדי עברי פה ק״ק יאברוב הנ״ל זה כמה
„פעמים בכל פעם שבחוהו גדולים וקטנים להרב הנ״ל שמ־ביץ תורה תמיד ולא פסק
„פימיה מגירסא ואור תורתו זורח לילות וימים ודורש טוב לעמו בשער בת רבי-
„מדי שבת בשבתו, ומראה חריפתו ובקיאתו ומורה לעם המעשה אשר יעשון להשיב
„רבים מעון, וביותר שבכל דיניו שדן המה ישרים ונכוחים וכל כוונתו לש״ש שכל אחד
„על מקומו יבוא בשלום, ולא להנאת ממון, כי הוא שונא בצע ומעולם לא נטל שום
„פרוטה בעד שכר דיינות שקורין פסק געלד כ״א דן דינא בחנם ועולה לא נמצא
„בשפתיו, הנמצא כזה בכל מדינתינו אשר רוח אלקים בו, ובכן אמרתי נוצר תאנה
„יאכל פריה, והנני נותן לו להרב הנ״ל כח ועוז להיות דרשן ומוכיח בכל ארבע ארצות
„בפולין הסרים למשמעתי, ולגדור גדר ולתקן פרצות הדור בכל קהלה וקהלה וביחו
„לדרוש בלי שום שאלת רב ומנהיג בלי מוחה ומעכב ותלילה לשום אדם לפעור פיו
„נגדו בשום דבר קטון וגדול ולהדרו ולכבדו בכל מיני הידור כראוי ונכון לזקן ת״ח
„כמותו ירבה בישראל, ולסייע לי לגמור חבוריו אשר יש לו באמתחתו הכל רשום
„בכתב אמת אשר חיבר כמה חיבורים בשכלו הקודש כאשר ראיתי בידו הסכמות
„מכל גאוני ארץ רבנים ממדינת אשכנז ופולין ומעהרין אשר יעידון ויסהידין עליו שכל
„דבריו המה דברי אלקים חיים והלכה כמותו בכל מקום, בכן גם אנכי נתתי תוקף
„ועוז לדברי הגאונים הנ״ל כ״ד אביר הרועים הרופא המומחה לרבים הקטון אברהם
„יצחק חוק רופא ופרנס הוועד דד״א יצ״ו, בתו הרבנית מרת חי׳ הנזכרה נפטרה
בעירנו, ומצבתה תבך ותרד דמעה:

על אלה
אני בוכי׳
עינינו יורדת
דמעות על האי שפרא
דבלי בעפרא, הרבנית
המפורסמת אשר גמלה

חסידית

החרים בין לעניים ובין לעשירים
מרת חי׳ בת הרב הרופא
מומחה לרבים מו׳ יצחק חוק
פ״ה דד״א נפטרה ט״ו אייר תקי״ב לפ״ק תנצב״ה

ר׳ שלמה ספרא ודיינא

בעירנו בא עה״ח על כתב החרם, אשר הוכרז בביהכנ״ס מהרש״ל ז״ל להחרים את אלו הדוברים סרה, והנותנים דופי בהגאון מוה׳ יהונתן אייבשיטץ ז״ל ע״ד הקמיעות, הוכרז ט״ו לחידש אייר שנת תקי״א 1) נפטר בעירנו ומצבתו תשא נהי

(ה״)

שמע שלמה בתבל נודע
לזכר עולם כבלכל ודרדע
מושך בשבט סופר
הנותן אמרי שפר
המופלג מ׳ שלמה במו׳ חנוך הענך ספרא ודיינא
דק״ק לובלין ובכל הארצות של הגליל נפטר כ״ב חשוו
תקי״ג תנצבה

הג״מ מאיר ב״ר מאיר

גאון גדול ומפורסם, סיני ועוקר הרים, מצוין במעלות ובמידות פרטי תולדת לא נדע רק מה מה שתעיד מצבתו:

פ״נ
אשר לחיי עולם הבא מיכן
שר התורה
מאיר הי׳ לעולם
ומגיני אבי דרא, אב לחכמים
תורתו מאיר באורים ותומים
סיני ועוקר הרים
מאיר לארץ ולדרים
הישר בנדיבים
משביע לרעבים
צדקתו כטל וברביבים
תורת ד׳ לא מש מפיהו
ערום ראה ויכסהו
בקצוי תבל לא נמצא כמוהו
אהוב למעלה ולמטה

נחמד

---

1) נוסח העדות דף 64

נחמד הי׳ מפורסם
שמו הטוב נודע בשערים
המצוינים בהלכה
חסיד ועניו כהלל שכמהו הלכד
מוה׳ מאיר בהחסיד המופלג
מוה׳ מאיר זצ״ל
נתבקש בישיבה של מעלה
יום א׳ י״ז אלול תקט״ו לפ״ק

ר׳ יצחק אייזיק בר׳ מאיר

איש נכבד, ונשיא פנים, תורני ומופלג הכם ונבון, נקטף בעירנו באבו יעדה המצבה:

חכם ונבון אשר לא נמצא במהו בעולם
לבו הי׳ פתוח כאולם
כל רז ממנו לא נעלם
תורתו אמונתו מח)
עד יום גויעתו
שמו הטוב נודע בנעימי
אב בחכמה ורך בשנים
הרבני המופלג מוה׳ יצחק אייזיק בהמופ׳ החסיד מוה׳
מאיר זצ״ל נפטר ביום ד׳ ח׳ כסליו תקט״ז לפ״ק

ר׳ אברהם פרנס

מופלג ומפורסם, פרנס הוועד דד״א נפטר בעירנו ומצבתו תשא נהי:

ועדה המצבה הזאת, היא מנוחת קבורת
הרב הגדו׳ המופ׳ המפו׳ התייר הגדול
אביר הרועי׳, מו׳ אברהם אשר הורם ואשר נ)
הונף לפרנס הוועד דד״א ה״ה מו׳ אברהם
רח״נ טו״ב טבת תק״כ תנצבה

ר׳ צבי הירש במוה׳ יצחק יעקב רעבילש

תורני ומופלג וחכיד, שר וגדול בישראל, ועדה המצבה:

אבל אעירר בבבי על נפילת שר וגדול בישראל
בתורה ובמצות עסק כאיתיאל
יחיד בדורו כיהונתן בן עוזיאל
ה״ה הרבני המופלג הנגיד המפורסם
בתורה ובחסידות מוה׳ צבי הירש

במוה' יצחק יעקב רעכילש
נפטר יום ה' כ"ו אדר שני
שנת ב"ח ס ד" ו"א"מ"ת' לפ"ק (תקכ"א)

ר' אברהם פ"נס

הרב מוה' אברהם פרנס הוועד דד"א , חתן הרב הגאון מ' יוסף אבד"ק אפאטשנע , ואלה המה אחיו הג"מ שמואל אבד"ק קאצק , הרב מו' יעקב , אחיותיו הרבנות מרת ברייגדיל , הרבנות מרת שיינדיל אשת הג"מ אבד"ק זעלחוב , הרבנות מרת שרה , הרבנות מרת הינדא אשת הג"מ פנחס אבד"ק קוריוו , והמה כלם היו בני הרב מו' חיים נפטר בעירנו תס"ז אחי הגאון ר' נפתלי הירש אבד"ק עירנו , ואחי הרב מוה' אליעזר ואחי הג"מ משה בני הרב מוה' שמואל בן האלוף מוה' בנימין וואלף 1) ואלה המה בניו של הפרנס מוה' אברהם אשר נולדו לו , א) הרב הגאון מוה' יעקב חיים אבד"ק קהילתינו ב) הגאון מוה' צבי הירש אבד"ק לוקאבי ג) הרב מו' מאיר ד) מוה' משה פנחס אבד"ק סווירז . הר' אברהם פרנס הנזכר יסד בעירנו ביהמ"ד הנקרא „פרנס ביהמ"ד" 2) הוא הי' איש נכבד ונשוא פנים , בעל רוח נדיבה , פזר נתן לאביונים , גם הי' לו מהלכים בין גדולים שרים , ואצילי המדינה , ועדה המצבה , המקוננת והזועקת מרה על שר וגדול אשר נפל בישראל :

(כדמות מורה בקשת) יום ב' ט"ו מרחשוון וי"ג"וע" וימ"ת" אברהם בשיבה טובה לפ"ק

היום הזה נפל שר וגדול ליהודים
לו) יבכו כל מרי נפש ישבעו נדודים
שמו נודע בשער בת רבים , שם ושבח אחודים
הוא אברהם בצדק הלוך למנוחה
יעמוד לגורלו לקץ הימין בין העומדים
ה"ה הרב הגדול הנגיד המפורסם מוה' אברהם
בר"ח ר"י ר"א ר"ל פרנס הוועד דד"א צדקות ה' עשה
ומשפטו עם ישראל , וה' ב"ר"ך" א"ת א"ב"ר"ה"ם" ב"כ"ל"
נפטר ביום הנ"ל תנצבה לפ"ק (תקכ"ג)

הג"מ יצחק אב"ד ור"מ ק"ק ביאליקאמין

בן החסיד ומופלא מו' בנימין בונם מטארניגראד , לא פסק פימיה מגירסא , חריף ובקי . צנא מלא ספרא , עניו ושפל רוח כמתואר על מצבתו :

על דא ודאי קא בכינא , על האי שפרא דקא בלי בעפרא
דמשק

---

1) ממכתב הגאון הר' יוסף לעווינשטיין אבד"ק סעראצק כלאה 2) בהערות הגאון ר' יוסף הנזכר על ס' קרי' נאמנה , אשר ראיתי בכי' אצל החכם המנוח מוה' ש. ד. , ראזענטהאל ז"ל ,

אשר לא פסק רישי ולא ימיש מגירסא בתדירא
מפומי היו יוצאים זקוקין דנורא
הי חסיד והי עניו תלמידו של עזרא
ה"ה הרב המאה"ג החריף ובקי בכל חדרי התורה יג)
ידע הלכתא ומתניתא ותוספתא וספרי וספרא
כק"ש מו' יצחק אב"ד ור"מ דק"ק ביאליקאמין
בהחסיד המופלא מו' בנימין בונם מטארניגראד
נפטר ביום ד' ז' איר לפרט וי"ג"וע י"צחק" וימת
ויאסף אל עמיו לפ"ק תנצבה (תקכ"ג)

ר' משה שניאור

בא עה"ח על כתב חרם בתוך שאר נכבדי העדה בעיר דובנא לבלי ליסד שב חברות חדשות, נוסף על הישנות נכתב יום י"ט מנחם אב תקכה"א 1)

הג"מ מוה' צבי הירש בר' אברהם

הגאון מוה' צבי הירש אבד"ק לוקאבי, בנו של הרב מוה' אברהם פרנס ואחיו של הגאון מוה' יעקב חיים אבד"ק עירנו נפטר פה, ואבן מצבתו תזעק מרה

פ"נ מו' הרב המאור הגדו' המפורסם המופלג
בתורה וחסידות עוסק תמיד, בתורה וביראת ד'
יומם ולילה נ"י ע"ה פ"ה כ"ש מו' צבי הירש יח)
בהמנוח הרב המפואר הטפסר אביר הרועים
מו' אברהם ז"ל ר"ח מלובלין פרנס הוועד דד"א
נפטר ביום א' כ"ד טבת תקכ"ו לפ"ק

ר' ראובן בר' ישעי'

איש תורני מופלג חריף וצנא מלא ספרא, כמתואר על מצבתו:

פה נטמן איש ממולח טהור קודש
אחוז אראלים במצוקים, ונשבה ארון הקודש
בקי בכל ים התלמוד והפוסקים וספרא וספרי מלא וגדוש
הנמצא בזה ראה וקדוש
יאמר לו ה"ה המנוח הרבני המופלג
החריף מוה' ראובן בהמנוח הרבני
הספרא מו' ישעי' ז"ל מטורבין
נפטר עש"ק י"ט למנחם תקכ"ו
תנצבה

---

1) העתקות מפנקסי דובנא, בהמליץ לשנת הרנ"ג גליון 4

ר׳ שאול ב״ר חיים דוד

איש נכבד ונשוא פנים, ירא ד׳ באמת, כמתואר על מצבתו:

נ״פ בר״ח אלול תק[illegible]״ח צנצנת המן
שמו טוב משמן טוב, מלא מצות כרמון
לחיי עולם הבא מזומן
הי׳ עוסק במו״מ באמונה
ה״ה מוה׳ שאול בהנגיד המפורסם
הרבני חיים דוד זצ״ל
תנצב״ה

ר׳ חנוך זינדיל

מתושבי עירנו, חיבר ס׳ „כוכבי נגה" כולל מאמרי תכונה וקבלה, על צבאות השמים, וביאורי זהר אלעקסעניץ תקכ״ט (1

ר׳ מאיר בר׳ נפתלי הירש

איש תורני, ומופלג, ראש ונגיד, ומצבתו תקונן ותאנח בשברון מתנים

ב״ח״ס״ד״ ו״ב׳א״מ״ת״ ו״תמים לפ״ק (תקכ״ט)
באנחה ובשברון מתנים, דמוע ידמעו עינים
למאור ובא כשמש השוקעת בצהרים
ה״ה התורני המופלג הראש והנגיד
המפורסם מו׳ נפתלי הירש יצ״ו
נפטר במוצאי יו״כ תנצבה

ר׳ יצחק בר׳ צבי הירש

איש תורני נכבד, ירא ד׳ מרבים, כאשר תעיד מצבתו:

פ״נ ביום ב׳ אשר לא נאמר בו כי טוב
נאבד איש טוב יצחק יצא לו שם טוב
מיום הולדו עד יום מותו
כביאתו לעולם בלא חטא, כן הי׳ יציאתו
ה״ה הרבני המופלג הנגיד מו׳ יצחק ז״ל
בהמופלג המפורסם מוה׳ צבי הירש
נפטר ז׳ טבת תקל״א לפ״ק תנצבה

---

1) אוצר הספרים להר׳ בן יעקב 237

ר׳ ברוך בר׳ משה יצחק

איש נכבד הוגה בתורת ד׳ יומם ולילה, ומצבתו תקונן:

איש קדוש עובר עלינו
היא ברוך וברוך שמו
הוגי בתורת ד׳ לילות וימים
כל עמלו ויגיע כפו
הי׳ ברוך, טעמו ונומו׳
עמ׳ ה״ח הרבני המופלג
מו׳ ברוך בהרב מ׳
משה יצחק ז״ל ואלקווא
נפטר כ״ו כסליו תקל״א לפ״ק

ר׳ משה דיין בהגאון מ׳ מנ׳ מאניש

לפי דעת הגאון מוה׳ יוסף לעווינשטיין 1) הוא הגאון ר׳ מאניש סגי נהור שהובא בספר אדני פז, בהג״מ פנחס אבד״ק לבוב בהגאון מו׳ מאניש חתן רבינו הש״ך הר׳ משה הנזכר נפטר בעירנו ואבן מצבתו תקונן:

עינינו יורדות דמע, על שנפטר הרב
המו׳ ומופל׳ בתורה וביראת אלקים
אשר שם לו חק ומשפט הדיין **נא)**
מו׳ משה בהגאון מ׳ מנ׳ מאניש י״ג חשון
תק״ד לפ״ק

ר׳ יצחק צבי הירש ב״ר שמואל זיינוויל

איש נכבד ונשוא פנים, בעל רוח נדיבה, כמתואר על מצבתו.

נפטר בשם טוב
שבת קודש כ״ג מנחם תקל״ה
(ציור צבי)
פה נטמן איש צדיק וישר
יכשר באמונתו
במישור הלך בימי נהייתו
צדקה וחסד עשה עד יום מותו
ה״ה המנוח התיר והרבני
מוה׳ יצחק צבי הירש במהר״ר
שמואל זיינוויל

---

1) ממכתב הגאון ר׳ יוסף לעווינשטיין אבד״ק סעראצק שליט״א

ר' שאול ב"ר נחום ב"ר יו"ט ליפמאן

יליד צוויזמער, למדן מופלג, חריף ובקי, לא פסוק פימיה מגירסא ככתוב על מצבתו:

נפטר בש"ק י"ג מנחם
ונקבר יום א' תקל"ז
היסופר בקבר חסדיך
בכו בכו להולך
איש תם וישר בדרכי ד' הלך
לא מש מתוך אוהל של תורה
כל נעלם הוציא לאורה
הרבני המופלג החריף ובקי
מו' שאול בחיר ד'
בהרבני המפורסם
מו' נחום בהקדוש והטהור
מוה' יו"ט ליפמאן מצוויזמער תנצבה

ר' גוטמאן שתדלן

אחר מחברי החברה קדישא בעירנו חי בשנת תקמ"ב 1)

ר' נתן במוה' יצחק אייזיק

פרנס ומנהיג נדיב לב, כאשר נראה מעל מצבתו:

פ"נ איש פרנס ומנהיג ישר ונאמן
בנדיבים הי' לו שם וידים
כל מעשיו היו לשם שמים
גדר גדר ועומד בפרץ
הי' מת גבר ונערץ
ה"ה מוה' נתן במוה' יצחק אייזיק
נפטר כ"ג אייר שנת תקמ"ב לפ"ק
תנצבה

ר' יושע פאלק

איש תורנו נכבד, ראש העדה מוזכר בפנקס קובץ פסקים בדבר דין ודברים שהי' לו בעניני העדה, עם הר' יונה בר' אברהם אצל הרב הגאון אבד"ק עירנו. מוה' שאול מרגליות הפסד תנזכר יצא מאושר מב"ד יום ג' אב תקמ"ב

ר' מאיר בהרב מוה' מרדכי דיין

בא עה"ח על פסק דין אחד, המובא בפנקס קובץ פסקים ביום ג' אב תקמ"ב בצירוף

---

1) פנקס של החברה קדישא דף רי"ג

בצירוף הגאון אב"ד מוה' שאול ,

ר' יודא מלובלין

איש נכבד , ראש עדתינו בא עה"ח על פסק דין אחד ביום ז' אב הובא בפנקס קובץ פסקים , בצירוף אבד"ק עירנו הגאון מוה' שאול מרגליות :

ר' בנימין וואלף בהרב ר' יעקב שלמה

יליד זאמישטץ , הובא בפנקס קובץ פסקים , בדבר דין ודברים שהי' לו , עם התורנו הראש מו' פנחס ר"י ר"ז אצל הגאון אב"ד ור"מ בעירנו מוה' שאול ביום ה' ח' תמוז תקמ"ב :

ר' העשיל בהגאון אב"ד מקראקא

מוזכר בפנקס קובץ פסקים בדבר דין ודברים שהי' לו עם הר' ארי' ליב בהרב אבד"ק שעבערשין בנידון שכירת חנות , בפסק דין בא עה"ח הגאון אבד"ק עירנו מוה' שאול מרגליות ביום י"ט אלול תקמ"ג

ר' ארי' ליב אבד"ק שעבערשין

אח"כ דיין בעירנו בא עה"ח על פסקים שונים בפנקס קובץ פסקים אשר בעירנו , ואחד מהם מיום כ"א מרחשוון תקמ"ג בצירוף הגאון אבד"ק עירנו מוה' שאול מרגליות

ר' מאיר ב"ר אברהם

איש נכבד ותורני , רב פעלים , בן הפרנס הרב מוה' אברהם אהיו של הגאון אבד"ק עירנו מוה' יעקב היים , ואחיו של הגאון מוה' צבי הירש אבד"ק לוקאבי נפטר בעירנו , ומצבתו התהגה נכאים :

פ נ
איש הישר בנדיבים
אשר הלך בדרך טובים
צדיק וישר
כל מעשיו עשה בכושר
ה"ה הרב המ' הגדו'
מדברא דאמתיה
ביושר הגביר שולטנותיה
המפורסם בתורה וביראה
אשר הכנים בברית ידיך (?)
ע"ה פ"ה מוה' מאיר בהרב

איש פרנס ומנהיג מגן הי' לדורו
מוה' אברהם נפטר בש"ק כ"ו תמוז
תקמ"ג לפ"ק

ר' משולם זלמן בהגאון מוה' יוסף אבד"ק בריסק

אברך נכבד הריף ומופלג בתורה, שלשלת היוחסין, כאשר תגיד לנו מצבתו :

פ"נ
נפטר ח' אדר תקמ"ו לפ"ק
ונגנז זרע הקודש
שלשלת היוחסין
מגזע ישישים
עלה יעלה בישיבה של מעלה
ה"ה האברך הרבני המופלג
בתורה מוה' משולם זלמן
בהגאון מו' יוסף אב"ד ור"מ דק"ק בריסק

ר' מנחם מנלו בהמנוח אוריש פייביל

מופלג בתורה, רב פעלים ממשפחה נכבדה ועדה המצבה

נפטר כ"ז אייר תקמ"ז לפ"ק
איש גבור חיל ורב פעלים
בר אבהן ובר אורין ירא ושלם
חסד ואמת כן ינצרהו,
שמו נודע בשערים,
ה"ה הרבני המופלג המפורסם
לשבח מהו' מנחם מנלו בהמנות
מוה' אוריש פייביל ז"ל,

ר' אברהם משה אלימלך במ' יצחק

מטיף לקחו לרבים, עוסק בתורה, יומם ולילה, בא עה"ח באישור שטר צואה של הר' יעקב אברהם בר' יצחק קאצענעלענבויגען פ"ח אשר הקדיש סכום כסף מהכנסת ביתו מדי שנה בשנה, לטובת החברה „נר תמיד" אשר לביהכנ"ס של הר' צבי הירש בר' משה דאקטאריש 1) נפטר בעירנו ומצבתו תקונן :

פ"נ
ימת אלמלך איש נאמה *) נאום
במעשיו טובים, והי' עוסק בתורה יומם וליל

---

1) ה קם ביהכנ"ס ר' צבי הירש בר' משה דאקטארש דף י"א
*) כמו נואמי נאים והמירו היוד בהא (הערת רש"ד רז"ט ז"ל)

הוא הדובר לישרים
ה"ה הרב המופלג החסיד מ
אברהם משה אלמלך
במ' יצחק נפטר ט"ז . . . תקמ"ח לפ"ק

הר' דוב בער בר' שמואל זיינוויל

רופא מומחה חכם הכולל, ירא ד', הרביץ תורה ברבים, בעל לב טוב ורוח נדיבה, עושה צדקה וחסד עם אחיו, בא עה"ח הרבה פעמים בפנקס של ביהכנ"ס מוה' צבי הירש בר' משה דאקטארש, ומהם על החרם שהוכרז בביהכנ"ס מטעם הרב הגאון אבד"ק עירנו הר' שאול מרגליות ז"ל, לבלי לקבוע מנינים בבתי יחידים להתפלל, נפטר בעירנו, ומצבתו תשא נהי, ותהגה נכאים :

תקמ"ח לפ"ק פ"נ
הרב הגדול בתורה, חכם הכולל, רופא מומחה
וירא את ה' מרבים, המפורסם לשם ולתהלה (נב)
מו' דוב בער בהרב המופלג מוה' שמואל זיינוויל ז"ל
מק"ק זאמושטץ נפטר ונקבר עש"ק ט"ז שבט תנצבה.
דבש וחלב תחת לשון חכמים
ומתקו לו רגבי נחל ואבנים מפולמים
באה שמש צדקו שזרהה בכל אקלי'
בתורה נטע נטועים ויעש לו מטעמים
עלה למרום השנון במושכל' ו כתמים
רודף צדקה כמוהו ימצא חיי עולמים

ר' יעקב בר' בנימין וואלף דיין

הרביץ תורה ברבים, העמיד תלמידים הרבה, ועל מצבתו חרותה לאמר :

נפטר ר"ח אייר תקנ"א לפ"ק תנצבה
פה נטמן ארון הקודש
ממולח טהור קודש
מלא וגדוש
העמיד תלמידים הרבה
והרביץ תורה בישראל
הרבני המופלג הדיין
מו' יעקב בהרבני הנגיד
מו' בנימין וואלף ז"ל

ר' זכרי' מענדיל ב"ר טעב"ל דיין

בא עה"ח על התקנות, ופסקים שונים, בפנקס ביהכנ"ס של הר' צבי הירש בר

משה דאקטאר״ש , בשם זכרי׳ מענדיל מלובלין נפטר בעירנו ומצבתו תקינן :

נפטר כ״ד שבט תקנ״ד לפ״ק
פ״נ ארון הקודש
ממולח טהור קודש
מלא וגדוש
ה״ה הרבני המופלא הדיין
מו׳ זכרי׳ מענדיל בהרב המאה״ג
מ׳ דוד תנצבה

ר׳ מאיר ב״ר א. פישל

ספרא ודיינא בפה עירנו בא עה״ח על פסק דין אחד מיום כ״ט כסליו תקנו בפנקס ביהכנ״ס של הר׳ צבי הירש בר׳ משה דאקטארש

ר׳ מנשה בר׳ יצחק דיין

בא עה״ח על תקנות וענינים שונים בפנקס ביהכנ״ס של הר׳ **צבי הירש בר׳** משה דאקטארש נפטר בעירנו ט״ו אלול תקסמך 1)

ר׳ משה ר״ה

איש תורנו ומופלג כל ימיו עסק בתורה , ירא ד׳ מרבים , ומצבתו תייל :

נפטר ביום ש״ק י״ד סיון תקס״א לפ״ק
פ״נ משה עבד ד׳ , שעבד ד׳ מאהבה
כל ימיו (עסק) בתורה
ובמצות יהי׳ עניו מאוד ולא מש מאוהל של תורה ,
ונפטר בשם טוב ה״ה הרבני , המופלא הישיש
המנהיג , הנגיד המפורסם איש ירא ד׳ מרבים
כמוהר״ר משה ר״ה ר״א רמ״ד ז״ל תנצבה

ר׳ סעדי׳ בהרב מ׳ יהודה ליב משקלאוו

בעל לב טוב ורוח נדיבה , שר ונגיד , שלשלת היוחסין בא עה״ח על כתב החרם שהוכרז בביהכנ״ס מהרש״ל ז״ל , לבלי קבוע מנינים להתפלל בבתי יחידים בפקודת הגאון מוה׳ שאול אב״ד בעירנו 2) ומצבתו במר תבכה :

פ״נ יום א׳ י״ג טבת תקס״א
היים נפל שר ונגיד בישראל , אשר פזר נתן לאביונים
וצדקתו עומדת לעד , אשר שמו נודע בשערים
אביר הרועים

ה״ת

---

1) רשימה הנפ׳ ריס 2) פנקס ביהכ״נ ר׳ צבי הירש בר״מ דאקטאר

ה"ה הרבני המופלג הגביר שלשלת היוחסין
מ' סעדי' בהרב המפורסם מ' יהודה ליב משקלאוו
חתן הרב המופלג המפורסם מו' שמשון רורורק

הדיין מוה' משה בהר' אליקים

באשר הגיד לנו מצבתו

נפטר ח' שבט תקס"א לפ"ק
פ"נ
ארון הקודש
ממולח טהור קודש
מלא וגדוש ויושב אוהל
באוהל של תורה ה"ה הרבני
המופלא בתורה וביראה
הדיין מוה' משה במוה'
אליקים ז' תנצבה

הר' דוב בער בר' בצלאל כ"ץ שתדלן

נפטר בעירנו ט"ו אדר שני תקס"ב 1)

ר' משה בהגאון ר' אליהו

מופלג בתורה, חיבר כמה ספרים, כאשר תעיד מצבתו:

נפטר י"ח חשוון תקס"ד לפ"ק
פ"נ הרב המופלג המושלם
שחבר כמה ספרים
ה"ה מוה' משה בהרב הגאון
המפורסם מ' אליהו ז"ל
בעל מהבר ספר יד אליהו
שנסע לארץ הקדושה תו"ב"ב

ר' אפרים פישל

בן הגאון ארי' ליב בהגאון צבי הירש דאלבערשטאדט, רבו של הגאון המובהק מהר"ם ברב"י שקיל וטרי עם הגאון בעל סדרי טהרה, גם מביאו בספרו צלעות הבית אשר לו סי' ה' וז"ל בסוף דבריו: נ"ל להקל בתנאי שיסכום הגאון מוה' הירש אבד"ק האלבערשטאדט 2) הגאון מוה' אפרים פישל הנזכר בא הרבה פעמים עה"ה בפנקס קובץ פסקים, בצירוף הגאון אב"ד מוה' שאול מרגליות, על

פסק

---

1) רשימת הנפטרים 2) פס"ג סהדס דף י"ט

חית

פסק מיום י"ד אייר תקמ"ב ג' אייר תקמ"ב, ד' אב תקמ"ב ז' אב תקמ"ב, ו אב תקמ"ב, ועוד הרבה פעמים, לפעמים בשם ר' אפרים פישל סתם. לפעמים בשם אפרים פישל בר' ארי' ל"ב, גם בא עה"ח בדבר החרם אשר הוכרז בפקודת הגאון אבד"ק עירנו מוה' שאול מרגליות, לבלי לקבוע מנינים בבתי יחידים להתפלל 1) נפטר בעירנו ומצבתו תשא נהי:

נפטר ט' אדר ראשון תקס"ה
פה נטמן ארון הקודש
ממולח טהור קודש מלא וגדוש
הרבני המופלא הדיין מוה' אפרים פישל
בהגאון ארי' ליב בהגאון אמתי
מו' צבי הירש אבד"ק האלבערשטאדט והמדינה

מרדכי בהר' בנימין

איש מופלא בתורה וביראה באשר נראה מעל מצבתו

נפטר ז' אדר תקס"ו לפ"ק
פ"נ
איש צדיק וישר יושב אוהל
באוהל של תורה יומם ולילה
ה"ה הרבני המופלא בתו' וביראה
מוה' מרדכי בהרבני המפורסם
מ' בנימין ז' וואלף תנצבה

נחמן במהר' צבי הירש דיין בעירנו

כאשר תעיד מצבתו

נפטר יום א' ח' סיון תקס"ו לפ"ק
פ"נ ארון הקוד'
ממולח טהור קודש
מלא וגדוש
לא מש מתוך של אוהל של תורה והלכה
יומם וליל
הרבני המופל' בתורה וביראה
דיין מו' נחמן במ' צבי הירש

ר' משה דאקטאר מזאמיטש

נפטר בעירנו כ"ד אדר תקס"ו 2)

---

1) פנקס ביהכנ"ס ר' צבי הירש בר' משה דאקטאר 2) רשימת הנפטרים

ר' אבגדור בר מרדכי

מופלג בתורה, ומצבתו תקונן:

נפטר בשמיני עצרת תקס"ז לפ"ק
פ"נ איש ירא שמים
המופלג בתורה
ה"ה הרבני החריף
מוה' אבגדור בהרבני מ' מרדכי
זצ"ל תנצבה

הבחור המפואר יוסף

בנו של ר' שמעון דאקטאר מקראקא נפטר בעירנו ד' ר"ח אלול תקס"ו 1)

ר' משה שמואל שמעלקי בר' יהודה ליב

אברך מופלג בתורה, ירא וחרד, מת בדמי ימיו, ועל מצבתו חרותה לאמור:

נפטר בש"ק ט' סיון תקס"ח לפ"ק
פ"נ
וימת משה שמואל
עבד ד' האברך ה"ה נפטר
בקוצר ימיו הרבני המופ'
הירא ד' מרבים השנין החסיד,
מוה' משה שמואל שמעלקי,
זללה"ה בהרב המאה"ג
החסיד המפורסם מ' יהודא
ליב אב"ד דק"ק זאוויחוואסט
תנצבה

ר' אפרים פישל דיין

בן הגביר המפורסם והנדיב מוה' אלכסנדר רורקרש מגזע היחס בא עה"ח בפנקס קובץ פסקים על הרבה פסקים, בצירוף הגאון אבד"ק עירנו מוה' שאול מרגליות ז"ל, גם חהם עצמו על הכרוז אשר הוכרז באיסור חרם לבלי קבוע מנינים לתפלה בבתי יחידים בפקודת הגאון אבד"ק עירנו 2) נפטר בעירנו ומצבתו תשא נהי

נפטר יום ב' כ"א סיון תקס"ט לפ"ק
פה נטמן הרב המופלג אביר הרועים
מיחוסי ארץ אשר הורה ודן עמו ב"י
להורות לעם ד' דרכי ד'

ילא

---

1) רשימת הנפטרים 2) פנקס בהכנ"ס ר' לבי הירש בנ' מסס דאקטארס

ולא מש מתוך אוהל של תורה
ונתבקש בישיבה של מעלה
ושמו נודע בשערים המצוינים בהלכה
מ׳ אפרים פישל בהגביר הנדיב
המפורסם מוה׳ אלכסנדר רורקרש
חתן הרב הגאון המופלג החסיד ,
מ׳ ארי׳ ליב אב״ד ור״מ דק״ק טארניגראד תנצבה

ר׳ אברהם בן להרבי מלובלין

ירא וחרד לדבר ד׳ , עסק בתורה נקטף בעודנו באבו ככתוב על מצבתו ,
נפטר עי״כ תק״ע לפ״ק
פ״נ הוא אברהם אשר הלך בצדקו בישרו ובתומתו
מעוד עד היום אשר נלקח מאתנו
רך בשנים זמן ב״ך יברך
ויגע ועמל בתורה
ומצות ומעשים טובים תנצבה
ח״נ הרבני המ׳ הנעים המנוח
מוה׳ אברהם זללה״ה בן לארוננו
הגאון פאר ונזר ומופת הדור
מוה׳ יעקב יצחק הלוי הורוויץ שיע״ע ולנ״נ

ר׳ משה בר׳ אלעזר דיין

מופלג בתורה , וביראה , מדיינו קהלתנו , נפטר בעירנו ומצבתו תהגה נכאים :
משה עלה למרום נהי והגה נרים
על האי שופרא דבלי בעפרים
דינו לבוקר משפט חקר בהרים
אוי ואבוי מספד ושברים
ומרר על האי דנקבר
במבחרי הקברים
ה״ה הרבני המופלג הדיין
מו׳ משה במ׳ אלעזר נפטר י״ד אדר תק״ע

ר׳ יקותיאל זלמן בר׳ אלעזר

איש נכבד ישר הולך כמתואר על מצבתו :
פ״נ
זכרו לפאר

מעשיו נעימים
מת ז"ל לפ"ק תורת ה' לומ'
ה"ה הרבני הנגיד מו'
יקותיאל זלמן זצ"ל
במוה' אלעזר ז"ל
נפטר ט"ו שבט תק"ע לפ"ק תנצבה

ר' מרדכי דיין

בר' דוד טעביל, עסק כל ימי חלדו בתורה, העמיד תלמידים הרבה; כאשר תעיד מצבתו:

פ"נ
איש צדיק וישר
יושב כל ימיו
באוהל של תורה
והעמיד תלמידי' הרבה
הרבני המו' הדיין
מו' מרדכי במו' דוד טעביל כ"ץ
נפטר כ"ד בחודש אייר
תקע"א לפ"ק תנצבה

ר' צבי הירש בר' משה

בא עה"ח על כתב החרם שהוכרז בביהכנ"ס הגדולה בעירנו בפקודת הגאון מוה' יעקב חיים אבד"ק דקהלתינו, להחרים את אלו הנותנים דופי, והדוברים סרה בהגאון מוה' יהונתן אייבשיטץ בדבר הקמיעות, הכרוז הנזכר הוכרז ביום טו לחודש אייר תקי"א גם בא עה"ח על תקנות שונות בפנקס ביהכנ"ס מהרם ז"ל נפטר בעירנו ומצבתו תקונן:

תקע"א לפ"ק
פ"נ איש תמים במעשיו וישר
מוה' צבי הירש במוה'
משה בר' ה"א נפטר
ביום ה' ב' אלול תנצבר

ר' אליהו בר' מנחם מענדיל

מופלג בתורה וביראה, העמיד תלמידים הרבה, לא פסק פימיה מגירסא ועדה מצבתו:

נפטר כ"ז חשוון תקע"ב לפ"ק
פ"נ איש תמים במעשיו ה"ה הרבני
המופלא בתורה וביראה

לא פסק פימיה מגירסא
והעמיד תלמידים הרבה
מוה' אליהו בהרבני מנחם מענדיל ז"ל תנצבה

ר' אפרים זלמן

למדן מופלג, וחריף ובקי, דיין 1) בעירנו *) בן הרב הגאון מוה' יוסף בעהמ"ח ספר תבנית אות יוסף, ראיתי העתקה מכתב היחס של הרב מוה' אפרים ז"ל הנזכר 2) מצאתי לנכון להעתיק מקצתה וזה לשונה: אני אפרים זלמן בן הגאון הגדול מוה' יוסף בעהמ"ח ספר תבנית אות יוסף נכד הגאון המפורסם אבגדור אבד"ק חענטשין, בן הגאון המפירסם מוה' מנחם מענדיל אבד"ק קורטשין בן הגאון מופת הדור מוה' משה אבד"ק בארניגראד בן הגאון המפורסם בכל קצוי תבל מופת הדור אשר עשה כמה ספרים בחייו מוה' מענדיל מרגליות, אבד"ק פרעמסלא והי' לו בת נשיאה להגאון מוה' יצחק אבד"ק פוזן, וילדה לו ממנו בן הגאון המפורסם מוה' נפתלי כ"ץ, וכו' עד כאן העתקתי השתלשלות יחוסו בדרך ישרה, אולם השתלשלות יחוסו למעלה בקודש סובב סובב הולך הוא בשלבים ובמעלות סבוכים ומסובבים, אשר רגלי הקורא יתעה בהן לא מצאתי לנכון להעתיק. למרות עשרו והונו הרב של הר' אפרים זלמן הנזכר, כפי דברי נכדיו החיים אתנו כהיום, הרבה לעסוק בתורה ועזב את עסקיו, בא עה"ח הרבה פעמים בפנקס ביהכנ"ס של ר' צבי הירש בר' משה דאקטארש על תקנות שונות ובתוכן על כתב החרם אשר הוכרז מטעם הגאון אב"ד דקהלתינו מוה' שאול מרגליות ז"ל, לבלי לקבוע מנינים בבתי יחידים לתפלה. נפטר בעירנו בשנת השמונים ושתים לימי חייו ומצבתו תלביש קדרות ותתאבל:

נפטר ביום ג' אדר שני תקע"ג לפ"ק
פ"נ ישמחו (השמים) והארץ תאבל
כי לקח מאתה נזר תפאר'
ה"ה רב החריף ירא ד' מנוער
„תורה וגדולה" יחד במחברת
בנן של קדושים, הישיש מוה'
אפרים זלמן ז"ל
בהרב הגאון המפורסם בעהמ"ח
התבנית אות יוסף זלה"ה
ויעל על כנפי (יונה) השמימה
בשנת שמונים ושנים לחיי הפארתו תנצבה,

ר' משה בר' אברהם דיין

מופלג בתורה, הרבה לצלול בים התלמוד, מצוין בהלכה, כמתואר על מצבתו:
נפטר כ"ג אייר תקע"ד לפ"ק

---

1) רשימת הנפטרים *) כאשר נודע בשי' עשיר בלי הפוגה נשא עליו שם דיין של"עמ"ל"פ
2) הלא שאר בשרי מוה' זלמן ניסענבוים נכדו מצד אמו הנקרא על שמו

דיין המצוין בהלכה
אשרי שלו ככה
שם הליכות עולם לו
עשר ידות בש"ס ובפוסקים
למאורו' צפונים ידיו הרות
הרבני מו' משה במ' אברהם ז"ל תנצבה

הקדוש מוה' יעקב יצחק הלוי הורוויץ

(הנקרא הרבי מלובלין 1)

מאיר גדול הלמיד האשל הגדול הגאון אלקי דוב בער המגיד ממעזריטש ותלמוד הרב הגדול עיר וקדוש מהר' אלימלך מליזענסק, הרב הגדול והקדוש הר' יעקב יצחק הלוי הנ"ל רבים הלכו לאורו, ומגדולי תלמידיו א) ה"ה הגאון הקדוש עוקר הרים מוה' יעקב יצחק נודע בשמו ה"ק „היהודי מפשיסחא" ב) הרב הגדול דוד מלעליב זצ"ל ג) הרב הגדול מוה' שמואל מקארוב זצ"ל ד) הגאון הקדוש מוה' ישעי' זצ"ל אבד"ק פרשעבורז ה) הרב הגדול מוה' קלונימוס קלמן בר' אהרן עפשטיין זצ"ל מקראקא בעהמ"ח ס' מאור ושמש על התורה ו) הרב הגדול מוה' שמחה בונם זצ"ל מפשיסחא, ז) הגאון הקדוש מוה' אלעזר הלוי הורוויץ אבד"ק טארניגראד בעהמ"ח ס' נועם מגדים ואמרות טהורות ח) הרב הגדול מוה' צבי הירש מזידיטשוב בעהמ"ח עטרת צבי פירוש על הזוהר, ועוד חיבורים אחיו הקדוש מוה' סמבריר בעהמ"ח ס' תפלה למשה ט) הגאון הקדוש מוה' מאיר הלוי זצ"ל אבד"ק סטאבניץ ודק"ק אפטא בעהמ"ח ס' אור לשמים י) הגאון הקדוש עוקר הרים מוה' יעקב צבי זצ"ל אבד"ק דינוב בעהמ"ח ס' מלא הרועים יא) הגאון הקדוש ר' יעקב שמעון זצ"ל מק"ק זעלחוב הנודע בשם „ר' שמעון דייטש" יב) הגאון החסיד ר' נפתלי צבי הורוויץ זצ"ל אבד"ק ראפשיץ יג) הגאון הקדוש מוה' משה טייטעלבוים זצ"ל אבד"ק אוהל בעהמ"ח ס' ישמח משה יד) הגאון דקדוש מוה' יצחק משה עזריאל זצ"ל אבד"ק בעליץ וק"ק ביחאווי ואנפיה טו) הגאון הקדוש מוה' צבי אלמלך זצ"ל אבד"ק דינוב בעהמ"ח ס' בני יששכר ועוד חיבורים טז) הרב הגדול מוה' נחמי' זצ"ל אבד"ק יוזפאף יז) הגאון הקדוש מוה' שמעון זצ"ל אבד"ק דאמברל וק"ק יערסלוב בעהמ"ח ס' נחלת שמעון יח) הרב הגדול מוה' יוסף קעזים זצ"ל אבד"ק יאנוב הרב הגאון הר' יעקב יצחק הלוי הנזכר, חיבר שלשה ספרים ואלה המה:
דברי אמת זאת זכרון זכרון זאת, נפטר בעירנו, ועדה המצבה:

עדה המצבה הזאת, מצבת קודש קושת רבינו
גאון עוזינ' מאור עינינו חמדת לבבינו
ג) וכל בית ישראל יבכו כי השך אור בעדינ'
ביו' שריפה בית אלקינו
הוא יום פטירת איש קדוש המקו'
פאר הדור מו' כבוד הרב החסיד
המפורט' בכל קצוי ארץ מוה' יעקב יצחק

בהרב

---

1) תולדתו העתקתי לזה באות מהס' שה"ג ה"ח דף נ"א

בהרב מוה' אברהם אליעזר הלוי הורוויץ
זצוק"ל אשר רבים השיב מעון
ורבים הלכו לאורו
ראו ושמחו בני דורו
ושמחה נהפך לינון ביום המר
ט' אב שנת ארץ ר"ע"ש"ה" לפ"ק (תקעה)

ר' אהרן בר' הלל הלוי דייז

מופלג בתורה וביראה, כמתואר על מצבתו:

נפטר טוב אדר תקע"ו לפ"ק
אב בחכמה בתורת אלהי' חיים
הורה דרך משפט ליהודים ואפרים
רץ כצבי לעשות רצון אביו שבשמים
נאה היה מצות בוראו מקיים
ה"ה המופלג בתורה וביראה מ' אהרן במוה' הלל הלוי
זצ"ל שלא פסק פימיה מגירסא בוקר וצהרים
ועובד מאהבה למלך חי וקיים
בזכותו מהרה יבנה ירושלים
תנצבה

ר' מרדכי בר' יהודה

איש נכבד ונשוא פנים, שפל רוח, ממשפחה רמה, ממשפחת ראפפורט המפורסמת עוסק בצרכי הציבור, כאשר נמצאהו בכל פעם בא עה"ח על תקנות העדה השונות, ובתוכם גם על כתב החרם אשר הוכרז בפקודת הגאון אבד"ק עירנו מוה' שאול מרגליות ז"ל, לבלי לקבוע מנינים בבתי יחידים להתפלה 1) נפטר בעירנו מצבתו תקונן:

נפטר ביום ג' י"ג ניסן תקע"ו לפ"ק
פ"נ איש ישר וכשר שפל ברך
עניו ולא מחזיק טובותי' לנפשי'
ה"ה הרבני מוה"ר מרדכי בהמנוח
מ' יהודה זללה"ה נצר מטע'
מגזע ישישים
נין ונכד להגאון מוה' שמחה ראפופ'
זכותם יחופף עליו, וימליצו טוב בעדו
תנצבה

---

1) פנקס ביהכנ"ס ר' צבי הירש בר' משה דאָקטאָרס

ר׳ יעקלי גר צדק

נפטר יום ד׳ ח׳ אלול תקע״ח (רשימת הנפטרים)

ר׳ ארי׳ ליב אברהם

בן הרב הגאון מוה׳ שאול הלוי אבד״ק זסלב, וזה לשון מצבתו:

נפטר ג׳ טבת תקע״ט לפ״ק
פ״נ איש תם וישר וירא אלקים
ה״ה הרבני ארי׳ ליביש אברהם
בהרב הגאון מוה׳ שאול הלוי
זבד״ק זסלב תנצבה

ר׳ ארי׳ ליב

בן הרב המגיד מוה׳ אברהם משה אלימלך, מופלג בתורה תורתו אומנתו כאשר תגיד לנו מצבתו:

איש תמים במעשיו בר אבהן
בר אורין ויושב (ב) אוהל
של תורה ה״ה הרבני
מוה׳ ארי׳ ליב בהמנוח
הרב המגיד מוה׳ אבר״הם משה
אלמלך זלה״ה תנצבה

ר׳ יהושע בר״י מוואַרשוי

„חתן בן הרב הגאון״ מי הי׳ הרב הגאון הנזכר בהמצבה? לא נדע כאשר נראה הי׳ מופלג בתורה ומושלם ומצבתו התקונן:

נפטר יום ג׳ ו׳ שבט תקפ״א
בדמי ימיו ושנותיו נאסף למנוח׳
לא השאיר אחריו זרע לברכה
הרבני המופלג ומושלם
ודר עם אל
מוה׳ יהושע בהגביר מהר״י
מווארשוי חתן בן הרב הגאו׳
השוכב בצדו תחופף עליו כבודו תנצבה

הר׳ יצחק נתן נטע במ׳ משה פרץ

פרנס ומנהיג בעל לב טוב כאשר תגיד לנו מצבתו

נפטר יום ג׳ כ״ח שבט תקפ״ב
פ״נ איש
יקר ערך מאצילי ארץ
צדקו׳ פעל בקרב הארץ
חנן דל השביע נפש נענה
קהל ועדה נהל באמונה
נתן אוכל למכביר
נטע אשל לאורח עובר
צדיק בתומו התהלך ונקרא
בשם מ׳ יצחק נתן נטע
במוה׳ משה פרץ זצ״ל
שנת רחק ממנו מנחם לפ״ק
תנצבה . (תקפב)

ר׳ מרדכי זיסקינד

כיו״צ בכה עירנו בא עה״ח בשנת תקפ״ד על פסק דין אחד בדבר טו״ת שהי׳ למתפללי ביהכנ״ס של הר׳ צבי הירש בר׳ משה דאקטארש על אחד משכניהם 1)

מאיר בהר׳ מרדכי

ממשפחת הוי״ט כאשר תעיד מצבתו
פה
מנוחת איש יקר רוח
אל מקומו שואף זורח
ידיו יסדו חבורי תורה רוחו קובץ סדורי טהרה
ה״ה הרב הסיני חריף ובקי
המפורסם מ׳ מאיר במוה׳ מרדכי
ממשפחת הגאון בעהמ״ח תוי״ט
ז״ה״ מ״א״י״ר״ ע״י״נ״י״ ח״כמים״
בהלכה לפ״ק נפטר יום
כ״א מרחשוון תקפ״ג

ר׳ יהושע העשיל

בן הרב הגדול מ׳ שלמה אבד״ק קורב , מופלג ומפורסם מגזע היחס כאשר העיד מצבתו :

ת״הא נ״פשו צ״רורה ב״צרור ה״חיים״ לפ״ק
ביום עשרה בטבת הקפ״ז לפ״ק

---

1) פנקס ביהכנ״ס ר׳ צבי הירש בר׳ משה דאקטארש

פ״נ הרבני המופלג המפורסם
הישיש ספיר גזרתו מראש צורים
ממחצבתו נצר מגזע קדושים
מטעתו כבוד שמו תפארתו
מוה׳ יהושע העשיל זללה״ה
אבד״ק קורב
ומצד אמו נכד הגאון האמתי
רבן של כל בני הגולה מוה׳
יהושע העשיל אבד״ק קראקא
הנקרא בפי כל רבי רב העשיל ז״ל
זכותו יגן עלינו בעד כל שארית ישראל
עד ובא לציון גואל

ר׳ צבי הירש

המאוה״ג אבד״ק דובענקי בהרב מוה׳ שלמה הכהן מגזע היחס ומצבתו תקונן ,

נפטר כ״ז ניסן תקפ״ח לפ״ק
פ״נ איש גבר טהור , מרגניתא טבא
אדרת תפארת
ענף עץ עבות
גאוני קדושי עליונים ה״ה הרב המאוה״ג הישיש
מ׳ צבי הירש זצ״ל אבד״ק דובענקי
בהרב מ׳ שלמה הכהן זצ״ל
נין ונכד הרב הגאון
מ׳ צבי הירש אב״ד מהלברשטאדט
ראפפורט תנצבה ,

הדיין מוה׳ נפתלי

בהרבני מוה׳ מרדכי לאנדוי , בא עה״ח בפנקס קובץ פסקים גם בהפנקס של החברה קדישא בעירנו נפטר בעירנו ועל מצבתו כתוב :

נפטר כ״ב חשון תקפ״ז
פ״נ הרבני המופלא הדיין
המפורסם מוה׳ נפתלי הלוי לאנדא
ז״ל בן הרב הגאון מו׳ מרדכי
זסקינד ז״ל נכד הרב הגאון
מוה׳ יעקב מלוברטוב תנצבה

ר׳ אליעזר מ״ה

בהרבני המופלא מוה׳ יעקב קאפיל , מופלג בתורה , וביראת שמים , בעל מדות נעלות

געלות כאשר תגיד לנו מצבתו :

נפטר י״ט אלול שנת תקפ״ח לפ״ק
פ״נ איך נפלת מִשמים הילל בן שחר
נטע נעמן בהורת ד׳ בחור
מופלג בתורה וביראת שמים
במידות נוראות מוכתר
בראשית ימיו נקרא לאור באור החיים
בי״ט אלול עלה
לשמים מעונה
בשנת חמש מאות ושמונים ושמונה
הוא הרבני המופלג מוה׳ אלעזר משה
בהרבני המופלג מ׳ יעקב קאפיל
נכד אדו״מ הרב הקדוש מ׳
יעקב יצחק הלוי הורוויץ תנצבה

ר׳ ישראל איסר

בהרבני מוה׳ ישראל איסר אב״ד ומ״צ בק״ק פרצוב , רב גאון ומפורסם הרביץ תורה ברבים , אשר שתו בצמא את דבריו ועדה המצבה :

נפטר ח׳ תשרי שנת תקפ״ח לפ״ק
פ״נ איש תם וישר ירא אלקים
הוא הרב הגאון חריף ושנין
שמו נודע בשערים המפורסמי׳
מחדש חידושים נפלאים בש״ס ובפוסקים
והעמיד תלמידים הגונים
בישראל כבוד שמו מפוארים בין אדירים
ולשבחו אין להגיד מוה׳ ישראל איסר
בהרבני מ׳ ישראל איסר
אב״ד ומ״צ דק״ק פרצוב תנצבה ,

ר׳ נפתלי הירץ דיין

בר׳ אפרים פישל זסקינד איש נכבד וישר כמתואר על מצבתו :

נפטר יום ד׳ כ״ו אדר תקפ״ח לפ״ק
פ״נ איש תם וישר חתן הרב מטאמאשאוו
מגזע ישרים הי׳ עובד ד׳ בתמימים
מ׳ נפתלי הירץ בן הדיין מוה׳ אפרים
פישל זסקינד זצ״ל
ממשפחת רורקריש מלובלין

חתן הרב אב"ד מטארניגראד תנצבה

הר' יונה יצחק בר' מאיר

מנזע היחס ועדה המצבה ,

נפטר בשם טוב ה' טבת תקפ"ח לפ"ק
פ"נ
יגון ואנחה נתעוררו
הלבבות יליל צוחו
חרדו קרבות נאסף
איש ישר בא לו הפקודה
הלך בתומו כל ימיו מבטן ולידה
הרבני הישר מטע קדושים
נזר מגזע ישישים ה"ה מוהר"ר
יונה יצחק בהמנוח מאיר זצ"ל
שנת זכותם י"ג"דל" ע"ל" מ"ש"כ"ב"תו"
י"נ"ו"ח" לקץ הימין (תקפה)

ר' שאול אפרים פישל

בהגאון אבד"ק עירנו הר' עזריאל הלוי ז"ל ועדה המצבה,

נפטר ביום ש"ק י"ט אייר
נ"ז"ר" א"פ"ר"י"ם" לפ"ק שאול בחיר ד'
דמוע תדמע עינו , מאנה הנחם נפשו
נפלה עטרת שאול אפרים מעוז ראשינו
כי נשבה ארון הקודש ביום קדשו
ה"ה כבוד הרב המופלג בתורה וי"ש
שלם במעלות ובמדות נשגבות ,
מתבנית היכל מחטבות
צדקה וחסד לו נשלבות
ענף עץ עבות ק"ש מוה' שאול
אפרים פישל באמור' ה"ה הרב
הגאון אמתי מאור הגולה מוה'
עזריאל הלוי איש הורוויץ זצק"ל
אב"ד דפה ק"ק לובלין תנצבה (תקפ"ח)

ר' תנחום דאקטאר

מתושבי עירנו נפטר יום א' כ"ג אדר תקפ"ח 1)

---

1) רשימת הנפטרים

ר׳ עובדי׳ אשר יעקב

בהרבני המופלג החסיד מוה׳ שלום שבנא , ירא את ד׳ נדיב לב ורוח על כל פני אחיו יכבד , נפטר בעירנו ומצבתו תאנח מרה :

תק"צ נפטר ביום ב׳ מרחשוון
פ"נ כל השומע יאנח , ומאוד יגדל הכאב
באביב נעור ונאכף ירא ונדיב לב
ה"ה הרבני המופלג מוה׳ עובדי׳ אשר יעקב
בהמנוח הרבני המופלג החסיד מ׳ שלום
שבנא זצ"ל תנצבה

ר׳ אליעזר אשכנזי

מאור גדול חריף ובקי מילידי עירנו , ומבניו נודעים לנו א) הרב הגדול הצדיק מתושבי ווילנא הנקרא ר׳ מאיר שיסקעס מהמיוחדים שבגדולי חסידי הדור , ומרוב ענותנותו וצדקתו העלים את חכמתו בתורה . ולא התודע רק ליחידים מסגילות אוהביו , חותמו אמת , במסחרו , ובשבתו עם זקנים בשער , אמרותיו ספורים ומלותיו קצרים , מתבודד עם קונו ויודע את רבונו , נבזה בעיניו , ומכבד את כל האדם מת בצום העשור בשנת תקצ"א 1) ב) הרב הגאון , צדיק מפורסם בדורו , מוה׳ שאול שיסקעס מחותנו של הגאון מוה׳ ארי׳ ליב אבד"ק פלאצק , כי בנו הגאון ר׳ אברהם שיסקעס הי׳ חתנו של הגאון מוה׳ ארי׳ ליב הנזכר 2)

הרב הדיין מוה׳ צבי

חתן הרב המגיד , נפטר י"ב ניסן תקצ"א 3)

הרבני הדיין מוה׳ זאב וואלף

מעיר לוברטוב נפטר כ"ט תמוז תקצ"א 4)

* * *

מאה השביעית

הגאון מוה׳ בעריש אשכנזי

אחרי נשאו משרת רב ואב"ד בעיר סלאנים , נתקבל בשנת תר"ד לאב"ד בעירנו הוא הי׳ רב תורנו מופלא בחריפות ובקיאות , והשאיר אחריו כתבים רבים בשו"ת וחדושים בסוגיות הש"ס , ומהם נדפס אחרי פטירתו ס׳ נודע בשערים ע"י תיו הר׳ אברהם ארי׳ בווארשוי בשנת תרי"ט , ועוד שם מהדורא תנינא בהוספות

---

1) קרי׳ נאמנה דף 256 2) פס"ג הזהב דף ס"ה 3) רשימת הנפטרים , 4) שם

בות בשו"ת והדושים עוד נדפס מחבוריו ע"י אחיו הנ"ל ספר „שערי ירושלים" כולל פירושים על תלמוד ירושלמי, הגהות וחידושים על כמה מסכת מהתלמוד בבלי והרי"ף (ווארשוי תקכ"ו) נפטר בעירנו לחמשים שנה לימי חייו 1) ומצבתו תקונן מרה:

לפרט לזכר עולם יהי' צדיק לפ"ק
פה נגוז ארון הקודש ומנורה הטהורה
אביר הרועים רב הרבנים ושר התורה
עד קצה תבל ליהודים מאתי היתה אורה,
כי כל רז לא אנים ליה עמי' שרי נהורא
לקבוע דין כהלכה באספקלריא המאירה
סיני ועוקר הרים ומקרבן זה לזה בסברא
ה"ה הרב המאור הגאון האמתי
מוה' דוב בעריש זצלל"ה אב"ד דפה ק"ק
לובלין בן הרב הגדול מוה' משה נ"י
נין ונכד לרב האי גאון בעל מחבר ס' חכם צבי
הלך לעולמיו י"ד אדר תרי"ב לפ"ק תנצבה,

הגאון מוה' יושע העשיל אשכנזי

אחרי מות הגאון מוה' בעריש אשכנזי, נתקבל לרב ואב"ד בעירנו הגאון מוה' יושע העשיל אשכנזי, ביום ד' חוה"מ סוכות תרי"ג, וכהן פאר פה עירנו במשך ארבע עשרה שנה, הוא היה בן הגאון מוה' משולם זלמן שהי' ג"כ אב"ד בעירנו קודם הגאון מוה' בעריש אשכנזי, הגאון מוה' יושע העשיל הנזכר הרבה לפעול ולעשות בעד עדתו, וכל ימי חייו הקדיש לעתותי קהילתו ולא חשך מכל עמל ויגיעת נפשו להביא עזר וצרי ומרפא לאחיו המדוכאים בעונו ובחוסר כל, ובחפצו להרים קרן עדתו, לא גרע עיניו מכל פרט ופרט מהענינים הרוחנים והחומרים של עדת מרעיתו ובהיותו מצוין בענוה יתירה, ביתו היה פתוח לרוחה תמיד לפני כל איש וכקטון כגדול מצאו עונג ושעשועים להיות מבעלי ביתו והיה נכבר ומפורסם כל כך בעירו עד כי שמו יצא לתהלה ולתפארת גם בין אינם־יהודים גם הרשות הכירה אותו לטוב, ותדע להוקיר ערכו ופעלו ותכבדהו באות כבוד, ותעשהו לאזרח נכבד ובאשר התיר הקיסר המנוח אלכסנדר השני נ"ע הישיבה ליהודים מחוץ לגבול מושבם דרש הגאון הנזכר דרוש נכבד באחד מימי השבוע לזכר היום הזה, והדרוש הנזכר תרגמו מתורגמן לשפת פולניא, במעמד שרי המדינה אשר היו בעת הדרוש בביהמ"ד דקהל, ומאוד מצא הדרוש חן בעיניהם אחרי הגאון הנזכר נשארו בכתובים בערך עשרה ספרים על דרוש והלכה אצל בנו של הגאון, התורני המופלג והחריף מוה' בנימין בהוראדני, ונשרפו בשריפת עיר גראדני *) לפני איזה שנים גם נמצאו תשובותיו בהספר בגדו ישע נורע בשערים, הגאון הנזכר נתן הסכמתו למדפיסי הש"ס בווילנא אשר באו במחלוקת עם מדפיסי הש"ס בסלאוויטא, נפטר בעירנו, וכה תקונן אבן מצבתו

---

1) כנסת ישראל רע"י פין *) בן הגיד הישיש התורני והמופלג שלשלת היוחסין ס"ב של הגאון הנזכר מוה' שמעלקי ברודא נ"י

מצבה ותזעק בקול :

הוסרה המצנפת והרמה העטרה ,
נכבה נר ישראל המנורה הטהורה
במות אדומר הרב הגאון הגדול
בקי בחדרי תורה ,
מכל המעלות שמנו חז"ל בראוי להיות השכינה
עליו שורה . אחת בו לא נעדרה
חכם עשיר ועשירי לעזרא
צדיק וחסיד ענותן במידה יתירה
לעמו ולעדתו בכל ציקה וצרה
היה מגן ומחסה צינה וסוחרה
בקש"ת מוה' יושע העשיל זצ"ל
בן הגאון הצדיק המפורסם מו' משולם זלמן אשכנזי זצ"ל
וחתנא בבי נשיאה הגאון מוה' בנימין ברוידא זצ"ל
אבד"ק הוראדני והגליל בשנת הרי"ג
נקרא ללובלין למלא מקום אבותיו
והופע עליו נהרה וביום ה' אדר ראשון
שנת תרכ"ז נעלה ממנה , ופנה זיוה
הודה והדרה
תהי נפשו בצרור החיים צרורה
מליץ טוב בעד שה פזורה
כמו בהיות נפשו בגוו עצורה

הגאון מוה' שניאור זלמן

בשנת תרכ"ח נתקבל הגאון מוה' שניאור זלמן שליט"א לאב"ד בעירנו חיבר ס' תורת חסד על ד' חלקי ש"ע ובחודש אייר תרנ"ב עזב את עירנו ונסע לארה"ק להשתקע שמה , וכעת יושב הגאון הנזכר בירושלים עה"ק תבנה ותכונן ,

הרב הגאון מהו' הילל ארי' ליבשיץ

יכהן כעת פאר בפה עירנו , והי' מקודם אבד"ק סובאלק בעהמ"ח ס' בית הילל על חו"מ בן הגאון מוה' זאב דוב ליבשיץ שליטא , אבד"ק סרעדניק בעהמ"ח ספר מעין חיים , ב"ח על דרוש ופלפול בהגאון ר' היים ליבשיץ ז"ל , אבד"ק סרעדניק מחוז קאונע . הרב הגאון מוה' הילל ארי' ליבשיץ הנזכר , מלבד גדלו בתורה , הוא חכם מפואר , ויודע איזה שפות אירופית על בורין , קיבל משרת הרבנות בפה בחנוכה שנת תרנ"ג , ואלו המה בניו , א) הרב הגאון מוה' יחזקאל ליבשיץ אבד"ק פלאצק , ב) הרב הגדול מוה' אליעזר ליבשיץ , ג) הרב הגדול מוה' יעקב ליבשיץ אבד"ק סאלטין במדינת קארלאנד ,

מכתב א)

ב"ה א' חוה"מ פסח סטראלק .

כבוד הרבני הנכבד מוה' שלמה ברוך ניסענבוים נ"י

מחמת קדושת המועד ובחולשת מזגי נכתב ע"י אחר , כבר כתבתי תולדות רבני עיר לובלין על ספר ושלחתיו להמשכיל נחום סאקאלאוו מ"ל מכ"ע הצפירה ידרשנו משם . וגם הח"י נמצא עוד כאשר ישלחנו העתקות המצבות בנמצא תחת כבודו אזי אשלחהו בצירוף העתקות המצבות מלובלין הנמצאים תח"י א) הר' שמעון וואלף אויערבאך ז"ל הי' ר"מ בק"ק לובלין , ואבד"ק פראג , פוזנא , הובא בס' אור לצדיקים לר' מאיר פאפירש שער נפילת אפי' , לב ארי' פ' דברים , קרבן שבת פ"ג סי' ג', שו"ת מהר"ם לובלין סי' כ"ז ויש לו הסכמה בספר שיח יצחק על דקדוק (י"ע שבט שע"ז) והוא הי' ביחד עם המהר"ם מלובלין והר' וואלף הנ"ל הי' חתן המהרש"ל וחותנו של מר זקני מוהר' אליעזר ליפמאן היילפרין אבי הגאון החסיד המפורסם מוהר"ר זאב וואלף היילפרין אבד"ק אליק (הנזכר בפתח השער לס' מחנה אהרן ד' אלעקסעניץ תקכ"ח לפ"ק) פרטי המחלוקת שהי' לו בלובלין עם מהר"ם הנ"ל והמחלוקת שהי' לו בפראג עם התוס' יו"ט כתובים באגרת הגאון החסיד מוה' שלמה יצחק היילפרין אבד"ק בראטשין , טארניפול (הובא במאיר נתיבים ובשה"ג החדש) והוא באדעס תח"י משה אליעזר בעלינסאן ומשם נמצא העתקה בלונדון תח"י הר' יוסף כהן צדק וגם אלי' ושם כתיב כי נפטר בפוזנא ולפי דברי מעלתו נפטר בפראג בטובו לשלוח לי העתקת מצבתו והוא הי' בלובלין שנת של"ט עד שנת שמ"ה קודם המהר"ל מפראג ב) הר' אהרן שמעון שפירא הובא בספר אלי' רבה על או"ח לנכדו ובשו"ת נחלת שבעה והוא הי' בן הר' בנימין וואלף שפירא שהובא בס' לב ארי' פ' והנה זכרונו בהאסיף תרמ"ז והוא הי' בלובלין משנת תע"ז עד שנת תכ"ב ג) הר' יוסקי אבד"ק לובלין הוא הר' יוסף בהר' אברהם קאלמינקעס בלובלין ויש לו הסכמה בס' אגרת הקודש מגילות ה"י להר' גרשון במוה' אליעזר סג"ל דפוס אמשטרדם שלוה ביחד עם הגאון מוה' יואל סירקיש בעל הב"ח והגאון ר' משה ר' מענדילש כו' , ובס' ברכת המים , שמות אנשים להר' מיכל ר' יוזפש אות ז' מזכיר להגאון ר' אלי' קלמונקש אב"ד ור"מ דק"ק לבוב (נפטר שנ"ו) ואחיו הגאון מוה' יוסף קלמנקש מפראג וכו' ובפנקס הועד בלבוב אשר נח"י החכם מוה' שלמה באבער מלבוב בא עה"ח על פסק אחד יוסף בר' אברהם קלמנקש מלובלין ד) ר' מענדיל הייקריל הי' בשנת ת"ם בהרה"ג מוה' נחמן ממעזריטש בהגאון מ' מנחם מענדיל מרגליות הובא בשו"ת צמח צדק ובספר מורא דכיא עה"ת ובס' תמים יחדיו ה) ר' אלי' ימנא בשו"ת יד אליהו מגודל מעלות הועד דד' ארצות ו) ר' יוסף אבד"ק ייסלינג וק"ק ביכאווי ודיין דק"ק לובלין ומצבתו בלובלין סמוך להרה"ג מוה' אפרים זלמן (אבי ר' מאיר ר' זלמנש בהרב הבנית הות יוסף , בחיבר ס' הוהס ד' דפוס פפד"מ תק"ג על שמינית בויגין כתוב על הספר וז"ל וליקט והסף הרב המאוה"ג מוה' יוסף אבד"ק ייסלינג ודק"ק ביחאווי ודיין דק"ק לובלין בהרב המאוה"ג מוה' ארי' ליב בהגאון זכרי' מענדיל אבד"ק בעלזא והגליל בן הגאון והמפורסם בדורו גדול מרבן שמו רב רבנן מוה' ארי' ליב זצ"ל אב"ד דק"ק קראקא והגליל יצ"ו שהי' נקרא ר' ליב ר' פיבלש חתן הרב המאוה"ג מוה' אפרים פישל אבד"ק לוקאשי עכ"ל : ז) הגאון

ר' יהודה יודל אב"ד ור"מ בחוץ סביב לעיר לבוב בשנת תי"ב הי', בן מהר"ש ר"ה ר' משה ר' הירש מלובלין והוא חיבר **ספר** קול יהודה כת"י על או"ח ונמצא תח"י הגאון מ' שלמה פריידעש אבד"ק לאדוי והובא בהקדמת הט"ז עה"ת המכונה דברי **דוד** ויש בידי כתב יחוס ברור כתוב הג"מ יאסקי אבד"ק לובלין הוליד את הגאון מ' צבי הירש סגא, (גם את הגאון מו' שמואל בעמ"ח ס' לחם רב שנדפס שס"ע ומתיחס לנכד מהר"ל מפראג) ומוה' צבי סגא הוליד את הג"מ משה ומוה' משה הוליד את הגאון מוה' יהודא יודל בעל קול יהודה **כת"י** שהי' אבד"ק בגליל העליון דמינסק ואח"כ בקאוולי והסכמתו על ס' לקט **שמואל**, וחותם נערד בגולה אחר גולה אב"ד חוץ לעיר לבוב ובנו הוא הגאון הקדוש **מוה'** יאסקי ז"ל מדובנא אב"ד בגליל העליון ממינסק ואח"כ בדובנא ושם מ"כ והי' **מקודם** אב"ד ווידסליב, שידלוב, רבו של הגאון מוה' שמואל קיידנובר **בע"ס** תפארת **שמואל** ויש לו הסכמה במג"א דפוס דיהרענפורט פ"א ועל ס' ארבעה טורים כו' והמעתיקים **ס'** יחס מהר"ל מפראג כתב, טילא אשת מוה' הירש סגאטקי והוליד את הרב ה"ה משה סגאטקי נאמן הקהלה ודיין בקלויז אולם שמעתי שבספר קול יהודה שנמצא בלאדי אינו כתיב כך ח) הגאון יצחק שפירא הוא בן הג"מ נתן שפירא מק"ק הוראדנא **בע"ס** מבוא שערים ובס' מגלה עמוקות עה"ת נמצא הספד על הג"מ יצחק שפירא הנ"ל שנפטר בשנת שפ"ג ומצבתו בלובלין בקוטה חצי בעפר *). ט) הג"מ נתן **שפירא** הדפיס **ס'** הזהר בלובלין והובא בס' ברכת המים לר' מיכל בר' **יוזפא על** סדר גטין וגם בספר טוב גטין לר' זלמן מרגליות הובא כ"פ ובנו הי' הגאון מוה' ישראל שפירא אבד"ק קאליש הסכמתו בס' לב ארי' עה"ת בספר מג"א דפוס דיהרענפורט בהוצאה ראשונה, הוא הי' חתן הג"מ ישראל איסר בהגאון נ' יחיאל לוריא בעל המהרש"ל גם עשה הקדמה לס' עמודי שבעה לה"ר אהרן זעליג מזאלקאווי קראקא שנ"ה,

אבקשהו אולי מצא מצבת הרבנית ליפקא אשת מהרש"ל גם הרבנית אשת הגאון מוה' יעקב אבד"ק לובלין בת מי היתה, ויום ושנת פטירתה, גם אבקשהו אם אמת הדבר שהעתיקו כל המצבות שיש בחצר מות היכן נא להודיעני עכ"פ שמות הכתבים אשר נמצא זכרון במצבות ואתו הסליחה אולי לא כתבתי לו תוארי הכבוד כי לא נודע לי כבודו מתמול שלשום מי הוא דברי ידידך בלתי מכירו דו"ש ה"ק יוסף במוהר"א ז"ל אבד"ק סטראלק,

בלובלין נמצא מצבת הגאון מוה"ר מאיר אבד"ק לובלין וחושבים עליו שהוא מהר"ם מלובלין הנודע אבל הרואה יראה כי נפטר שנת תפ"ג והוא הי' חתן הג"מ העשיל ובזווג ראשון הי' חתן הט"ז ונמצא ממנו הסכמות הרבה והגיד לי שבשנת ת"ח נדפס הילקוט בלובלין ונמצא שם הסכמת מוה' מאיר אבד"ק לובלין וזה אולי הנמצא בס' איתן האזרחי שהי' אבד"ק לובלין ולאדמיר אולי יש לו מזה ידיעה יודיעני גם אם נמצא מצבת הגאון בעהמ"ח מהדורא בתרא ובנו הג"מ ישראל איסר אבד"ק לובלין ימחול להודיעני הנ"ל,

* * *

---

*) המצבה הזאת כעת לא נודעת לנו הכותב

מכתב ב)

ב"ה ועש"ק אחרי י"ג סעראצק,

כבוד הרבני החכם הנכבד כו' כ"ש מוה' שלמה ברוך נ"י

לתשובת מכתבו לאשר אחר השריפה ל"ע אין דעתי צלולה וספרי אין אתי אשיבהו מגופיה א) הר' מרדכי יפה כנראה בא לובלינה בש"ח אחרי יצא המהר"ש מלובלין משם שהי' פעם ראשונה וכנראה נמצא במחברת עיר גבורים רבני הוראדני (ווילנא תר"מ) בר' אברהם יפה אחי הר' קלונימוס המחוקק בש"ס דפוס לובלין בל"ו בהג"מ מרדכי יפה אבד"ק הוראדנא (דר' הרכבי בפתיחה להארחיוו רוסקא יעוור') בהרב הכולל לפולין אברהם משעהמין נפטר בפוזן ג' אדר שני שע"ב (ובתולדות הר' רפאל האמבורגר כ' שטו) והוא ט"ס וכתשו' מהר"ש לובלין קכ"ה כ' בער"ח אדר שע"ב הי' מוטל על ערש דוי מבניו אשר התיחסו אחרי' למאות לא ידעתי זולת אשר ידעתי מבנו הר' אברהם אבריל אבד"ק ניקלשפורג נפטר שם ת"ז ובתו זקנתו אשת החכם הרופא מו' יחיאל מיכל הלוי עפשטיין בהגאון אברהם עפשטיין אבד"ק הוראדנא, בריסק, לובלין והובא בתשו' פני יהושע ח"א סי' ס"ט ס"ג ב"ח החדשות סי' ל"ו סי' ס"ג ל"ג ישנות סי' ק"ם ס"ב גאוני בתראי סי' כ"ו ס"ב והסכים בס' קול יהודה (פראג ת"א) בהג"מ מאיר סגל הובא בתשו' מהר"ם לובלין ק"א ועוד, אחרי המהר"מ ישב הי' כנראה המהר"ל מפראג (ב"ח החדשות סי') ב) הר' אפרים זה הי' בירושלים ר"מ ואח"ז הי' בלובלין ר"מ אחרי הר' ישראל בר' שלום שכנא והביאו בתשו' מהרי"ט צהלון תלמידו וכ' שהניח תלמידים גאונים יותר מק' והובא בסמ"ע חו"מ סי' ס"ע ס' ק"כ ובדרישה י"ד סי' ע"ו ושם כ' שהי' גם אבד"ק בריסק והתייחס אליו נכדו בהקדמה שו"ת שער אפרים אחריו הי' עוד הג"מ אפרים ווישל ג"כ אבד"ק בריסק ולובלין ועלה לירושלים חתן רבינו המהרש"ל הביאו בב"ח או"ח ס"ס רע"ו ובהאסיף תרמ"ט לד קכ"ו בנו הי' הר' צבי הירש אבי הג"מ אברהם אפרים פישל האבד"ק ליקאווי, לבוב, ונפטר שם תמ"ג חותנו של זקני הגאון ר' ליב מקראקא הובא בשה"ג החדש, עיר הצדק, ג) ר' אפרים זלמן שור האבד"ק בשעברשין, הוראדנא, בריסק, לובלין, הובא בב"ח החדשות סי' ב' לב ארי' פ' ויקרא, לחם הפנים, יו"ד סי' רע"ה נא לשלוח אלי נוסח מצבתו ושנת פטירתו אבי הגאון יעקב שור האבד"ק ווילק, בריסק, ברוד, והרבנית מירל אשת הר' יעקב קאפיל בעליר אבד"ק ניימארק בהג"מ אהרן אבד"ק וואלירשטיין, ממנה היו משפחת ר' זלמן ר' מירלש ר' משה מירלש וכל משפחת מירלש ד) ר' הירש בר' אברהם הי' לדעתי אחי הר' יצחק אייזיק אבד"ק הוראדנא שהובא בסוף ס' גבורת אנשים ובת' פ"י סי' ס"ג ור"ה הנ"ל הובא ג"כ בת' פ"י, ובמשאת בנימין, ומהר"מ מלובלין בהגאון מוה' אברהם אבד"ק הפטא ווין הובא בגאוני ווין, והושמו של הר' משה אבי ר' יודל שהבאתי במכתבי הראשון ה) ר' מאיר אשכנזי הובא בס' חסדי ד' להר"מ מרגליות מקראקא שמע, קול השכינה, ובנו ר' יהודה ליב כנראה שהוא אבד"ק לבוב בריסק, שהביאו המהר"מ לובלין סי' פ"ח, ובימיו הי' הגאון ר' ליב מסטלנב הובא בתשו' ב"ח וגאוני בתראי, ר' ליב ר' היניכס בת' ב"ח ר' ליב חנהלוס אבד"ק לובלין הובא בפמ"ג או"ח סי' תקפ"ה ואולי זה המהר"ל שהובא בב"ח החדשות ו) הרב ר' יוסף אבד"ק ייסלינג ויחוס ימצא גם בפנקס הח"ק (תח"י ר' יחזקאל שווערדשארף)

משנת תנ"ה ביחד עם הר' יצחק אייזיק בהרב משידלוב והר' הירצקא והר' חיים בהרב משידלוב ור' שאול (אחי ר' אברהם) ר' חיימש ר' וואלפש ז) הר' יוסף משלוצק בהג"מ זכרי' מענדיל אבד"ק מינסק הובא בפתח השער לס' מראות הצובאות לנכדו הג"מ משה זאב האבד"ק טיקטין ביאליסטאק, ובנו הר' זכרי' מענדיל מלובלין הובא בפרי תבואה סי' כ"א, אבי הר' דוד טעביל חותנו של הר' שלמה ליב מניקאווי ולינטשיץ ואבי ר' יוסף מענדיל מענדעלסאן מלובלין ח) ר' שלמה ר' ליבישש הובא בתשו' מהרש"ל סי' ע"ע, של"ה כמה פעמים, משאת בנימין בסופו בחידו' דינים, לחם רב סי' נ"ג ל"ד, מהר"ם מלובלין בהלה כ', נחלת שבעה סי' מו אות ח', טוב גטין אות א' ס' קמ"ו בא' או"ח (סי' א' ז' ר"ה ס"ג יו"ד סי' קפ"א, תשו' ב"ח סי' פ"ו, ב"ח חדשות סי' מ"ב, ובמג"א או"ח סי' תס"ז, ר' שלמה מלובלין, רש"ל סי' מ ט, בנו ר' יהודה בשלשלת הקבלה, בנו ר' משה לוריא ר"מ ד"ק לובלין הובא בהערות לעיר הצדק, (35) ט) ר' משה בהר' יד אליהו, הובא בעיר תהלה, ובעיר גבורים, י) ר' צבי הירש בר' עזריאל הרב דצליק הובא יום פטירתו בפנקס בהכנ"ס דמהר"מ, ובפתח השער לס' בית לחם יהודה כ' שהי' בביהמ"ד של הפרנס ר' אברהם ר' חיימש זקינו של ר' איסרל לאגדא בלובלין בהר' יצחק אבד"ק וואדאווי בהר' יהודה בע"ס בית יהודה בהר' יוסף הצדיק מפוזן בר' משה פנחס אבד"ק שווירז בר' אברהם ר' חיימש שהובא בלוחות העדות ובתורת הקנאות ליעבץ כאשר ישלחנו כל העתקות המצבות אודיעהו על כאו"א א"ה בל"נ, נפלאתי מדוע לא העתיק אלי מצבת הגאון מוה' יעקב האבד"ק לובלין (אבי הר' העשיל) בר' אפרים נפתלי הירש והוא שוכב למרגלותיו של הפרנס ר' אברהם אבלי (שוכב בתוך בנין חומה קטנה) בהג"מ ישראל איסר אבד"ק לובלין בהרב מדורא בתרא נא מאוד לשלחני העתקותיו ואגמלהו טוב אי"ה יא) מדוע לא העתיק כל המצבות הסמוכות להמהרש"ל ובטח היו נשות חיל רבנות ומהם נמצא חקר לכל יחוסיהם כי אז לא השתחוו לעגלי זהב לכל נותן בלע כסף ולאט לאט להעתיק ובטח, המהר"מ לובלין, ור' ישראל בר' שלום שכנא, והמהדורא בתרא, ואשת המהרש"ל ור' יעקב ובנו של ר' מנשה בר' ישראל ולעשות נומר על כל מצבה שזו הועתקה, מלובלין לא נשאו הרבנים זולת המהר"ל מפראג, והלבוש, ור' מרדכי זסקינד, והר"ר העשיל, כפי הנודע גם אשתו הראשונה של הר' העשיל נפטרה בלובלין ולקח את הרבנות דינה אשת הר' נפתלי כ"ץ מלובלין וטעות בפי הגדולת שאול, גם במגילת יוחסין למהר"ל כ' שהגאון הקדוש ר' יצחק בהר' נפתלי כ"ץ הנ"ל נפטר בלובלין ובפנקס הח"ק משנת הס"ה כ' אחרי מטת הרבנים מלכה אשת ר' יצחק ר' נפתליש רומז על אשתו כנראה, בהערת צבי לר' הירשני האלבערשטאט (דף כ"ז) נכד הג"מ מאיר חופ"ק לובלין הר' הירש מרגליות אבד"ק לובלין בהג"מ שאול אבד"ק הנ"ל, המסורה העתיקה תגיד כי בלובלין הי' חצר מות הישן הנקרא על הזאמד ושם מנוחת התנא אפרים מקשאה תלמידי ר' מאיר שבא ליסד קהלה בפולין ואז הי' נקרא וויכאווי עדיין והוא מכל הזקנים בטח לא בשקר נחלו אותנו הזקנים ולהיות כי ייטרדנו להשיב להלכה לרחוק וחילשתו קצרתי נא לשלוח אלי העתקת ר' יעקב וכל המצבות אף מהנשים הסמוכות למהרש"ל הטרוד ה"ק יוסף במוהר"א ז"ל,

אולי יוכל להודיעני דבר והוא גדול אלי, להיות שמדפיסים כעת באדעס משפחת היילפרין, ולהיות שזקני הפני ארי' הי' חתן הג"מ מוה' יחיאל מיכל היילפרין מבערזאן בקשני להודיע מכלם וש"כ הר' הירץ בר' אברהם ד"ד היילפרין מלובלין מתייחס

יתג"ע

להג"מ. הירץ (בר' אלחנן בר' מיכל הנ"ל) היילפרין חתן הפני יהושע נא להודיעני התייחסותו כסדר דור אחר דור עד הר' הירץ (ר' תהלים) הנ"ל ולהודיעני מכל בני זקנו וצאצאיו הנ"ל ,

מכתב ג)

ב"ה א' בחוקותי כ"ד לפ"ק סטראק .

כבוד ידיד נפשי החכם הנכבד מו' שלמה ברוך ניסענבוים נ"י

במכתבי הקודם שפטתי על מצבת הר' אפרים שהוא רבו של מהרי"ט צהלון, ולא ראיתי כותב שהוא ר' זלמן שור אבי הג"מ נפתלי הירש שור (אבי זקני התורת חיים והר' זלמן שור תבואות שור) כי בהסכמת הר' נפתלי הירש חותם (במדרש רבה הוצאה ראשונה עם המתנו' כהונה) בר' משה אפרים אך בס' גדולת שאול הועתק מס' יש מנחילין רק שמו אפרים גם בשו"ת מהר"ם פאדובה סי' מ"ה כנוי אפרים ע"כ נראה בטח שהמצבה הוא להר' אפרים שור וכן בנו הי' נקרא רק (זלמן) אפרים שור על שמו וכן במצבה כתוב רב תבואות בכח שור והי' בן ר' אברהם שור מגזע ר' יוסף בכור שור (בית אפרים א' אה"ע סי' ו' י"ע מעלות יוחסין כת"י) כנראה בהר' אפרים בר' אברהם שור הוא החתום בשו"ת מהרש"ל (סי' ל"ו) כנראה מהעתקת המצבה מנכדו ר' זלמן שור בע"ס תבואות שור ישנ' שגם אביו הג"מ נפתלי הירש שור הי' אבד"ק לובלין ובשו"ת רמ"א חתום הירש עלזאסר שהוא באשכנז ב) הג"מ יעקב אבד"ק לובלין נפטר ת"ד ובהערות לעיר הצדק (צד 74) כ' שנפטר שנת ת"ה וטעה בזה כי בס' תפארת ישראל כת"י להר' ישראל אבד"ק בעלזין הוא באוקספורד והועתק במ"ע המגיד שנה י"ד שם פ' ויגש סי' ק"נ הספידו שנת ת"ד וחיבור חידושי הש"ס כת"י (הקדמת ס' תפארת למשה לנכדו על יו"ד) ועל יו"ד חו"מ אה"ע (עיר הצדק צד כ"ז) בהקדמת ס' ברכת משה לש"ב הגאון אבד"ק קאמינקא נדפס בשני מקומות שהובא הר' יעקב מלובלין ופה אעתיק עם קצת תוספות הובא בשו"ת אמונת שמואל סי' כ"ח וכ"ע שו"ת ב"ח סי' ק"ה ב"ש אה"ע סי' כ"ח סק"ג , ביכורים שנה א' , סי' ה', שנה ב' סי' י"ג, ברית שלום פ' בא ברכת הזבח (ח"מ סי' ע"ב שם"ח) ברכת המים אות ג' (דף ל"ז) ברכת שמואל (פ' ויחי במדבר) גאוני בתראי סי' י"ז וסי' ל"ח גאון צבי על יבמות בסופו דרוש נחמד לתלמידו הג"מ דוד לנדא מאמסט' דף כ"ו) דרוש שמואל (דף ס"ג) זרע אברהם על המ"ר (בראשית פמ"ג) חלקי אבנים (פ' נח וירא) חלקת מחוקק סי' י"ז ס"ק ס"ו ידי משה על המ"ר (בראשית פמ"ג) כתנות אור (פ' בחוקותי רות) לחם הפנים רס"י ק"ה , לב ארי' עה"ת (פ' וישב יתרו) מגילת איבה להתוס' יו"ט , משנת אליעזר (פ' חוקת) קהל קדומים (פ' יתרו) , עדות ביוסף (פ' וירא וישב) עיר דוד סי' ל"ה , פני יהושע ח"א אה"ע סי' י"ד , קול יהודה חולין (דף ע"ח) שמחת הרגל על רות, תפארת למשה ויש לו לו הסכמה בסידור של"ה (ד' אמשטרדם) ש"ב הג"מ יהודה לנדא מסאדיגוריא הודיעני שגם כתב יחוס בהר' יעקב הי' חתן הר' שמואל ויטקים ובמנחת משה טעה בזה הר' יעקב הי' בן הג"מ אפרים נפתלי הירש ז"ל אבד"ק קאנסטאנטין ר"מ בבריסק ר"מ ואבד"ק לובלין פרנס דד"א נפטר בלודמר א' כ"ה תמוז בפ"ב והבה"ג לחידא ה' י"א טעה בזה הר' אפרים נפתלי הירש הי' בן הג"מ יוסף יונה (נוסח המצבה בשלחנו הג"מ

יעקב שור האבד"ק לודמיר) אשתו מרת אוגלה בת הג"מ נפתלי הירש שור ז"ל האבד"ק בריסק ליבלין חתן הגאון מ' ישראל בהגאון ר"ר שכנא מלובלין . ג) הרבנות מ' בילא אשת הג"מ אבד"ק בריסק מצאנו שאשת הג"מ יונה תאומים בע"ס קיקיון דיונה שמה הרבנות בילא וע' בגדולת שאול שהיתה בת הג"מ מאיר קאצינעלינבוגן בר' שאול וואהל , וגם כתוב במצבת הר' מאיר ק"ב היתה הרבנות הינדא בת הא"ז הג"מ פנחס הורוויץ מקראקא . נראה שהרבנות בילא היתה אשתו השני' ונראה שהיתה בת הג"מ משה ר' מענדילש האבד"ק לודמיר כי הי' לו בנים ונכדו בשם משה נא לשלחנו מצבת ר' יוסף שלמה רופא ולהודיענו עוד מצבות חיל הסמוכות להמהרש"ל ד') הג"מ אברהם הלוי עפשטיין אבד"ק הוראדנא בריסק ליבלין יש לו תשו' בשו"ת ב"ח החדשות סי' ל"ו ס' כ"ב ס"ג נ"ג גאוני בתראי סי' כ"ו פני יהושע ח"א אה"ע סי' ע' והובא בסידור אור הישר לר"מ שאפירא נידון הקדושה בשמ"ע בן הרב הגאון מו' מאיר הלוי עפשטיין הובא בתשו' מהר"ם לובלין סי' כ"ה ק"א נכד הג"מ נתן הלוי עפשטיין האבד"ק פפד"מ הובא בתשו' מהר"מ מינץ סי' כ"ד כ"ה ס"ג פסקים כתבי' להתה"ד סי' קל"ג רנ"ג מבני בניו של הרא"ה מברצלונא (כ"כ אלי הג"מ אפרים מרדכי מגאוני הראדאק בשם כת"י) הר' אברהם הלוי הי' אבי הג"מ יחיאל מיכל הלוי עפשטיין (חתן רבינו הלבוש) חותנו של מר זקני הג"מ אברהם האלפרין אבד"ק קאוולי (הקדמת ס' אמת ליעקב) להר' יעקב ראבינאוויטש מאדעססא הר' אברהם עפשטיין הלוי מצאנוהו בשנת שצ"ט בשו"ת פני יהושע סי' ס"ג להר' אברהם מטארניפול בן הרב בעל משאת בנימין שהי' אבד"ק בריסק ובשנת שצ"ד מצאנו להר' אברהם עפשטיין שהי' אבד"ק בריסק וחתום על הפנקס ליטא בחודש אלול שצ"ד ושנת שצ"ו ובא אחרי הג"מ יעקב שהי' אבי הר' העשיל מלובלין מבואר מזה שר' אברהם עפשטיין הי' בהוראדנא משנת שע"ו (שמצאנוהו חתום בתור אבד"ק הוראדנא אז . ובשנת שפ"ח חודש אב וחודש אלול שצ"ב וחודש אדר שצ"ד) עד שנת שצ"ד ומשם לבריסק עד שנת שצ"ט ובשנת שצ"ט בא ללובלין ובשנת ת"א הסכים על ס' קול יהודה להר"י ליב רופא (פראג ת"א) והי' משנת שצ"ט עד ת"ג בלובלין והי' ביחד עם הר' יעקב נא לשלוח אלי מצבת הר' אברהם הלוי עפשטיין כי יפין אור על כמה ענינים בפנקס הזכרת נשמות בבהכנ"ס בהוראדנא הרבנות רילא בהג"מ אברהם הלוי ה) המהר"ל מפראג כנראה הי' בלובלין בשנת שנ"ו שנ"ט כי אז הי' הב"ח אבד"ק בעלז וכותב עליו בשו"ת ב"ח הכותב על הלחן , ר' משה לוריא הי' ר"מ בליבלין משנת שס"ט עד שע"ז ו) בש"ך יו"ד סי' ק"י ס"ק נ"ב הביא חבירו האלוף מו' מרדכי אשכנזי ובס' אור נערב להר' משה קורדיוואירי ז"ל נמצא הקדמתו וחותם מרדכי בנא"ח מוה' יהודה ליב אשכנזי . ובחצר מות בלובלין נמצא מצבתו , פה נעדר ונקבר אדיר שבגבורה בהרבין תורה , והעמיד תלמידים להורה , בפלפול ובסברא הרב הגדול הגאון כ"ש מו"ה יהודה ליב בן מוהר' מאיר זצ"ל אשכנזי ביום א' שבט תי"ב לפ"ק (ובודו נ"י כ' בטעות כ"א שבט שנ"ו , כי אולי לא ראה בעצמו או זהו אחר נא לשלוח העתקתו) והוא לדעתי הר' ליב תנהלום שהי' בזמן רבינו הב"ח שהביאו כמובא במכתבי הקודש יבשה"ג החדש אות י' בשי' ס"ע שהר' ליב תנהלום הי' אחי הג"מ יעקב טעמערליש וכשפתי ישנים סי' ל' ספרא דצניעותא דיעקב להמקובל אלקי מו' יעקב טעמערליש (אמשטרדם תכ"ט) א"כ צריך לחקור אחרי הס' דצניעותא הנ"ל לראות מי הי' אביו ונדע עי"ז הר' ליב תנהלום הנ"ל ,

במכתבי

ז) במכתבי הראשון הבאתי הג"מ יהודה יודל אב"ד ור"מ דקאוולי בע"ס קול יהודה (כת"י תחת יד הג"מ שלמה פריידעס האבד"ק לאדי) בהג"מ משה בהג"מ הירש מלובלין בהג"מ יוסף אבד"ק לובלין הספים בס' לב ארי' עה"ת (ווילמערסדארף) להר' ליב בר' העשי בס' לקט שמואל לר' שמואל פייבש בר' יוזפא (ווינעציא תל"ג) בס' דברי שמואל עה"ת לר' שמואל זייניוויל בר' חנוך מלובלין אבד"ק מינק (אמשטרדם תל"ח) כתונת פסים הגדה ש"פ לר' יוסף בר' משה דיין מפרעמסלא (פפד"א תנ"א) והובא בקב הישר פ' ל"ט וכנראה שהר' יודל הי' ג"כ אבד"ק לובלין אחר הר' הירש בר' זכרי' מענדיל משנת תנ"א עד תנ"ט. ח) בהקדמת שו"ת השיב ר"א כ' שהר' אברהם מגאש הי' מחותנו של הר' מאיר ז"ק האבד"ק לבוב (לובלין) א"כ הי' בערך שנת ת' ונראה שהר' אברהם מוקאשי שיכונהו בלובלין נשתבש משם מגאש ובמצבתו שם כ' בסופו גש, ונמחק ממנו, וצריך לברר מתוך על מצבת הר' אברהם מגאשי אם הי' זה כי לא נכתב עליו שום תוארים ובשה"ג להחיד"א כ' שהי' אבד"ק לובלין אחר המהרש"ל תיכף ולע"ג מטרדותו אקצר הק' יוסף במוהר"א ז"ל אבד"ק סטרעליסק,

* * *

מכתב ד)

ב"ה ב' שלח נדל"ת סטראלק מחוז וארשוי.

כבוד ידי"נ הנכבד מו' שלמה ברוך ניסענבוים נ"י.

אחדש"ת לתשובת מכתבו, טרדתי רבו להשיב בתורה, ואמנם הדפיסו עלי כי בפרט הלז אני יחיד בדור. וזקנתי קשה עלי ובאותו זמן כמעט שאין לי ספרים, עול עלי לבטל מהלימוד, ואין בזה לימוד ודביקות בהבורא, אבל כוונתו ללמד ונמצא למד באתוודע גם אנכי מעמו לזאת רק ע"זה אשיב, ואם יודיעני עכ"פ מאותן הסמוכים להמהרש"ל ערך ששה מצבות אודיעו הלאה ובלא זה לא אשיב. אם לא ישאלתנו א) הגאון מ' יעקב חיים האבד"ק לובלין (אחי הג"מ צבי הירש אבד"ק ליקאווי הובא בהקדמת ב"ש אחרון לאחינו ואחי הג"מ משה פנחס האבד"ק סווירז הקנין מו' ישראל איסר פרנס ואחי הג"מ מאיר מלובלין ואחי מרת העניל לובלין תקי"ט) הובא בברכת אברהם לזקנו על פסחים בהרב הטפסר פרנס דד"א מו"ה אברהם לובלין תקכ"ג (אשתו מרת פיגלא לובלין תק"כ בת הג"מ יוסף לובלין תל"ו) אחי הג"מ שמואל אבד"ק קאלק ואחי הרבנות ברײַנדיל לובלין ואחי הרבנות ביינדיל אשת הג"מ אבד"ק זעלחוב לובלין תקי"ז והרבנות הינדא אשת הג"מ פנחס אבד"ק קוראב תק"ל ואחי הרב מו' יעקב ור' שאול בני הרב מו' חיים לובלין תס"ז אחי הג"מ נפתלי הירש אבד"ק לובלין תמ"ב וחתן הר' העשיל מקראקא ואחי הרב מו' אליעזר ואחי הג"מ משה בני הרב מו"ה שמואל בן האלוף מו' בנימין ואח"ק הר' יעקב חיים הי' חתן הג"מ יעקב יצחק האבד"ק זאמיבעס אבי הרב משנת חכמים על הרמב"ם בהג"מ משה חיים בהג"מ ישראל מלובלין חתן הג"מ משה חריף מלבוב ועוד קהלות הר' יעקב חיים הוליד את הג"מ יצחק האבד"ק שארגוי חותנו של הר' חיים אבד"ק הרובשוב (בהג"מ יוסף האבד"ק זאמיבעס בעל משנת חכמים אבי הרה"ג מו' משה יעקב וכגילעריגטר כינוי שריף בשנוי וחותנו של הרה"ג מרדכי הירש בהג"מ יהושע אחי אבי קנו

זקנו הה"ג מו' נתן מלובלין בנו הג"מ ישכר בעריש אבד"ק הנזכר . ד) הגאון מו' שאול מרגליות יש לו הסכמה בס' גאוני בתראי עמודי כסף , הר הכרמל , שער המלך כלילת יופי , והי' מקודם אבד"ק זבאריז , קאמרנא , הובא בס' גינת וורדים להפמ"ג כ"פ בהגאון בעל מאיר נתיבים חתן הקצין מו' שאול (אבי הטפסר מו' אברהם) בר' חיים מלובלין הרב מאיר נתיבים הי' נכד הרב הקדוש וטהור המפורסם זקני מו' יצחק מזאלקיוי שהובא בפתח השער לס' ברכת אברהם לנכדו זקנו הג"מ אברהם אביש מפפד"מ , הר' שאול אבד"ק לובלין הי' אחי הר' נחמן אבד"ק פולנאה ואחי הרב מו' מרדכי אבד"ק רומלוב ואחי הרב מו' בצלאל אבד"ק זוועהיל , ואחי הרבנות אשת הג"מ נפתלי הירץ אבד"ק שארגראד ואחי הרבנות אשת הרב מו' נחמן שמחה בהג"מ נחמן כ"ץ הקצין מו' שאול בר' חיים מלובלין הנ"ל הי' חתן הג"מ יצחק באבד האבד"ק בערזאן בראד , הסכמתו בספר לגנת מנחם . שם משמואל עה"ת (חתן הקצין מו' דוד ז"ל מזאלקווי חתן רבינו הש"ך) בהרב החסיד מו"ה ישכר בעריש מקראקא בהגאון מו"ה העשיל מקראקא , הר' הירש בהר' שאול מרגליות הי' אבי חורגו של הג"מ משולם זלמן אשכנזי אבד"ק לובלין . הרב מו"ה צבי הירש מרגליות האבד"ק לובלין בהר' שאול הנ"ל הי' חתן הג"מ ארי' ליב האבד"ק ריסא לבוב , גלוגא , אמשטרדם נפטר ז' של פסח תקט"ו והוספד בס' זכרון משה להראבד"ק דעסוי , ובהגהת ארי' לגיסו חתן רבינו החכם צבי המפורסם הר' הירש מרגליות הי' אבי החסיד . מו"ה יהושע העשקי חתן הרבני הקצין מו' אליעזר מפיעטרקוב אבי הרב ברית אברהם בו"ת הרבני מו' איטשי זלמן אבי הר' שאול קראקאוויר מלובלין . ג) הגאון מו' עזריאל הלוי הורוויץ לאבד"ק קראשניק , לובלין ויש מאתו כת"י אצל נכדו הובא בשו"ת ברית אברהם חלק א"ח סי' א' בית אפרים חלק או"ח סי' ה' מים חיים חלק אה"ע סי' כ"א עטרת זקנים על ש"ס בהקדמה , פרי תבואה סי' ב' ועוד ב' פ' שם , תפארת צבי חלק אה"ע , דיני גטין סי' ק' הוליד את הרב מו' דוד והרב מו' אפרים פישל (חתן הג"מ מאיר ר' זלמנ"ש מלובלין) אבי הר' יוסף אבי הר' פישל (חתן הג"מ איסר וואהל מלובלין) ובתו היתה אשת החריף הקצין מו' משה ליב בן זקני הגאון מו' ישראל איסר האבד"ק רוזוועל הובא בהקדמה לס' ברכת אברהם למר זקנו הקדוש מפפד"מ והי' ביחד עם הרב אור שבעת הימים הרבי מלובלין הנקרא החוזה מפולין והי' הרבה בניהם אחרי' בא הג"מ יעקב האבד"ק ליסא ונתקבל בלובלין לאב"ד בבואו מיוזעפאף להדפוס ספרו בית יעקב ומסיבת הכסף הדרוש לו שלא יכלו למלא עקר משם , אחריו בא הגאון מו"ה יהושע העשיל באבד האבד"ק שארניפאל , והובא בשו"ת נחלת יעקב להגאון מליסא ובשו"ת בית אפרים חלק אה"ע סי' קמ"א , ובדעת קדושים על יו"ד שחיטות וטריפות ויש לו הסכמה בס' אור פני משה כפרת זקנים , תולדות אברהם (לר"א מאוליאנוו) שובע שמחות אחי הג"מ נתן באב"ד האבד"ק יאברוב ראווי , אבי הג"מ יצחק מרישא זקנו של הה"ג מו' נתן באב"ד כ"י בהי' מו"ל ד"ק לובלין ואבד"ק יוזעפאף בהקצין המופלג מוהר' שמואל יעקלים בן מר זקנו הקצין שר ונגיד מו"ה יעקב באב"ד מבראד בהאסיף תרכ"ד לד קכ"ז ונפטר שם עש"ק כ"ז אלול תק"ח אשתו המפורסמת ואשת חיל חכמת לב הנקראת גאלדינו רייזאלי נפטרה בבראד א' י"ב אלול תקכ"ז בת הג"מ שמואל הלוי האבד"ק ווראניק מעזריטש בעל ההגהות לתשו' זקני פני יהושע ח"ב ויש לו תשובה באבן השוהם ומ"ע סי' ד' ויש לו הסכמה בס' ברכת יעקב על חו"מ בית אהרן על תנ"ך

דרשי משה יו"ד תמד"ת נבי על תקוני זוהר מגיני שלמה (אמשט') עיר חומה על משניות הגאון מו' יצחק האבד"ק לויק ווילנא פוזן שהביא המג"א ורבו הסכמותיו בן השר וגדול מו' אברהם הלוי מקראקא הסכמותיו בס' זרע אברהם עה"ת עין יעקב בהרב מו' נתן מלויזמער חתן האלוף מו' משה חתן הקצין הקדוש מו' אברהם קאשץ מלובלין הר' אברהם הלוי הי' חתן הפני יהושע ומגני שלמה הר' יעקב באב"ד הי' בן הג"מ יצחק באב"ד שהובא לעיל (אות ב') הר' יהושע העשיל באב"ד הנ"ל הי' חתן הקצין הפרנס מו' ישראל איסר בהר' מרדכי ר' ליבישס בהג"מ ישראל איסר האבד"ק לובלין בהג"מ משה מלובלין בעל מהדו"ב (חתן המהרש"א) נכד הרמ"א אשת ר' העשיל הרבנית בילא היתה אחות הרבנות אשת הג"מ משה פנחס האבד"ק שווירז הנ"ל (אות א') אבי הג"מ יוסף הצדיק מפוזן נכדיו בלובלין, הרבנות מאלעשי אשת הג"מ יוסף תאומים האבד"ק בורשטין והג"מ שמואל האבד"ק טארניפאל פרשעווארסק, פוזן, הב"ש אחרון סיבת עקירת הר' העשיל מלובלין לפי דבת העיר היו ידי הפרנסי חודש האחים ר' וואלף ר' פייביל מלובלין והר' הירש (חתן זקני הג"מ אברהם בעהמ"ח ס' מחזה אברהם כת"י אצלי על הש"ס מלובלין ואביו של הר' משה גימפל חותנו של ר' אברהם חותנו של ר' פנחס זאב שהוא בלובלין) ע"י שהנהיג בדרך תלמידי הבעש"ט והם התנגדו שלא הי' לו הרשיון להעתיק משכנו מגאליציע עפ"י הממשלה בני הר' העשיל א) הג"מ משה באבד אבד"ק פרשעווארסק, אבי הג"מ יוסף האבד"ק טארניפאל ב) הג"מ אברהם ארי' האבד"ק מקובלענק חותנו של הג"מ חיים באב"ד אבד"ק הנ"ל (בהג"מ משה אב"ד מפרשעווארסק אבי הג"מ משה באב"ד משם ואבי הג"מ העשיל אבד"ק סטריסוב, ואבי הג"מ שמואל האבד"ק סאנדווי וויבנא סמוך לפרעמסלא) ואבי הג"מ יצחק באב"ד אבד"ק קאליש אבי הג"מ משה באב"ד אבד"ק טרעבמלא הסמוך לטארניפאל חתן הר' הירש תאומים חתן הרב מליסא הרב חוות דעת ועוד אחריו בא מן הה"ג החסיד ועניו מו"ה משולם זלמן אשכנזי בהג"מ משולם זלמן מפאטארין אחי הג"מ מרדכי זאב אורנשטיין מלבוב בני הג"מ משה מלבוב אשתו מרת נייטלי בת הג"מ ליביש מאמשטרדם הובא לעיל (אות ג') ואקצר הק' יוסף.

מכתב ה)

ב"ה ועש"ק קרח נדלפ"ק סטראלק.

כבוד הנכבד מו' שלמה ניסענבוים נ"י

בעת בוא מכתבו, בא מכתב רבנים לבקש חוות דעתי בענין נכבד שרבו עליו כמה גדולים, הגם שנוגע זה להכשר לפסח אחר שהיא להלכה הקדמתי להשיב שם א) מצבת הג"מ יצחק שפירא" ויגוע יצחק זקן ושבע ימים בשנת שפ"ג, נתבקש לישיבה של מעלה למרומים יד ושם הי' לו בשבע חכמות הרגום, והעמיד תלמידים רבים שמו נודע בכל העולם, לו דומי' תהלה עמוד הגולה (הפאר חסר למרגלותיו) בטיב גטין מביאו ר' יצחק ר' נטעש בטעות שם ואביו הי' הרנ"ש מהוראדנא בע"ש מבוא שערים על השערי דורא ואחיו הי' הר' יששכר מווירמייזא שהביאו המהר"מ בשם מחותנו ובצמח דוד הובאו בשם הרב מקאזולי כמדומני וחתום בהסכמה על ס' תקוני

זבח שו"ב (לובלין שס"ד) ב) הג"מ יוסף בהג"מ זכרי' מענדיל בע"ס באה"ט על יו"ד ואה"ע בהגאון מו"ה ליב הנקרא הוכר ר' ליב אבד"ק קראקא שהובא בשם הגדולים החדש. הג"מ יוסף הנ"ל הי' אבי הקצין המפו' מו' זכרי' מענדיל שהובא בפרי תבואה סי' כ"א אבי הקצין מו' דוד טעביל חותנו של הג"מ שלמה ליב האבד"ק לינטשין ואבי הר' יוסף מענדעלזאהן. חותנו של הג"מ חיים יעקב ספירא האבד"ק אוסטראווי קויל עארנו זאמיסטש ג) הי' בלובלין הג"מ אברהם הכהן האבד"ק טרלא בע"ס בית אברהם והובא בשו"ת עטרת צבי (לר' הירשלי האלבערשטאט) סי' י"ד ובשו"ת ר' חיים כהן מלבוב אבל לא הי' כ"א איזה חדשים ורצו לקבל בנו הר' יהושע העשיל האבד"ק לודמיר שהובא בשו"ת תפארת צבי כמה פעמים ד) הגאון ר' שכנא העמיד תלמידים לאלפים והנודעים הי' חתנו הרמ"א הר' לעמיל מלובלין שהובא בד"מ אה"ע ובשו"ת שארית יוסף הר' שלמה ר' ליביש הנקרא מהרש"ל השני הר' משה האלפרין בע"ס זכרון משה הר' חיים בע"ס ספר החיים הר' זכרי' מענדיל הנקרא זכרי' הנביא הר' עזריאל זיסקינד מפוזן המדפיס ס' איסור והיתר הארוך הר' אלעזר בעל מעשה ד' והגואה לקבור הללו רופא ידוע בלובלין ה) הר' העשיל הי' נקרא בימיו רבי ובניו היו כלם רבנים כ"א בנו ר' יששכר בעריש הי' קצין נכבד חתום על ס' עין יעקב (תמ"ד) ועל ס' זרע אברהם עה"ת בן הגאון הגדול בדורו והי' נקרא ר' בעריש דעס רעבי'ס ובנו הגאון מו' יצחק האבד"ק ברצאד חתם ה"ע באב"ד וממנו כל יוצאי ירכו הזכרים ובן בנו הקצין זקני הר' יעקב באב"ד מברצאד חותנו של זקנו הג"מ יצחק הורוויץ מהאמבורג ו) הר' משה באב"ד מלובלין הוא הר' משה דאבריטשעס פרנס דד"א הובא בהקדמת שו"ת מנחת משה אשתו מרת דאבריטשע היתה בת הגאון מו' מאיר האבד"ק לובלין שהי' חתן הטורי זהב מאשתו הראשונה ואשתו השני' מרת העשא שנולדה אחרי מות אבי' הר"ר העשיל מלובלין. וקראקא הר' משה באב"ד הי' אחי הר' יצחק באב"ד הנ"ל ואחי הג"מ אלעזר האבד"ק ראזנוי דובנא (שהביאו הגאון נכדו בצל"ח ברכות (דף כ"ז) והובא ממנו מעשה בס' נעומה קדושה) ואחי זקני הג"מ יהושע העשיל האבד"ק טארלי חותנו של זקנו הג"מ יעקב יוקיל מגלוגא וברצאד אבי זקני הר' יצחק מהאמבורג הנ"ל ז) הר' משה באב"ד מלובלין השני הי' בן הג"מ מאיר האבד"ק לובלין, אפטא, חעלמא נפטר בלובלין ה' חשון תפ"ג יש לו הסכמה בס' אוהל יעקב (אגדות) אבן העוזר (על מסכתות) ברית שלום, זרע בירך שליש, זרע ישראל, מגן אברהם (הוצאה ראשונה אמשטרדם) פנים מאירות הר' משה הלז הי' אחי הג"מ יהושע העשיל פרנס דד"א מ"ק חעלמא הסכמתו בס' דמשק אליעזר ואחי הג"מ יששכר בעריש האבד"ק לובמלא הסכמתו בס' בית לחם יהודה (זאלקווי תפ"ט) ואחי הג"מ עוזר אבד"ק באמבערג הובא בחק יעקב (סי' ת"ג סק"ז) וזה חתם- רק בן אב"ד ולא משפחת באב"ד וצריך לידע זמן ושנת החתימה לידע מי הי' זה הראשון ח) הר' משה בר' מאיר הוא הגאון ר' מאיר שני כשור שהובא באדני פז בהג"מ פנחס אבד"ק לבוב בהגאון מו' מאיר חתן רבינו הש"ך ט) כפי המדומה אלי הר' נתן שפירא והרשומים באות (ב'. ח) פה אינם סמוכים להמהרש"ל אולי ייטיב עוד להודיעני עכ"פ עיד ג' מצבות כי ראיתי הסמוכים לו הם נבות חיל. י) הר' יהודה ליב בר' שלמה כ"ץ לדעתי הי' זה הגאון מו' שלמה זלמן הכהן ראבד"ק קראקא וחתום בפנקס לבוב משנת שפ"ג. ותנוס פס עוד יא) שלמה ספרא דמתא לובלין אולי הוא המשולח מלובלין להמשיח השקר ש"ץ יש"ו כי במחברת תולדות שבתי צבי נדפס מכתבו, בם פעם להלל ופעם לחלל ומיוחס לו הזמר שמרו שבתותי להר' שלמה חזק' י"ב) ר' גדלי' בעל הביאור עפי' שרשים

ע'

על העקרים הי' ג"כ בלובלין ובביאורו מביא בשם שאירו הגאון מהר"מ מלובלין ונראה שהסכמתו הי' בתור אב"ד והמהרש"א ועוד גדולי דורו באו אחרי המהר"ש הנ"ל יג) ר' ישראל שהובא בצוואת יש נוחלין לר' שעפטיל מפוזן הוא לדעתי אבי הג"מ נפתלי הירץ אבד"ק לובלין, קאווני, טיקטין, לבוב, ונפטר בלבוב והוא בזיווג ראשון הי' חתן הג"מ צבי הירש האבד"ק לבוב לובלין ונפטר שם תנ"א בר' זכרי' הנביא וממנה הוליד את הג"מ צבי הירשלי הלברשטאט'ר ובזיווג שני הי' חתן ר' משה הריף השני אבד"ק לבוב. יד) רבים באלוני על אמתת המסורה שהר' מאיר חזן בעל האקדמות בא ללובלינה ונפטר שם ובילדותי לא שמעתי זה בלובלין טו) במגלת יוחסין להמהר"ל מפראג בהגאון מו' יצחק כ"ץ האבד"ק סטעפאן נקבר בלובלין סמוך לאביו הג"מ נפתלי כ"ץ האבד"ק לובלין אולי נמצא מצבתו שם טז) לבד ר' אברהם מוגאש שהובא בשו"ת השיב אליעזר בערך ת' הי' עוד ר' אברהם מוגאש בערך ש' יש לו תשובות בשו"ת אבקת רוכל להב"י סי' י"ד והחידא בשה"ג א' ע"ו הביא ר' אברהם מוכר ירקות בהי' אבד"ק לובלין אחר מהרש"ל (של"ד) והאיך יתכן שנפטר שנת גם והמהרש"ל בא ללובלינה בי"ב סוף דבר אין מי שיודע מקום מנוחתו על נכון. גם באמיתת סיפור זה ועוד סיפורים שהביא מהר"ר העשיל כתבתי במקום אחר שלאורך הזמן וריחוק המקום לא ידע להבדיל האמת מן השקר, שהביא שר' העשיל הי' אבי ר' יעקב מלובלין מה שנודע אי אמיתתו ומערדתו אקלר,

הק' יוסף במהר"א ז"ל אבד"ק סעראצק

המצבה הלז ראיתי יותר משלושים שנה כ"ב שבט תקנ"ד וכן ר' משה ר' מאיר תקנ"ד ולא תקל"ד וכן ימצא זה בפנקס הנפטרים המונח בביהכנ"ס מהר"מ מלובלין,

מלואים למכתבי הגאון הר' יוסף לעווינשטיין הקודמים,

בני הגאון מוה' שמחה ראפפורט (א) הרבנית שרה נפטרה בלובלין ד' אייר תקל"א אשת הג"מ הירשלי האלבערשטאטר בע"ס עטרת צבי בהג"מ נפתלי הירץ האבד"ק קאווני, טיקטין לובלין, לבוב, והובא בפנקס הח"ק ובפנקס אל מלא רחמים בביהכנ"ס דז' קרואים (ב) הג"מ חיים כהן ראפפורט האבד"ק זיטל, סלוצק, לבוב, בע"ס זכר החיים, ושו"ת ר' חיים כהן והובא באדני פז (פ' חיי תולדות) אגרת להפמ"ג או"ח דברי ארי' כת"י ראש יוסף חולין י"א (ג) הרבנות אשת הג"מ חיים יהודה ליב איטינגא אבד"ק יאריטשוב, לבוב, בע"ס דברי ארי' יהודה והובא בשו"ת ר' חיים חי"ד סי' ו' וחו"מ סי' ז' (ד) הג"מ גרשון כהן ראפפורט אבד"ק אייברענהיים בעלזאם מנעגלא (עורכים וב"י) (ה) אשת הג"מ שלמה זלמן האבד"ק ביאלי הובא בשה"ג הח' (ו) הג"מ שלמה ראפפורט האבד"ק חעלמא (נכדו בהקדמות שו"ת ברכת יעקב) ז) הג"מ ישראל הכהן ראפפורט האבד"ק פינסק הובא בסיומא דספרא לשו"ת ר' חיים מלבוב חותנו של הר' יצחק אבד"ק וואלאזין אבי הגאונים המפורסמים מוה' חיים וואלאזנער ור' זלמן וואלאזנער (ח) הג"מ בנימין הכהן הובא בתשו' אחיו ר' חיים תאה"צ סי' א' (ט) הג"מ צבי הירש הכהן אבד"ק וואלקוויסק חתום בנב"ע בתשו' כנסת יחזקאל והובא בס' דברי ארי' יהודה, אביהם הג"מ שמחה הכהן ראפפורט האבד"ק הוראדנא ולובלין משנת תל"ה עד תקמ"א אחרי הג"מ אייזיק האבד"ק לובלין יש לו הסכמה בס' אור ישראל, בית יעקב, (תל"ד) מגיני שלמה

ע:ה:

עלה דיונה (תנ"ג) שם שמואל (תנ"ח) ברית שלום זרע בירך שלשי ראש יוסף על הש"ס, עיר חומה על משניות, והובא באוצרות חיים (לנכדו הר' חיים מאוסטרה בס' מים חיים) סי' ס"ז ע"א ע"ב, שכל טוב (זאלקאווי תק"ט) פ' לך ויחי, כנסת יחזקאל סי' פ"ו ס"ז זכר חיים (לבנו ר' חיים מלבוב) דרוש ע"ו ט"ז פרדס רמונים לר' ליב עפשטיין דברי ארי' (כת"י לחתנו ר' חיים ליב איטינגא הוא ברגאווי אגל יד"ג הג"מ משה מוכל, עטרת צבי (וחתנו הירשלי האלבערשטאטר) דף כ"ז, עיר דוד סי' פ"ב קול יהודה, ונתקבל לאבד"ק לבוב ונפטר בדרך בשעבערשין ע"י קללת הג"מ דוד אבד"ק שעברשין לזקני המהר"מ מלובלין (חתן הג"מ ישראל סוויכזר אבד"ק דובנא, הוא הי' בן הג"מ נחמן הכהן האבד"ק דובנא, לבוב ויש לו הסכמה בס' לב ארי' עה"ח וחתים בפנקס ווילנא תל"א ובפנקס לבוב בהג"מ מאיר ראפפורט מבעלזא וחתן הג"מ יוסף הלפרין האבד"ק לבוב הובא בתשו' איתן האזרחי סי' כ"ב וסי' מ"ד כ"ל סי' מ"ב והספידו בס' איתן האזרחי (פ' אמור) ובתפארת ישראל פ' לך בהג"מ אליקים געציל הובא במהר"מ לובלין קכ"ב בהג"מ יעקב יהושע הלפרין מאפטא הובא בשארית יוסף סי' ס' בע"ס נחלת יעקב (פאדווי שפ"ג) בר' אלחנן הלפרין) חתן המהר"מ לובלין, ב) הג"מ יהושע העשיל הורוויץ האבד"ק ריזוועל, לובלין, הסכום על ס' תפארת ישראל זיטא לר' ישראל מבקלאב, אחי הרב המקנה והפלאה, בהג"מ צבי הירש אבד"ק פעטריקוב בהגאון (זקני) הר' מאיר הורוויץ מטיקטין הי' שם משנת תקל"ב עד תק"מ

ג) הגמ' יוסף תאומים האבד"ק אוסטראווי הי' אבד"ק לובלין משנת תקמ"א עד י"ח תשרי תקמ"ג ונפטר שם, והובא בפמ"א ח"ב סי' י"ח כתנות אור פ' נשא סייעתא דשמיא פ' ויצא בהגמ' ארי' לוב אבד"ק קרעטשוב בהגמ' חזקי' יהושע פייביל האבד"ק לילן, פרעמישלא, יש לו ס' פנים מסבירות, נדפס עם פי' על המסורה (הסכמתו בס' ברית שלום והובא בס' לקט שמואל (פ' ויקהל, שלח פנחס) חתן הגאה"ג מו' ארי' ליב האבד"ק קראקא הוכר ר' ליב נכד המהרש"ל) בן הא"מ' יונה האבד"ק הורודנא מין, ניקלשפורג בעס' קיקיון דיונה והובא בס' לב ארי' עה"ת עין יעקב (חתן הגמ' מאיר ק"ב האבד"ק בריסק בהר' שאול וואהל בר' שמואל יהודה הגאבד"ק פאדווי בהמהר"מ פאדווין בהר' יבעי' תאומים חתן מר הגאון (זקני) מו' ישראל הורוויץ מפראג בהובא בצמח דוד ויחוס עד בעל המאור ז"ל הר' יוסף תאומים הי' אבי הר' ארי' ליב אבד"ק בראד בעס' גור ארי' יהודה והובא בתשו' ר"ח כהן חאה"ע סי' ע"ב הר' שאול פייביל תאומים האבד"ק אוסטראווי (אבי הגמ' ברוך אבד"ק לייפניק בעה"מ ס' עטרת חכמים ברוך טעם, והר' ליבוש גיטלים מזאוויחוואסט, ד) הגמ' יוסף האבד"ק ביאלי ורהאבד"ק לובלין נפטר שם ער"ח אלול ר"ב ספר"א חקמ"ג והובא בתורת הקנאות לה' יעב"ץ, בהגמ' יעקב אבד"ק לוילק, לטגעשני בעס' כוכבי יעקב בהגמ' ארי' ליב האבד"ק סלונק, הורודנא בהגמ' נתן האבד"ק טארניגראד, ה) הה"ג מו' נטע מאיר ספרא ודיינא ד"ק לובלין נפטר שם תקפ"ב אבי הקצין מו' נטע מאיר משם (חתן הקצין מו' סענדער חיים מקאטוב נכד התב"ש) אבי הג' מו' יוסף סגי נהור דודי מלובלין והגמ' שלמה ליב אבד"ק ליקאווי, לינטשיק בעס' מנחת הבוקר ו) הגאון בעל כוכבי יעקב הי' מו"ל ורהאבד"ק לובלין, אשתו הרבנית פערל נפטרה שם ואייר תק"ל בת הגמ' יהושע אבד"ק שידלוב הסכמתו בס' זרע בירך שלשי פנים מאירות ח"א לר"מ שידלאוועצר) בועל צדק להש"ך בהג"מ יהודה ליב אבד"ק ראקוב סטאשיב, שידלוב, קראקא והגליל

בהגמ'

בהג"מ יצחק אייזיק אבד"ק פרעמסלא חתום בפנקס ווילנא ת"ז (בהג"מ שמעלקי מאוסטראהא) חתן זקני רבינו המגיני שלמה ושו"ת פני יהושע (ז הג"מ יעקב קאפיל אבד"ק לובלין הובא בס' תיבת גומא להפמ"ג הי' שם משנת תקכ"ט עד תקל"ב בעל משנת חכמים ח) אשת הג"מ יעקב חיים אבד"ק לובלין הרבנות הי' אשת הג"מ יוסף מזאמושטש בת הג"מ יעקב יצחק אבד"ק זאמישטש ואחרי מותו נשאת להג"מ שאול אבד"ק אמשטרדם בע"ס בנין אריאל נכד הר' העשיל.

בס' איתן האזרחי פ' אמור דרשתי בהספד הגאון כמוהר' מאיר ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק לבוב, לובלין, לודמיר אוסטרה שם פ' נשא האלוף המופלג ר"י ואב"ד מו' יעקב ר' ליפמעש מלובלין שנ"ו, בס' זכרון לר' יצחק שפירא, הסכמת הג"מ אליהו בהר' אברהם מלובלין אבד"ק לבוב וכן בס' אור חדש לר' חיים בוכנער מקראקא שנ"ו והוא ר' אליהו קלמנקים ס' פרי שבת להר' יהודה בר' משה מלובלין (זאלקווי תקע"ה) בס' תיבת גומא להפמ"ג פ' תשא ר' קאפיל מלובלין ר' יעקב בר' בנימין וואלף באיזה זמן מצבתו (?) ר' משה בר' בנימין וואלף באיזה זמן אם לא הי' בני ר' בנימין וואלף אבי הר' נפתלי הירש חתן הר' העשיל או אבי ר' מאיר חתן ר' העשיל רבני לובלין. המנוח ר' הירצל קאפלם בלובלין הי' לו תכריך העתקות המצבות שטרח בהשתדלות הג"מ דובערים אשכנזי האב"ד דשם הכן הם עתה אם באפשרות לחפש אחרי דוקעמנטין בהארכיוו בלובלין, בבית העלה, מזכרון היהודים הראשונים אשר היו בלובלין, באיזה זמן היו שם רב לפנים בפולין הי' בתואר „סנדק" „דאקטיר" „סטארשי" כי הם השוכבים סמוך להמהרש"ל נא להודיענו יהי' מי שיהי' בעת שם מ' ליפקא אשת המהדורא בתרא ר' ישראל איסר בהמהדורא בתרא, בפנקס דבהכנ"ס פינטשיב שנלח אלי בני החכם המשכיל מוהר' יצחק מאיר ב"ק קאשיק. אל מלא רחמים . . . לקדושים אשר בק"ק קראקא סמוך מתן תורתינו שנת של"ו השעל אלה תתאפק וכו',

אמ"ר . . . נשמת

אמ"ר . . . לקדושים אשר בק"ק לובלין ת"ע . . .

אמ"ר מארץ רוסיא ואוקריינא בשנת זאת לך סיון

אמ"ר את נשמת קדושי ישראל בק"ק לובלין קוראב, וויטנינא חענטשין, זוואלין, לויזמער, אפטא, טארלא, קלימנטוב, פינטשיב, ראקוב, חמעלניק, לוטביך, ושאר קהלות גדולות בפולין ובראשם הגאון הגדול מרנא **ורבנא** מורינו **הרב** ר' יעקב במוהר' אורי שהרגין תורה בישראל.

כפי הנראה שזה הי' בפנקס בק"ק לובלין ובביהכנ"ס ד' ז' קרואים נמצא ג"כ בפנקס הזכרת נשמות להודיעני מאיזה זמן נמצא שם ומי היו,

מלואים

ר' שלמה ספרא הנזכר בדף 81 בא עה"ח על כרוז אחד של החברה קדישא בעירנו, הנכבד בערכו לאשר מצאתי לנכון להעתיקו פה, וזה לשונו,

כרוז שבת עקב תג"ד לפ"ק

הערט צו כל הקהל הקודש דא לאזען האלופי' הקציני' ראשי ומנהיגי הקהלה יצ"ו בצירוף האלופים, ראשי' וגבאי' דחברה הקדושה דקברנים יצ"ו מודיע זיין מאחר דד' חדשים מקרוב באו רבים המתפרצים בעם ה' אלה, יצאו אנשים בני בליעל בקרבנו טוין זעלכי מעשים רעים, ומכוערים, מקולקלים וועלכע לא נשמע בקהלתינו יצ"ו מיום הוסדה ועד עתה, דז זענין איף געשמנין רשעים רודפים מוסרים אין גיאין איינר דען אנדערן אויף דעב, חזות ממש, אויך דז זיך פיל לייט ווילן מציל זיין פון תינות ע"י שררות, ופרעטעקציוס דער גיבן זיך לפריצים וגלחות כדי דז מען זאל קענין פון זיא זאר נתינות מוציא זיין אין זיין גורם להקהל יצ"ו טרדות וטרחות ווי מען קען אין פרומה פון זיא מוצא זיין דעשט גלייבען אויך דיא זיך אכטין התמנות ע"י שררות אויך דיא דא מזייפי שטרות זיין ומעידי עדות שקר דז זיך פיל זעלכי זכין כמה פעמים האט געטראפען בקהילתינו יצ"ו, אין הקהל יצ"ו זיין טרוד בטרדות הקהלה יצ"ו זיין עמוסי התלאו' אין אז דיא אין אנדרי קהלות אז ידוע ומפורסם לכל איז דז ניט צייט האבען עוסק צו זיין מיט זעלכי לייט לעשות בהם משפט חרוץ ולענוש להרשיע רע כרשעתו. אין דיא זעלביגע לייט מיינען ווייל זעלבי זאכין פר שוויגן דז ווער ח"ו הותרה הרצועה לית דין ולית דיין והתברך בלבבו לאמור שלום יהי' לי כי בשרירות לבי אלך דז זיא זיינין ממש סכלי הכרם, כרם ד' צבאות, לא יאבה ד' סלוח להם אוי להם ולנשמותם ארורים הם לה' ורבצו בם כל האלות הכתובות בספר התורה זיא געדענקין ניט אז הש"י איז מאריך אף אפי' לרשעי' אולי ישובו מדרכיהם הרעים ומאן דאמר הקב"ה וותרן הוא יוותרו וויא עס בלייבט בייא אים נישט פר פלין אין זעלבי לייט אין הרצובות למורם ולבם בריא אולם אין זענין ניט משים על לבם דז זיא מחריב זיין במעשיהם הרעים אזו איין קהלה מפוארה כלילת יופי משוש כל הארץ צדק ילין בה ועתה מרצחים בכן האבין הקציני' ראשי מנהיגי הקהלה יצ"ו מסכה אין דער זך גוועזין אין האבען גזעהן דאז זיא ניט צייט האבען זעלבי לייט צו פר ריכטען אזוי האבען זייא דיא זעלביגי רשעים וואש זעלכי מעשים טוען דער חברה הקדישה קברני' יצ"ו אין דער הנט אריין געגעבין באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו דברים של מיתה דז קיינר פון דער זך קען ניצול ווערין ומי גבר יחי' ולא יראה מות, ע"כ לאזין החברה הקדושה הנ"ל בצירוף הקציני' ראשי מנהיגי הקהלה יצ"ו מתרה ומכריז זיין ביום שבת קודש בתוך המון חוגג כדי שכל אשר בשם ישראל יכנה קער זיך דען כרוז וואל אין זין אריין צו. נעמין אין מעורר לבו לתשובה זיין אולי באזניו ישמע ובלבבו יבין ושב ורפא לו דז החברה קדישא הנ"ל האבין אויף זך מקבל גוועזין בחרם חמור ובכל מיני חומרא שבעולם דז דיא זעלביגו לייט וואש זעלבי זאכין האבין גטאן וויא דיא מען איש גרופין האט זענין אויף גצייכנט גווארען

דז זיא ווערן איין גשריבען ווערין אין זיאר שווארצין בוך וועש זיא האבין לאזין מאכן אויף זעלכי רשעים אז. זיאר יום פקודה ווערט קומן דז מען זיך מיט דען זעלביגי קינר פין החברה יצ״ו ניט ווערט מתעסק זיין בשום עסק בעולם אין מען ווערט זיך מיט זיא נוהג׳ זיין כמנודים ומוחרמי׳ רק קבורתו קבורת חמור יהי׳ סחוב והשלך אין דער זעלביגר זאל זיך ניט לאזען דען יצר הרע איין רידן דז מען חס ווערט זיין לאהר מותו על בניו או משפחתו משום יקרא דחיי אדר דיא קינדר ווערין עש קענין אפ רייבען ברצי כסף דז דער זעלביגי בזיון ווערט אים ניט גישעהן , ועל סמך זה ווערט ער ניט וועלין מתחרט זיין בחייו על מעשים רעים שעשה אין מקבל דין ועונש צו זיין אויף זעלבי מעשים דאש זא איטליכר וויסען דז החברה יצ״ו האבין אויף זיך מקבל מקבל גוויזין באלה ובשבועה כל אחד על דעת הברו אין קיין הופרה בעולם זאל העלפין ואפי׳ א׳ יכול לעכב דז כל הון לא יועיל ביום עברה דז זעלבער בזיון זאל גשעהן דוקא ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים והיו דראון לכל בשר , ומוסרי׳ הרשעים דז ווערין זעהן דז מען זעלכי בזיון אן טוט לאחר מיה״ה אין ווערין ווייטר זעלבי זאכין ניט טאן , ועין עצמו אינו נמחק פן דעם שווארצין בוך דהחברה יצ״ו, ווען מען דען זעלבען איין גשריבן האט למען יהי׳ למזכרת עון למשמרת לאות לבני מרי , ע״כ לאזין החברה קדישא יצ״ו מזהיר ומתרה זיין בזה הכרוז דז די זעלביגי רשעים וואש האבין זעלכי מעשים רעים גטאן עד הנה זאלן קומן לפני הקהל יצ״ו ולפני החברה קדישא יצ״ו מקבל דין ועונש צו זיין על המעשים הרעים האלו אין ווערין מתחרט זיין בלב שלם אויף דיא מעשים אז ושב ורפא לו, באם לאו אזאי דיא זעלביגי רשעים וואש אויף גצייכנט זיין בייא זיא דינם ועונשים כמוס וחתום אצל החברה יצ״ו דם מען זיך מיט זייא ווארט נוהג זיין וויא מען דא אויש גרופען האט בלי חס והנשארים ישמעו וייראו ולא יוסיפו לעשות עוד כדבר הזה ולהשומעים ינעם ואליהם תבוא ברכת טוב ,

דעשט גלייכין לאזט מען מודיע זיין דז השמשי׳ האבען זיך בעקלאגט לפני החברה הקדושה דז ר״ב אנשי החבו׳ה גיבין ניט מסלק דיא גראשין וואש פין איטליכם קומט בבל שבוע אין מען וויש וואל דז כמעט כל הטורח פין דען התעסקות איז מוטל אויף זיא בכן האט מען בוחר גוועזין מן החברה יצ״ו משגיחים דיא זאלין משגיח זיין בבל תקונים שלהם .

אזוי האבין זייא מקבל גוועזין , אויף אטייל לייט וואש זאר יכולת ניט איז צו געבין א״ג בבל שבוע דאז זאלין חצי גדול דהיינו כ״ה גדולים בבל השנה ע״כ לאזט מען מודיע זיין ומתרה זיין בזה הכרוז ווער דעם חצי גדול אויך ניט ווערט אפ ריכטין אזוי איז איין געשריבען גיווארען דז דער זעלבער זאל נדחה ווערין מהחברה דז אים זאל קיין התנצלות בעולם ניט העלפין ע״כ זאל איטליכר זהיר ונזהר זיין דעם כרוז נאך צו קומען (ע״כ) .

דעסט גלייכין אויך איז גבליבן אצל האלופים שבעה ט״ע איז אויך אויף געצייכנט גיווארען בין התקנות ווען איינר מהחברה ווערט גיין בערכאות וכיוצא בו ממעשים רעים ח״ו ווען גלייך וועט ניט אזו חמור זיין אז דיא מעשים וואש מען האט דא האט מזכיר גוועזין באם אחר החקירה והדרישה ווערט מבורר ווערין והנה אמת נכון הדבר אזוי האבען זיא אויף זיך מקבל גוועזין עב״פ דז דער ערשטער עונש זאל זיין דז מען זאל אים בח״ה ש״פ קיין קלפי געבין יהי׳ מי שיהי׳ זולת אנדרי עונשים

ביז דז ער וועט קומן לפני ההברה מקבל דין צו זיין על המעשה הרעה הזה וואש ער גמאן האט ע"כ זאל איטלכר זהיר ונזהר זיין בדרך הישר צו גיין .

דעסט גלייכען לאזט מען מתרה זיין אז ממש רוב בני הקהלה זאגין זענין חברה לייט ועל כל צרה שלא תבוא קומט קיינר צו קיין שום התעסקו' בכן וועט מען וידר מיסד זיין משמורת אין אן וועמין דאש משמר וועט זיין עצש"ת אין וועט ניט גיין אזו איז ער נדחה מהחברה בלי שום אמתלא והירוץ בעולם יהי' מי שיהי' אדער ער זאל איינעם צאלין וואש זאל גיין להתעסקות המצוה וד' ישמור מכל רע .

בפנינו ב"ד ח"מ העיר עד כשר בת"ע בואל יו"ע וה"ל , בבואי לפאליש בב"ה עמדו שם שני האחים ר' משה ור' יונה בני הרב יצחק קלמנש ואמר ר' יונה אזי שהקהל שלחו עליכם הקברנים שיוכתב אחי ר"מ לפנקס שלכם ותוך כדי דיבורו עד שלא הספיק לסיים דבריו קפץ ר' משה ואמר רשימות איזה מהראשי' או גבאי' אזי אלך להכומרים ואגיד שלפני מות א' . . . . . א' ד' מנחם תג"ד לפ"ק,

נאום יעקב הלוי אשכנזי

ונאום ארי' ליב ר' בנימינש

ונאום שלמה ספרא 1)

העתקתי אות באות מגוף הכתב גבית עדות , נאום מנחם נ"י סופר

בשנת 1550 לכפה"נ (ש"י למנינו) נרן המלך זגמונד אוגוסט הזכות ליהודי יוסף מלובלין להדפיס ספרים בשפת עבר , במדינת פולין , וצוה לבל יהין איש זולתו , להדפיס את הספרים האלו גם למכרם . ואם יעבור איש על הפקודה הזאת . עליו לשלם מארק כסף ענושים והספרים יהיו מוחרמים .

בשנת 1570)ש"ל למנינו היה בעיר לובלין רופא יהודי , יצחק מאי , ובשנת 1580 (ש"מ למנינו) היה רופא יהודי אהרן , אשר בא במחלוקת עם רופא נוצרי, Szlęzkowski (Historyczny obraz Miasta Lublina 133.

---

1) פנקס של החברה קדישא בעירנו דף רכ"ו ע"ב

רשימה מהספרים הנדפסים בדפוס לובלין במאה הרביעית והחמשית לאלף הששי. אשר אספתי ולקטתי ממקומות מפוזרות בס' אוצר הספרים להרב החכם בן יעקב.

א) „אדם שכלי" חיבר מאת הר' שמעון ב"ר שמואל על י"ג מדות ועשרת הדברות ע"ד הקבלה והמחקר ועם פי' המחבר עצמו בשם „גליון" ובסופו תחנה לשבי פשע, ונקרא ג"כ הדרת קודש נדפס בלובלין "ש"נ"ט 1),

ב) „אהבת ציון" חברו ה"ר אברהם ב"ר משה אשכנזי היילפרין פי' עה"ת וח"מ ועל קצת פי' רש"י לובלין שצ"ט 2),

ג) אדרת אליהו חברו ר' אליהו ב"ר קלונימוס מלובלין פשטים כסדר התורה ובסופו תפלה ששלחו לו מא"י פ"פ דאדר תנ"ד 3),

ד) „אהבת השם" חברו ה"ר ידידי' גאטליעב ב"ר אברהם ישראל מלבוב דרשות על אהבת ד' ויראתו וביאור פ' ועתה ישראל וכו' (דברים י' י"ב) בנ' פנים ופירוש כמה פרשיות ומדרשים תמוהים והוא חלק מרט"ז פנים שחיבר בזה במנין יראה, לובלין ת"ה 4)

ה) „אור תורה" חיבר ה"ר אורי' ב"ר דוד בן משה קאלמייר פשטים על התורה ועל המדרשים ונכללו בו גם חידושי מהרש"א שהיה זקנו הגדול תל"ב לובלין 5),

ו) „אורח לחיים„ חיבר מאת ה"ר שלמה אפרים ב"ר אהרן לונטשיץ עניני תשובה ומוסר ובסופו זמר לסעודת כל היום, לובלין שנ"ה 6),

ז) „אלפסי" או ספר הלכות, הלכות רב אלפס עם פרש"י מהתלמוד ובם מ"מ בגליון לביאור האלפסי מן הטורים ושערי שבועות ג' חלקים, לובלין שע"ח ש"פ 7), ,

ח) „אמרות טהורות" חיבר ה"ר בנימין וואלף ב"ר יצחק סג"ל לייטמעריץ פי' מלות חמורות בס' הזהר כסדר א"ב בערכין הובא ע"י בנו הר' שאול לדפוס לובלין ת"ה 8),

ט) „אמרי שפר" חיבר ה"ר נפתלי ב"ר אשר אלטשולר מראה מקום על כל מלה ועל כל תיבה אנה נדרשת ועל איזה ענין ונחלק לל"ב נתיבות וכל נתיב בסדר א"ב ומועיל לדרשנים ובסופו שיר לשורר אחר אקדמות ושיר נאה לנתינת ס"ת, לובלין שס"ב 9),

י) „ארחות היים" והוא הפתיחה עם ס"ד פסקות המתחילות בני עם א"ב דבן סירא ועם מדרש עשרת הדברות, לובלין של"ב 10),

יא)' „האשל„ חיברו ה"ר אשר יעקב אברהם ב"ר ארי' יהודה ליב בן הגאון יוסף קלמנקיש דרשות עה"ת עפ"י מאמרי רז"ל וקצתו מה ששמע בפראג בשם זקנו הנ"ל נדפס ע"ש בראשיה, לובלין תל"ד 11),

יב) „ביאור פוסקים" על יו"ד ח"מ חיברו ה"ר משה מהוראדנא ור' הירש מלובלין וקצת תשובות גאוני זמנם 12),

---

אוצר הספרים 1) עמ דף 18 2) עמ 18 3) עמ 18 4) עמ 18 5) עמ 28 6) עמ 30 7) עמ 38 8.9.) עמ 44 (10) עמ 50 11) עמ 51 12) עמ 60

יג) „בחינות עולם" חיברו ה"ר ידעיה הפניני ב"ר אברהם בדרשי עם ס מבחר הפנינים מניקור ונקרא אגרת שמים לרום ועם בקשת הלמדן לאביו ר' אברהם הבדרשי מוגה ע"י ה"ר משה בר"א פרווינציאלי, לובלין שע"ד 13),

יד) „בית דין של שמואל" ה"ר שמואל מקשן ב"ר פנחס הכהן פירוש על מגילת רות ואסתר, לובלין שס"ו 14),

טו) „ברית אברהם" וחסד לאברהם חיברו ה"ר אברהם הורוויץ הלוי הנקרא ה"ר אברהם שעפטלים הראשון וודוים ותפלות ודרכי תשובה על כל חטא ועון והשני פי' מספיק על שמונה פרקים להרמב"ם, לובלין של"ז 15),

טז) „ברית הלוי" חיברו ה"ר אליהו ב"ר אברהם הלוי עטטינגען פי' על תפלות משה רבינו ע"ה בפ' ואתחנן בשס"ה אופנים וכלל בו כל תרי"ג מצות בפרוטרום בתשובת ד' אליו „רב לך" השיב לו על כל דבריו ונדרש עפ"י מאמרי תלמוד ומדרש דינים, לובלין ת"ה 16,

יז) "ברכת המזון„ וזמירות עם פי' ה"ר נתן ב"ר שמעון שפירא מהוראדנא לובלין של"ה 17),

יח) „דבק טוב" חיברו ה"ר שמעון ב"ר יצחק הלוי אינשבורק פירש על רש"י עה"ת ועם ציורים במקומות הנצרכים, לובלין (ע"י צבי בן קלונימוס יפה ונשלם בין שנה ש"ם פ"ז 18),

יט) „דרישה ופרישה" חיברו יושע פאלק ב"ר אלכסנדר הכהן על טור יו"ד ע"י בנו ה"ר יוזפא ועשה לו „כתונת פסים" הם הגהותיו בתוך הס' וחותם לפעמים בסוף ההגהה ר"ת כ"פ, לובלין שצ"ה (על טור אה"ע שם שצ ח 19,

כ) ס' „הזהר„ עה"ת עם כמה תוס' וחידושים עם הגהות והיקונים לה"ר נתן שפירא, לובלין שפ"ג 20),

כא) „זמירות לשבת" ולמוש"ק להמהרש"ל עם פירוש וברכת המזון נדפס ראשונה בשם סדר הזמירות עם פירוש, לובלין שנ"ו 21),

כב) „זמר לחנוכת ס"ת" חיברו ה"ר משה ב"ר נפתלי הכהן, לובלין 22),

כג) „חבורי לקט" חיברו ה"ר אברהם ב"ר יהודה חזן פירוש על נביאים וכתובים כל מלות חמורות מבוארות בל"א, לובלין שע"ב 23),

כד) „חידה על אותיות אהוי" להראב"ע עם פירוש לא נודע למי, לובלין תמ"א 24)

כה) „חידושי הלכות" להגאון ר' יהושע העשיל בה"ר יעקב מקראקא נאספו ע"י זד אהרן קלונקר תלמידו ונדפסו בשם תולדות אהרן, לובלין תמ"ב 25),

כו) „חידושי הלכות" לה"ר יוסף ב"ר מתתיהו דלקראט אבד"ק שעבערשין על מסכת עירובין, לובלין שס"ב 26),

כז) „חידושי הלכות" לה"ר שמואל אליעזר ב"ר יהודה הלוי אידליש (מהרש"א) על י"ח מסכתות בש"ס לובלין שע ב וח"ב על יו"ד לובלין שפ"א כנ"ל דפוס ב' עם מהרש"ל, לובלין שי"ב 27),

---

טורי

ס׳ נר הספרי 13 68 (14 שם 72 (15 שם 85 (16 שם 86 (17 שם 88 (18 שם
(19 שם 115 (20 שם 153 21 : (22 160 שם (23 שם 166 (24 שם 174 (25 כס
(26 178 (27 שם 183 (28 שם 206)

כח) „טורי זהב" חיברו ה"ר דוד ב"ה שמואל סג"ל על ש"ע יו"ד הדפיסו בחייו, לובלין ת"ו 28) ,

כט) „טורים עם בית ישראל" לה"ר יהושע פאלק הכהן ב"ר אלכסנדר ביאור גדול ורחב על הטורים ונפרד לשנים שם האחד דרישה ושם השני פרישה , לובלין שצ"ה 29) ,

ל) „טעמי המצות" ר' מנחם ב"ר משה הבבלי טעמי המצות בקיצור עם הגהות ביאורים הנשלחים מארץ הצבי , לובלין של"א 30) ,

לא) „מורה חטאים" חיבר מרבינו אליעזר ב"ר יהודא מגרמיזא ודוים ותפלות לתשובה על כל חטא ופשע ודרכי תשובה ונקרא ג"כ ס' הכפרות ויש קורין לו מורה חטאים ואיידי דזוטר נלוו לו בדפוס עוד כמה ספרים קטנים כמו בקשת המנון דין חבוט הקבר , דרך טובים , **ספרש** חטאים צוואת ר' יהודה החסיד וכדומה כלם מעניני מוסר , לובלין שע"ו או שע"ז 31),

לב) „יין הרקח" חיברו רבינו אליעזר מגרמיזא פירוש על חמש מגילות בצירופים וגמטריאות ע"פ קבלה על מגילות שה"ש ורות , לובלין שס"ח 32) ,

לג) „ילקוט חדש" חיברו ה"ר ישראל אבד"ק בעלזיץ לקוטי מאמרים להראשונים ומדרשים ושארי ספרים ומסודר בערכין כסדר א"ב ונקרא ג"כ ילקוט ישראלי , לובלין ת"ח 33) ,

לד) „ילקוט שמעוני עם נוסחאות שונות והגהות לר' מאיר בר' פתחי' ומפתח מאמרים , לובלין תמ"ג 34) ,

לה) „ים של שלמה" להגאון מהרש"ל ז"ל ש"י, לובלין 35) ,

לו) „לבוש התכלת" כל דיני ש"ע א"ח ח"א עד הלכות שבת לפי סימניו וסעיפי בטור וב"י והרמ"א בטעם ובסברא לכל דין ודין , ב) לבוש החור כל דיני ש"ע א"ח ח"ב מהלכות שבת עד תומו, לובלין ש"נ 36) ,

לז) „כד הקמח" לרבינו בחיי ב"ר אשר עם מ"מ הפסוקים ומאמרי רז"ל לובלין שנ"ו נ"ז 37) ,

לח) „כיצד סדר משנה" חברו ה"ר משה ב"ר אהרן מוראפטשיק סדר הלימוד והנהגות המורים והתלמידים זה עם זה ע"ד מוסר , לובלין שצ"ה 38),

לט) „כלי יקר" חיברו ה"ר שלמה אפרים ב"ר אהרן איש לונטשיץ ביאור על רש"י ופשטים ע"ד מאמרי רז"ל כסדר התורה, לובלין שס"ב 39) ,

מ) „כתר זהב" חיברו ה"ר יו"ט המקובל, לובלין שע"ד 40) ,

מא) „כתונת פסים" חיברו ה"ר יוסף ב"ר יצחק הלוי באור מעלות התורה על שבע חכמות נוסד על פסוק וידבר ד' את כל הדברים האלו לאמור כל תיבה על חכמה אחת , סובב הולך על הקדמית ויסודות רובם מס' המורה ובו י"ג פרקים , לובלין שע"ד 41)

מב) „כתונת פסים" חיברו ה"ר יוסף בר משה דיין מפרעמסלא ביאור על הגדה של פסח ודרושים למועדים, לובלין הנ"א 42) ,

מג) „לבוש פנת יקרת" ביאורים ותוס' הגהות ע"ס מורה נבוכים להרמב"ם „אדר"

היקר

אוצר הספרים 28) 206 , 29) שם 208 . 30) שם 210 , 31) שם 220 32) שם 221 33) שם 222 34) שם 223 35) שם 224 36 225 37) שם 236 38) שם 240 39 שם 250 40) שם 41 שם ,

היקר" על הלכות קדוש החודש להרמב"ם ועל חכמת התכונה עם הגהות ה"ר יהודה ב"ר נתן הלוי ונלוה לו ביאורי יפה „לבוש אבן יקרה" נדפס עם פירש הרקנטי, לובלין שנ"ה 43),

מד) „לקוטי האור„ חיברו ה"ר ארי' ליב דיין מלובלין ביאור ענין הלכות קידוש החודש להרמב"ם ונחלק לב' חלקים ח"א מאור הקטון על מאורות חיצונים בענין קדוש החודש עפ"י הראיה, ועפ"פ חשבון המולדות וכו' ח"ב מאור הגדול על מאורות הפנימים והנסתרים, לובלין תכ"ז 44),

מה) „מאמר האחדות" חיברו ה"ר יוסף יעקב חקירות נכבדות בשרשי אחדות השם נלוו לו ס' אור החיים להרחיק לימוד הפילוסיפיא וס' יסוד האמונה בעניני המצות יראת ד', לובלין שנ"ז 45),

מו) „מאמר קרישין" חיברו ה"ר חיים קריש ב"ר שלמה זלמן מלונטשיץ פירוש על שו"ב מהרי"ז עם הגהות מלוקטים מפוסקים אחרונים, לובלין תכ"ט 46),

מז) „המגיד' חברו ה"ר יעקב ב"ר יצחק פירוש על נביאים וכתובים בל"א מלוקט מכל המפורשים ועם המשך הפסוקים, לובלין שפ"ג פ"ו 47),

מח) "מגיד מישרים" חיברו רבינו יוסף ב"ר אפרים קארו (הב"י) פשטים וסודות שנתגלו לו ע"י המגיד מדי שבת בשבתו כסדר התורה עד פ' מצורע, לובלין ת"ו 48)

מט) מדרש עשרת הדברות אגדות על עשרת הדברות בפשטים ומאמרים על כל דבור ודבור מענינו נוסד על הג השבועות וכן נקרא באחד מכ"י הוותיקן הגדה של שבועות נדפס עם ס' ארחות חיים, לובלין של"ב ל"ג 49),

נ) ס' מהרי"ל או מנהגי מהרי"ל רבינו יעקב ב"ר משה מולין סג"ל תקון מנהגי כל השנה בכל מדינת אשכנז ודיני או"ה עם ביאור מלות הקשות ובסופו קצור השערים לר"י מדורא והלכות שו"ב להר"י, לובלין שנ"ו 50),

נא) „מהלך" אי „מהלך שבילי הדעת" חיברו ה"ר משה ב"ר יוסף קמחי דקדוק לה"ק ונוסף בו לוח חלוקת הפועלים והגהות ר' שלמה זלמן אשכנזי מפוזנא עם תוס' הגהות לה"ר שבתי סופר מפרעמסלא, לובלין שפ"ב 51),

נב) מחזור כפי מנהג פולין פיהם ומעהרין עם פירוש ה"ר צבי הירש ר' זונדילס לובלין של"ט 52),

נג) „מרא דכיא" חברו ה"ר מרדכי מרקיל ב"ר יחיאל פירוש על מגלת אסתר לובלין שצ"ז 53.,

נד) „מליץ יושר" חיברו ה"ר יעקב ב"ר יצחק מיאניוו פשטים נעים כסדר התורה בל"א מלוקט מס' עקידה ואלשיך וכלי חמדה וכלי יקר והוא תוס' לספרו צאינה ראינה, לובלין שפ"ב 54),

נה) „מלכי יהודה" חיברו ה"ר יהודה ב"ר משה ט"ו דרשות, לובלין שע"ו 55),

נו) „מנוח הלבבות" חיברו ה"ר מנוח הענדיל בר שמריהו פירוש על ספר חובות הלבבות, לובלין שנ"ו 56),

נז) „מנחה חדשה" חיברו ה"ר יחיאל מיכל מוראפטשיק ב"ר ידידי' פירוש קצור

על

קולר הספרים 43) 255 44) סם 263 45) סם 280 46) סם 47) 284 48) סם 290
4) סם 291 50) סם 301 51) סם 305 5 סם 53) 318 54) סם 325 55) סם 334
56) סם 335 56) סם 337

מלוקט מספרים קדמונים ובסופו קצת לקוטים, לובלין של"ו 57),

נח) „מנחת יהודה" חיברו ה"ר יהודה ליב ב"ר עובדיה איילינבורג ביאור על פירש"י עה"ת ונכללו בו ביאורי מהרש"ל ולקוטים מס' „לבוש האורה" וקצת מס' „מזרחי" בקיצור, לובלין שס"ט 58),

נט) „מסורת המקרא" חיברו ה"ר שמעון ב"ר יצחק הלוי מפתח וסמ' לכל הפסוקים בכל התלמוד (ס' תולדות אהרן, לובלין של"ב 59),

ס) „מראה מוסר" ובלשון אשכנז צירט שפיגעל כל המשלים והמליצות אשר בכל הש"ס כסדר א"ב בערכין ובחרוזות וגם בל"א בחרורוזות הוא הובא לביה"ד ע"י ה"ר אביגדור ב"ר אליעזר ליפמאן, לובלין ת' 60),

סא) „משיב נפש" חיברו ה"ר יואל סירקיש ב"ר שמואל (הב"ח) מגלת רות עם פירוש גם פירש"י וקצת ביאור על פרש"י בשם באר מים, לובלין שע"ז 61),

סב) „משניות" עם פירוש רבינו עובדיהו מברטנורא, לובלין שנ"ה נ"ו 62),

סג) „סליחות" כמנהג ליטא עם פירוש ה"ר מרדכי מארדוש וחתנו ת"ג, לובלין שס"ג 63),

סד) „סליחות" מפולין קטן וואלין רייסין גם סליחות הקדושים עם סליחות לשובבים ת"ת, לובלין ת"ד 64 65),

סה) ספר „עברונות" וחגי העמים ונמצא בו עיגול ד"י נחשון גאון אשר לא נודע מקורו עם הנהות מאת ה"ר דוד ב"ר יעקב מלאמאז לתוס' החגאות והירודים לובלין שע"ה ת' 66),

סו) „עוללות אפרים" חיברו ה"ר שלמה אפרים ב"ר אהרן לינטשיץ דרשות ופשטים ונפרד לארבעה ראשים א) מענין סוף האדם ובו ואו עמודים ב) דרשות לכל המועדים מ"ו עמודים, ג) דרשות לכל פרשיות התורה לנשואין ומילות ופדיון הבן והספדים במ"ב עמודים, ד) ג' עמודי עולם תורה ועבודה וגמ"ח, לובלין של"ג 66),

סז) „עלה דיונה" חיברו ה"ר חיים יונה תאומים חידו' על דיני ממונות בש"ע ח"מ ובסופו קצת חידושים מספרו מסדרי משנה על הרמב"ם ונקרא ג"כ ר' חיים יונה, לובלין שנ"ט 67),

סח) „עמודיה שבעה" חיברו ה"ר בצלאל ב"ר שלמה מקאברין פשטים ודרושים ונחלק לז' עמודים, לובלין תכ"ו 68),

סט) ס' „עקרים" חיברו ה"ר יוסף אלבו ביאור עקרי האמונה ויסודי הדת והתורה, ופלפולים באמונה ובו ד' מאמרים וכל מאמר נחלק לפרקים, לובלין שנ"ז 69),

ע) „הפדות והפרקן" הוא מאמר ח' מס' אמונות והדעות מהעתקת ה"ר ברכיה הנקדן, לובלין שנ"ז 70),

עא) „פחד יצחק" חיברו ה"ר יצחק ב"ר אברהם חיות ביאור על אגדות החרבן בפי' הנזקין ושארי אגדות ונחלק למאה שערים, לובלין של"ג שס"ג 71),

עב) „פירוש על המסורה" חיברו ה"ר יעקב דוד בהקדוש ר' יצחק מחענטשין אבד"ק צויזמער תוס' על שער שברי לוחות מס' מסורת המסורת לר"א בחור לפרש את

הסתומות

---

57) אוצר הספרים 330 58) שם 341 59) שם 345 60) שם 370 61) שם 376 62) שם 380 63) שם 421 64) שם 429 65) שם 431 66) שם 441 67) שם 445 68) שם 449 69) שם 456 70) שם 457 71) שם

הסתומות והנעלמות בסמ"ג וסמ"ק ועמו ס' טעמי המסורה קצת פשטים על מסורה עם הוספות לבנו ה"ר יהודה יצחק הדרשן, לובלין ה"ד ה' 72),

עג) „פלח הרמון" חיברו הדרשן ה"ר בצלאל ב"ר שלמה מקאברין דרשות על מאמר קטרוג אמון מנוא בשעיר ואיל במ"ט פנים ולא נדפס רק על כ' אופנים, לובלי תכ"ב 73),

עד) „פני משה" חיברו ה"ר משה ב"ר ישכר יפה דרוש אחד מדברותיו ע"ס בראשית, לובלין תמ"א 74),

עה) „פרקי ר' אליעזר" התנא ר' אליעזר הגדול בן הורקנוס מדרשים ואגדה וחידושים מימות עולם ומעשה בראשית ובו נ"ד פרקים, לובלין שנ"ח 75),

עו) „פרקי אליהו" חיברו ה"ר אליהו בחור הלוי אשכנזי כללי דקדוק האותיות והנקודות בי"ג שירים שקולים וחרוזים עם פירוש, לובלין שפ"א 76),

עז) „קבלת שבת" או זמירות לשבת סדר קבלת שבת עם פירוש ובל"א, לובלי הל"ח 77),

עח) „קינות" כמנהג פולין ופיהם, רייסען וליטא ובסופו מנהג אשכנז עם פירוש ה"ר אשר ב"ר יוסף ועם פירוש להה"ר חיים חזן ב"ר יצחק ליפשיץ, לובלין שע"ז 78),

עט) „רוח חן" חיברו ה"ר יהודה אבן תבון הס' הזה כולל ביאור הפילוסופיא בס' המורה ושארי ספרי המחקר והקדמות וכללים בלשון הפליסופים בי"א פרקים, לובלי ש"פ 79),

פ) „שו"ת מהרש"ל" שו"ת ופסקים הנוהגים בגלילות אשכנז, עם לוח מפתחות לובלין של"ה שם שנ"ט שפ"ב 80),

פא) „שברי לוחות" חיברו ה"ר מיכל ב"ר אלעזר מנעמרוב דרשות על קצת פרשיות וביאור מאמרי אל תקרא כך אלא כך בדרז"ל, לובלין ת"מ 81),

פב) „שחיטות ובדיקות" הם דיני שו"ב שחיברו ממחברים שונים ואולם אחד הי' מהר"י ווייל תלמיד מהרי"ל אשר יסודי השו"ב פשט ונתקבל בכל תפוצות ישראל להלכה ולמעשה ועליהם הוסיפו רבים וכן שלמים ביאורים אין מספר שו"ב הנ"ל נדפס עם נקודות, לובלין שע"ד 82),

פג) „שיח השדה" חברו ה"ר אלעזר אבד"ק אפטא מאמר על סדר מאמרות וסדר תפלות וברכות שחרית ושארי תפלות, לובלין ת"ה 83),

פד) „שיר וזמר על הגלית לעורר לב האדם לתשובה עם ל"א נלוה לו ס' יצירת האדם לספר טובות ד' עם האדם מיום לדתו עד יום מותו בל"א וס' מגן אברהם נ"ע אאע"ה באור כשדים ושירים בל"א, לובלין שצ"ב 84),

פה) „שיר היחוד" והוא שיר נכבד עפ"י קבלה וחתום בראשי הרווזות אני יוסף ב"ר אברהם אבן ואקיר תמ"א, לובלין 85),

פו) „שיר היחוד" לבני משה אשר מעבר לנהר סמבטיון תפלה נוראה לכל ימי השבוע בחרוזים עפ"י הקבלה, לובלין תמ"א 86),

פז) „שיר ותפלה" על הגאולה לה"ר אלחנן פראנקפורט, לובלין שפ"ד 87),

פח) „שיר הלוים" חברו ה"ר יצחק ב"ר ידידיה ליברמן סדר שיר שהיו הלוים

מילר הספרים 72) 469 73) 485 74) 487 75) 498 76) סס 77) 516 78) 528
79) 544 80) 561 81) 567 82) 571 83) 572 84) 575 85 . 86) 576 87) 579

אומרים בביהמ"ק בחול שבת ויו"ט ושאר ימות השנה, לובלין תל"ז 88),

פט) „שלחן ארבע" חברו ה"ר בחיי ב"ר אשר דינים וענינים בסדר השלחן האכילה ונחלק לד' שערים ובשער הד' מדבר על סעודת הצדקים לע"ל ועניני תחית המתים, לובלין שנ"ו 89,

צ) „שלחן ערוך" מטור יו"ד עם פירוש ה"ר דוד ב"ר שמואל הלוי, לובלין ת"ו 90),

צא) „שמוש תהלים" סגולות ושמות קדושים ומלאכים היוצאים מכל פסוקי תהלים לכתבם לסגלה או לאמרם בכוונה ענין התפלה ההיא, לובלין 91,

צב) „שערי גן עדן" חיברו ה"ר משה מרומי תלמיד הרמ"ק ביאור על מאמרי ריב"ל עפ"י מאמרי זהר ופשטים על היראה ושערי גן עדן, לובלין שנ"ז 92),

צג) ס' השערים או שערי דורא הנקרא איסור והיתר חברו ה"ר יצחק מדורא כל דיני מאכלות אסורות ודיני הכלים ההגהו' עם פירוש עטרת שלמה לה"ר שלמה ב"ר יחיאל לוריא (מהרש"ל) ובסופו סדר הניקור ובעל דעטור וכללות או"ה לה"ר אברהם ב"ר אליה הכהן ששלח לח"ק בהלברשטט, ועד האחרון הל' נדה להנ"ל כ"ד סימנים עם כמה חידושים והגהות נוספות ע"י המביא לביהד"פ ה"ר אליהו בהר"מ לואניץ, לובלין שנ"ט 93),

צד) „שרש ישי" ה"ר שלמה בן אלקבץ הלוי פירוש על מגילת רות נדפס עמה, לובלין שנ"ז 94),

צה) „תבואות שור" חיבר מאת ה"ר אפרים זלמן שור ב"ר נפתלי הירש קיצור ב"י על ד' טורים עם תוס' הרבה דינים וטעמים שלא נמצאו בב"י, לובלין שע"ו 95),

צו) „תחנות על אורך הגלות" נקרא מגן אברהם ומעשה נמרד עם ל"א וקצת מירות, לובלין שצ"ב 96),

צז) „תלמוד בבלי" עם פירש"י ותוס', לובלין שי"ט 97),

צח) „תמים יחדיו" חיבר מאת ה"ר ישראל ב"ר משה כל מאמרי זהר השייכים לס' תהלי' ומשלי כסדר הפוסקי' ובראשו דרוש על הנשמה כעין מבוא הספר, לובלין שנ"ב 98

צט) „תפלה ליורדי הים" והולכי מדבריות להרמב"ן וקצת פיוטים ושירים להאר"י ז"ל וזמר לחנוכת ס"ת. לובלין שי"ב 99),

ק) „תפלות מכל השנה„ עם ההגדה של פסח והושענות ויוצרות וכליהות עם פירוש שחיברו יחדיו ה"ר צבי הירש ב"ר חנוך זונדל הנקרא ר' הירש ר' זינדלס וה"ר מרדכי ב"ר אברהם קאפלמנש, לובלין של"א 100),

קא) „תקון השלחן" חיבר מאת ה"ר יהודה במהר"י סג"ל סדר הסעודה עם תפלות ומזמורים נחלק לז' ימי השבוע, לובלין שי"ב 101),

קב) „תקון שטר ז" חיבר מאת ה"ר יהודה ב"ר ברזלי אלברצלוני טופסי שטרות וכל מיני התקשרות ותנאים וכו', לובלין שצ"ג 102),

קג) „תקון קריאת שמ"ע" חיבר מאת ה"ר יהודה ב"ר דוד הכהן ק"ש על המיטה עם כוונות ותקוני הר"מ קורדווי והאר"י ז"ל ועם תקון אשמורת והאר"י ז"ל עם תקון חצות, לובלין תכ"ח 103),

הולך הספרים 88) 580 89) 584 90) 586 91) 586 92) 602 93) 606 94) 610 95) 614 96) 650 97) 653 98) 656 99) 660 100) 662 101) 666 102) 666 103) 669

* * *

אדוני היקר . ש. ניסענבוים

מכתב ה׳ הננו שולח לך היום , כהבטחתי את ההערות . אשר כתבתי לרגל העמידים קבלתי מידך ואתה בטובך תשלח לי את הגהה ביחד עם הכת״י למען לא יצא מידינו דבר שאינו מתוקן . והנני מוקירך המוכן לשרתך . כ ה להודש אייר תרנ״ט

דוד קויפמאן

אדוני היקר .

מכתב ב׳ הנני מברכך על המוגמר . ואומר לפעלא טבא יישר כחך וברוך טעמך והנני שולח לך היום למרות כל טרדותי ומלאכיתי אשר עברו ראש את יתר הגהותי אשר הבטחתי לשלוח לך ועתה ארוני תעיין היטב הדק על הגהה . והיית אך שמח כאות לב מכבדך הדו״ט ושלומך B-p. 6/6 99

דוד קויפמאן

נוספות והערות מאת הר׳ החכם הגדול הפראפעססאר ד. קויפמאן

צד 14 ההעתקות המעטות מפנקס ח״ק של ק״ק לובלין הן זר תהלה ועטרת תפארה לאחינו ב״י בסוף המאה הי״ז אשר בכל צרות אחיהם הרחוקים והמפוזרים בכל קצוי תבל להם צר ובכל עת מצוא קיימו מצות פדיון שבוים בגופם ובממונם כאשר באו אליהם המשולחים מהארצות ומהקהלות אשר שתו את קבעת כוס התרעלה וחמת המציקים וכן חמלו ורחמו על אנשי ק״ק בילגראד אשר באו בצוקה ובשביה ביום ו׳ סעמפטעמבר שנת 1688 כאשר הובקעה העיר וגם היתה למהפכת זרים אחרי אשר באה במצור ובמצוק במשך שלשה שבועי ואחינו ב״י היושבים בקרבה הלכו שבי לפני אויב עד אשר נפדו ברמי אחיהם ו.ם ברחו נמלטו וגלו מעיר לעיר ומקהלה לקהלה כגורל הרב ר׳ יוסף אל מושניני ור׳ יוסף בן דנאן אשר קורותיו ותולדותיו ספרתי במכ״ע Revue des etudes juwes כרך לז׳ 284 והלאה וכן נודע לנו ע״פ הפנקס הזה שאחרי מהפכת קהלת אובין אשר נצחה ונם חרבה ביום הרג רב כאשר גבר יד חיל הקיסר על חיל הישמעאלים ביום ב׳ סעפטעמבר שנת 1686 בא אחד מפליטי אובין ושמו ר׳ שמעון גם לעיר לובלין לקבץ כסף לפדיון אשתו ובניו אשר נפלו ביד צר ובכן יזכר שם העיר היאת בכלל הקהלות אשר קמו לעזרת האומללים האלה בנפשותם ולעומת שחוקה על הנדכאים האלה יד הזמן כן התנדבו ראשי שבטי ישראל לתמוך בידם ולהצילם ממלתעות אויביהם עיי׳ מה שכתבתי במ ע הנ״ל כרך כ״א 133 והלאה ובס׳ מגלת אובין לר׳ איצק בן הקדוש ר׳ זלמן ר׳ מאשיש שולהאף סג״ל זצ״ל אשר הוצאתי לאור בשנת תרנ״ה . וגם האורח מיאס שבא ללובלין לפדיון שבוים ראה את שבט עברת ד׳ בעת הזאת ברעש הגדול אשר הפך חומות בעלגראד וחזון העיר יאס היא Jassy בלתי נפרץ על לוחות ספרותנו ורק לעתים רחוקות יזכר שמה ובה ראה ר׳ יוסף שלמה דיל מדיגו הנקרא יש״ר מקאנדא את הרב והרופא ר׳ שלמה בן ארואי כאשר נסע לארץ הקדושה בשנת שמונים לימי חייו כאשר יזכיר בראש ספרו העלומות חכמת

צד 15 בלי הפונה הלוו כומרי לובלין את מעותם להקהלה ולגבות את חובותם באו ומשכנו לפעמים גם את כלי הקדש וכבר גלוי וידוע ממקום אחר כי בהשקט ובבטחה נתנו ראשי הכומרים בעירי פולין את ממונם ליהודים והקהלות שלמו להם רבות במדה גדולה וכן נמצא בין נושי קהלת פוזן במאה הי"ז שמות כל מיני כומרים מכומרים שונים עיי' פערלעס בספרו על קורות קהלת פוזנא צד 67 הערה 12 ועיי' מה שכתבתי על עול החובות אשר הכביד על צואר קהלת פוזנא בזמן הגאון ר' יצחק בן אברהם במ"ע Monatschrift כרך ל"ט 38-46 . 91-96

צד 16 עד הגל הזה ואובין מקיר תזעק שאין זה מצבתו של הגאון ר' יעקב פאלק אשר הרעיש את העולם ברוחו הכביר והוא היה שר התורה וראש המדברים בכל מקום בזמנו גאון מצוין ורבן של כל בני הגולה ולא שמענו מימינו שהיה רב ואב"ד בלובלין וידיד נפשי ר' שלמה זלמן חיים האלבערשטאם הראש והראשון אשר חוה את הדעת הזאת שהגאון המפולפל חזה נטמן פה בקבר בהוציאו לאור את מצבתו ע"פ העתקת הח' ר' נתן קורניל במ"ע ישורון להח' קאבאק שנה ה' קנ"ג כבר חזר מדעתו כאשר הודה במכתבו לר' שמואל ווינר עי' דעת קדושים בסוף הספר צד 70 בהערה. וכבר קדם להטיל ספק בדעת הזאת הח' המנוח ר' שמואל יוסף פין בס' כנסת ישראל צד 563 ולהיות שנלכדו בשחיתות ההשערה הזאת רבים וכן שלמים ובראשם הח' ריט"ל צונץ זצ"ל במחברתו Die Monatstage des Kalendarjahres צד 34 והרב המנוח ר' נחום ברילל בספרו השנתי חלק ז' 36 הערה ב' אעיר עוד כי גם שמו של הטמון תחת המצבה בלובלין יעיד עליו כי איננו ר' יעקב פאלק הנודע אשר מעולם לא נזכר בשם ר' קאפלמאן ובעוד שלא יערה עלינו רוח ממרום ולא יבקע לנו אור חדש ממקום אחר נודה ולא נבוש שלא ידע איש את קבירת ר' יעקב פאלק אשר דבר אין לו עם ר' קאפלמאן מלובלין ודברי המצבה עודנם צריכים בדיקה כפילה ומכופלת כי העתקת ר' נתן קורניל הוא משונה מהעתקתה אשר לפנינו וסדר הבתים נראה יותר צודק בהעתקתו: „הוא אביר יעקב התם אשר שמו בכם נחתם אשר היה בקי בחכמת כל הספרים ובפרט בששה סדרים" ובעוד שנמצא שם אבי ר' קאפלמאן נקרא בפי קורניל ר' יוסף כי הוחק על המצבה הגאון מוה' יעקב בר' יוסף ז"ל נפטר כ"ג סיון ש"א לפ"ק. הנהו נקרא בהעתקתינו „יהודה הלוי ז"ל ורק על פי עדות המצבה ועפ"י חפש מחופש של אותיותיה כאשר הן חרותות על לוח האבן נדע נאמנה את גזעו וזרע קודש מצבתו של הגאון ר' קאפלמאן *) ולבי נכון בטוח כי גם בסוף ההעתקה נפלה שגגה במצבה וצ"ל. נפטר (בש"ק) ** כ"ג סיון ונקבר יום א' ש"א לפ"ק כי באמת ביום שבת קודש יצאה נשמתו של הגאון הזה כי יום כ"ג סיון ש"א היה ביום המרגוע והוא י"ח יוני שנת 1541 למספר הנהוג:

צד 17 אם קבלה היא נקבל אבל חזותו של ציון הלז יוכיח עליו ששלוח צבור ולא מוכר ירקות איש עניו כתהלך בתומו ולא גאון נודע ומהולל ברב התשבחות טמון פה.

צד 19 הפעם גם על פי שנים עדים לא יקום דבר כי למרות הסכמת של העתקת

---

*) כבקשת החכם הנזכר עיינתי שנית בהמצבה וגם עתה נוכחתי לדעת ששם אביו של הגאון הר' יעקב קופלמן הי' יהודה הלוי, המחבר.

**) לא יכלתי לקרוא מעל המצבה ולהודיע אם נכון אם נכתב „בש"ק" כי השורה הנזכרה שקוע הוא באדמה. המחבר.

מצבת ר׳ שכנא ע"פ ר׳ נתן קורניל (ע׳ ישורון ק"ד) וההעתקה אשר לפנינו שקראו שניהן כאחד; ונתבקש למע"ה בישיבה מהוללה אומר לי לבי כי צ"ל בשיבה *) כי לולא זאת לא יסכום הפרט שי"ט המוחזק והנאמן כבמסמרות נטועים כי רק בשנה הזאת היה ר"ח כסליו ביום ו׳ ועוד זאת אין להם שחר לדברים. „בישיבה מהוללה" ורק על זה ירמזו דברי המצבה שהישן תחתיה מת בשיבה טובה ולא תפש בלשון המקרא הזה מפני החרוז ואמר מהוללה במקום טובה להתאים החרוז עם מלת למעלה והרוחנו בזה שיצא לנו מפורש מפי המצבה שהגאון ר׳ שכנא בא בגבורות ומת בשיבה טובה כברכת ד׳ אשר עליו

צד 23 גם המצבה הזאת כבר ראתה אור במ"ע המגיד שנה ב . צד 27 ולהיות ששונות ההעתקות באיזה פרטים כדאי הוא הציון הזה שיחופש אחריו חפש מחופש למען נדע אם אמת הדבר כי גם אביו של הגאון ר׳ שלמה לוריא יכונה על מצבתו בשם הכבוד הגאון מוהר"ר יחיאל לוריא **) כאשר כתיב בהעתקתו של ר׳ דוד לוריא . וע"ד שלשלת יחוסה של משפחת לוריא וקרובי מהרש"ל גאוני ווירמיישא וק"ק ורנקפורט עיי׳ מה שכתבתי בספרי על ר׳ יאיר חיים בכרך צד 6 והלאה ובפרט מה שתקנתי ביחוסו של ר׳ אהרן לוריא הנמצא על שער של ס׳ שו"ת מהרש"ל שם צד 7 הערה 1

צד 26 ר׳ אברהם אברל יפה לא היה בנו כי אם נכדו של בעל הלבושים ומימיו לא עלה על כסא ההוראה בעיר ניקלשפורג ולא היה שם אב"ד וכל הטעיות האלה נולדו על ברכי ס׳ קבוצת חכמים לר"ו ורנהיים אשר שם נמצאו בסופו איזה מצבות מבית עלמין של ק"ק נ"ש וכלן נלקו בחסר עד שאין להשען עליהן .

צד 27 היא ר׳ שלמה אשר עליו יטיף מלתו בעל צמח דוד בהזכירו שבשנת שנ"א יחד על עפר נחתו ג׳ גאוני עולם והם ר׳ יוסף כ"ץ מקראקא ור׳ משה לוריא מווירמיישא עיי׳ מה שכתבתי עליו בספרי על הגאון ר׳ יאיר חיים בכרך צד 6 והלאה וגם החכם והשלם המופלג בחכמה אור התורה מהר"ר שלמה ראש הישיבה ואב"ד בק"ק לובלין ובעל השל"ה יזכירו בריש שבועות בזה"ל וקבלתי ממורי הגאון מהר"ש ז"ל מלובלין שקבל איש מפי איש מפי הגאון רבינו יעקב פולק ז"ל וכבר העיר הח׳ שזח"ה בישורון ה ק"ו כי ר׳ שלמה בר׳ ליבישס ור׳ שלמה ליברמנש מעיר ברזל משונים המה איש מרעהו ואינם איש אחד כאשר דמה החכם המנוח פערלעס אשר יזכיר בספרו על קהלת פוזנא צד 40 שר׳ שלמה בר׳ ליבישס היה גם אב"ד פוזנא . ובס׳ לוחות זכרון לר׳ ח"ד פריעדבערג צד 16 הערה 9 נזכר הגאון ר׳ יוסף בר׳ שמואל אשר בשם ר׳ יאסקי מלובלין יכונה והוא עלה על מדין בעדת לובלין קודם ר׳ שלמה בר׳ ליבישס

צד 32 ע"ד המחלוקת בין הגאון מהר"ם לובלין והרב ר׳ יוסף אשכנזי בעיר מיץ עיי׳ מה שכתבתי במכ"ע **Revue** כרך כ"ב 96 והלאה

צד 33 הרה"ג ר׳ יוסף לעווינשטיין מנה וחשב כ׳ תלמידי מהר"ם לובלין בתולדותיו (עיין הגורן א 45) ואליהם יתחשב עוד שם מהר"ם ווייל שטיללינגן עיי׳ מה שכתבתי במ"ע החדשי כרך מ"ב צד 25

צד 38 על הגאון ר׳ יעקב אבי הגאון ר׳ העשיל עיי׳ בס׳ תולדות

---

*) על המצבה כתוב בישיבה ומה שהרב החכם הנזכר אומר שהפרט שי"ט לא יסכים לזה התשובה בלזה, כי היוד שאחר הבית אינה מנוקדת ובכן נכון הפרט שי"ט (המחבר).

**) גם אביו של הגאון מהרש"ל יכונה על המצבה בשם הגאון יחיאל לוריא, (המחבר).

אנשי שם להח׳ המנוח ר׳ אליעזר לאנדכהוטה צד 69 והיא נזכר כמו עשר פעמים בס׳ לקט שמואל

צד 41 מבנותיו של הגבר המצוין ר׳ יחיאל לוריא בנו של הרופא המפורסם ר׳ שלמה לוריא נודעו מרת אסתר כלתו של הגאון בעל תוי״ט אשת בנו ר׳ אברהם ומרת חנה אשתו של ר׳ נתן בנו של הקצין הנודע והקרוב למלכות השתדלן הגדול ר׳ יעקב ב״ש או ר׳ יעקב שמילס בפראג (עיי׳ גל עד סי׳ 136) ומרת חיה אשת מוהר״ר חיים בן הגאון מהר״ר נפתלי כ״ץ אב״ד ור״מ דק״ק לובלין הנפטרת ביום ב׳ ב׳ כסליו תס״ז בפראג (שם סי׳ פ״ט) ואם כן איפוא נתקשרו במסורת ברית ההתחתנות ד׳ משפחות מצויינות בישראל הלא הנה משפחה בעל התוי״ט, ומשפחת העללער, לוריא, ור׳ נפתלי כ״ץ היא משפחת הגאון מהר״ל מפראג

צד 42 תלמידו של הגאון ר׳ יעקב טעמערליש הנקרא ר׳ יהודה ליבא אב״ד העלישוי הוא הרב המפורסם בשם ר׳ ליב צינץ כאשר הזכרתי בס״ע החדשי כרך ל״ח צד 500 והלאה ובס׳ [illegible]חית לזכרון צד 87 ועתה נודע לנו עוד אחי ר׳ ליב והיא אב״ד אויסטרלינג במדינת מעהרין ר׳ אלכסנדר צינץ השוכב בבית הקברות בק״ק נ״ש כאשר הראיתי בס״ע החדשי כרך מ״ג צד . . . ומקום קבורתו של הגאון ר׳ יעקב טעמערליש בחשך יכוסה כי בין מצבות ק״ק ווינא הישנות והעומדות להגלות, לא זכיתו עוד למצוא את ציון הגבר המצוין אשר את שמו הי׳ מעריצים ומפארים בזמנו ולא הי׳ נותנים את מצבות קבורתו למלתעות הנשיה ולטרף לשני הזמן אם באמת הרימו לו גל בתוך הישנים באדמת בית עלמין בווינא. שם: על המדפיסים בלובלין לבית קלמניקש יפה נלך עתה לאורו של הרה״ג ר׳ יוסף כהן צדק אשר הגיה גזע הצדיקים והמטיבים לישראל האלה אשר עד הנה ערפל היה חתולתם במחברתו היקרה הנקרא שבת אחים הנדפס בס׳ האסם.

צד 44 אולי צ״ל בן ארגון והוא שם משפחה ע״ש מדינת **Aragon** שם: בראש מצבת הג׳ ר׳ ישראל איסר לוריא יחסרו ב׳ תבות, „פה נגנז", ויש עוד שנוים אחרים בין העתקת המצבה ע״י ר׳ דוד לוריא בהמגיד שנה ב׳ צד 27 וההעתקה אשר לפנינו ותחת פרט ו שנה שס״ו נמצא שם שע״ה ושם אבי הנמכן ה ר׳ יחיאל נקרא שם בשם הכבוד „בהמאור הגדול הגאון מהר״ר יחיאל לוריא „וסוף דברי המצבה אשר נלקה בחסר בהעתקה אשר לפנינו נמצא שם כתיקונו ועולה יפה בלי גרעון: לאור (והעלה) [צ״ל יה עלה] על גבי המזבח העליון על יד מיכאל שר הגדול זכותו וצדקתו יעמוד לנו כהררי אל

צד 45 חרוזי מצבת הר׳ משה בר׳ יהושע לא יוכיחו למדי שהישן תחתה השלים נפשו על קדוש השם כי מלת „קדושי" ר״ל בנן של קדושים „וריח ניחוחי" ירמוז על מיתת הצדיק שהיא כעין עולה וכפרה לעמו ולדורו „ומרומת לחי„ כנוי לישראל וגם הפרט „אשר ע״ש ה משה לעיני כל ישראל" לא נבחר רק מפנו שנמצאו בו סימן השנה אשר מת בו המנוח ושמו המיוחד. ודבר אין לו עם מיתה בידי אדם וקדוש השם ברבים.

צד 47 לא הגאון מוה׳ שאול שמעון כי אם אחיו הגאון מהרש״א היא מחבר הסליחה על הקדושים אשר חרפו נפשם למות בעיר ווארשוי בשנת שנ״ו ה״ה ר׳ משה ור׳ יהודה בר׳ יקותיאל (עיי׳ צינץ בספרו על הפיטים הנק׳ **Synagogale Poesie des Mittelalters** צד 339

צד 48 כבר חרץ משפטו בטוב טעם ודעת רש״י פין בס׳ כנסת ישראל צד 464 שהשוכב בבית עלמין בלובלין הוא יוסף שלמה אחר ועדה המצבה עצמה הן על פי

ההעתקה שפרט שנתה שע"ו הן על פי האחרת שתראה לנו שנת שפ"ח שדבר אין לה עם הי"ש"ר מקנדיאה הלא עתה כבר נודע בבטחה שביום ג' ז"ך חשון ת"י עוד חתם את שמו על פנקס ק"ק פראנקפורט אשר בקרבה ישב בתור רופא הקהלה כמו י"ט שנים (עי' מאמרו של הרה"ח ר"מ הורוויץ במכ"ע Magazin Jüdische Artzte in Frankfürt צד 13 והלאה ובדאי הוא בעל חות יאיר שנסמך על דבריו דף ר ע ע"ב בהעידו כי ראה וגם הכיר את הישר בהיותו בפראג ובבואו לווירמיישא בשנת ת"ב עי' ספרי על רי"א בכרך צד 109 הערה 4. ומי יתן ויגלו לפנינו שרשי משפחת דיל מידינו במהרה בימינו כי אז נכיר שבכל מאה ומאה יצאו מגזעה רופאים מרופאים שונים מצוינים ומפוארים ואי להתפלא כי כמה יוסף שלמה היו בשוקי הרפואה

צד 50 מבין כותלי בתי המצבה היקרה הזאת נכר שעלילת דם היתה בעוכר ק"ק לובלין כי רוח עועים התעה את רודפיהם לחפש ולחטט אחרי ילד או ילדה שנאבדו וגם את מקדש הקהלה נאצו בחפרם באדמת קדשה אם לא יעלה קול ההרוג המדומה אל אזנם מן האדמה ולהיות שר' נחמן בר' יהושע יעקב היה נאמן או שתדלן הקהלה היה נבחן ונאפן עד שהשלים את נפשו לאלהיו וקדש שם שמים ברבים

צד 52 הספר Razonamiento מיוחס בטעות להח' מונטאלטו כאשר הוכיח הח גרעץ המנוח בקורות היהודים כרך ט' הוצאה שלישית צד 485 הערה ו והספר אשר שמו מתחיל במלות Feuto Livro ר"ל ספר נעשה וכו' וס' Tratado ר"ל הבור הם אחד ולא שנים כאשר הורה ג"כ החכם הנ"ל

צד 55 הרה"נ ר' יוסף כהן צדק בספרו דור ישרים צד 13 הערה 18 ירנו שר' נפתלי כ"ץ אב"ד בלובלין נפטר בשנת ארבעים ושתים לימי חלדו ביום ב' ה' תשרי ת"ט לפ"ק ובהעתקה שלפנינו נראה ברור שנפטר בשנת ת"ו כאשר אותיות מלת ק"ר"ו"ש" ברור מלל יום והחדש לא זכרו שם כלל

צד 56 מצאתי את שמו של הגאון ר' העשיל חתום על קבוץ אחד שנכתב בעי"ר לבוב להיות בידי הרופא אשר קדוש אמרו לו בחייו ה"ה הרופא ר' חיים בן הגאון מהר"ר משה רופא ממשפחת קצינאלינבויגין מעיר לובלין אחרי ההרג הנורא בערב סכות שנת תט"ז. ואלה דברי חתימתו : נאום הטרוד יהושע הנקרא העשיל בן הגאון מהר"ר יעקב זצ"ל אב"ד דק"ק לובלין עי' מה שכתבתי במ"ע החדשי כרך ל"ט צד 558

צד 59 בס' מרגניתא שפירא צד 7 נדפסה מצבת הגאון ר' נתן בר' יצחק שפירא עד החרוז שיותר נכון כמו שנדפס לפנינו „במס"ני נתונ"ם" וגם טעות דמוכח נמצא ושם כי לא נקרא על נכון מעל לוח האבן , כי תחת : „אל בית עולמים" כתוב שם : „על בית שלמה" למרות שווי הסופות בחרוז : „למרומים" וגם הפרט נשחת ונמחק כי במקום „למנוחית ו"ל"ש"ל"ו"ם" נדפס שם : „למנוחה ולשלום" . וע"ד בנו של ר' נתן ה"ה אב"ד ווירמיישא ר' יששכר שפירא . עי' מה שכתבתי בספרי על ר' יאיר חיים בכרך צד 9 הערה 3

צד 64 כבר הראיתי לדעת באוצר הספרות שנה ד' צד 500 אשר שב הוצאתי לאור את צואת הגאון ר' נפתלי הירש אב"ד לובלין שנתעלמו לפי שעה מעיני ר' ה"נ דעמביצר בספרו כלילת יופי ח"א כ"ד ע"ב דברי המוסיף על צמח דוד כי שם לא נכתב בברור פרט שנת מותו של הגאון ר' הירש ר' העשלם ועתה אחרי אשר נתחזקה עדותו מקצתו ותחזק כולו. ויש להוסיף על תולדת ר' נפתלי הירש שנתקבל לאב"ד

לאב"ד פראנקפורט דמיין, אבל מן השמים עכבוהו ועל כן נמצאהו שוכב בבית עלמין בלובלין. והרוצה לעמוד על תורתו של הגאון הזה יקראה בעל ספר לקט שמואל אשר נזכר שם בשם ר' הירש אב"ד לובלין חתן ר' העשיל דף מ"ה. ע"ב, מ"ו ע"א, נ"א ע"ב נ"ג ע"ד,

צד 65 אולי הוא הנזכר בס' לקט שמואל דף מ"ח ע"א בשם ר' הירש אב"ד לובלין כלי הוספת הכנוי ח' ר העשיל

צד 66 עיי' על מהר"ם זיטקינד ספרי על ר' יאיר חיים בכרך צד 66 הער' 2.

צד 67 השמועה הרעה ממיתתו של הגאון ר' שמחה הכהן ראפפורט בעיר שעברשין עשתה רושם בכל קצוי ארץ כי כאשר הראיתי בספרי על הש"ר מווינא הנקרא Samson Wertheimer צד 51 הערה 2 עשה הגאון והשתדלן המצוין בדורו הזה הספד ביו' ב' כ' חשון תע"ח ל' על פטירת הגאונים מהר"ר שמחה כ"ץ ומהר"ר דוד אב"ד טריביטש חתנו של הגאון בעל צמח צדק

צד 70 גם תרי ר' יששכר בער בן ר' אלחנן איבא בשוקי ספרתני עיי' ספרי גולי ווינא צד 82 הער' 2 אשר הטפתי מלתי על תולדות ר' יששכר בער בן המקובל האלקי במוהר"ר אלחנן אב"ד קרעמזיר

צד 71 בס' לקט שמואל דף נ"ח ע"ד נזכר ר' מאיר ר' מניסם מלובלין ואולי היא בנו של ר' מנחם מאניש הדיין השוכב בלובלין

צד 73 אם לא אשגה ברואה האלוף ר' משה יהושע רופא אשר „רבים תמהו עליו ואמרו שלא נמצא כמוהו" הוא ר' משה רופא ממשפחת קצינאלין בוגין אבי ר' חיים רופא אשר קדוש אמרו לו בחייו, והוא הנודד ממקומו והמכתת את רגליו לקבץ בכסף לפדיון שבוים בשנת תט"ז אחר ההרג והאבדן הגדול בעיר לובלין כאשר העיד עליו מאור הגולה שר התורה הגאון ר' העשל כאשר הראיתי לדעת במ"ע החדשי כרך ל"ט צד 554 והלאה ואשתו של ר' משה וג' בניה וג' בנותיה באו במצור ובמצוק והלכו שבי לפנו צר עד שקם ר' חיים וגאלם ופדם מידי אויביהם

צד 77 למקורות אשר נשארו לנו לעדה על ההריגה והמהומה הנוראה שנעשתה בערב סכות שנת תט"ז בלובלין יתחשב כעת גם מכתב התעודה הנכתב והנחתם בק"ק לבוב ביום נ' ד' אדר הט"ז לר' חיים רופא אשר הוצאתי לאור במ"ע החדשי כרך ל"ט צד 557 ושם נקרא שהוא „היה בההריגה חדשה בערב סוכות שנת תי"ו בק"ק לובלין עיר ואם בישראל שהרגו כמה וכמה אלפי' מישראל מהם נהרגו ומהם נשחטו ומהם נשרפו יחד אבות ובני' ובנות.

צד 78 עד הנה לא נודע לנו שם רב בברעסלא קודם לראשית המאה הי"ח למספר הנהוג עיי' בראנן בס' עטרת צבי לחג מלאת שבעים שנה לחיי גרעץ צד 218 והלאה

צד 79 כאשר אראה אי"ה במקום אחר Vitalis Felix רופא המלוכה הוא ר' חיים בר' משה יהושע רופא ממשפחת קאצינאלינבויגין הוא ולא אחר.

צד 80 בפנקס הקברות אשר לק"ק קראטאשין מצאתי כתוב התחת סימן תר"ה: האלוף המרומים ההו' המופלא הינק וחכים המנוח מ' יעקב נכד של יעקב ר' שמואל רעבילש מק ק לובלין: וכבוד מ' יעקב הנ"ל קבע דירתו בק"ק רישא: נפטר בברעסלא יו' א' ט' ניסן תע"ח ל' והובא לכאן ביו' ב' יוד ניסן ונקבר פה אצל מ' שלמה בר' טנ' וצ"ל ואצל הקצין מ' לאזר סג"ל מברעסלא הנ"ל סי' תרנ"ט ואם כן איפוא נודע גם מכאן שהיו

מכנים החתנים על שם חותניהם כי ר׳ יעקב ר׳ שמואל רעכילש הוא חתן ר׳ שמואל רעכילש השוכב כעדות מצבתו בבית עלמין בלובלין

צד 83 בס׳ מגלת יוהסין לר׳ מאיר פערלש דפוס ווארשוי צד 34 נזכר הגאון מוה׳ מענדיל הייקריל מלובלין וכנראה נקרא על שם מום בגופו כי היה איש גבן .

צד 86 בפנקס ק״ק טרעביטש במדינת מעהרין נמצא כתוב והתום , בין שנות הפ״ד־תק״ח את שם השמש והנאמן ר׳ אברהם לובלין וכאשר נראה מחתימת ידו במלואה היה נקרא אברהם במהר״ר אהרן ז״ל אויערבאך מלובלין ואולי התחשב למשפחת הרב מוה׳ שמואל בהקדוש מוה׳ דוד אוירבאך מלובלין הנזכר צד 76

צד 94 עיי׳ מה שכתבתי על הגאון ר׳ חיים יונה תאומים פרענקל במ״ע החרשו כרך מ״ב צד 322 והלאה

צד 100 שורה 12 מקור המלה פאליש אשר ישתמשו בה גם בארצות ממלכת אוסטרא במובן עזרה עודנו צריך חפש מחופש כי מה שחשבו שמיצאו מזמן רדיפות שנת ת״ח ותט״ז אשר בהן התאספו גולי פולין בכל מקומות פזוריהן בעזרת בתי הכניסיות להיות שלא היה מקום לזעק גם בהיכל פנימה הוא דבר שאין לו שחר להיות שנמצא המלה במובנה הזה גם אצל יושבי ארץ פולין וגם מה שכתב הח׳ צינץ בספרו על הדרשות הנקרא Gottesdienstliche Vorträge הוצאה שניה . 456 בהערה שגזע המלה הוא Pawlacz שבלשון כנען הוראתה Gallerie איננו קולע עוד אל המטרה :

צד 104 אולי ירמוז הציור אשר נמצא על המצבה סי׳ ל״ו למזל הסרטן אשר יתאים עם חודש מרחשון שמת בו ר׳ אברהם פרנס כי מזל הקשת יתיחס לירח כסליו .

צד 106 גם מזה ראיה שלמצבת סלוצק אשר בראשה נקרא המלות „צנצנת המן״ אין לה דבר עם בעל הספר צנצנת המן כאשר יחשבו שם . כי שם הכבוד הזה נמצא למכביר בראש מצבות ממצבות שונות עיי׳ הצפירה שנה כ״ו צד 493

שם : ברור בעיני כי במקום מצבת הר׳ מאיר בר׳ נפתלי הירש שכתוב „למאיר ובא כשמש״ ירמוז לשם מאיר גם לגדולתו ותפארתו שהי׳ מאיר כשמש אבל בא בעוד יומו כי שקע בצהרים אורו

צד 107 במצבת ר׳ יצחק צבי הירש שורה ג׳ צ״ל התחת במשור : במישור ואולי התחת „נהייתו״ : חייהו

צד 108 במקום שכתוב במצבת ר׳ נתן במוה״ר יצחק אייזיק שורה 5 „הי׳ מתגבר ונערץ צ״ל הי׳ מתגבר ונערץ במובן מלות הפיוט גבור ונערץ

צד 110 הערה* רמז לנעמי אשת אלימלך וגם אלמלך הזה היה איש נאמי נאים במעשיו טובים ר״ל אשר הללוהו ושבחוהו על פעולתיו הישרים

צד 114 בין בניו של ר׳ הירש חריף המכונה ר׳ הירש ביאלא לא נמצא שמו של ר׳ יהודה ליב עיי׳ תולדות ק״ק האלבערשטט להרה״ג אויערבאך צד 67 ואולי ירמזו דברי המצבה על ר׳ צבי הירש המכונה הירש לעווין אב״ד לונדון האלבערשטט וברלין והוא היה בנו של ר׳ ארי׳ ליב אב״ד דק״ק גלאגיי ואמשטרדם . וא״כ היה אבי הדיין ר׳ אפרים פישל נקרא על שם זקנו הגאון גיסו של היעב״ץ והוא נפטר בליל ז׳ דפסח שנת תקט״ו אבל גם בין בניו של ר׳ צבי הירש לא נמצא את שמו של ר׳ ארי׳ ליב עיי׳ ס׳ תולדות אנשי השם להח׳ ר׳ ליזר לאנדסהוטה צד 109 והלאה .

צד 120 במקום ליהודים ואפרים צ״ל ליהודה ואפרים . שם : ר׳ מרדכי בר׳ יהודה

היא נצר תפארה שלשלת היוחסין נין ונכד להגאון ר' שמחה בר' נחמן הכהן ראפפורט אשר כהן פאר בעיר לובלין עד שנקרא בשנת תע"ז לשבת על כס ההוראה בק"ק לבוב ומת בדרך בעיר שעברשין ביום ז' אב תע"ז

צד 125 אולי ירמזו המלות מטע קדושים על גזעו של ר' יונה יצחק בר' מאיר כי הוא היה נצר משפחת האומים . פרנקל אם לא יכזבנו חשמות אשר הולכים ומתגלגלים במשפחה היקרה הזאת :

בצדק נוכל לאמור כי אלה דברי דוד האחרונים . יען עברו ימים מעטים . והנה אהה שמועה לא טובה , שוד ושבר ! החכם הכילל מוה' דוד קויפמאן ז"ל מת , ש"ק פ' כ"מ תרנ"ט , בדמי ימיו עת עמדו על המלאכה ידו האחת נטתה קו וידו השניה אוחזת בכף הסידים לבנות צ"עי ותאי היכל ספרותינו לפאר ולשכלל יפיו . אבדה שאינה הוזרת אבדה ספרותינו לראבון לב כל מוקיריה . יחוני ד' עפרי

* * *

נוספות והערות מאת הרב החכם הכולל חוקר קדמוניות היהודים ברוסיא ופולין הפראפעססאר א. א. הרכבי נ"י בפטרבורג .

ב"ה פטרבורג ר' מנחם התרנ"ט

שלום וברכה לך חכם וסופר נכבד . שלמה שמך ומי יתן ותהי שלמה משנתך .

הן ראיתי את העלים ממחברתך אשר שלחת לי בטובך והתענגתי לראות כי העיר ה' את רוחך לאסוף ולקבץ את הזכרונות לקורות ישראל בקהלתך המפוארה מימים קדמונים . וזה לי עשרים ושתים שנה בעת דברי אודות קהלת ישראל **בלודמיר** (הוא וולאדימיר וואלינסק) קראתי את הקריאה באזני חכמי ישראל אשר בליטא ופולין ע"ד ההכרח לקבץ את הידיעות ושרידי ימי קדם מכל הקהלות החשובות במדינות אלה (מאסף נדחים חלק א' נומר 6) אשר בניהן חשבתי את קהלת **לובלין** . ואם עד העת ההיא (בשנת הרל"ח) היו לנו חבורים מיוחדים רק על עיר **ווילנא** ועיר **קראקא** בעברית ועל קהלת **פוזנא** באשכנזית נוספו לנו אחרי כן הספרים אודות הקהלות **הוראדנא** (ע"ר גבורים תר"ם) **בריסק דליטא** (עיר תהלה) **לבוב** או **לעמבערג** (כלילת יופי תרמ"ח ותרן . **אנשי שם** תרנ"ה , ובאשכנזית מד"ר קארו) **מינסק** (רבני מינסק תרנ"ח) ומעט מזער גם עד **קיוב** **ווארשוי** ועוד ערים אחרות . ולעת כזאת ירפים ידידי הנכבד הה"ג מוה"ר שלמה בובער את חבורו ע"ד קהלה **זאלקווא** (כאשר הודיענו במכתבי היקר) מלבד המאמרים המפוזרים על פני מכתבי העתים והזכרונות שבאו דרך אגב

בחבורים חדשים כמו בספר דעת קדושים (תרנ"ז־תרנ"ח) וספר תולדות משפחות גינצבורג (תרנ"ט) וחבורים אחרים בעברית ושפות העמים. אשר על כן נוכל לקוות כי לא ירבו הימים וכל המשתוקק לדעת קורות ישראל בכל עיר גדולה ומפורסמת בדברי הימים בארצותינו יהי בידו לכל הפחות אסיפה חמרית וגלמי כלי הספרות ואך זכורים יהי' לטוב העובדים באמונה במקצוע זה איש איש בקרית מגורו ועיר מולדתו אצל כל הקוראים הנבונים המוקירים את קורות עמנו וקדמוניותיו. ואשרי חלקך איש נכבד כי גם נפשך באה בסוד המחברים האלה ובקהלם יחד גם כבודך! והנה בטובך קראת גם לי להשתתף בזה ולקשור העטרה בראש קהלת לובלין המפוארה ואף כי בכל לבבי ובכל מאודי חפצתי להיות סניף לדבר מצוה רבה כזו אולם כבר הודעתיך את הסבות המונעות אותו לעת כזאת. ועל כי לפטרך בלא כלום אי אפשר לכן אתן לך מעט הערות על העמודים הראשונים ממחברתך. וביחוד בדברים אשר נגעתי בהם זה לא כבר במאמרי. ואולי אשיב ברצות האל לדבר עוד מענין מחברתך במאסף נדחים המתעתד לצאת לאור על יד מה"ע המליץ אחרי קבלי את מחברתך שנשלמה בדפוס.

ואלה הן הערותי: במגיד שנה שניה (№ 16) עמוד 63 הדפים ר' ארי' ליב שפעער הערה קצרה אודות רבני העיר לובלין. וראה שם שנה עשירית עמוד 134 אודות ר' ליבלי איגר ור' צדיק מלובלין.

במחברתך עמוד 4 השערתך כי הר' יעקב שהיה רב בטרידענט בשנת רל"ה הוא הוא הר' יעקב קופלמאן שנפטר בלובלין בשנת ש"א היא רחוקה כי לפיה היה רב בלובלין במשך ששים ושתים שנה ובלי הוכחות ברורות אין לומר דבר כזה על כל פנים השערתך זאת סותרת *) דבריך למטה (עמוד 16) כי הר' יעקב הנפטר בשנת ש"א הוא הר' יעקב פאלק בעל החלוקים וזה האחרון היה ראש ישיבה בפראג וקראקא אך מעולם לא היה רב בטרידענט.

עמוד 5 דבריך כי בשנת שכ"ט נוסד בית דפוס בלובלין אינם מדוקדקים כי תורה עם פרש"י נדפסה כבר בלובלין בשנת ש"ח ושנת שכ"ב (ראה אוצה"ס לבן־יעקב עמוד 633 נומר 265) ולדעת קצת נדפסה כבר בשנת שט"ז (1556) כאשר העירותי ברשומת הספרים העברים שנדפסו ברוסיא ופולין הנועדים לבוא בשער המצבה (פטרבורג 1894 עמוד 10)

שם־אודות ועד הארצות ראה עתה מאמרי הנספח לחלק ז' מדברי ימי ישראל מגרעטץ העתקת הח' שפ"ע כי לארץ ליטא היה ועד מיוחד ולא היתה שייכת לד' ארצות. וראה גם הפסקים שנדפסו על ידי בהאסיף הששי (עמוד 155־163) והערותי שם.

עמוד 7־אודות שופט היהודים Iudex Iudacorum צריך להעיר כי על הרוב נשא המשרה הזאת איש נוצרי עוזר הוואיוואדא כן בליטא וכן בפולין,

עמוד 12־אין מן הנמנע כי הר"ש וואהל בנה בהכנ"ס בלובלין שאולי היתה מטרתו להיות בית תפלה לסוחרי מדינת ליטא ורבניה שבאו כפעם בפעם לזמן

הירידים

---

*) השערתי היתה סותרת כלל דברי כי מה שאמרתי שהר' יעקב הנפטר בשנת ש"א הוא הר' יעקב פולק לא אמרתי בבירור, ובעצמי העליתי ספק בזה. כאשר יראה כל קורא בפנים הספר. „המחבר„

הירידים ללובלין. ולהם נצטרפו כפה"נ **הבורחים** מרדיפות הצוררים ממדינות אחרות ולכן נקרא בהכנ"ס של **לייפער** ולענין ביהכנ"ס של מהרש"ל כתוב במאמ־ רא"ל שפעער אשר ציינתו למעלה כי אין אומרים בו ברכת הנותן ליעף כח (האם עד היום יחזיקו במנהג זה? *) וזהו כדעת הבית יוסף בשו"ע ונגד דעת הרמ"א ומנהג אשכנז)

עמוד 14־הגר צדק (בערך שנת תנ"א־תנ"ח) אולי הוא הר' ישראל בר' אברהם אבינו (ר"ל גר צדק) בעל ס' מפתח לשון הקודש הנדפס באמשטרדם בשנת תע"ג (אוצה"ס עמוד 360 נומר 1882) ורמש"ש רשם עוד כי גם הספר בל"א בוך דער פערצייכוננג נתייחס לר' ישראל גר ונדפס באמשטרדם בשנת תנ"ו (ובמפתח רמש"ש נדפס יצחק תחת ישראל)

עמוד 16־בענין הר' יעקב קאפלמאן והר' יעקב פאלק צריך להעיר כי דעת הר' רפאל נטע ראבינאוויץ ז"ל, ויבדל לחיים הר"ר שזח"ה נוטה שהם שני אנשים נפרדים (ראה ס' דעת קדושים חלק ב' עמוד 70 בהערה) וכן נוטה דעתי.

עמוד 17־הר' אברהם בר' אושעיא הלא היה ש"ץ ככתוב על מצבתו וא"כ הר' אברהם מוכר ירקות הרב בודאי היה איש אחר וגם הרא"ל שפעער במקום הנזכר יאמר כי זה האחרון היה נודע בכינוי ר' אברהם קאשי.

עמוד 18־ספר הר' חיים בר' בצלאל נקרא ויכוח מים חיים.

שם ועמוד 19־נגד עדות הר' ישראל בנו של הר' שכנא שהיה עניו מכל אדם והביא גם ראיה מוכחת לדבריו יצאת לשפוט הלביש גאה וגאון כמדו־וכזאת לא יעשה **). ומן המליצה הכתובה בגליון הש"ס לשכנו תדרשו (המובאה גם מהא"ל שפעער שם) אין ללמוד בברור על תכונת הרב הזה כי אולי נכתבה מאחד מתלמידיו וגם על מצבתו כתוב: החסיד והעניו.

עמוד 20־לעת כזאת נדע ע"י דוקומנט הנדפס אצל בערשאדסקי כי בשנת שכ"ט היה המהרש"ל עוד בעיר אוסטרהא. ולכל הקודם בא ללובלין בסוף השנה הזאת

עמוד 21־כבר העיר הר' רפאל נטע ראבינאוויץ בהערות ותיקונים לעיר הצדק (המגיד שנת העשרים עמוד 54 ובהעתקה מיוחדת עמוד 30) כי במלות ובוטחין על גבורת הזקן ובנו הגאון הכונה להר' שכנא והר' ישראל בנו.

שם־אודות התייחסות המהרש"ל להר' יצחק בצלאלש (בן צ"ל) מלודמיר יש להעיר כי במשך הימים צמחה מחלוקת עצומה ביניהם כאשר דברתי מזה במאמרי ע"ד לודמיר במאסף נדחים שם, ואחרי דבר מזה הרח"ן דמביצר כדברי אשר אמנם בפה"נ לא ראה אותם.

עמוד 22־אודות הר' משה מרדכי מרגליות ראה עוד איזה פרטים בס' עיר הצדק לרו"ם צונץ (עמוד 5־42) ונוסח מצבתו אצל וואלף משונה מהנוסח הנמצא עתה על המצבה ושם הובאו שתי הנוסחאות.

---

*) עד היום יחזיקו במנהג זה. גם אין אומרים כלל מזמור שיר חנוכת בתפלה. „המחבר"

**) זה שאמרתי כי הגאון הנזכר הלביש גאה וגאון כמדו תמכתי יתדותי על דברי הגאון בעל משאת בנימין הנזכר בפנים הספר בהפלי לחזק המסורה שעל מסכת סנהדרין בהש"ס של הגאון הר' שכנא הי' כתיב ע"ד שמו של משיח ואני אומר שכנא שמו „המחבר"

עמוד 23 הר׳ שמעון וואלף התום על תקנת ועד הארצות משנת ש״נ בשם ר׳ וואלף אויערבאך מפוזנא ראה דברי הימים לועד הארצות עמ״ד 17 סימן י״א וכ, בשנת שפה־שפ״ט היה אב״ד בפוזנא (שם עמוד 25) .

עמוד 26-לדעתי לא היה הר״מ יפה זאב״ד בלובלין בשנת שמ״ח כי בשנה זו חתם על הפסק בפוזנא המובא בס׳ נתיבות עולם למהר״ל מפראג (בפרק ט׳ מנתיב הלשון) ובפסק זה יבקשו הרבנים החתומים מידידים אשר בקריה נאמנה ק״ק לובלין (ר״ל הנבחרים והמנהיגים של ועד הרבנים דשם) שיכריזו את הפסק ומזה נראה כי הרב דלובלין לא היה בין החתומים על הפסק הנ״ל (וראה דברי הימים להועד עמוד 16) כי אם הר׳ שלמה בר׳ יהודה נתן פסק מיוחד והוא היה אז ראש מתיבתא בלובלין

עמוד 27-ע״ד תקנת ועד הארצות כבר העירותי בדברי הימים להועד כי בגוף הפנקס דפוזנא (שהוא המקור לתקנה זו) שלשים הרבנים ובניהם הר׳ שלמה בר הודה הנקרא שם דער יונג ר׳ שלמה מלובלין (הצעיר בערך אל הר׳ שלמה הזקן הוא מהרש״ל) חתמו לא בשנת שמ״ז ככתוב בלבנון כי אם בשנת שן ועל התקנה משנת שמ״ז לא הובאו בפנקס שם שמות הרבנים החתומים .

עמוד 28-ספר שלשלת הקבלה נדפס ממחברו בויניציאה בשנת שמ״ז ולא תוכל להיות בו קינה על הנפטרים בשנת שנ״א וכנרא׳ נוספה הקינה באחת ההוצאות שבפולין שאינ׳ בידי

עמוד 31-הר׳ יצחק שפירא תקן תקנה בשנת ש״י היא היא התקנה שנזכרה למעלה אצל הר׳ שלמה ר׳ ליבישים לשנת שמ״ז ובשניהם צריך לתקן ש״נ כאשר העירותי קודם לזה וצריך להוסיף כי הר׳ יצחק זה נבחר מלובלין בדיני ועד הארצות לשנת שנ״ה ושנ״ו ביחד עם הר׳ משה כ״ץ ראה דברי הימים להועד עמוד 24 סימ׳ י״ז

עד הנה הגיעו הערותי המעטות על העמודים הראשונים ממחברתך אשר וכתבתי בלי עיון ובלי חמדה בהיותו במצד רעוע ואקוה עוד לדבר אודותה אחרי צאתה לאור הדפוס במתינות וישוב הדת כאשר ירחיב לי ה׳ ושלום ישפות לי . אסיים בתודה רבה ובברכת שלום לך איש יקר ונכבד על אשר השתדלת באמונה להרחיב גבולות חכמת ישראל וקורותיו בארץ מולדתנו , יהי שלום בחילך וחילך לאורייתא כהפץ מוקירך ומכבדך **אברהם אליהו הרכבי :**

נוספות והערות מאת הרב החכם הכולל חוקר קדמונית היהודים מוה׳ שלמה בובער נ״י

ב״ה יום ב׳ כ״ד מנחם אב תרנ״ט

לכבוד החכם וכו׳ מוהר״ש ניסענבוים נ״י

מכתבך היקר מן ז׳ אב עם הגליונות (בירסטענאבצוג) עד צד 128 מספרך אשר תיציא כעת לאור בא לידי אל נכון . וראיתי לשמחת לבבי כי אסף חומר רב לבנין בית נכון ונשא תולדות עיר לובלין וקורותיה ותולדות רבניה וגאוניה וחכמיה מנהגיה ופרנסיה . עיר אשר ישבו בה גאוני ישראל אדירי התורה אשר הארץ האירו מכבודם . שמה הרביצו תורה גאוני עמודי ההוראה אשר מפיהם אנו חיים הכל ערך בסדר נכון בשקידה עצומה ובבקיאות נפלאה ובמיעצת ודעת אמרין לפיעלא מבא יישר

וא״ר

חילא | שמך הטוב לא ישכח עד עולם על הטוב והחסד אשר עשית עם החיים והמתים ואשר דרשה ממנו להעיר במקום שיש להעיר ולהוסיף איזה דברים על מלאכתך הקשיה לשאול ממנו . כי אני יושב כעת במעון הקיץ בכפר לוביאנקי לשאוף רוח צח ואתמהמה פה עד קודם ר"ה אי"ה ואתי אין ספרים הנחוצים לעיין בהם ולקחתי עמדי רק ספר אור החיים מהחוקר הר' חיים מיכל ז"ל וספר דעת קדושים ומלבד זה אני עסוק כעת במלאכה ספריות לערוך הערות למדרש שכל טוב מר' מנחם בר' שלמה ז"ל כ"י מאוצר הספרים מאקספורד וכבר אמרו כד קאי בהאי מסכתא לא תשאלנו במסכה אחריתי אולם יען כי יקרה מלאכתך בעינו מאוד שמתי עיני על הגליונות ואביא לפניך איזה גרגרים אשר מצאתי להעיר ולהוסיף וכאשר אבוא אי"ה לביתו ארד עוד הפעם לעמקי החקירה והדרישה ואת אשר אמצא אביאם לפניך . בזה אצא ואומר שלום ממנו הדו"ש והמכבדך נצח

שלמה באבער

(צד 16) הר' יעקב הלוי בר' יהודה קופלמן הביא כי המצבה היותר עתיקה בלובלין היא משנת ש. א. ציון הגאון ר' יעקב הלוי והוא הנודע בשם ר' יעקב פולק אשר היה ראש ישיבה ואבד"ק פראג ולא העיר שהי' בתחלה ראש ישיבה בקראקא ומשם נסע לפראג ומפראג ללובלין עיין אודותיו בקורות היהודים לגרעטץ ח"ט ונבוך רו"מ אם ר' יעקב הלוי הוא ר' יעקב פולק והביא נוסח המצבה כי חרות עליה בר' יהודה הלוי ז"ל . ואני ראיתי כי הובא נוסח המצבה מלובלין וחרות עליה הגאון ר' יעקב ב"ר יוסף ז"ל (ולא אוכל להעלות על זכרונו באיזה ספר ראיתי העתקה מנוסח המצבה) לכן עליו מהראוי לשום בעצמו עינו על נוסח המצבה ולברר מי הוא השוכן בקבר *) . ועיין גם במכ"ע הגרן מה שהעיר שם ידידי הרה"ג החכם הנודע מוה"ר וסף כהן צדק (צד 8 בהערה 4) והביא שם את החכמים אשר דברו ממנו .

(צד 17) הר' אברהם מוכר ירקות . הביא בשם חיד"א בשה"ג שמהרש"ל צוה לפני מותו לקבלו לאב"ד במקומו וכתב כי זה לא יתכן כי מהרש"ל נפטר בשנת של"ד והר' אברהם הנקרא ר' אברהם קושי נפטר בשנת ש"ג מלבד כי אין להחליט כי ר' אברהם מוכר ירקות ור' אברהם קאשי אחד הם גם מנוסח המצבה אין להחליט כי נפטר בשנת ש"ג" כי חרות עליה ג"ש" לפ"ק מה הכריחו לחוצב האבן להיות ג"ש" ולא ש"ג" רק בלי ספק נשמטה איזה אות מן ג' ש' ואולי היה הרות ג"ש"ם" לפ"ק לכן אין להכריע יום המיתה . גם יוכל היות כי המצבה הוא מאיש אחר והי' שמו ר' אברהם בר' אושעי' ש"ץ . גם לא כתוב עליו שום תואר אשר נותנים לרב העדה רק „במות ר' אברהם בר' אושעי' ש"ץ ז"ל"

(צד 78) הר' שלום שכנא ז"ל . הביא אחד מתלמידיו הי' רבנו הרמ"א ז"ל עיין הגרן אשר הוציא לאור הרב החכם השלם מוה' ש"א הארארעצקי ושם ערך במוב טעם ודעת תולדתו

(שם) הרמ"א הי' גם חתנו שכן כתב בד"מ ד' סי' ק"י יש לתקן יו"ד סי' ק"י

(שם) מתלמידיו של הר' שלום שכנא הי' גם הר' משה היילפרין בעהמ"ח ס' זכרון

---

*) כבר הערותי בהערות החכם הד"ר המנוח דוד קויפמאן ז"ל לספרי כי עיינתי בפעם השניה ונוכחתי שהוא אביו של הגאון הי' הר' יהודה הלוי ז"ל „המחבר"

משה את בנו הר' אברהם הבאתי באנשי שם סי' י"א וגם את הר' משה הנ"ל ע"ש

(צד 19) הביא נוסח המצבה מהג"מ שבנא . לא נכון עשה החוצב אבן לקצר בהמלות בחסרון האות האחרון כמו למשל ישיב' תפ' מ' שנ' הוא ר"ת ישיבה תפס מ' שנים וכן נתפס החסי' בע' הדו' הוא ר"ת החסיד בעון הדור יותר מכ' איש' היה לפניו הוא ר"ת מכל אשר הי' לפניו הוא ר"ת נוכל אשר היה לפניו והנה נוסח המצבה נדפס בדעת קדושים אבני קודש סי' 25 באיזה שנוים ובמקום ישותיב בהדר' באבני קודש שותים בתדירא .

(שם) הביא בנוסח המצבה ב"י"ש"יב"ה והוא פרט השנה בלי ספק חרות על האבן ב"י"ש"י"ב"ה ויהי' בגימטריא שי"ט

(צד 20) מהרש"ל . עיין אודותי' בס' כרם שלמה מהרב החכם מוה"ר שמואל אבא הארادעצקי ואין הס' אתי פה .

(צד 21) אחד מתלמידי המהרש"ל הי' הר' משה בר' אברהם אבד"ק פרעמסלא בעל מטה משה ידידי הרה"ג החכם המצוין מוהרי כהן צדק כתב תולדות בעל מטה משה באחת מהבוריו (ואין אתי פה) ודבריו נכוחים וישרים למבין .

(צד 22) גם הגמ' אפרים לינטשיץ בעהמ"ס ס' עוללות אפרים הי' מתלמידי המהרש"ל עיי' אודותיו בס' אור החיים להחוקר מוה"ר חיים מיכל ז"ל סי' 501

(שם) גם הגאון הר' חיים אחי הגאון מוה"ר יהודא ליווא (מהר"ל) הי' תלמידו הוא הר' חיים בר' בצלאל עיין אודותיו בס' הנ"ל סי' 863 וחושב שם הספרים שחיבר .

(צד 23) הביא נוסח המצבה ממהרש"ל ז"ל העתקה מהמצבה נמצא ג"כ בדעת קדושים אבני קודש סי' 26 המלות „שמו נודע בסוף העולם בכל שערים" חסרים שם . ואשר הביא רו"מ כי איזה מלות חסרים ובאבני קודש שם הובא „הרב הגאון הגדול מופת הדור" .

שם הג"מ שמעון וואלף אווירבאך . הביא המחלוקת שהי' לו עם הגאון מהר"ם מלובלין כתובים מאת הג"מ שלמה יצחק היילפרין כתב יד . הגאון הגדול מהר"י לעווענשטיין העתיק כל הדברים מן הכ"י הזה במכ"ע הגרן צד 41

(צד 27) הגמ' שלמה ר' ליבישים . הביא כי בא על החתום בכרוז שיצא מטעם רבני ד' ארצות בעיר לובלין שנת שמ"ז שלא להשתדל להשיג משרת רבנית ע"י כסף הכרוז מובא בהלבנון (שנת תרכ"ז) והביא בין החתומים הי' ג"כ הר' איזיק מלבוב היא הר' יצחק אייזיק בר' יחיאל עיין אנשי שם סי' רס"ח והבאתי שם כי היא חתום על התקנה הנ"ל . והביא כי חתום גם הר' חניך הענדיל . היא אשר הבאתי באנשי שם סי' קע"א גם חתם הר' וואלף אווירבאך שהביאו צד 23 גם חתם שם הר' יוסף קאזיא עיי' אנשי שם סי' רט"ו והבאתי שם כי חתום על התקנה בדבר קנות הרבנות אשר נדפסה בהלבנון והבאתי כי נעתקה במכ"ע הצפירה משנת תרן בהוספה לגליון 128 . ועיי' גם אודותיו דברי הרב הגדול והחכם הכולל דר' בלאך מפוזנא ודברים טובים ונכוחים למבין . גם הביא בין החתומים בא ג"כ חתימת הר' קאפיל כ"ץ ממגרשי לעמבערג הוא הר' יעקב קאפיל בר' אשר הכהן שהבאתי באנשי סי' ר"ם והבאתי שם כי הוא החתים על התקנה הנ"ל . ופה המקום לדעת כי לדאבון נפשנו נעשה כעת מסחר גדול באיזה ערים בגאליציע שאין להשיג משרת רבנות אם לא ישלם הרב להעדה סכום גדול

(צד 31) הגמ' יצחק בר' נטע הכהן שפירא . אודות משפחת שפירא כת דברים בהשכל ודעת הרב החכם השלם מוה"ר חיים דובעריש פריערבערג במחברת אחת אשר יצא לאור לפני ימים לא כבירים . אבל יען כי איננה אתי בכאן כתבתי להחכם הנ"ל לשלחה אלי שנית ויאות לבקשתי וקבלתי ממנו המחברת הנקובה בשם „מרגנותא שפירא" וראיתי כי נכבדות מדובר בה מהג"מ . שמשון שפירא ובנו הג"מ נתן שפירא (הוא הנקרא גם ר' נטע) ומן הג"מ יצחק בן הג"מ נתן נטע הנ"ל . והביא שם כי הר' יצחק שפירא היה ראש ישיבה בעיר קאוולי ונסע לקראקא והחל להדפיס הס' אמרי שפר מאביו ונסע משם ללובלין כי נתמנה לדיין ור"י שם וע"ש מה שהביא את אשר קרה עם הספר הזה והדפיסו אח"כ בלובלין ובא בהסכמה על ס' תקוני זבח בועד לובלין וכן ע"ס עץ שתול על העקרים . ובן אחיו הג"מ נתן בעל מגלה עמוקות נשא עליו אבל כבד . ולהר' יצחק שפירא הי' בן ושמו הר' נתן וחתנו הי' הר' יוסף שלמה לור"א רופא בלובלין אשר אדבר ממנו להלן בהערות לצד 47 ובמחבר (?) הנ"ל נמצא דברים גם אודות בנו הר' נתן הנ"ל

(שם) הביא סדר גטין של ר' יצחק ר' בנמש יש לתקן ר' נטעם כמו שהובא גם בצד 28 בין החתומים על התקנה „הק' יצחק כ"ץ ר' נטעם" .

(שם) הביא שתיקן ביריד לובלין שנת ש"י שלא יתמנה רב בשוחד ממון (הלבנון שנת תרכ"ז) התקנה יצאה ביריד גראמניץ בלובלין שנת שמ"ז ובשנת ש"ן נתחזקה התקנה לכן יש להתקן ש"ן גם יש לתקן הלבנון שנת תרכ"ז עיי' לעיל צד 27 ובהוספות שלי .

(שם) הביא נוסח מצבתו . גם בדעת קדושים אבני זכרון סי' 27 הנוסח מהמצבה ואחרי המלות „שמו נודע בכל העולם" הובא שם „שפירא ויאה אמריה" ולא יותר וכן הובא במחברת מרגניתא שפירא צד 6 והמלות שהביא רו"מ„ לו רומיה תהלה . עמוד הגולה . . . . זה לא הובא שם .

(שם) הגאון מהר"ם לובלין תולדתו כתב הרב הגאון הגדול מוהר"י לעווינשטיין ונדפסה בם ע הגרן והוא מעשה ידי אומן גדול ובקי נפלא בסדר הדורות אשר אין כמוהו וירד עד התהום והעלה פנינים בידו ולו יאתה תהלה על המלאכה היקרה הלזו . וגם הרב החכם המהולל הרש"א האראדעצקי הוסיף נופך משלו ודבריו טובים ונכוחים . ועיין גם בספרי אנשי שם אודותיו בס' שמ"ג .

(צד 33) הביא אחד מבניו היה הגאון אהרן ראש ישיבה בק"ק לבוב טעה בזה כי הג"מ מוה"ר אהרן אבא הלוי היה חותן בנו הג"מ גדלי' וכן הביא הגאון הר"י לעווינשטיין בהגורן שם צד 47 בנו הג"מ גדליהו היה חתן מוהר"ר אהרן אבא הלוי ר"מ דק"ק לבוב והוא אשר הבאתי באנשי שם סי' מ"ג ושכן יכנהו הגאו מהר"ם לובלין „מחותני"

(שם) הביא בשם ספר יון מצולה שקרה לר' אהרן בשנת ת"ח נשבה בין עשרה רבנים וישימו אותו במשמר והיונים היו יודעים אותו (היינו מהרם לובלין) שהוא עשיר גדול ויפדה את בנו בכל ממון שפוסקין עליו הס' יון מצולה אין פה אתו אבל כל זה לא יתכן כי הוא לא הי' בנו גם מהר"ם לובלין נפטר שנת שע"ו ואיך יכול לפדותו בשנת ת"ח .

(שם) הביא כי בת הי' למהר"ם לובלין והיתה אשת הגאון מוה' יוסף ז"ל אב"ד

דחוק לעיר לבוב ומנוחתו כבוד שם . הוא הגאון הר' יוסף בר' אליקום גי"ן עיין אנשי שם סי' רכ"ד .

(צד 34) כתב מקום קברו נעלם מאתנו ובלי תפונה מצבתו היתה טרף לשני הזמן הגאון מהר"י לעווינשטיין בהגרן צד 45 הביא וז"ל" ויגוע וימת ביום ד' י' אייר שנת שע"ו ועתה לא נודע מקום קבורתו בלובלין ובין נוסחי מצבות חצר מות מאז נמצא גם נוסח מצבתו ואלה הדברים נחרתו על מצבתו : מ"ש"י"ה" ה" א"ב"י" רכב ישראל ופרשיו . מאיר לארץ וקדושיו אור חכמים וישרים . יחיד בדורינו „בכל עברים . ראש לועד הנבחרים ביום רביעי נטלו המאורם נר לדור דורים . גם „שר למאיר ובא קרא עלינו חושך יום בצהרים . דבר ודין קשה וחמורים לו הקריבו „להשיב בסברים . ידו הגדולה הראה בחכמת סתרים הרביץ תורה והעמידה בהדורים „יי לנו בחודש זיו . הורם העטרה מכל המורים מורינו ורבינו הגאון רבן של כל בני „הגולה מוה"ר מאיר זצלה"ה בר' גדליה האב"ד ור"מ דקהלתינו . לסדר אחרי מות „קדושים . קדושתו ופרישתו יזכר ויגן עלינו יסופר לדור אחרון שקול כמשה ואהרן תנצבה .

(שם) הגאון מהרש"א . הביא כי נפטר ד' כסליו שצ"ב נוכח המצבה שלחתי אל הרב המופלג בעל מגילת יוחסין ונדפסה שם . ואודותיו כתב בטוב טעם ודעת הרב החכם השלם מוה' שמואל אבא הארארעצקי במחברתו שם משמואל

(צד 35) הג"מ אפרים זלמן שור . הביא נולד לאביו הגאון נפתלי הירש ראיתו בהגרן צד 46 שהביא הרב הגאון מהר"י לעווינשטיין מתלמידי מהרם לובלין הי' גם הג"מ אפרים זלמן שור אבד"ק שעבערשין . בריסק הוראדנא , לובלין . בעהמ"ח ס' תבואות שור נפטר בלובלין כ"ח תשרי שצ"ר הוא הי' בן הגאון מוה' נפתלי הירש אבד"ק לובלין והגליל עכ"ל . ואשר הביא כי הי' בן להג"מ נפתלי הירש אבד"ק לובלין לא כוון יפה כי אביו לא הי' אבד"ק ליבלין ובלובלין הי' שני רבנים בשם ר' נפתלי הירש האחד בן הג"מ יצחק כנ"ל ההובא בספרו צד 55 והשני בן הגאון בנימין וואלף הביאו צד 61 והג"מ מוה' נפתלי הירש אביו של הגאון אפרים זלמן שור הי' בן הר' משה כמו שתראה בס' אור החיים סי' 520 שכתב הר' אפרים זלמן שור מלובלין במ' נפתלי הירש במ' משה ר' אפרים זלמן שור הרביץ תורה בשעבערשין והסכים שם בשנת שע"ז על ספר עין שתול והי' חתן הר' שאול וואהל ובנו היה מוה' יעקב שור מבריסק וחיבר ס' „תבואת שור"

(צד 36) הביא שיורים מן המצבה ונוסח המצבה נעתק למעני והבאתי בספרי קרית נשגבה אות כ"ח בהערה (נדפס בהאשכיל ח א צד 141) ובעת ראיתי שנדפס ג"כ בדעת קדושים אבני זכרון סי' 29 : א"ראלים ומציקים . . . . פ"שטו ידם באיש אלקים ולקחו . . . . . ר"בנו וגאוננו נר ישראל ראש גולת ישראל . . . . י"ראת ד' מבטח עוז א"פ"ר"י"ם" לראשנו מעוז . . . . משכיל בדרך תמים וישר ורב כח בתבואת שור , מיתתו יכפר בעדנו ויהפך לשמחה אבלנו וישלח א"פ"ר"י"ם" משיח צדקנו אמן סלה , הגאון הגדול . . . מוה' אפרים זצ"ל נקרא זלמן שור אב"ד ור"מ דק"ק לובלין בן הגאון דק"ק ליבלין מוה' נפתלי . . . . . כ"ח תשרי שי"ן צדי"ק דל"ת לפ"ק תנצבה

(שם) הגאון מוה' יוסף יוסקי הנקרא ר' יוסף קלמנקיש עיי' אודותיו אנשי שם כ'

ז' רי"ן ואודות אחיו בסי' נ"ח וכפי זכרוני הוציא לאור ידידי ה"ה"ג החכם הנודע מוהר"י כהן צדק נ"י מחברת אחת ודא"יך בטוב טעם ודעת תולדות הגאון הר' יוסף ז"ל ואחיו הר' אליהו ז"ל וכלו אומר כבוד וישרים למכ"ן

(צד 38) הג"מ יעקב בר' אפרים נפתלי הירש, מדובר ממנו בדעת קדושים צד 88 ע"ש וגם המצבה נעתקה שם באבני קודש סי' 3 ובהגרן צד 46 הביא הגאון הרי"ל הגאון מוה' יעקב אבד"ק ליקאווי בריסק לובלין ונפטר שם יום י' ט"ז כסליו ת"ד והיא הי' בן הג"מ נפתלי הירש האבד"ק לודמיר.

(צד 39) הר' דוד דרשן הביאו בעל אור החיים וכתב היה נאה דורש בקראקא בזמן הרמ"א ושאל מאתו ככתוב בתשובה סי' פ"א והי' נודע בדורו למשורר ונמצא שיר לו בסוף ס' הרב מוה' הירש למדרש חמש מגילות הנדפס קראקא שכ"ט אשר שר בשבח המחבר כ"ט אב שכ"ט, היא הר' נפתלי הירץ בר' מנחם ריש מתיבתא בלבוב עיין אנשי שם סי' תמ"ה.

(שם) חושב הספרים שחיבר. באור החיים שם הביא ג"כ ס' תהלה לדוד על תרי"ג מצות עם רמזים (קראקא של"א)

(צד 40) שם הביא את הגמ' אברהם אפרים פישל אבד"ק ליקאוו. לבוב נפטר שם ת"ג יש להתקן ת"ג עיי' אנשי שם סי' פ"ב חרות על המצבה כי לקה א"ו"ת"ו" אלקים ליצירה.

(שם) הביא נוסח המצבה מן הגאון מוה' אפרים המצבה היא מצבת הגאון ה"ז אפרים זלמן שור עיי' לעיל בהערה שלי לצד 36

(צד 43) הביא הגאון מוה' יהודה ליב בר' מאיר אשכנזי היה אבד"ק לבוב ברור שיש להתקן היה אבד"ק ליבלין.

(צד 47) הר' משה בריינדילש אשר הביא מכתב להר' מרדכי כ"ץ בק"ק לבוב ביום י"ד תמו"ז שפ"ד. אולי הוא הר' מרדכי בר' דוד כ"ץ הובא באנשי שם סי' שס"ו

(שם) נכבדות מדובר מכבודו אודות הר' יוסף שלמה רופא מקנדיא הנקרא יש"ר מקאנדיא. וסיים אודות מקום פטורתו נחלקו הדעות יש אומרים שנפטר בפראג ואחרים אומרים בעיר לובלין ושניהם מביאים להם ראיות מציוני בתי הקברות בהעדים הנזכרות נוסחת מצבתו בעיר פראג נמצאה בגל־עד צד 81. וגם בלובלין נמצאת שיורים ממצבה נשברה אשר לפי דעת „עלי הדס" חרות עליה (היינו בלובלין) מצבת השר יוסף שלמה רופא מא־קנדיא שמו נודע בשערים והי' מוכתר בכתרים. כבאו הי' מוטל בין גדולים ושרים והי' רופא מומחא לנפשות ובשרים פה נטמן הארון והלוחות והשברים שנת שע"ו [צ"ל שפ"ו] לפ"ק אולם לדעתי הר' יוסף שלמה מקנדיא (יש"ר מקאנדיא) נפטר בפראג. והמצבה בעיר לובלין היא מצבת הר' שלמה רופא אשר בנו הר' יחיאל הי' מחותנו של הגאון בעל תוי"ס היינו בנו הר' אברהם נשא בת ר' יחיאל כמו שהובא מרו"ב צד 41 והמצבה בלובלין היא מר' שלמה רופא הנ"ל ואולי הי' שמו יוסף שלמה ונוסח המצבה מעיר לובלין הוא ג"כ בדעת קדושים אבני קודש סי' 28 וחרות עליה מצבת השר ר' יוסף שלמה רופא מתבר איזה ספרים בק"ק לובלין שמו נודע בשערים והיה מוכתר בכתרים כסאו היה מוטל בין גדולים ושרים והי' רופא מומחה לנפשות ובשדים פה נטמן הארון והלוחות והשברים שנת שפ"ו. לכן תראה

המלוה

המלות „מאי־קאנדיא' הה‌בא בעלי הדס הוסיף אחר המעתיקים ומה שהנוסה ישוה קצר להנוסח בפראג כי כותב המצבה ידע מנוסח אשר חרות על ישר מקאנדיא וכתב ג"נ נוסח בזה אי להיפך והס' גל־עד אין תחת ידי בכאן.

(צד 50) הגמ' אליהו בר' אברהם קלמנקיש ר"מ ואב"ד בק"ק לבוב. והוא אחיו של הג"מ יוסף בר' אברהם קלמנקיש עיי' אנשי שם סי' נ"ח ולעיל בהערותי לצד 36 כתבתי כי ידידי הרב הגדול מהר"י כהן צדק כתב אודותיו באיזה מחברת אשר הוציא לאור יאבה לחקור על שם המחברת ולהביא דבריו בקיצור כי יוסף הוא השליט בחקירות הדורות מגדולי ישראל וכל רז לא אנום ליה.

(צד 55) הג"מ נפתלי כ"ץ בר' יצחק בר' שמשון אודות אביו הג"מ יצחק בר' שמשון כתבתי באריכות במבוא למדרש תהלים הערה ד' והזכרתי שם ג"כ את בנו הג"מ נפתלי כ"ץ אב"ד דק"ק בערלין.

(שם) הביא נוסח המצבה. נוסח מצבתו נעתקה ג"כ ברעת קדושים אבני קודש סי' 31 קצת בסדר אחר

(צד 56) הגאון הר' העשיל עיי' אודותיו ברעת קדושים צד 93 ונכברות מדובר בו.

(צד 58) הביא כי הט"ז היה תלמיד מהגאון ר' העשיל. לא אדע המקור לזה זאת נודע כי הט"ז שקול וטרי עמו בהיותו אצלו בק"ק לובלין עיי' אנשי שם סי' קל"ח

(שם) הביא נוסח המצבה מהגאון ר"ר העשיל ובהמצבה חרות „נפטר יום א' כ' תשרי תכ"ד לפ"ק"

(צד 59) הג"מ אהרן שמעון בר' בנימין וואלף שפירא עיי' אודותיו אנשי שם סי' ל"ח.

(צד 60) הביא נוסח המצבה מס' גל-עד וחרות ח"מ"ת" ליצירה ובסוף חרות ח"ב"ת" לפ"ק אין ספק ש ובא שם ח"מ"ת" לפ"ק

(צד 61) הג"מ משה בעה"מ ס' מהדורא בתרא. הגאון הר"י לעוונשטיין בהגרן צד 45 הביא כי הוא הי' אחד מתלמידי מהר"ם לובלין והביאו בתשובת מהר"ם סי' פ"ו פ"ז.

(שם) הג"מ נפתלי הירש בר' בנימין וואלף. יש להוסיף על הדברים שהביא רו"מ הכתוב עליו ברעת קדושים צד 99 והי' תחלה אבד"ק פינטשוב ושם הסכים בשנה תל"ג ע"ס לקט שמואל וחתם חוב"ק פינטשוב וע"ש שחושב עוד ספרים אשר הסכים עליהם וגם חתום בפנקס ד' ארצות תמ"א ועיי' ג"כ מה שכתב הרב הגאון הר"י לעווינשטיין הגרן צד 47 ואשר הביא רו"מ תלמידו הי' הג"מ יוסף אבד"ק סעניץ בעהמ"ח ס' ראש יוסף יש לתקן אבד"ק סעלץ. ונוסח המצבה הובא ג"כ ברעת קדושים אבני קודש סי' 32

(צד 64) הג"מ צבי הירש בר' זכרי' מענדיל עיי' אודותיו באנשי שם סי' תע"ט ובהערות הג"מ יוסף לעווינשטיין בהערות שם צד 247

(שם) הביא ואחר מות הגאונים דק"ק לבוב ה"ה הגאון בעל הט"ז שהי' אב"ד בחוץ לעיר והגאון מוה"ר נפתלי הירץ בר' זעלקי שהי' אב"ד דתוך העיר עיי' אנשי שם סי' תמ"ז

(שם) קבלו בני העיר לבוב את הג"מ יהודה יודיל בן מהר"ם ר"ה מלובלין לאב"ד ור"מ בחוץ לעיר הוא ר"ת הר' משה ר' הירש עיי' אודותיו אנשי שם סי' קפ"ח

צד 65) בנו הי' הר' יהושע העשיל מלבוב עיי' אנשי שם סי' ר'

(שם) הביא נוסח המצבה כי נפטר יום א' ו תשרי תנ"א באנשי שם הבאתי נוסח המצבה כי נפטר א"ו" תשרי ת"נ"א" לכן יש לתקן יום א' ו תשרי אבל זמן מיתתו כאשר הביא יום א' ו' תשרי לא יתכן כי שאלתי חכם אחד בלבוב לעיין בלוח השנים והשיב לי ו' תשרי שנת תנ"א חל בשבת ולא ביום א'

(צד 66) הביא את הר' מרדכי זסקינד ובא על החתום ביחד עם הג"מ פנחס משה והג"מ יואל בר' יצחק אייזיק והג"מ ארי' ליב מלאדמיר הראשון הוא הר' משה ריף השני בר' ישראל עיי' אנשי שם סי' ת"י השני עיי' אנשי שם סי' ר"ז והשלישי הוא הג"מ ארי' ליב בר' משה עיי' אנשי שם סי' פ"ט . ופה המקום להעיר כי בן הי' לו ושמו הר' משה שהי' אב"ד ור"מ בק"ק האמבורג ואלטונא .

(צד 67) הג"מ שמחה הכהן בר' נחמן רפפורט עיי' אודותיו אנשי שם סי' תקמה ובהערות הגאון הר"י לעווינשטיין שם צד 249 .

(שם) הגאון הנ"ל חפץ לשבת בלבוב על כסא אבי אמו הג"מ יוסף בר אליקים געץ עיין אנשי שם סי' רכ"ד .

(שם) ונפטר בעיר שעברשין ביום ז' אב תע"ח החוקר הר"י רייפמאן ראה את המצבה וחרות עליה תע"ז רק הגאון ח"ן דעמביצר רצה לשער כי טעות נפל במצבה וצ"ל תע"ח . וראיתי בדעת קדושים צד 153 הביא ג"כ כי נפטר ז' אב תע"ז ויפה העיר שם החכם הגדול הר"ש וויענער כי אין לשבש בחנם שנת מיתתו והנכון תע"ז

(שם) הביא אחד מבניו הי' הג"מ חיים הכהן ר"פ אבד"ק לבוב עיי' אנשי שם סי' קס"ח

(שם) בנו השני הי' הג"מ בנימין הכהן ר"פ עיין אנשי שם סי' קט"ו

(שם) חושב ז' בנים וב' בנות עיי' אנשי שם צד 240 הבאתי בשם דעת קדושים כי הי' לו עשרה בנים וחמש בנות והבאתי גם שמותם .

(שם) בתו היתה אשת הג"מ חיים יהודה ליב אבד"ק יארטשיב לבוב בעהמ"ח ס' דברי ארי' יהודה . אודותיו עיי' אנשי שם סי' קס"ו ובמלואים צד 233 והבאתי שם כי לא הי' אב"ד רק נסע לשם מעיר לבוב מאיזה סבה אשר לא נודעה אודות הספר דברי ארי' בררתי שם במלואים כי הספר הנמצא ביד הרב הגאון מוה' משה מישל שמואל שפירא בראגאווי לא חברו הר' חיים יהודה ליב סג"ל איטינגא רק גיסו שהי' ג"כ חתן הג"מ שמחה הכהן ר"פ , הג"מ ארי' ליב אבד"ק נאווהרדק גם בוויטעבסק הוא חברו ע"ש

(צד 68) הג"מ מאיר בהג"מ בנימין וואלף. עיין אנשי שם במלואים צד 234 הבאתיו כמו שהובא בדעת קדושים צד 60 ועיי' הגרן צד 48 מה שכתב אודותיו הרב הגאון מהר"י לעווינשטיין

(שם) הביא . בניו הם הרב מוה' משה והר' ישכר בער אבד"ק לובמלא בדעת קדושים צד 63 הביא וז"ל להג"מ מאיר אבד"ק לובלין שני בנים ובת בנו הראשון הר' דוד בלובלין (פנקס לובלין) אשתו היתה בת הג"מ הירש האלברשטאט . ובנו

השני מוה' משה והוא מאשתו השני' בת הג"מ ר' העשיל ובת הי' לו מרת דאבריש אשת הגאון הפרנס דד"א מוה' משה מלובלין שנקרא ר' משה דאברישעס והיא מאשתו הראשונה בת הט"ז והגאון מהר"י לעווינשטיין בהגרן צד 48 הביא וז"ל הרה"ג מוה' מאיר האבד"ק תעלמא. אפטא. לובלין הי' חתן הגאון בעל הט"ז והוליד ממנה מרת דאבריש אשת הגאון מ' משה. אחר פטירת אשתו לקח את מרת העסיא בת הגאון רבי העשיל והוליד ממנה את הגאון מוה' יהושע העשיל ז"ל מחעלמא פו"מ דד"א. ובני השני הוא מוה' משה פרנס דד"א. ודבריו אינם עולם יפה. האם קרא את כנו מאשתו הראשונה בשם משה וכמו כן מאשתו השניה.

(שם) הביא נוסח המצבה. וראיתי נוסח מצבה מתוקן יותר בדעת קדושים אבני קודש סי' 35 חשך השמש וירח קדר. ובו פטירת צאן קדשים רועה נעדר. יום הששי ויכל המלובה מכבוד מנוחת הגאון מהר"ר מאיר זצ"ל כי נעדר אשר אור הורתו הי' זורח בק"ק לובלין והגליל יום ה' במרחשון נסתלק והלך בחדר (על אבן מרגלותיו) לפני ולפנים מן החדר פ"ג"ת לפ"ט דמעה מעין לא נעדר זה' פרצות ישראל ינדור בהר"ר בנימין ואלף ר"א (ר"ת ר' אברהם) חתן הגאון מוה' דוד בעל הט"ז ובזיווג שני חתן הגאון מוה' העשיל ז"ל"

(צד 74) תלמיד הרב שפתי בהן שקיל וטרי צ"ל שפתי כהן.

(צד 81) הר' בנימין וואלף בר' אברהם היילפרין. סיים בס' אנשי שם צד 48 ידובר ג"כ אודותיו. הוא שם סי' קי"א ולא העיר לעיין גם שם במלואים צד 234 שם מלאתי את דבדי והבאתי ג"כ שנפטר כ"ז כסליו תס"ה.

(צד 82) הג"מ אליהו בר' שמואל. יש להוסיף מה שהביא אודותיו החכם הגדול מוה' חיים מיכל ז"ל בספרו אור החיים סי' 409. הר' אליהו במ' שמואל מלובלין שימש גדילים הרבה בבחרותו בק"ק בריסק וגם לחמיו הרב מהרי"א ולדודו אחי אמו הר' מענדיל כ"ץ אב"ד במדינת רוסיא והרביץ תורה והי' אב"ד בביאלי ובבריסק דליטא ובשאר קהלות בפולין ואח"כ באייבישיץ אשר במדינת מעהרין והפליג בזקנה ובסוף ימיו עלה לעיה"ק חברון תוב"ב ושם היתה מנוחתו ובני הרב בעל פרחי שושנים והוא חבר ספר יד אליהו נדפס אמסט' תע"ב

(צד 83) הר' חיים בר' שמואל עיי' אנשי שם במלואים צד 234

(שם) הביא על המצבה חרותים חתן האלוף מ' וואלף ר"א ר"ל. הוא ר"ת ר' אברהם ר' ליפמנש. והוא הר' בנימין וואלף ההובא בצד 81. ואשר העירותי עליו לעיל. ומה שהביא על המצבה חרות נפטר ביום ה' עשרה ימים בשבט תס"ו ובדעת קדושים אבני קודש סי' 34 הובא נוסח המצבה שנפטר ש"ק עשרה ימים לחודש שבט תט"ז ושאלתי על זה חכם אחד בלבוב לעיין בלוח השנים, וכתב אלי י' שבט תס"ו חל ביום ב' ולא ביום ה' ובשנת תס"ז חל י' שבט כיום ה'. ולא בש"ק לכן יותר נכון שצריך להיות תס"ז.

(צד 85) הר' אברהם אבלי בהג"מ ר' איסרל. בדעת קדושים צד 61 הביא בא עה"ח בפנקס ח"ק בלובלין משנת תנ"ו עד שנת תצ"א והוא אשר הבאתיו בקריה נשגבה סי' א' (האשכיל ח"א צד 134) וע"ש מה שהבאתי אודותיו בשם הרב הגאון הר"י לעווינשטיין וגם נוסח המצבה הבאתי שם.

(שם) הביא נוסח המצבה ולא נמצא שנת מיתתו אבל בדעת קדושים אבני

קודיש

קודש סי׳ 36 הובא נוסח המצבה : פ״נ הנגיד האלוף פרנס הועד דד״א מוה׳ אבלי „בן הרב אב״ד מוה׳ ישראל איסר בהרב הגאון מ׳ משה ז״ל שהי׳ אב״ד ור״מ דק״ק „לובלין ד׳ דחוה״מ פסח תק״ז לפ״ק

(צד 86) הר׳ אליהו בר׳ יעקב והביא כי בסוף ימיו נתישב באמשטרדם והתאכסן בבית הרב אב״ד מוה׳ ארי׳ ליב . הוא הגאון הר׳ ארי׳ ליב בהג״מ שאול בן הגאון הר׳ העשיל ז״ל עיי׳ אודותיו אנשי שם . סי׳ צ׳ .

(צד 87) הר׳ יוסף בר׳ ארי׳ ליב עיין אנשי שם סי׳ פ״ב .

(צד 91) הג״ם שאול בר׳ מאיר מרגליות עיין אנשי שם סי׳ תק״ג

(צד 93) הביא נוסח מצבתו . באנשי שם הבאתי ג״כ נוסח המצבה רק פרט השנה לא נעתק יפה

(צד 94) הג״מ יוסף תאומים הביא נוסח מצבתו כי נפטר י״ח תשרי תקמ״ג . וגם בדעת קדושים אבני קודש סי׳ 37 הובא נוסח המצבה והביא שנת תקי״ח *) .

(שם) הביא נוסח המצבה מהג״מ צבי הירש מרגליות „כבוד הגאון המפואר מוה׳ שאול יש לתקן כבוד הרב הגאון המפואר [צבי הירש בן הגאון מוה׳] שאול

(צד 98) הר׳ משה בהר׳ בנימין וואלף . אביו הובא בצד 81 ואת בנו הר׳ משה הבאתי באנשי שם סי׳ 48 בשם הגאון הרי״ל וע״ש במלואים צד 234 ושם הובא כי נפטר ה׳ שבט תק״א וכן בדעת קדושים צד 61 הוא שנפטר ה׳ שבט . והר׳ משה זה אחי הגאון הר׳ מאיר אבד״ק אפטא ולובלין

(צד 99) ר׳ דוד בר׳ משה ר״ו ר״א ר״ל אביו הר׳ משה הביאו צד 98 והמלות ו״ר״א ר״ל והיא ר״ת ר׳ וואלף (ר׳ בנימין וואלף הביאו צד 81) ר׳ אברהם ר׳ ליפמנש .

(צד 102) הר׳ שלמה ספרא ודיינא הובא גם באנשי שם סי׳ תקט״ו בא עה״ח בפנקס הקהל מלבוב הר׳ שלמה ספרא דמתא לובלין אבל נראה כי הוא אחר ומוקדם בזמן .

(צד 104) ר׳ אברהם פרנס הוא הנק״א ר׳ אברהם ר׳ היימש וכאשר הביא בעל דעת קדושים הי׳ גבאי ראש ומנהיג קצין ומחזיק ישיבה בלובלין בשנת תס״ז ותע״ה והי׳ ראש המדברים בועד ד׳ ארצות ביערסלב חתום בס׳ לוחות העדות בין רבני לובלין בר״ח אייר תקי״א „הקטן אברהם ר״ח מלובלין״

(שם) הביא נוסח המצבה . וגם הובא בדעת קדושים אבני קודש סי׳ 38 אבל בנוסח שהביא וגם בדעת קדושים יש לתקן ובצ״ל ו״י״ג״ו״ע״ ו״מת״ בשיבה ט״ו״ב״ה״ (בגימטריא תקכ״ג) וכן עוד שם וה׳ ב״ר״ך״ א״ת א״ב״ר״ה״ם״ ב״כ״ל״ כן יש לנקד ויעלה המספר תקכ״ג גם במקום שהביא בצדק הלך למנוחות יש לתקן בצדקו כמו שהוא באבני קודש .

ומה שהובא בר״ח ר״י ר״א ר״ל הוא ר״ת ר׳ חיים ר״י צ״ל ר״ו ר״ת ר׳ וואלף ר׳ אברהם ר׳ ליפמנש .

(צד 105) הר׳ צבי הירש בר׳ אברהם . הוא ר׳ אברהם פרנס שהביאו צד 104 .

(שם) אחיו של הג״מ יעקב חיים הוא הר׳ יעקב חיים ההובא צד 89 גם הובא בדעת קדושים צד 67 וגם הג״מ משה פנחס אבד״ק מוהרז הי׳ אחיו כמו שהביא צד

---

*) האות והמופת על זה כי אינם נכונים דברי הדעת קדושים שנפטר בשנת תקי״ח הוא בימצא את שמו חתום בפנקסי עדתינו הרבה שנים אחרי זה . המחבר .

104 והוא היינו הר' משה פנחס הי' ראב"ד בק"ק זאלקווא כמו שהבאתי בספרי קריה נשגבה (תחת מכבש הדפוס)

(שם) הביא נוסח המצבה נוסח מצבתו הובא ג"כ בדעת קדושים סי' 39 ובמקום נפטר ביום א' כ"ד טבת כתוב שם נפטר ביום א' ר"ח טבת.

(צד 107) הביא הגאון ר' מאניש בהג"מ פנחס אבד"ק לבוב. לא נודע למי כוון בזה.

(צד 109) הר' מאיר בר' אברהם. אחיו של הר' יעקב חיים ואחיו של הר' צבי הירש. אביו הביא צד 104 ואת הר' יעקב חיים הביא צד 89 והר' צבי הירש צד 105 ובעל דעת קדושים צד 67 הביא כי עוד אח הי' להם (היינו בן הר' אברהם) ושמו הר' ארי' ליב.

(שם) הביא נוסח המצבה מר' מאיר שנפטר בש"ק כ"ו תמוז תקמ"ג ובדעת קדושים שם הביא כי בא על החתים בפנקס הח"ק בלובלין בשנת תקנ"ד ושאלתי חכם אחד בלבוב לעיין בלוח השנים אם כ"ו תמוז תקמ"ג חל בשבת והשיב לי כי כן הוא לכן לא יתכן כי חתם בפנקס בשנת תקנ"ד אולי כתוב שם תקל"ד.

(צד 110) הביא נוסח המצבה מר' משולם זלמן בהג"מ יוסף נוסחת המצבה הובא גם בדעת קדושים אבני קודש סי' 42 במקום עלה יעלה חרות שם עלה מעלה גם נמצא שם הסיום „חתן הגביר ר' נתן" ואולי הוא ר' נתן אשר הביא צד 108

(צד 116) הר' אברהם בן הגאון הר' יעקב יצחק הלוי הורוויטץ, את אביו הביא צד 119

(צד 121) הר' יצחק נתן נטע בר' משה פרץ, בעל דעת קדושים צד 68 הביא בשם הקדמת הג"מ זלמן מרגליות לס' מגלה עמוקות כי הר' משה פרץ הי' בן מ' נתן נטע פרנס בלבוב מגזע הגאון בעל מגלה עמוקות ועיי' שם צד. 71 והביא כי בן הר' משה פרץ הגאון מה' חיים נחמן מדובנא הי' חתן הגאון מוה' זלמן מרגליות ז"ל.

(צד 122) נוסח המצבה הובאת גם בדעת קדושים אבני קידש 44 ושם אחרי המלות „צדיק בתומו התהלך" נמצא בנוסח הנ"ל „עד כי הפץ בו המלך"

(צד 127) הג"מ יושע העשיל אשכנזי בר' משולם זלמן. את אביו הביא צד 97

(שם) הביא בנוסח המצבה כי נפטר ה' אדר ראשון תרכ"ז בדעת קדושים צד 135 הביא כי נפטר ב' אדר ראשון תרכ"ז וכן הביא שם את נוסח המצבה באבני קודש סי' 46 וגם שם חרות ב' אדר. גם הביא בעל דעת קדושים כי הסכים בשנת תרי"ט ע"ס אהל יעקב על דברים להמגיד מדובנא והי' התן הגאון מ' בנימין ברוידא אב"ד הוראדנא.

ואלה נוסף על הראשונים

הנני להביא בזה איזה גדולי ישראל מלובלין אשר רו"מ לא הביאם בספרו. וסדרתים ע"פ סדר א"ב ואין ספק כי עוד הרבה יש להוסיף עליהם אבל אין לי פה הספרים הנחוצים לזה.

א) הר' אברהם בר' בנימין וואלף אנשי שם צד 234 הבאתי בשם דעת קדושים שהר' אברהם הוא בנו של הר' בנימין וואלף

הר'

ב) הר׳ אברהם ב״׳ ארי׳ ליב קלמנקש בר׳ יוסף יפה מלובלין כן הביא בעל אור החיים סי׳ 59 וחיבר ס׳ מעין החכמה וס׳ האשל. אולם זה הוא ההובא באנשי שם סי׳ ק״א הר׳ אשר יעקב בר׳ ארי׳ ליב קלמנקש ע״ש.

ג) הר׳ אברהם בר׳ אליעזר ליפמאן היילפרין הי׳ פרנס ומנהיג בלובלין חתן הגאון מה״ם מלובלין ובא על החתום בשנת תט״ו בין מ היגי ד׳ ארצות בוועד לובלין בירוד גראמגיץ דעת קדושים צד 58 הפסק הזה הביא לע הרב החכם הכולל מוהרא״א הרכבי בהאסיף שנה ששית צד 155. והוא הי׳ בן הר׳ בנימין וואלף ובן הבאתי באנשי שם צד 234 ושם בהערות מהגאון מהרי״ל צד 242 הביא ג״כ הר׳ אברהם הי׳ חתן המהר״ם מלובלין אולם בהגרן צד 47 הביא כי אביו הר׳ אליעזר ליפמאן היילפרין הי׳ חתן מהר״מ לובלין.

ד) הר׳ אלעזר ליפמאן היילפרין בר׳ אברהם היילפרין הוא אשר הבאתי באות ג׳ ועיי׳ הגרן צד 47 מה שהביא אודותיו הגאון הר״י לעווינשטיין ואביו הר׳ אברהם הוא ההובא באנשי שם סי׳ י״א.

ה) הר׳ אלעזר בהג״מ בנימין וואלף נפטר בלובלין י״ב שבט תקכ״א הרי״ל בהגורן שם צד 48

ו) הר׳ אליעזר ליפמאן (זוסמאן) בר׳ ארי׳ ליב כ״ץ מלובלין וחתום בפנקס זאלקווא (הנמצא ת״י) עיין קריה נשגבה סי׳ ל׳ (האשכול ח״א צד 142)

ז) הר׳ ארי׳ ליב כ״ץ מלובלין הוא ההובא באות ו ובקריה נשגבה שם הבאתי בשם הגאון הרי״ל כי הר׳ ארי׳ ליב היה חתן הר׳ אלעזר ליפמאן היילפרין ההובא לעיל בסי׳ ג׳ וד׳

ח) הר׳ אשר לעמיל בן הג״מ יצחק. אביו הר׳ יצחק הי׳ ר״מ בלבוב (עיין אנשי שם סי׳ רצ״ב) ובנו הר׳ אשר לעמיל כאשר הביא הגאון הר״י לעווינשטיין בהגרן צד 39 הי׳ הד מבי דינא רבה דלובלין. ונזכר בדרכי משה באה״ע בכתיבת השמות אות א׳ ובברכת המים אות א׳

ט) הר׳ בעריש היילפרין הי׳ מ״מ בלובלין כמובא בדעת קדושים צד 29.

י) הר׳ גדליהו בר׳ יצחק מלובלין הי׳ מתלמידי הגאון ר׳ שכנא ז״ל הרי״ל בהגרן שם

יא) הר׳ דוד בר׳ מאיר ואשתו היתה בת הנ״מ צבי הירש הלבערשטאט כן הובא בדעת קדושים צד 63.

יב) הרבנית מרת הדסה כאשר הובא בדעת קדושים צד 61 היתה בת הר׳ בנימין וואלף היילפרין ההובא בצד 81 והיתה אשת האלוף הגדול מוה׳ חיים בהאלוף מוה׳ שמואל בהאלוף מוה׳ וואלף בעהמ״ח ס׳ עיר בנימין נכד בעל מגיני שלמה ועיין בהגרן צד 48 ור׳ חיים בר׳ שמואל הוא ההובא צד 83 וע״ש לדף ההוא בהעדות שלי

יג) הג״מ זעלינ בר׳ אברהם בר׳ ליפמאן מלובלין והר׳ זעליג הי׳ חותנו של הג״מ אלעזר ליזר נפטר בלובלין תפ״ו כן הביא הגאון הרי״ל בהגרן צד 48

יד) הר׳ יהודה הכהן ר אפורט מלובלין בן הר׳ דוד ועלה הר׳ יהודה הכהן בשנת ת״ס לירושלים דעת קדושים צד 150 בשם שה״ג לחידא.

טו) הר׳ יהודה ליב בר׳ נפתלי כ״ץ מלובלין חיבר ס׳ תולדות יהודה נדפס בפראג תי״ז כן הובא באור החיים סי׳ 1014

טז) הר׳ יהודה יודל בר׳ משה מלובלין עיין אנשי שם סי׳ קפ ח

הר׳

יז) הר' יהושע העשיל בר' מאיר. הר' מאיר היה בנו של ר' ישראל איסרליש בר' אברהם אבלי עיין קריה נשגבה סי' א' (האשכול ח"א צד 134) ושם הבאתי נוסח המצבה מלובלין: פה נטמן איש תמים במעשיו וירא אלהים בר אבהן ובר אורין הרב החריף התורני מוה' יהושע העשיל בן מוה' מאיר ר' איסר ר' אבליש ש' תקפ"ד תנצבה.

יח) הר' יוסף יוסקי בהר' צבי הירש סבא ולו שני בנים הגאון הר' שמואל בעהמ"ח יהם רב ובני השני הר' צבי הירש סבא כן הובא בדעת קדושים צד 77 ועיין אנשי שם צד 248 בהערת הגאון הר"י לעווינשטיין שאביו של הר' יוסף יוסקי הי' הר' שמואל ע"ש.

יט) הר' יוסף בר' שמואל עיין לעיל אות י"ח הר' יוסף יוסקי בהר' צבי הירש

כ) הר' יחיאל מיכל בר' אברהם בר' אלעזר היילפרין מלובלין שהי' שם פרנס ומנהיג (הוספתי לעיל אות ג') והר' יחיאל הובא בפנקס הח"ק בלובלין בשנת המ"ח כן הביא בעל דעת קדושים צד 59

כא) הר' ישראל איסר בר' מרדכי ר' ליבישס הר' ישראל איסר הי' פרנס דד"א בלובלין דעת קדושים צד 64 והי' אחיו של הג"מ אברהם אבלי אבד"ק זאלקווא קריה נשגבה. סי' ט"ז (האשכול ח"א צד 136)

כב) הר' ישראל איסר בר' אַברהם אבלי הוא ר' אברהם אבלי שהבאתי בקריה נשגבה אות א' (האשכול ח"א צד 134) והבאתי שם נוסח מצבתו „פה נטמן הרבני החריף המופלא הנגיד המפורסם מוה' ישראל איסר בהרב הגדול הפרנס דד"א מוה' אבלי ר' איסרליש ג' ניסן שנת תק"מ והובא גם בדעת קדושים אבני קידש ס' 41 ונקבר אצל אביו הר' אבלי ז"ל דעת קדושים צד 64.

כג) הר' מאיר בר' ישראל איסר מלובלין את אביו הבאתי לעיל באות כ"ו ובנו הר' מאיר הובא בדעת קדושים צד 67 ונוסח מצבתו הבאתי בקריה נשגבה אות א' האשכול ח"א צד 134 וכן הובאה בדעת קדושים אבני קידש כ' 43 וחרות עליה „פ"נ בנן של גזע ישישים הרבני המופלא מוה' מאיר בהרבני הנגיד המפורסם האלוף ר' ישראל איסר ר' אבליש נפטר שנת תק"ם לפ"ק.

כד) הר' מרדכי בר' אברהם. הגאון הרי"ל בהערותיו לאנשי שם צד 244 הביא וז"ל הר' מרדכי אחי אביו של הג"מ מאיר ז"ק נהרג בלובלין על קה"ש י' אב שנ"ו ובפנקס רק"ק פינטשיב כתב עליו עד הר' מרדכי בהקדוש ר' אברהם.

כה) הר' משה בר' מאיר הנקרא ר' משה דאברישעס על שם אשתו בת הגאון הט"ר. עיין לעיל בהערותי לצד 68

כו) הר' משה בר' הירש ר' יאסקים מלובלין בנו של הר' משה הי' הגאון הר' יהודה יודל שהי' אב"ד בלבוב (אנשי שם סי' קפ"ח) וחתם יהודה המכונה יודל בא"א מהר"ם ר"ה ר"י (ר"ת הר' משה ר' הירש ר' יאסקים) מלובלין ועיין גם אודותיו דעת קדושים צד 98

כז) הר' משה פנחס בר"א ר"ח מלובלין בא בחתימתו על החרם הגדול מגדולי ישראל בעיר יאלקיא בשנת הק"א אשר באו לסייע לחגאון מוהר"י אייבשיטץ ז"ל ונדפס בלוחות העדות דפוס אלטונא.

כח) הר' נפתלי הירץ בר' ישראל אשכנזי הוא דהובא באנשי שם סי' תמ"ח והגאון הרי"ל בהערות שלו צד 246 הביא בשם פנקס טיקטין כי מקאוולי נתקבל לטיקטין בשנת תפ"א ומשם הלך ללובלין, ומובא בפנקס דביהכנ"ס ז' קרואים יזכור את כ' והחתום בפנקס הח"ק דלובלין ומשם הלך ללבוב.

הר'

כט) הר' נפתלי הירש עיי' לעיל בהערות שלי צד 35

ל) הר' נתנאל מלובלין תלמיד מהר"ם לובלין הובא מהגאון הרי"ל בהגרן צד 46

לא) הג"מ נתן הי' חתן הגאון ישראל איסר אבד"ק לובלין והר' נתן כאשר הביא הגאון הרי"ל הגרן צד 52 נתקבל לאבד"ק לובלין ונדפסו ממנו הגהות בסוף שו"ת שיבת ציון (ווארשוי תרמ'א)

לב) הר' פנחס בר' בנימין וואלף היילפרין הי' גבאי משמרות בלובלין בשנת תע"ד באשר הבאתי באנשי שם צד 234 בשם דעת קדושים צד 61 בשם פנקס דח"ק .

לג) הר' צבי הירש בר' בנימין וואלף היילפרין באנשי שם סי' קי"א הבאתי בשם הגאון הרי"ל כי הר' צבי הירש בר' בנימין וואלף נפטר כ"ו טבת תקי"א עפ"י פנקס דח"ק מלובלין וכן הובא כן בדעת קדושים צד 61 בשם הפנקס דשם

לד) הר' שאול בר' פנחס מלובלין חתם על החרם הגדול מגדולי ישראל בשנת תקי"א אשר באו לסייע להגאון הר"י אייבשיץ ז"ל נדפס בס' לוחות העדות דפוס אלטונא

לה) הר' שלמה בר' גרשון מלובלין בהרה"ג מוה' אברהם אבלי נפטר תקס"ו ט' הובא בדעת קדושים צד 20 .

לוח הטעות

צד	שורה	טעות	תיקון	צד	שורה	טעות	תיקון
„ III	„ 29	נהנאל	נתנאל	„ 42	„ 18	אר חדש	אור חדש
„ 5	„ 18	החכמה	והחכמה	„ 48	„ 24	בעירני	בעירנו
„ 6	„ 4	נעדרה	נאבדה	„ 56	„ 29	כשה	כששה
„ 9	„ 12	היהודיב	היהודים בלובלין	„ 62	„ 37	לאחר החתונה	אשר החתונה
„ שם	„ 38	בי	בין	„ 64	„ 31	להגאון	והגאון
„ 11	„ 24	היהודי	היהודים	„ 70	„ 31	נשכחו	נשבחה
„ 19	„ 2	לגאון	וגאון	„ 73	שורה 14	מצבתי	מצבתו
„ 22	בהערה 2	ר"ז	ר"ט	„ 77	בהערה 1	תי"צ	תי"ז שם : וז"ל-צ"ל
„ 26	„ 20	רבנות	רבנותו	„ 90	„	הגאן	הנאון
„ 28	שורה 37	פתאים	פתאום	„ 95	שורה 2	מוה"ר שאול	צבי הירש בהגאון מוה"ר שאול
„ 31	„ 25	זקני	זקנו				
„ 33	בהערה 1	לאב"ד	ואב"ד	„ 116	„ 12	מעוד	מעודו
„ 35	„ 13	דברי'	דבריו	„ 128	„ 34	סאלטין	טאלסין
„ 39.	שורה 9	וכהני	וכהנו	„ 142	„ 2	לאשר	ואשר

לוח המפתחות

עמוד

א

הג"מ אברהם מוכר ירקות . 17
הג"מ אפרים זלמן שור (ﭏב"ד דקהלתנו) 35
הג"מ אברהם הלוי עפשטיין (ﭏבד"ק הנ"ל) 37
הג"מ אפרים . 40
הג"מ אהרן ב"ר יוזפא 46
הג"מ אליהו ב"ר אברהם . 50
הג"מ אליהו בהגאון בעל תוס' יו"ט . 54
הגאון אהרן שמעון שפירא (ﭏב"ד דהנ"ל) 59
ר' אורי' שרגא פייביל . 72
ר' אלכסנדר זיסקינד ב"ר יהונתן ″
ר' אברהם ב"ר בער מוכר בשמים 75
ר' ארי' ליב דיין . 78
ר' אליהו ב"ר קלונימוס 81
ר' אלקנה דיין . ″
ר' אברהם הלוי שתדלן 82
ר' אליהו ב"ר שמואל . ″
ר' אלכסנדר סענדר ב"ר חיים 84
הג"מ אברהם אבלי פרנס 85
הג"מ ארי' יהודה ליב הלוי ″
הג"מ אליהו ב"ר יעקב . 86
ר' אהרן ב"ר יהודה ליב ″
הקדוש ר' אלכסנדר מצויזמר 88
ר' אברהם יעקב ב"ר משה ″
ד' אליעזר ד"מ (רﭏ"ש ב"ד דקהלתנו) 95
ר' אברהם הכהן אבד"ק טארלא 95
ר' אלכסנדר ב"ר בנימין זאב 99
ר' אברהם פרנס 103
ר' אברהם פרנס 104
ר' ארי' ליב אבד"ק שעבערשין 109
ר' אברהם משה אלימלך בה"ר יצחק 110
ר' אפרים פישל . 113
ר' אביגדור ב"ר מרדכי 115
ר' אפרים פישל דיין ″
ר' אברהם בן הרבי מלובלין 116
ר' אליהו ב"ר מנחם מענדיל 117
ר' אפרים זלמן ב"ר יוסף 118
ר' אהרן ב"ר הילל הלוי דיין 120

עמוד

ר' ארי' ליב אברהם בהגאון שאול הלוי 121
ר' אליעזר משה ב"ר יעקב קאפיל 123
ר' אליעזר אשכנזי . 126

ב

הקדוש בנימין בענדיט . 50
הרבנית ביילא בת הרב מלאדמיר 53
ר' ברוך ב"ר ישראל משה יוסף הלוי 72
ר' בנימין וואלף ב"ר אברהם 81
ר' ברוך ב"ר משה קאפילש ″
ר' בצלאל דיין . 83
ר' ברוך ב"ר משה יצחק 107
ר' בנימין וואלף ב"ר יעקב שלמה 109
הג"מ בעריש אשכנזי (ﭏב"ד דקהלתנו) 126

ג

הג"מ גדליהו ב"ר שלמה 46
ר' גוטמאן שתדלן . 108

ד

הרב דוד דרשן ב"ר מנשה : 39
הרב דוד ב"ר ברוך סג"ל . 45
ר' דוד ב"ר יהודה . . 73
הקדוש ר' דוד . : 83
ר' דוד ב"ר משה . 99
ר' דוב בער ב"ר שמואל זיינוויל 111
ר' דוב בער ב"ר בצלאל כ"ץ 113

ה

ר' הירש ב"ר מרדכי . 54
הג"מ העשיל ב"ר יעקב (ﭏב"ד דקהלתנו) 56
הג"מ הירש בהגאון מוהר"ר אברהם
(ﭏב"ד דקהלתנו) 75
ר' הירש מנליש 82
ר' העשיל בהגאון אבד"ק קראקא 109
הג"מ הילל ארי' ליבשיץ (ﭏב"ד דקהלתנו) 128

ז

ר' זאב וואלף ב"ר יהודא . 84
ר' זכריה מענדיל ב"ר מעביל . 111

עמוד

ר׳ זאב וואלף דיין . 126

ח

ר׳ חיים וויטאל פעליקס ד״ר . 78
ר׳ חיים ב״ר שמואל . . 83
הרבנית חיה בת הרופא מוה׳ יצחק חזק 101
ר׳ חנוך זינדיל . 106

י

הג״מ יעקב ב״ר יהודה הלוי קופעלמאן 16
הג״מ ישראל בהג״מ שלום שכנא (ריש מתיבתא בקהלתינו) . 20
הג״מ יצחק בהג״מ נטע הכהן שפירא (אב״ד דקהלתינו) . . 31
הג״מ יוסף יוסקי ב״ר אברהם קלמנקיש 36
הג״מ יעקב ב״ר אפרים נפתלי הירש (אב״ד דקהלתינו) . . 38
הג״מ יחיאל ב״ר ידידיה מוראווטשיק 39
ר׳ יעקב ב״ר מרדכי פרנס . 〃
ר׳ יחיאל ב״ר שלמה רופא . 41
ר׳ ישראל ב״ר משה . . 42
ר׳ יעקב ב״ר אליעזר טעמערליש 〃
ר׳ יחיאל בהג״מ שלמה לוריא . 43
הג״מ יהודה ליב בהג״מ מאיר אשכנזי 〃
ר׳ יצחק ב״ר שלמה בן ארגין . 44
ר׳ ישראל איסר ב״ר יחיאל לוריא 〃
הג״מ יוסף שלמה רופא (יסר מקדיה) 47
ר׳ יהודה ליב ב״ר משה אהרן שמואל 49
ר׳ יוסף אשר ב״ר משה יוסף . 〃
הג״מ ישראל בהג״מ מאיר . 52
ר׳ ישראל ב״ר בנימין . . 54
הג״מ ישראל איסר (בהגאון בעהמ״ח מהדורא בתרא) . . . 61
הג״מ יצחק אייזיק ב״ר יהודה ארי׳ ליב הלוי (אב״ד דקהלתינו) . . 68
ר׳ יששכר בער ב״ר אלחנן . 70
ר׳ יעקב קאפיל ב״ר שמשון 〃
ר׳ יוסף בהג״מ מנשה בן ישראל 71
ר׳ יואל ב״ר משה . 73
ר׳ יהודה ליב ב״ר שלמה . 〃
ר׳ יצחק יעקב קאפיל ב״ר יוסף אהרן פרץ יהודה . . 74
ר׳ יהודה ליב ב״ר שמואל 〃
ר׳ יונה יצחק ב״ר מאיר 125
ר׳ יוסף ב״ר דוד 78
ר׳ ישראל ב״ר אליהו . 〃
ר׳ יעקב חתן ר׳ שמואל רעכילש 80
ר׳ יעקב דיין . . 82
ר׳ יצחק שתדלן 83
ר׳ יונה דיין . . 85
הג״מ יוסף ב״ר ארי׳ ליב (דיין) 87
הג״מ יוסף ב״ר זכריה מענדיל . 〃
הג״מ יעקב חיים ב״ר אברהם פרנס (אב״ד דקהלתינו) . . 89
הג״מ יעקב אבד״ק לויצק . 90
הג״מ יעקב קאפיל . . 〃
הג״מ יהושע העשיל בהג״מ צבי הירש 〃
הג״מ יוסף בהג״מ ארי׳ ליב (ראש ב״ד בקהלתינו) . . . 〃
הג״מ יוסף תאומים בהג״מ ארי׳ ליב (ראש ב״ד דקהלתינו) . . 94
הג״מ יעקב אבד״ק ליסא . 95
הג״מ יו״ט נעטיל ב״ר מנחם . 96
הג״מ יהושע העשיל חתן ר׳ ישראל איסר 〃
הג״מ יוסף ב״ר ארי׳ ליב דיין (ראש ב״ד דקהלתינו) . . . 98
ר׳ יצחק אייזיק ב״ר מאיר . 103
הג״מ יצחק ב״ר בנימין בונם אבד״ק ביאליקאמין . . . 104
ר׳ יצחק ב״ר צבי הירש . 106
ר׳ יצחק צבי הירש ב״ר שמואל ויינוויל 107
ר׳ יושע פלק . . 108
ר׳ יצחק נתן נטע ב״ר משה פרץ 121
ר׳ יצחק ב״ר פנחס . . 89
ר׳ יעקב ב״ר בנימין וואלף דיין 111
ר׳ יודא . . 109
ר׳ יוסף ב״ר שמעון דאקטור . 115
ר׳ יקותיאל זלמן ב״ר אלעזר . 116

עמוד
הג"מ יעקב יצחק הלוי (הרבי מלובלין) 119
ר' יעקלי גר צדק 121
ר' יהושע בר"י מווארישי 〃
ר' יהושע העשיל ב"ר שלמה 122
ר' ישראל איסר ב"ר ישראל איב 124
הג"מ יושע העשיל אשכנזי (אב"ד דקהלתינו) 127

מ

הג"מ מהר"ל מפראג (אב"ד דקהלתינו) 131
הג"מ מרדכי ב"ר אברהם יפה (אב"ד דקהלתינו) 25
הג"מ מאיר בהג"מ גדליהו (מהר"ם) (אב"ד דקהלתינו) 31
ר' משה ב"ר יהושע 45
הג"מ משה ב"ר יהודא 〃
ר' משה בריינדליש 47
ר' משה ב"ר אליהו מונטאלטו ד"ר 51
הג"מ משה ב"ר יצחק (בעל מהדורא בתרא) 61
הג"מ מרדכי זיסקינד בר"מ רוטענבערג (מהר"ס זיסקינד) 66
הג"מ מאיר ב"ר בנימין וואלף (אב"ד דקהלתינו) 68
ר' מנחם מאניש דיין 71
ר' משה יהושע ב"ר אברהם 73
ר' מרדכי 81
ר' מענדיל הייקריל 83
הג"מ משולם זלמן בהג"מ משולם זלמן (אב"ד דקהלתינו) 97
ר' מרדכי ב"ר בנימין זאב וואלף 114
ר' מנחם מאנלי ב"ר אוריש פייביל 110
ר' מאיר ב"ר מרדכי דיין 108
ר' משה ב"ר בנימין וואלף 98
ר' משה באב"ד
ר' מרדכי קאצינעלינבויגען 100
הג"מ מאיר ב"ר מאיר 102
ר' משה שנייאור 105
ר' מאיר ב"ר נפתלי הירש 106

עמוד
ר' משה דיין בהגאון מ' מאניש 107
ר' מאיר ב"ר אברהם 109
ר' משולם זלמן ב"ר יוסף אבד"ק בריסק 110
ר' מאיר ב"ר א' פישל 112
ר' מנשה ב"ר יצחק דיין 〃
ר' משה ב"ר אליהו 113
ר' משה ר"ה 112
ר' משה דאקטור מאמושטש 114
ר' משה שמואל שמעלקי ב"ר יהודה ליב 115
ר' משה ב"ר אלעזר דיין 116
ר' מרדכי ב"ר דוד שעביל דיין 117
ר' משה ב"ר אברהם דיין 118
ר' מאיר ב"ר מרדכי 122
ר' מרדכי ב"ר יהודה 120
ר' מרדכי זיסקינד 122
ר' משה לוריא 132. 134.
ר' מאיר ז"ק 135
ר' משה ב"ד אליקום 113

נ

הקדוש מוהר"ר נחמן ב"ר יהושע יעקב 49
הג"מ נפתלי בהג"מ יצחק כ"ץ (אב"ד דקהלתינו) 55
הג"מ נתן בהג"מ יצחק שפירא 59
הג"מ נפתלי הירש ב"ר בנימין וואלף (אב"ד דקהלתינו) 61
ר' נחמן ב"ר צבי הירש דיין 114
ר' נטע מאיר ב"ר יוסף 70
ר' נפתלי ב"ר שלמה 76
ר' נטע דיין 86
ר' נתנאל ב"ר משולם 87
הקדוש ר' נפתלי 88
ר' נתן ב"ר יצחק אייזיק 108
ר' נפתלי ב"ר מרדכי לאנדוי 123
ר' נפתלי הירש בר"א דיין 124

ס

ר' סעדיה ב"ר יהודה ליב 112

ע

הג"מ עזריאל בהג"מ דוב הלוי הורוויץ 95

	עמוד
(הכ"ד דקהלתינו)	95
ר' עובדיה אשר יעקב ב"ר שלום שכנא	126
פ	
ר' פישל ב"ר משה . .	89
ר' פנחס בר"י רז"ל . .	99
צ	
הג"מ צבי הירש בהג"מ זכריה מענדיל (הכ"ד דקהלתינו) . .	64
הג"מ צבי הירש ב"ר עזריאל .	69
הקדוש ר' צבי הירש . .	80
הג"מ צבי הירש ב"ר משה חנוך זונדיל	88
הג"מ צבי הירש בהג"מ שאול מרגליות (הכ"ד דקהלתינו) . .	94
ר' צבי הירש ב"ר יעקב יצחק רעבילש	103
הג"מ צבי הירש ב"ר אברהם .	105
ר' צבי הירש ב"ר משה .	117
הג"מ צבי הירש ב"ר שלמה הכהן	123
ר' צבי הירש חתן הרב המגיד	126
ק	
ר' קלונימוס בהג"מ מרדכי יפה	42
ר' קאפיל דיין . . .	85
ר	
ר' רפאל מלובלין . :	74
ר' ראובן ב"ר ישעי' .	105
ש	
הג"מ שלום שכנא (ריש מתיבתא והכ"ד דקהלתינו) . .	18
הג"מ שלמה בהג"מ יחיאל לוריא (מהרש"ל הכ"ד דקהלתינו) .	20
הג"מ שמעון וואלף ב"ר דוד טעביל אוירבאך (הכ"ד דקהלתינו) .	23
הג"מ שלמה ר' ליבושים (הכ"ד דקהלתינו) . . .	27
הג"מ שמואל אידלש (מהרש"א) (הכ"ד דקהלתינו)	34
הג" שלמה רופא	41
הג"מ שמואל כ"ר יוסף	44
הג"מ שאול שמעון דיין	47
הג"מ שמחה בהג"מ נחמן כ"ץ (הכ"ד דקהלתינו)	67
ר' שאול אפרים פישל ב"ר עזריאל הלוי הורוויטץ .	125
ר' שמואל ב"ר יעקב .	76
ר' שמואל ב"ר דוד אוירבאך .	"
ר' שמואל ב"ר מתתיהו .	41
מרת שרה יפה .	77
ר' שמואל זיינוויל ב"ר חנוך .	80
ר' שלמה ספרא .	81
ר' שלמה דרשן .	83
ר' שבתי שתדלן .	"
ר' שמואל דרשן .	84
הג"מ שאול בהג"מ מאיר מרגליות (הכ"ד דקהלתינו) . .	91
ר' שלמה ספרא ב"ר חנוך העניך	102
ר' שאול ב"ר חיים דוד	106
ר' שאול ב"ר נחום .	108
הג"מ שניאור זלמן (הכ"ד דקהלתינו)	128
ר' שמואל ב"ר ישראל איסר	80
ת	
ד"ר תנחום .	125

רחבות עיר

החלק הזה של רחובות עיר כולל בתוכו מאורעות החיים של תושבי היהודים בלובלין שלא נרשמו בההוצאה הראשונה של ספרי „לקורות היהודים בלובלין“.

בשנת 1523 רפ"ג) נתן המלך זיגמונד זכיות והופש ליהודו לובלין שישבו בחלק העיר שתחת הארמון (פארזאמצע) והשוה אותם בזכיותיהם עם כל יהודי מדינת פולין לרגלי התועלת שהביאו לארמון העיר 1)

בשנת 1540 (ש") אישור המלך זיגמונד אגיסט את זכיות יהודי לובלין שגרו תחת הארמון (פארזאמצע) ושנתנו להם מאת המלכים הקודמים 2)

המלך הנזכר צוה ליהודי לובלין להשתמש במידות ומשקלות כמו שמשתמשים האזרחים האחרים גם השוה אותם בשלום מסי בהמות להאזרחים האחרים במדינה. 3)

המלך הנזכר אסר ליהודי קראקא, פוזן, לבוב, לובלין, חלם בקנס של אלף דוקטים להתערב בעניני הקהלות האחרות והרשות להם להתערב רק בעניני היהודים של גלילותיהם.

גם אישור את שטר—המתנה שנתן הויודה טנטשינסקי בעד יהודי לובלין בשנת 555 (שט"ו) שלשה גרשים המגרש האחד לבנות עליו בתי מטבחים אצל בית היהודי ילין העומד בדרך העולה אל היאור טשכבקי. המגרש השני חלק מהר לעשות עליו בית קברות בעד יהודים והמגרש השלישי שאצל בית היהודו יצחק שנמצא בדרך העולה אל היאור ונמשך עד רגלי ההר שעליו עומד הארמון לבנות עליו בית חולים בעד יהודי עיר לובלין 4)

גם הוציא פקודה בגיגע למשפטי היהודים בלובלין בבתי המשפט של הויודים ואלו המה הסעיפים העקרים: אם יהיה ליהודי לובלין משפט עם אחד האצילים בהערכאות של בתי משפט המחוזים הפסק דין מחויב להיות במעמד של פרנסי היהודים, ואם לא יהיה הפסק דין במעמד של אלו הנזכרים אז אין תוקף ועוז להפסק-דין, הפנקס של פסקים מחויב להמצא תחת השגחת של פרנסי הקהלה, משפטי היהודים בינם לבין עצמם ישפטו ע"י בתי דינים יהודים, הרשית ליהודי לובלין לבחור בכל שנה פרנסי העדה אין הרשות להשופט או להויודה להגדיל את מדת הקנס יותר מכפי שהתיתה הרשות ואם יתחייב אחד מהצדדים לישבע שבועה על ס"ת עליהם להתנהג

---

1) Dyplomataryusz—33. 2) שם 50. 4) שם 52. 5) שם 58

בנידין כשבועה כמו שנוהגים יהודי קראקא ופוזן 6)

כאשר שם המלך הנזכר למטרה לתמוך במלאכה והרושת המעשה נתן הרשות בשנת 1559 (שי"ט) ליהודי חיים בנו של יצחק וחנה בתו של יוסף להדפים ספרים בעברית גם למכור ספרים מדפוסים אחרים ואם נתין מדינה אחרת ידפים או ימכור ספרים בעברית בפולין עליו לשלם קנס עשרים מרקים והספרים יהיו מוחרמים 7)

בשנת 1565 (שכ"ה) צוה המלך הנזכר ליתן להאציל סטנסלב טשודזינבסקי סך 123 זהב פולש 8 גרושים מכסף המס שעליהם לשלם לקופת הממשלה. 8)

בשנת 1566 (שכ"ו) נתן המלך הנזכר רשות להיהודי ליזר ויוסף לפתוח להם בית דפוס להדפסת ספרים בעברית ולמכרם 9)

עפ"י בקשת יהודי לובלין ובהסכמת יועצי המלך הנזכר ניתן להם הרשות ליסד על הוצאותיהם ישיבה וביה הכנסת בשנת 1567 (שכ"ז) על חלקת אדמה של הרופא יצחק מאי, והנהגת הישיבה הנזכרת היתה תחת ראש ישיבה שנבחר ע"י התורנים והרבנים המקומיים וראש ישיבה הנזכר לא היה תחת שררת של הרב המקומי ר' ישראל ב"ר שכנא, גם צוה המלך שלהבא יהיו הרבנים מוטלים תחת רשותו של ראש הישיבה 10)

המלך הנזכר מאשר ומקיים את המתנה שנתן הויודה הנסיך מטנטשין להרופא יצחק מאי מגרש ואגם בשנת 1557 (שי"ז) בלובלין ולהאחרון הרשות לבנות בנינים על המגרש הנזכר 11)

גם אישור בשנת 1568 (שכח") את הזכיות והופש שניתן מאת אביו ליהודי לובלין שנתרתשו לרגלי שרפה אחת במטרה להיטב מצבם החומרי גם הבטיח להקל עליהם רכישת בתים או נכסי דלא ניידי אחרים שהיו נחלת אבותיהם, והוא אסר לאחרים יהיה מי שיהיה לקנאם 12)

המלך הנזכר מלא ידו של האציל מישקבסקי לקחת מיהודי לובלין מאה זהובים פוליש ע"ח הכנסת הממשלה 13)

המלך ססםן בטורי אישר בשנת 1576 (תל"ו) את הערבות של היהודי יואל מלובלין ואחיו משה שערבו בעד זקן—העיר starosti לוקבסקי על הכסף שלוה אצל מיקלי דדה סטייסקי שהיה ויודה בפלצק 14)

המלך הנזכר נתן הרשות ליהודי קלמן בנו של ר' מרדכי *) לפתוח לו בית דפוס בלובלין להדפסת ספרים בעברית ולמכרם במרינה 15)

---

*) כנראה הוא קלונמס ב"ר מרדכי יפה שהיה אבד"ק לובלין.

---

6) שם 61. 7) שם 65. 8 שם 73, 9) שם 75. 10) שם 78. 11) שם 79. 12) שם 13) שם 82. 14) שם 15) שם 109.

[illegible] של זקן דעיר לובלין פירליי משנת 1609 (שס"ט) שנתן מגרש תחת הארמון במתנה ליעקב בן אהרן לבנות עליו בנינים כמו כן נתן שלשה חניות 16)

המלך ולדסלב הרבעי הוציא פקודה בשנת 1643 (ת"ג) ליהודי קראקא, פוזן, לובלין, ליתן 60,000 זהובים פוליש בתור תשלומי-תודה להמלך 17)

זמן הפרעון של הסך הנזכר הוגבל עד הג-שלשת המלכים שנת 1644 (ת"ד) כת הרשאה לקבלת הכסף ונתינת שטר קבלה מסר המלך לין ויזנברג מזכור הממשלה ושר הארמון בקראקא 18

המלך הנזכר מאשר את האמנה שנעשתה בשנת 1639 שצ"ט) בין בית פקידת העיר לובלין ובין היהודים תושבי הרבע שתחת הארמון (פארזאמצע) וראשי הקהלה בנגע הרשיון לשית יי"ש ומכירתו 19)

בשנת 1636 (שצ"ו) סבלו יהודי לובלין מעלילת דם, וכפי שאנחנו רואים התפשטה העלילה כמעט על כל הקהלה, כאשר תעיד רשימת פקידת הטריבונל בלובלין משנה הנזכרה שז"ל, ירמיהו, שמואל, תורנים, (דאקטוירים) אבגדור בן משה, לוי בן שלמה, יצחק אברהם בן יצחק שלמה, רבנים לוי בן יוסף, ליזר בן קלמן שמואל מענדיל משה בן ישראל, קפל בן שמשון אלכסנדר, לוי מרקויץ, שמשון בן אלכסנדר, יואל בן אורי פויבש, הירץ בן משה יהושע תירנו, דאקטור) יצחק הזן, יעקב אברהם משה, יוסף ההגר ואאכים הגדול מאיר עשה מלאכת שזורי חוטים (שמאקלער) ראש הקהלה, אברהם יצחק ברוך שמש, וכל קהלת לובלין נאשמים כלם יחד כל אחד בפני עצמו בהריגת נער ניצרי למטרה דתית, תוצאות המשפט הנורא הזה שנמתח על כל הקהלה, לא נודע 20)

התחרות סוחרי לובלין הנוצרים עם הסוחרים היהודים, היתה במדה גדולה והמצב התחדד עד מאוד, והסוחרים הנוצרים פנו לרגלי זה בבקשה אל המלך יאן קזימיר השלישי בבקשה להגביל סחר היהודים והמלך נענע להם, ובין סעיפי התקנות השונות שסדרה הממשלה ישנן תקנות אלו הנוגעות לסחר היהודים שז"ל, מפני שהיהודים לרגלו השתדלות שונות השיגו הרשיון למכור סחורתם בתוך חומת העיר בזמן שאורחים רבים באים לרגלי משפטיהם להטריבונל ובתחבולותם השונות המה מביאים קרץ על סחר הניצרים גם מוכרים המה סחורתם בחגי ובשבתות הנוצרים חקטולים ובזה המה עוברים על תקנות וחוק עירנו ומחללים את הקודש לכן נשען על הזכויות והחזקים שזכה הסיים בגרדנא בשנת 1679 (תל"ט) את הסוחרים הניצרים, [illegible] מצוים בנוגע לחפוזהרים היהודים:

---

16) שם 134. 17) 132 18) שם 134. 19) שם 134. 20 שם 208.

א] לא יהין שום איש יהודי לשכור הנות בהמכפלות הראשונות והשניות בשוק או ברהובות העיר מפני שיש להם חלק עיר מיוחד) ושלא ימכורו שום סחורה לא במדה ולא במשקל ולא בלונים, ואם יעברו על הפקודה הזאת סחורתם תהיה מוחרמת וההכנסה מזה החצי בעד העיר והחצי בעד הסוחרים, ולהאזרחים הנוצרים אין הרשות להשכיר בתיחם והניותיהם ליהודים.

ב] אין הרשות לרוכל יהודי למכור סחורה לא בשוק ולא ברהוב לא בסלים ולא בכלים אחרים לא בבתים ולא בשערי חומת העיר לא לאצילים ולא לאזרחים הבאים בתיר אורחים להעיר ליהודים יש הרשות למכור רק בחלק העיר המיוחד להם ואם יעברו על הפקודה הזאת סחורתט תהיה מוחרמת לבד מזה על בית פקידת העיר ההיה מוטלת החובה לענש את היהודים הנזכרים בקנס.

ג] הסרסרים היהודים ההולכים בחוצות העיר ומביטים אל החניות של הסוחרים הנוצרים ואם המה רואים שמה איזה קונה האורחים הבאים אל העיר המה מדברים על לבו שלא לקנות בבתי סחר של נוצרים ימפתים אותם לבוא לקנות בבתי מסחר יהודים לכן חובה לאסור על היהודים ההליכה ברחובות של הנוצרים, ואם ימצא רסר יהודי ברחובות הנזכרות אחת דתו לתת אותו לבית האסירים משך רבע שנה גם שלשים גריוונים קנס, החצי מגיע לבית המשפט החצי לקופת סוחרי העיר.

ד) אין הרשות לסוחר יהודי להתחרות עם כוחר ניצרי, ובעת נית סחירה יש להסוחר הנוצרי דין בר מיצרא. הזכיות הנזכרות נתנו הסוחרים הניצרים, ונתאשרו על ידי המלב ביום טשרוויץ 1685 (תמ"ה) שען כל בקשת פלווא, מרכמה, סטנסלב סוויביטה, יועצים. פיטר גירן יהר בחצר המלך קרישטף פבר אחרז לובלין הפקודה נחתמה ע"י מלך ין השלישו וקרישטף טרנבסיק מזכיר המלוכה. (21)

אורות וצללים אור וחושך משתמשים בערבוביא, מעבר האחד יאים רדיפת האזר[illegible] הניצרים את היהורים והשפעתם על חוגי הממשלה בר השני הכרת הממשלה לטוב את היהודים כן רואים אנחנו שהמלך זכר זכה את הפרנס הראשי של יהודי פולין מארק בזכיות לרגלי נילותיו הטובית לטובת המדינה ועבודתו בעד בית המלך למרות זה בבר הגיע לימי זקנה, והמלך זכה את בניו שלמה ואליהו לא לבד ור בלובלין אבל גם לסחור בתוכה במסחרים שונים לעשות שכר יי"ש דבש, לאפות פשטודות מדבש ולמכרם ותנאי האמנה שנעשתה בין הוהים ובית פקידה העיר לא יפריעו בעדם להמשיך מסחרים גם יהו יהם פטורים מכל מסי הממשלה ואין על.הם החובה לקבל אורחים

שם 213

צירים או צבא בביתם, נתן בורשא ביום 12 מאי 1659 (תי"ט) ועה"ת ין קוימיר. 22)

הכרת-תודה מצד המלך רואים אנחנו לא לבד ליהודים יחודים כיוצאים מהכלל אבל גם לכל הקהלה כלה כאשר תעיד פקודת המלך שלאות הכרת-תודה ליהודי לובלין בעד מלאותם החובות השונות בעד הארמון היא פוטר אותם מתשלומי מס בעד סחורתם. 23).

היהודי זבדן *) סוחר בלובלין בתור הכרת-תודה בעד עבודתו הפריה לטובת המדינה קבל רשיון מאת המלך אלכסנדר לגור בלובלין ולסחור שמה וגם בכל מרינת פולין ופטר אותו מתשלומי מסים ועליו לשלם רק עשרים אדומים לשנה. 24)

המלך זיגמונד הפחית את המס בעד הזכיות שקבל, לאיש יהודי אחד תושב לובלין ששמו לא נודע לנו, ששלם עשרים מרקים, מס והעמיד את המס הנזכר לאשתו האלמנה גאלדה על עשרה מרקים, ולבקשת האפטרופסם אחרי מות האשה העמיד את המס על חמשה מרקים וזה היה בשנת 1531 (רצ"א) 25).

תשומת לב מיוחדה וחיבה יתירה מצד מלכי פולין רואים אנחנו ליהודים מלומדים כן זכה המלך זגמונד בזכיות מיוחדות את היהודי שכנא בן יוסף מלובלין מפני שהיא מלומד גדול בלמודים עברים, ולכן נתן לו הזכות לגור בכל מרחבי מדינת פולין וגם בכל המדינות הסרים למשמעת פולין ופטור אותו ממסי הממשלה ועליו לשלם מס רק שלשה זהובים פוליש וזה היה בשנת 1532 (רצ"ב) 26)

כנראה שכנא בן יוסף הנזכר היא הגאון ר" שלום שכנא ז"ל, ויען בפקודה הזאת לא יקרא בתואר רב, מזה נוכל להחליט שלא נשא אז משרת רב ובלי הפונה עסק אז במסחר ובשנת 1540 (ש") כבר רואים אנחנו אותו נושא משרת רב בלובלין, והמלך זגמונד נותן פקודתו להויודה מלובלין וזקן העיר קוימיר ורדם שישגיח על הרב שכנא שלא יטיל חרם על האורחים היהודים הבאים ליום השיק בלובלין, גם נטל מאתו הרשית לדין אותם, בקנס של אלף מבק לאוצר הממשלה, ולשפוט את היהודים באי השיק מנה המלך שני פרנסים יהודים מעיר קראקא, כמו כן מלבוב, פוזן ורק להם יהיה הרשות לשפוט את יהודי המדינה. 27)

המלך זיגמונד הנזכר בפקודתו משנת 1546 (ש"ו) הוא מצוה שהיהודי יצחק פקש שנקרא לדין ע"י סגן השופט ע"ד סחורה ידועה שקנה מאת מיקאלי מרוינסקי, שישבע על ס"ת בבית הכנסת ששיל־

---

*) בלז-תמונה תחת צ"ל זבלון

22) שם 219. 23) שם 250. 24) שם 230. 25) שם 251. 26) שם 252. 27) שם 254.

בעד הסחורה הנזכרה כל הסך שהגיע מאתו. 28)

במשפט אדם קשיניצקי יועץ עיר לובלין עם היהודי ברן מלובלין בשנת 1546 (ש"ו) ועם היהודי מרק בא-כחו של הרב שכנא ע"ד חוב אחד המלך הוציא פסק דינו לפטור את קשיניצקי הנזכר מתשלום החוב 29)

יצחק מאי רב בלובלין צוה לתת מהונו לזקן העיר המשין 5000 זהובים פוליש בשנת 1564 (שכ"ד). 30)

הכרת חריצת היהודים ע"י האצילים והכומרים רואים אנחנו ע"י מסרם לידיהם חכירות ועניני מסחר שונים, כעין דוגמה לזה רואים אנחנו שמזכיר הממשלה הכומר טשרבק בורשא עשה לבא כחו היהודי הרב משה שהיא יגבה את מסי הדרכים מאת יהודי זליקוב, טרמבולא, וטישוב, סקלה, פשמיסל, זידישוב, בוסק, טארנא, הליטש, לובמלא, טיסוב, הרודלא, רטין, בעלז, וואויסלביץ, חלם, הרובשוב, יורב לובטשוב, ססבורז וזה היה בשנת 1604 (שס"ו) 31)

כנראה הר"משה הנזכר היא ר" משה ב"ר יהושע שהיה ראש ומנהיג ונהרג על קדוש השם בשנת שע"ה *)

סקירה כללית ע״ד התישבות היהודים בלובלין

לובלין עיר מרכז הוסתורי מהיותר נכבדים של היהדות הפולנית בשכבר הימים היתה מוקפת חומה מגדלים וצריחים עם שערים לרחובות גרדסקי, קרקוסק, טריניטנסקו, ועוד, והיתה עומדת אצל אשד הנהר ביסטשיצה ורבע היהודים היה ברחוב שתחת הארמון (פאדזאמצע) והיה להם שופט מיוחד עם זכיות מיוחדות, לימין הנהר ביסטשיצע עמד הפרור פיסקי קזימור ושם עמד ערש של ישיב היהודים בלובלין גם נמצא ישוב צפוף של יהודים בפרור משכיב, עוד בשנת 1400 (קס"ט) ועד היום להפרור הזה יש הנהגת קהלה מיוחדת. עקבות היהודים בלובלין נמצאו עוד בשנת 1316 (ע"ו אלף הששי) ועוד אז סרו היהודים שמה לערב מערבם, הביאו גם הוציאו משם סחורות שונות, אולם בערך שנת 1330 (צ" לאלף הששי) סרו שם לעתים תכופות, וגם כבר נמצאו אז שם יהודים תושבים קבועים. התהלת יסור קהלה יהודית בלובלין היתה בשנת 1336 צ"ו לאלף השישי) בשנה הזאת הקציע המלך קזימיר הגדיל רבע מיוחד בעד היהודים והרבע הזה נקרא לכבודו על שמו

---

*) עיין לקורות היהודים בלובלין דף מ"ה

28) שם 257. 29) שם 258. 30) שב 31) שם 366.

„קזימיר" מסחר לובלין בשכבר הימים נמצא בידי האשכנזים, היונים, הארמינים והיהודים, השנאה של הסוחרים הנוצרים אל היהודים היתה גדילה מאד. וכל מלחמתם נגד התושבים היהודים היתה מכונת נגד התישבות היהודים בתוך העיר ולכן דרשו לשלול מהיהודים הזכות לעסוק בענפי מסחר ידועים מלכי פולין עמדו בכל פעם לימין היהודים והגינו עלהם גם העניקו להם זכיות מיוחדות אולם לרוב השפיעו כהני האמונה הקטולית על מלכי פולין לרעת היהודים.

באמצע המאה השש עשרה מוצאים אנחנו שורה שלימה של פקידות שונות מאת המלכים בפולין בנוגע ליהודים שהיו להם ערך רב והשפעה ישרה על המצב הקולטורי והדתי של קהלת היהודים בלובלין שהתפתחה אז במקצעות הרבה. בסוף המאה השש עשרה היתה עת תקופת פריחת סחר העיר שנעשתה למרכז מסחרי ממזרח למערב פנקס המסים משנת 1583 (שמ"ג) מראה שהיהודים שלחו הרבה סחורה מלובלין לבריסק, ארג צמר, בד, מטה מנז, ברזל עשת, סכינים, מזמרות, מגבעות, יין, מיני בשמים שונים, צבעים, ניר, ועוד לובלין היתה מטרפולין ומרכז של מסכני סחורה שנשלחו מערי רוסיא דרך בריסק ללובלין ע"י סוחרים יהודים, דוגג אדרות שער, בתי יד, עורות שונים, ממסקוה. משנת 16[illegible] (שס"ב) גודע לנו ע"ד מאה בתים של יהודים שנמצאו אז, שם מלבד בית חולים בתי מטבחיים בתי כנסיות ומספר היהודים אז בלובלין שני אלפים. התישבות היהודים בלובלין התפתחה אז במהירות גדילה. בלובלין היה בית משפט גבוה להגשת תלונה על פסקי בתי דינים של יהודים.

התדלדלית הכחות ושקיעת שמשה של עם פולין בתחלת המאה השבע עשרה הביאה קרץ וחרבן גם על קהלת לובלין. הקטולית להמה אז בעוז ומרץ נגד כל הדעות שהתנגדו לרוחה. והמליאה את כל הארץ באויר מחנק של הזיה ואיבה נגד כל הדעות האחרות. וכפי עדות של גלטבסקי בתרו לגזרים בשנת 1528 (רע"ח) שלשה יהודים לרגלי עלילת דם אז יצאה סערת ההמון לחולל פרעות ביהודים וקהלת היהודים בלובלין יצאה במחאה גלויה נגד מעשי הפרע רצח האלו. בשנת 1636 (רצ"ו) נהרץ משפט יהודי אחד למיתה בעלילה שהרג נזיר כמולי ולאהרונה נודע שזה האחרון חי את היהודי ששמו היה מארק ענוי בענוים קשים ואחרי יצא משפטו לבתרו לגזרים את ראשו שמו על נס, ואת גיפו שרפו.

בשנת 1646 (ת"ו התנפלו תלמידי היזואיטים על תושבי פאדזאמצ'ע היהודים הרכו עשרים בתים והרגו שמונה יהודים ופצעו חמשים ועד שנקבע ע"י הממשלה שבידו נמסר לחקור את מאורע הפרעות העניש קשה את הפורעים. הרבן גדול הביא על יהודי לובלין מרד הקוזקים.

אחד מיתו סודו של הצורר חמילניצקי זאלאטארו הביא את יהודי לובלין במצור ולאחרונה כבשה בשנת 1655 (תט"ז) והתישבים הניצרים שלמו קנס להקוזקים עשרת אלפים זהובים ותחת זה הבטיח להם שלא לנגוע בהם לרעה שם שמית ברבע היהודים והרג יותר מעשרת אלפים יהודים שרף והחריב כל בתי וחפצי היהודים והרג יותר משני אלפים משפחות נטבח לבד מהרבה בורחים מערים אחרות שבאו לתוכה למציא שם מנוס מפחד האויב נהרגו הרבה רבנים ולומדי תורה הרבה יהודים מלובשים טבלתים החליטו לקביר את עצמם חיים על בית הקברות של יהודים ואת שמותיהם חרתו על חומת בית-הקברות הנזכר. הרבה ימים ושנים עברו עד אשר נבנתה העיר על תלה מספר היהודים בלובלין במאה השבע עשרה היה גדול יותר ממספר היהודים בה במאה המש-עשרה. אחרי הפרעות הוציאו מלכי פולין והויודים פקידת וקולות קריאה המלאים דברי תנחומים ודאגה להקל גורל היהודים נגעי הפרעות. ברוח כזה יצאה פקידת המלכות בשנת 1669 (תכ"ח) ליתן הרות של מסחר ליהודי לובלין יבחור בתוך חומת העיר בומי החגים של נוצרים, אחרי אשר נחו מעט יהודי לובלין מרגזם, התחדשו רדיפת היהודים במאה השמונה עשרה עוד הפעם ביתר שאת ועז בשנת 1720 (ת"פ) הוציא המלך אגוסט השני פקודה בנגע למשפט של יהודי לובלין עם בית פקודת העיר להרחיק את האחרונים מהעיר שעסקו שם במסחר לאסור עליהם מסחר של סחורות שונות גם של משקאות. אסר אליהם לדור בבתי נוצרים ובחניות שנלקחו מהם במסירה. ומי מהם שיעבור על הפקודה הזאת יענש לשלם אלף זהובים קנס ואם יסבו היהודים איזה נזק לנוצרים הרשות להאחרונים לדרוש מיהודים כסף ענוישוב. המלך סטנסלב אגוסט אסר ליהודים הישיבה בעיר. רואים אנחנו שבמאה השמונה עשרה היו היחוסים הדדים של היהודים להנוצרים מחודדים מאד.

בשנת 1623 (שפ"ג) התאונן הכומר וויצך על היהודים שהמה גדרו הדרך המוליך אל בית תפלת הניצרים, בשנת 1631 (שפ"ה הגישו המשמשים יצחק וישראל מחאה על מעשי הכומרים שלקחו בחזקה חלק הבית הקברות של היהודים בלובלין. אגדה אחת מתחלכת בעירנו כי בית שהובל לקברות רב אחד בלובלין החל פעמון בית התפלה ונוצרים שהדך בו עברה ההלוה ולצלצל, כדי להרגיז את המליום, אז עמד פתאום הרב המנוח ממטתו ושפתיו נעו איזה דברים ובית התפלה הנזכר נהפך להרבה.

תשומת לב מיוחדה כדאי לשום על החזון הזה: כי מעבר לגבול

---

1) ענציקלפדיה עברית ברוסית חלק עשרי ד. 427

לגבול חיי העולם הזה הקלה לעצמה קהלת לובלין לחדות צורות בולטות. כן רואים. אנחנו צורה בולטת על מצבת פרעם ועד ד' הארצות ר' אברהם שנפטר בשנת תקכ"ג גם רואים אנחנו צורה בולטת על כף של כסף שמשתמשים בטהרתם של יהודי סגולה בפירטו, ועליו חרות גוף שלם של אדם ומארבע רוחותיו של הכף ארבעה ראשים ועל בית-יד שלו יש כמו כן ראש אדם וכל אלו הצורות הנן בולטות ועל כרכוב הכף. מסביב כתיבה בזה"ל.

„אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אבינו „שבשמים „וזרקתי אליכם מים טהורים מקור מים חיים אשר הניח „אחריו ברכה כלי טהור טהור וה"ה הקצין המנוח מ' חיים חדוה „אר"ל ויצאה נשמתו בטהרה לסדר ולפ"ק אשר אתם חיים על „האדמה לפ"ק". (ת."א)

חוצות קריה

החלק הזה של חוצות קריה כולל בתוכו תולדות גדולי היהודים בלובלין שלא נמצא זכרם בההוצאה הראשונה של ספרי „לקורות היהודים בלובלין"

ר׳ נפתלי הירש ב״ר אשר אלטשילער

חי בלובלין ווזיטאמיר בסוף המאה הי״ש עשרה ובתחלת השבע עשרה ימי חיי חלדו ‎ ‎שה תיורים הרבה גם בקר את קונסטנטינופיל חבר ני ספרים האחד בשם „אילה שלוחה״ פירוש על הנביאים נדפס קראקא שנת 1583 (שנ״ג) והשני „אמדי שפר״ בו נאסף הרבה חומר ול דרו״ש מדרשנים רבים בדרך אלף בית נדפס בלובלין שנת 160 (שס״ב) [1]

רבי נפתלי הירש ב״ר טוביה אלטשילער

מוציא לאור ומדפים בעיר קראקא והיה מפורסם בין היהודים שם „ר׳ הירש מוציא לאור״ וחי בסוף המאה השש עשרה ובטרם תישבו בקראקא בתור מדפים היה שתגורר בלובלין היא הדפים את שלחן ערוך של הגאון רבי יוסף קארו (קראקא) 1593 (ש״נח) גם ספר הלים (1598) (שנ״ח) [2]

רבי מאיר אשכנזי ב״ר משה כ״ץ

נולד בערך שנת 1590 (ש״נ) בפראנקפורט ע״נ מיין למד בלובלין שיבת הגאון מהרם ז״ל והיה אביו של הגאון בעלהש״ך נפטר במאהליב שובותיו נדפסו ע״י נכדו בתור נוספות לספר של בנו בעל הש״ך בשם ורת השם [3]

רבי שמואל ב״ר אליעזר אשכנזי

חי בחצי השניה של המאה השש עשרה למד בישובתי של מהרם עשה לרב בעיר אפטא בפוליי חבר ספר חדושים על מסכת זיבות וקדושין [4]

ענציקלופדיה רוסית-עברית חלק שני ד׳ 193 3) ענציקלפדיה רוסית עברית 4) ענציקלופדיה רוסית-עברית

רבי יהודה ביגה

דרשן בלובלין חי בסוף המאה השש עשרה ובתחלת השבע עשרה יוכל היות שהיא ר׳ יהודה ב״ר משה בינה מחבר ספר מלכי יהודה נדפס בלובלין שנת 1616 (שע״ו) [5]

רבי גדליהו ב״ר מאיר (מהר״ם)

תשובותיו מובאים בתשובת אביו ובתשובות הב״ח ובתשובת איתן האזרחי [6]

רבי אליהו בע״ל שם מהלם

למד בלובלין בישיבתו של הגאון מהרש״ל ז״ל ונעשה לרב בחלם והיה מפורסם ונודע לתהלה בין גדולי הגאונים שבזמנו יבא עה״ח ביחד עם הגאון מהרש״ל ז״ל על פסקי ודינים בדבר עגונות וכפי עדות נכדו ר׳ צבי אשכנזי למד ריילה בשקידה דבה. [7]

רבי יהודה אהרן

נשען על פתשנן כתב מלכות מיום 21 יולי 1552 (שי״ב) נתמנה לרב הגליל בלובלין חלם בעלז, עם הזכות לדין בעניני אמונה ודת גם היה לו הרשות להטיל הרם ובלי רשותו אי אפשר היה התמנות שום רב בהגלילות הנזכרים. [8]

רבי יצחק מאי

הי בלובלין בחצי המאה השש עשרה והיה נכבד מאד בעיני השרים עד כי הויודה הנסוך מטנטשין נתן לו במתנה מגרש ואגם בשנת (שי״ז) את המגדש הזה הקדיש הרב ר׳ יצחק הנזכר לבנות עליו ישיבה גדולה במרם מותו צוה ליתן מהונו לזקן העיר הנטשין סך 5000 זהובים פוליש [9]

ומזה רואים אנחנו שהרב הנזכר נמצא ביחוסים טובים עם שכניו הנוצרים.

ענציקל׳ 528 חלק רביעי 6) הגורן מאמר הרב לעווינשטיין. 7) שם חלק שמיני דף 100. 8) שם חלק שמיני 933. 9) שם חלק עשרי דף 498.

רבי שבתי ב״ר יצחק סופר

בקי בתלמוד ומדקדק רבו של המקובל ר׳ חיים בוכנער יליד לובלין גר בפשעמיסל בסוף המאה השש עשרה ובתחלת השבע עשרה ואלו המה חבוריו „איך לכתיב את השם המפורש״ (נדפס בתשובת הגאונים) „נמוקים לספר מהלך״, על ספרו של ר׳ משה ב״ר יוסף קמחי „הגהות בללי הדקדוק לסדורי תפלה״ קינטרום יסוד הלשון, קינטרום למוד חכמת הרקדוק שם הוא מוכיח שלמודי הדקדוק והשפה העברית המה חובה ע״פ התלמוד והמדרשים והזוהר. גם חבר ספר בחורי חמד על דקדוק „נמוקים לספר השרשים״ שם הוא מנין על שיטת הדקדוק של רבי דוד קמחי נגד השגותי של רבי אליהוי הלו 10)

רבי יהושע ב״ר אלכסנדר הכהן פלק.

תלמודי מפורסם נולד בלובלין ונפטר בלביב בשנת 1614 שע״ד והית תלמודו של הגאון מהרש״ל והיה נכבד מאד בין יהודי פולין באספת הועד בקראקא נתקבלו החלטותיו חבר ספר מאירת עינים בית ישראל קנטרום על דיני רבית 11)

רבי מאיר רופא

רופא מטעם בית הפקידות בלובלין בנו של ר׳ ליב שהיה רופא בוינא אולם גירש משם בשנת 1670 (ת״ל) בפקידת הקיסר לעאפלד ביחד עם יהודים אחרים והיה חוטר מגזע הרופא ר׳ הירץ גינצבורג שחי במאה השבע עשרה והיה רופא בחצר המלך 12)

ר׳ ישראל יעקב

נולד בעיר ממשור (אנגרן) היה רב בבלזץ ובלובלין: ולפי דברי פיורשט היה ג״כ רב בסלוצק בעת מרד הקוזקים חבר ספר „ילקוט חדש נקרא ג״כ בשם ילקוט ישראל על הספר לא נכתב שם מחברו ובו מלוקטים דרושים שונים בסדר אלף בית 13)

---

10) שם חלק הארבע־עשרה 503) 11) שם חלק חמש עשרה דף 107) 12) שם חלק ששי דף 525)

13) ענצקלעפ׳ חלק שבעה דף 43)

ר' יוסף ב"ד יעקב מפינטשוב

חי במאה השבע עשרה תלמיד של הגאון ר' צבי הירש רב בלובלין והיה רב בעיר קסוה ובשדליץ ולרגלי רדיפת השודים ברח להמבורג ואח"כ התישב בברלין ושם הוציא לאור ספרו ראש יוסף 14)

רבי חיים ב"ר משה רופא

בעיר לובלין והיה יחד עם זה תלמורי גדול ומפורסם בעת רדיפת הקוזקים נמצא הוא ובני ביתו בסכנה גדולה והמות היה מרחף נגד עיניהם ואולם נוצל ע"י כופר נפש שנתנו בעדו היהודים תושבי זמישטש עשרים אלפים זהובים והתישב שם בזמישטש לפני זה היה עשיר גדול ואח"כ נתרושש והיה מוכרח לקבל עזר ותמיכה 15)

רבי דוד הכהן ראפפורט

מלובלין חי בהצי השניה של המאה השבע עשרה והיה תלמידו של רבי אברהם אמיגא חי בירושלים והיה דיין בבית דינו של הגאון ר' משה גאלאנטו כתב ספר דינים ומנהגים בדרך אלפא ביתא בשם בן דוד (נדפס בליוורנא גם קובץ דרושים והספדים משנת 1664— עד 72 (תכ"ד — תל"ב) שני הספרים הנזכרים יצאו לאוד מאה וששים שנים אחרי שנתחברו ע"י נכדו ר' יעקב דוד יקיתיאל הכהן שד"ר מירושלים הספר חראשון יצא לאור עם הערות של האהרון וקרא אותו בשם „שלל דוד" תשובותיו של חגאון הנזכר נדפסו בספר „דרכי נועם" קובץ תשובות של ר' מרדכי הלוי 16)

רבי שאול ב"ר יהושע העשיל

בהנאון רבי יעקב מלובלין נולד בחצי המאה השבע עשרה ונפטר בשנת 1707 (תס"ז) היה רב בלוקאטש אפטא, קראקא, בריסק דליטא ובסוף ימיו נמנח לרב של קהלת אשכנזים באמשטרדם 17)

---

14) שם חלק שמיני דף 880) 15) שם חלק תשיעי דף 394) 16) שם חלק מ"ג דף 308)
17) שם חלק שלש עשרה דף 913)

רבי אברהם פרנס

מלובלין חשדו אותו שיש לו שייכות עם כת השבתאים והיה אז פרנס דד" ארצות שנתאסף בקונסטנטין ישן, הרבה רבנים וחברי הועד של ד" ארצות עמדו על צדו ור' ברוך יון שהיה ממתנגדיו איש ריבו בקש לו עזר מאת סגן שר האוצר שידלינסקי והוא צוה לשום את ר' אברהם פרנס במאסר ואל הרבנים פנה והראה להם על הסכנה הגדולה שמרחפת להיהדות מצד אנשי הכת וסגן שר האוצר צוה על הרבנים לפייס את ר' ברוך יון ולהביא אל אספת הועד הבא את בנו ר' חיים (שהיה רב בלובלין) שעלה בידו לברוח ר' אברהם פרנס חפץ לשחד את ר' ברוך יון למען יבטל את משפטו אולם הוא לא חפץ לשמוע להצעתו וגם הוציא כסף הרבה מכיסו לרדוף את אנשי הכת[18]

(תולדתו של ר' אברהם פרנס הנזכר נמצא בפנים ופה רק הוספתי דברים שלא נמצאו שמה)

רבי מאיר ב"ר דוד היילפרין

דיין בלובלין חי במאה השמונה עשרה אח"כ דרשן ודיין במאהליב תשובותיו נדפסי „בעטרת צבי" להג"נ ר' צבי האלב ,רשטאדט[19]

רבי פנחס מענדיל היילפערן

נולד בלובלין שנת 1801 (תקס"א) ונפטר בושינגטאן שנת 10o3 (הרכ"ג) בבית הוריו קבל חונך דתי ולמודים חצונים למד מעצמו ביותר שקד על למודי שפת יון וערבית ואשכנז גם בהיותו עוסק במסחר המשיך את למודיו ונמצא ביחוסים קרובים עם החכמים רפפורט מיזעס יאסט ועוד. חבר ספר „תשובת באנשי עון" שבו התנפל על התנועה הרפמרית ועל ראשיה. החלק היותר גדול מספרו השני „אבן בחן" הוא יוצא נגד גיגר[20]

זלקונד הורוויטץ

נולד בלובלין בערך 1740 (ת"ק) ומת בפריז שנת 1812 (תקע"ב) בלי אמצעים עזב את לובלין בחפץ לב ללמוד תירה ובא לבערלין.

---

18) שם חלק שלישי (שם ברוך יון) דף 837. 19 שם חלק חמשי דף 265. 20; שם חלק חמשי 268.

זהחכם מנדלסון ושם מצא לו מכירים הרבה מבין השדרות העליונות מבערלין נסע לעיר ננסי ומשם למעץ ולמד אצל הרב המפורסם ר' ארי' ליב ומשם בא להתגורר בעיר פאריז בשנת 1786 (תקמ"ו) ומפני שלא ידע שפת צרפת סבל הרבה, ועסק במסחר של מלבושים ישנים. בעת שהיה פנוי ממסחרו למד השפה הצרפתית וכאשר חברת המדעים בעיר מיץ הציעה פרס למי שיכתוב ספר עם תוכן כזה: „האם יש עצה ותחבולה לעשות את היהודים בצרפת למוכשרנם שיבאו תועלת לחמדינה" כתב הוא ספר בנידוןזה בשם Aqologie des Juifs וקבל את הפרס בעד עבודתו הנזכרה ספרו הנזכר עורר שאון בעתונות הצרפתית והאחרונה החלו להתוכח בהשאלה הזאת בשנת 1789 וקבל משרת מזכיר בבית עקד הפריזי בעת המהפכה הצרפתית נעשה לעוזר חריץ ובעל כשרון בעתונים שונים הוא יצא להגן על שווי זכיות היהודים וכאשר התפטר ממשרתו בתור מזכיר בית עקד נעשה למורה לשונות והועד שנוסד להכן הומר בשאלת היהודים בפאריז בעד הסנהדרין שנסדו שם פנה אליו בכל פעם באופן אי רשמי בנידון זה, ומאד הוקיר הועד את ידיעותיו ביהדות ובלמודים כללים [21]

משולם עהרליך

סופר נולד בלובלין בשנת 1818 מת בפאריז בשנת 1861 עבד עבודה ספרותית הרבה ומכל עבודתו הספרותית יצא לאור רק ספרו: „הקר מלים" „ושפת קודש" עבודה פולולוגית. [22]

הינריך בן יוסה וויענוסקי

מנגן בכנור וקומפוזיטור בעל כשרון נפלא, נולד בלובלין שנת 1835 אביו היה שם רופא בהיותו ילד בן שמנה שנים בא עם אמו לפאריז ושם החל ללמוד חכמת המוזיקה בשנת 1845 בא ללמוד בהקונסוטריה בפאריז ובשנה הבאה גמר חוק למודו עם אות הצטיינות במשך הזמן נתקבל לפרופסר בהקונסוטריה הקסרית בפטרבורג בשנת 1862 נסע עם המנגן רובינשטיין לאמעריקא לערוך שם קונצרטים בשנת 1875 נתקבל לפרופסר בהקונסוטריה בבריסל ובשובו בשנת 1880 למ.קוה לרגלי עסקיו מת שם במחלת הלב [23]

---

21) שם ח״ק ששי דף 840. 22) שם חלק השש־עשרה דף 289. 23) [illegible]

יוסף בן יוסף וויענוסס

אחיו של הראשון נולד כמו כן בלובלין שנת 1837 גם הוא למד חכמת המוזיקה בפאריז, בשנת 1855 בא לברלין ולמד חכמת המוזיקה אצל הפרופסר המפורסם מארקס בשנת 1860 התישב בפאריז ונתקבל לפרופסר שם בהקונסרוטריום, בשנת 1865 קבל משרת פרופסר במוסקוה בשנת 1869 יסד בית ספר למוזיקא על חשבון עצמו שהתפתח מאד במשך הזמן בשנת 1875 יסד שם חברה מוזיקלית שהוא עמד בראשה בשנת 1877 נתקבל לפרופסר בהקונסרוטוריה בבריסל. 14)

ר׳ יחיאל ברלין

חכם וסופר נולד בליבלין כ״ד אב תקפ״ד וזכה לחיים ארוכים במשך ימי חייו התגורר חליפות, בפולין ובאשכנז והיה מחזיק בנושנות ובעבודתו הספרותית הדת וההשכלה הולכים שלובי זרוע בביתו ובהליכות חייו היה זהיר מאד אף בכל מנהג קל ממנהג ישראל ידיעותיו בלשונות בני קדם היתה גדולה מאד ,ביחוד בשפות רומא ויון גם היה בקי גדול בספרות אירופא החדשה

כתב מאמרים נכבדים במ״ע שונים כמו מאמרו „אוצר כל כלי המדה״ נדפס „בהכנסת״ בתור בקורת על ספר „אוצר הלשון״ מאת רשי פין, „ענותנותם של חכמי ישראל״ (האסיף שנה ראשונה) במאמרו זה הוא מתאה על הצטיינותם של חכמי ישראל במדת הענויות והצניעת „פה ולשון״ ע״ד השפה העברית (האסף שנה שניה) „עד שור הנסקל״ מנקידת השקפת המדע (האסף שנה שלישות) „מאמר תשובה על בקורת של הח׳ כמולנסקי בעל „השחר״ את החכם והפילוסוף ר׳ משה בן מנחם״, מלבד ידיעותיו הרבות בשפות שונות על בורין, היה ג״כ בקי גדול בספרות הפלוסופיא העתוקה והחדשה והיה לו ידיעה עמוקה בתלמוד ובמדרשים וספרות הרבנות והיה בעל מדות נעלות העמיד תלמודים הרבה מבני עניים סידר ספר גדול בשם „תולדות הספרות העברית״ ועוד הרבה כ״י השאיר אחרין ומהם „התוארים והכנוים הנהוגים בישראל״ והיה חיבב ציון גלהב ובמאמרים חוצבים להבת אש השתדל להפיץ רעיון התחיה בין הדור הצעיר כתב מאמרים הרבה במכ״ע איזרו ווארענשחפט מלאים אהבה עזה לעם ישראל ולארצי. נפטר בפלעס באשכנז ביום כ״א כסליו תר״ס.

---

24) שם חלק רבעי דף 404.

המשך הרבנים מהמאה השבעית

ר׳ יהודה ליב ב״ר שלמה איגר ז״ל

נכד הגאון ר״ עקיבא איגר ז״ל נפטר בלובלין ביום שבת כ״ב שבט תרמ״ח בשנת השבעים לימי חייו המנוח נודע בכל ערי פולין ומהוצה לה בשם ר״ ליבלי איגר הרבי מלובלין הוא היה איש קדוש בכל דרכיו וצדיק תמים בכל מעשיו הוגה בתורת ד״ יומם ולילה הצטיין במידותיו התרומיות חותנו ר״ עזריאל מאיר גרדשטיין ז״ל מלובלין היה מתנגד נלהב ושנא בתכלית השנאה את החסידים אומרים בעירנו שבאשר נודע לחותנו הנזכר שרבי ליבלי חתנו נעשה לאחד מחסידי קאצק פשט את נעליו ונהג עליו אבילות שעה אחת, חסידי קאצק העריצו אותו על תורתו צדקתו ודרכו בקודש ואחרי פטירת הרבי ר״ מענדלי מקאצק נתקבל לרבי במקומו הוא לא לקח פדיונות חי היי צער ולכן גם המתנגדים והמשכילים נתנו כבוד ויקר לשמו ויחשבוהו לאיש אלקים קדוש אשר כל מעשיו לש״ש הוא חיבר שני ספרים על תורה „תורת אמת״ „ואמרי אמת״ כשני חדשים שכב על ערש דוי ובפטירתו באו המון אדם רב מכל הערים מסביב להלק לו כבודו האחרון. מצבה אין על קברו ותחת זה נבנה אהל על קברו.

בנו ר׳ אברהם איגר ז״ל

אחרי פטירת אביו ה״ר ליבלי הוכתר לרבי בנו ר״ אברהם איגר בעירנו במקום אביו ז״ל ובמשך של מספר שנים היה לרב, השאיר אחריו כי שלא ראו אור הדפוס נפטר בהיותו בן שבעים שנה ומנוחתו כבוד באוהל אביו.

ר׳ צדוק הכהן ז״ל

אחרי פטירתו של הרבי ר׳ ליבלי ז״ל נתחלק עדר״ החסידים לשנים החלק האחד הסתופף תחת צל ה״ר אברהמלי בנו, והשני תחת ה״ר צדיק הכהן ז״ל שהיה יליד ליטא בן הגאון ר״ יעקב הכהן אבד״ק קריזבורג הוא היה גאון מפורסם והיה מתגורר בלובלין ובחיי

הרבי ר' ליבלי ז"ל היה הוא נמנה בין חסידיו ומקורביו היותר גדולים הרבי צדוק הנזכר השאיר אחריו בית עקד ספרים גדול של ספרים שונים אשר מחירו עלה לכמה אלפים רובלים חיבר ספרים אחדים „פרי צדיק" „רסיסי לילה" „צדקת הצדיק" נפטר חשוך בנים ט' אלול תר"ם.

ר' אליהו בהגאון ר' נפתלי הירץ זצ"ל קליאצקין

נולד תרי"ב לאביו הגאון שהיה נין ונכד להגאון בעל שבו"י וחק יעקב ותלמוד של הגאון בעל הת"ס, מצד אמו הוא נכד הגאון ר' נפתלי זצ"ל אבד"ק בירז פלך קאוונא תלמיד מובהק להג"רא ז"ל והגאון בעל פני משה. הגאון הזה הצטיין מילדותו בכשרנותיו הנשגבים ובשקידתו הרבה ויהי לגאון אדר ומפורסם בשנת תרמ"א נתקבל לאב"ד קארטוז ברעזי פלך גראדנא בשנת תרנ"ד נתקבל לאב"ר מארימפאל פלך סובאלק ובשנת תר"ע נקרא אחרי כבוד לשבת על כסא הרבנית של הקהלה העתיקה והכבודה לובלין נדפסו מאת הגאון הנזכר הספרים האלו א) „אבן הראשה" ב) „אמרי שפר" ש"ת נ „אבן פנה" על דרוש ד) „דבר אליהו" בני יחידו הוא הד"ר יעקב קליאצקין סופר מצוין ומפורסם שקנה לו יד ושם בספרות המדעות במקצוע הספרות העברית ובחכמת ישראל כתב הרבה מאמרים גם חבר ספרים באשכנזות ובעיברית בהענינים הנזכרים ואחרים מספריו המה.

„Problemen des Judenttum" „Herman Kohn"